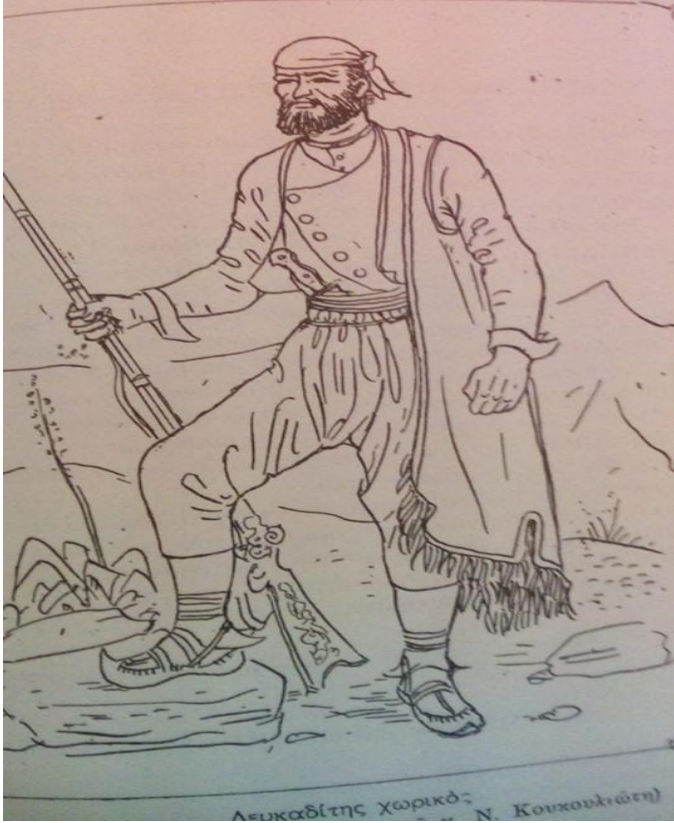

Θεοδώρα Σ. Γεωργάκη

Το Ρεμπελιό των Χωρικών

Αγία Μαύρα στα 1819

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Γεννήθηκα στο Πινακοχώρι των Σφακιωτών Λευκάδος. Σπούδασα στην Ριζάρειο Σχολή και Πολιτικές Επιστήμες στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Ασχολήθηκα με την αθλητική δημοσιογραφία. Καριέρα έκανα σαν Τραπεζικό Διευθυντικό Στέλεχος σε καταστήματα του Λεκανοπεδίου Ατικής και στην πατρίδα μου την Λευκάδα. Απ' το 2010 δραστηριοποιούμε σαν συγγραφέας βιβλίων ιστορικού, λαογραφικού και ποιητικού περιεχομένου.

Συγγραφικό μου έργο:

Η Ποιητική Τριλογία με τίτλο <<Ταυροκαθάψια>>, εκδόσεις ΟΣΤΡΙΑ, Αθήνα 2018.

Το ιστορικολαογραφικό βιβλίο με τίτλο: <<Σφακιώτες Λευκάδος. Λίκνο Καρδιάς>>, εκδόσεις ΟΣΤΡΙΑ, Αθήνα 2018.

Το λαογραφικό βιβλίο με τίτλο: <<Ο Λευκαδίτικος Γάμος>>, Εκδόσεις ΟΣΤΡΙΑ, Αθήνα 2018.

Θεατρική Διασκευή <<Φωτεινού>> του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, με την προσθήκη παραρτήματος δύο νέων δικών μου ασμάτων, Εκδόσεις ΟΣΤΡΙΑ, Αθήνα 2018.

Το λαογραφικό βιβλίο, (υπό έκδοση), με τίτλο: <<Τα που θυμάμαι μολογώ. Σεργιάνι στη Λευκάδα του χθές>>.

Η Ποιητική Συλλογή (υπό έκδοση) με τίτλο:<< Ιππάριον Χαρίεν>>.

Το λαογραφικό βιβλίο (υπό έκδοση), με τίτλο: << Οι Έχετλοί σου γη μας>>.

Η Ποιητική δημιουργία (υπό έκδοση) με τίτλο: << Τα Σα Εκ Των Σων>>. Αφιερωμένα στους δύο αιώνες (1821 – 2021).

Στους Ηρωικούς Αγιομαυρίτες Χωρικούς!

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Η φωτογραφία του εξώφυλλου είναι πίνακας του Νικολάου Κουκουλιώτη. Αναπαριστά Λευκαδίτη Πολεμιστή Χωρικό, με το καρποφύλι, όμοιος με όσους πήραν μέρος στην μεγάλη Εξέγερση των Αγιομαυρτιών Χωρικών στα 1819 κατά της αγγλικής προστασίας. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό <<ΝΙΡΗΚΟΣ>> του Συλλόγου Λευκαδίων Πάτρας και αναδημοσιεύτηκε στο βιβλίο του Ανδρέα Λάζαρη <<Ο Ξεσηκωμός των Αμπελουργών της Λευκιάδος το 1935.

Περιεχόμενα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	12
ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ.....	23
ΑΚΗΔΕΜΟΝΕΥΤΗ Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ	29
Ο ΚΑΠΟΔΟΣΤΡΙΑΣ ΣΤΟΥ ΜΑΓΕΜΕΝΟΥ ΣΤΑ 1807	42
ΤΟ ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΜΑΙΤΛΑΝΤ	50
Η ΝΕΟΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΜΕΣΤΑΔΕΣ.....	58
ΟΙ ΣΠΙΟΥΝΟΙ, ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΝΑΛΟ ΡΙΑΝΚΟ.....	63
Ο ΜΙΣΕΛΛΗΝΑΣ ΤΕΜΠΛ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗΣ.....	74
ΧΡΟΝΟΒΟΜΒΑ ΤΟ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	80
Η <<ΚΟΛΛΗΓΟΠΟΙΗΣΗ>> ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ.....	88
Η ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΟΓΑΙΟΚΤΗΜΟΝΩΝ	98
ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ... Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΑΞΙΑ ΤΗΣ.....	106
Η ΛΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ.....	113
Η ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΥΡΑ.....	119
Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΡΕΜΠΕΛΙΟΥ.....	133
ΟΙ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΣΦΑΚΙΩΤΕΣ.....	140
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΗ!	146
ΟΙ ΠΕΝΗΝΤΑΡΧΟΙ ΑΝΑΦΕΡΟΥΝ ΣΤΟΝ ΣΤΟΒΙΝ... ..	153
ΝΕΑ ΕΠΑΦΗ ΣΤΟΒΙΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΩΝ... ..	156
Ο ΕΠΑΡΧΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	164

ΟΙ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΣΤΟΒΙΝ ΣΤΟ ΚΕΝΟ.....	168
ΝΕΑ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΠΑΡΧΟΥ. ΣΠΕΥΣΑΤΕ... ..	170
ΕΠΙΒΟΛΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ.....	174
Η ΜΕΓΑΛΗ ΦΟΝΙΚΗ ΜΑΧΗ ΣΤΟΥ ΜΠΟΖΑ.....	177
ΝΕΑ ΓΡΑΠΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΞΕΣΗΚΩΜΟ.....	186
Η ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΠΑΡΧΟΥ!.....	189
Ο ΑΝΤΑΜ ΕΠΙΚΗΡΥΣΣΕΙ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ.....	194
Η ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΜ ΓΙΑ ΑΦΟΠΛΙΣΜΟ.....	200
ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ... ..	205
ΟΙ ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821.....	209
Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΤΗΣ ΕΓΚΛΟΥΒΗΣ... ..	217
ΧΩΡΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ... ..	221
Ο ΜΑΙΤΛΑΝΤ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΣΤΑ 1819... ..	228
Η ΤΟΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ.....	233
ΛΑΪΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΡΕΜΠΕΛΙΟ.....	247
Η ΡΙΜΑΔΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΑ.....	257
ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΕ ΖΑΚΥΝΘΟ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ.....	271
Η ΠΛΕΙΑΔΑ ΤΩΝ ΕΞΕΓΕΡΣΕΩΝ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ!.....	281
Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΚΕΝΤΡΑΣ ΤΟ 1357!.....	284
Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1746 ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΝΕΤΩΝ.....	289
ΤΟ <<ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ>>. ΤΑ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ... ..	293
ΤΑ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ ΤΟΥ 1895 ΚΑΙ 1905!.....	298

ΤΟ ΦΟΝΙΚΟ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟ ΣΤΑ 1935	305
Ο ΛΙΟΝΤΑΡΟΨΥΧΟΣ ΝΙΟΝΙΟΣ ΚΑΡΦΑΚΗΣ	312

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Παναγιώτη Χιώτη: <<Ιστορία του Ιονίου Κράτους.

Πάνου Ροντογιάννη: <<Ιστορία της Νήσου Λευκάδος>>. Τόμος Α και Β.

Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<Η Λευκάς επί ενετοκρατίας>> και <<Λευκάς και Λευκάδιοι επί Αγγλικής Προστασίας>>.

Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη: <<Η Εξέγερση των Λευκαδίων Χωρικών το 1819>>. (Πρακτικά Η Συμποσίου).

Γεωργίου Βερούκιου: <<Απομνημονεύματα>>.

Δώρας Δίστρια: <<Οι Ιόνιοι Νήσοι υπό την δεσποτείαν της Ενετίας και την Αγγλικήν Προστασίαν>>.

Thomas Galant: <<Η εμπειρία της αποικιακής κυριαρχίας, ταυτότητα και εξουσία στα Επτάνησα 1817-1864>>.

Δημοσθένη Κουνιάκη: <<Ο Καποδίστριας. Η συγκέντρωση των Κλεφταρματολών στου Μαγεμένου. Λευκάδα 1807>>.

Σπυρίδωνος Παπαδόπολη Σταύρου: <<Η Επτανησιακή Ευγένεια στην Λευκάδα>>.

Αλέξανδρου Σάντα: <<Η εκ Λευκάδος οικογένεια Σάντα>>.

Δήμου Μαλακάση: <<Το χρονικό των εμποροκτηματιών της Αγίας Μαύρας 1820 – 1920>>.

Σπύρου Βερούκιου: <<Ιστορία των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων>>.

Φίλιππου Φέτση: <<Τα πρώτα βήματα του Ταμείου Αμόνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος>>.

Ξενοφώντα Κούρτη: <<Το Οινικό ζήτημα της Λευκάδας>>.

Σπύρου Ασωνίτη: <<Νότιο Ιόνιο και όψιμος Μεσαίωνας>>.

Παναγιώτη Κουνιάκη: <<Η Νήσος Λευκάς από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς>>.

Γεωργίου Παπαγεωργίου: <<Δημογραφικά και οικονομικά μεγέθη στα Αγγλοκρατούμενα Επτάνησα (1824 – 1826)>>.

Ηλία Ζερβού: <<Επί της Αγγλικής προστασίας Επτάνησος Πολιτεία>>.

Γεωργίου Μαυρογιάννη: <<Ιστορία των Ιονίων Νήσων>>.

Ανδρέα Λάζαρη: <<Ο Ξεσηκωμός των Αμπελουργών της Λευκάδος του 1935>>.

Said Edward: <<Οριενταλισμός>>.

Fragesco Lenorman: <<Το Ιόνιον Ζήτημα ενώπιον της Ευρώπης>>. (Μετάφραση εκ του Γαλλικού, έκδοση 1859).

Gustave Le Bon: <<Η Ψυχολογία των μαζών>>.

Ελεωνόρας Φιόρου: <<Εγκλουβή Λευκάδος. Ένα χωριό μια ιστορία...>>

Βασιλείου Παπααρηγορίου: <<Λαϊκή Κυριαρχία και Κοινοβουλευτισμός στην Αγγλία>>.

Νινέτας Λάσκαρι: <<Κέρκυρα: Μια ματιά μέσα στον χρόνο 1204 – 1684>>.

Ανδρέα Μάρμορα: <<Historia di Corfu 1672>>.

Αθανασίου Ξόδιλου: <<Η Εταιρεία των Φιλικών>>.

Κωνσταντίνου Σάθα: <<Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα>>.

Κωνσταντίνου Βοβολίνη: <<Η Εκκλησία στον Αγώνα της Ελευθερίας>>.

Πάρι Κελαϊδή: <<Ιστορία των Σφακίων>>

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συμπλήρωση διακοσίων συναπτών χρόνων, απ' το <<Ρεμπελιό των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819>>, διότι, φρονούμε πως αυτός μπορεί να είναι ο επακριβής τίτλος, αφού όλα τα αρχειακά επίσημα έγγραφα, που αφορούν τα γεγονότα της Εξέγερσης, μιλούν καθαρά για Αγία Μαύρα, αυτή η συμπλήρωση δύο αιώνων είναι μια καλή αφορμή για να προχωρήσουμε, στην δημιουργία του παρόντος ταπεινού μας πονήματος, δίκην μνημοσύνου στους πρωταγωνιστές Χωρικούς του Ξεσηκωμού, όχι μόνο σαν έκφραση ενός λατρευτικού αταβισμού, αλλά και σαν απόφαση περιχαράκωσης της κορυφαίας διττής ενσωμάτωσης της Εξέγερσης, του εθνοτικού και κοινωνικού χαρακτήρα της. Διότι, η Εξέγερση των Χωρικών της Αγίας Μαύρας συνάρθρωσε αντιστασιακά, εθνοτικά, αλλά και κοινωνικά συνάμα προτάγματα, τα οποία οδήγησαν σε μια δυναμική, που ορίζει και στα Επτάνησα γενικότερα, έναν νέο διμέτωπο εξεγερσιακό ιστορικό κύκλο, αφ' ενός μεν εναντίον της απειλής του βρετανικού <<βοναπαρτισμού>>, αφ' ετέρου εναντίον των μηχανισμών των προυχόντων ευγενών, μηχανισμοί, που συνδιαμόρφωναν ένα ζοφερό τοπίο για την ζωή των εξαθλιωμένων χωρικών... Μια ευθύβολη μακροδομική προσέγγιση της Εξέγερσης των Χωρικών, θέλει τους ίδιους σαν αυτόκλητους διαμεσολαβητές, στον δρόμο προς την υπέρβαση των κοινωνικών αποκλεισμών, σε μια περιεκτική κοινωνία της δικαιοσύνης, βάσει της οποίας οι υλικοί και παραγωγικοί χαρακτήρες, μπορούν να διοχετευθούν για βελτίωση και της δικής τους μίζερης ζωής...

Μια δεύτερη αφορμή, για την δημιουργία του παρόντος πονήματος αποτέλεσε η διαφαινόμενη, εσχάτως, οψιγενής πρόθεση να επανεννοιολογηθεί ριζικά ο ομφαλός της ιστορικής εξέγερσης,

ήτοι ο χαρακτήρας της αυτονομίας και του ακηδεμόνευτού της, που τελικά θα οδηγήσει στην απορρύθμιση της ιστορικής συλλογικής μνήμης και απομαγνητισμού της απ' την καρδιά του ιστορικού γεγονότος της Εξέγερσης. Αυτή η πρόθεση, μας οδηγεί στην άντληση ενός ερευνητικού οπλοστασίου, από μια γκάμα ικανοποιητικής βιβλιογραφίας, προκειμένου το αμάρτυρο, κατά την άποψή μας, αλλά με αλματικούς συλλογισμούς και υποθέσεις εγχείρημα, να αποβεί αναποτελεσματικό, στην κατεύθυνση να απαλειφθεί ό καθοριστικός και πρωταγωνιστικός όρος <<ΧΩΡΙΚΩΝ>> και μαζί του το σπερματικά κοινωνικό μήνυμα, που εκπέμπει, και η λείανσή του στον κολοβωμένο νεότιτλο <<Η Εξέγερση των Λευκαδίων το 1819>>...

Σύμμαχός μας σ' αυτή την προσπάθεια η εξελικτική ιστορική εμπειρία, η οποία έχει να δείξει πως, κάθε φορά και σε κάθε στάδιο, που επιχειρείται αναίτιος και σχεδόν αμάρτυρος επανακαθορισμός της, η Ιστορία γνωρίζει να σπαθίζει και να αντιτάσσει την αυτονομία της και την θύραθεν αντικειμενικότητα και αυθεντικότητά της, λειτουργώντας σαν ανεξάρτητη και αποκλειστική τροφοδοσία γνώσης και μνήμης, ενώ συγχρόνως ρηγματώνει κάθε αμφισβήτηση, ή απόπειρα ανώφελου επανακαθορισμού της. Τότε οι νέες αναθεωρητικές ιδέες, αν μάλιστα αποδεικνύονται αλυσιτελείς και αμάρτυρες, κατεβαίνουν στην βάση με δύναμη ελαττωμένη, που δεν έχει την ικανότητα να υπερβεί την ζώσα συλλογική ιστορική μνήμη, η οποία δεν δέχεται ανεφοδιάστες παρεμβολές, και να αποβεί υπολογίσιμος κοινωνικός παράγοντας.

Επομένως, μια πιθανή προσπέλαση του ιστορικού γεγονότος της Εξέγερσης και η λείανσή του σ' ένα α- κοινωνικό και ετεροκίνητο γεγονός, υπό τον κολοβωμένο ανωτέρω νεότιτλο, την ίδια στιγμή,

μάλιστα, που, οι εκ των κυρίων πρωταγωνιστών των γεγονότων, και ο έπαρχος Λευκάδος αναφέρεται κατηγορηματικά σε ΧΩΡΙΚΟΥΣ ΣΤΑΣΙΑΣΤΕΣ, αλλά και ο Άγγλος Τοποτηρητής επίσης αναφέρεται στις ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ του νησιού, αυτό το ιστορικό γεγονός, κατ' όγκον και ποιότητα έχει γίνει, δυο αιώνες τώρα, οργανικό κτήμα του Λευκαδίτικου λαού, και αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της βούλησής του, σαν μια αποκάλυψη υψηλής στάθμης ευαισθησίας, απέναντι σε μια ομάδα ρακένδυτων και εξαθλιωμένων χωρικών, που δεν ζητούν πάρεξ την ισότιμη και αρωγμάτιστη ανθολόγησή τους στο στερέωμα της ιδεολογικής εξουσίας της ιστορίας!

<<Η Εξέγερση των Χωρικών της Αγίας Μαύρας στα 1819>>, συνάρθρωσε αντιστασιακά και κοινωνικοοικονομικά προτάγματα των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Όρισε την εκκίνηση ακολουθιών ριζικών κοινωνικών αλλαγών, ακόμη και αν μεσοπρόθεσμα φάνηκαν στο Επτανησιακό στερέωμα, (1948 και 1949 στην Κεφαλλονιά,) και αποτέλεσε την απαρχή της αντίστασης κατά της κρυπτοφασίζουσας αγγλικής δεσποτείας, αναδεικνύοντας την κεντρική εθνοτική της στόχευση, ενώ συγχρόνως οι στοχούμενες κοινωνικές ανασυνθέσεις αφορούσαν στο ντόπιο ιδιότυπο φεουδαρχικό σύστημα γαιοκτημόνων και εμπορογαιοκτημόνων τοκογλύφων, με τα προστύχια, τους τόκους υπερημέριας, τις συντεχνίες, τις κατασχέσεις, τους εναρμονισμένους ανταγωνισμούς, θα λέγαμε με σημερινούς οικονομικούς όρους... Θα ακολουθήσουν οι κοινωνικές εξεγέρσεις στο Σκουλικάδο και στον Υψόλιθο της Ζακύνθου, <<Του Σταυρού>> και της Σκάλας στην Κεφαλλονιά.

Η Εξέγερση εμπεριέχει έναν ύψιστο ιστορικό συμβολισμό, κυρίως για την αγροτική κοινωνία της Λευκάδος, ενώ προέκυψε και σαν επιτακτική ανάγκη, για συντόμευση της επίλυσης των

κοινωνικοοικονομικών διευθετήσεων. Έφερε στο προσκήνιο και στην κεντρικότητα την Χωριάτικη Αγιομαυρίτικη φιγούρα, έστω και αν οι Πρωταγωνιστές Χωρικοί παρίστανται βουβοί και άλαλοι, διακόσια χρόνια τώρα, χωρίς την νενομισμένη δυνατότητα να υπερασπίσουν το διμέτωπο εγχείρημά τους, όπως πολύ εύστοχα επισημαίνουν αυτή την καθοριστική αντικειμενική τους αδυναμία και ο Πάνος Ροντογιάννης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 268) και ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης, (<<Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΤΟ 1819>>, σελίδα 43), μπροστά στην πλημμυρίδα της μονόπλευρης παρουσίασης των αρχειακών εγγράφων των αντιπάλων τους... Μόνο ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης <<σπάει>>, θα λέγαμε, αυτή την ανυπαρξία στοιχείων απ' την πλευρά των Χωρικών, παρουσιάζοντας δύο γραπτά ντοκουμέντα, τα οποία είναι η αναφορά των εξεγερμένων χωρικών προς τον Στόβιν, όταν ο τελευταίος τους ζήτησε τα αιτήματά τους και η αναφορά των κατοίκων της Εγκλουβής, οι οποίοι, σημειωτέον, δεν πήραν μέρος στην Εξέγερση, όταν η συσταθείσα σχετική επιτροπή, μετά τα γεγονότα, ζήτησε απ' τους χωρικούς του νησιού να εκφράσουν τα αιτήματά τους. (Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης: <<Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΤΟ 1819>>, σελίδα 45).

Ακριβώς αυτή την δεινή και μειονεκτική θέση των Πρωταγωνιστών Χωρικών, φιλοδοξούμε, έστω κατά ένα ποσοστημόριο, να αναπληρώσουμε και να υποστασιοποιήσουμε, αν είναι δυνατόν, με το ταπεινό μας αυτό πόνημα... Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, συγκεντρώσαμε ένα μεγάλο υλικό, πολλά χρόνια τώρα, αφού σκοπεύαμε προγραμματικά, σαν θα έρθει το... πλήρωμα του χρόνου, να ασχοληθούμε συγγραφικά με το θέμα της <<Εξέγερσης των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819>>, αλλά και από άλλες πηγές και

βιβλιογραφίες, επιστρατεύοντας συνάμα την συλλογική ιστορική μνήμη και παράδοση, έτσι όπως έφτασε στις μέρες μας, προερχόμενη αυτή η παράδοση απ' τον τόπο του θεάτρου των πολεμικών επιχειρήσεων και της απαρχής των γεγονότων, τους Σφακιώτες. Με αυτό το υλικό θα τολμήσουμε την συγγραφή του παρόντος βιβλίου με θέμα, τον καταξιωμένο, αρωγμάτιστο και απaráγραπτο ιστορικό τίτλο: <<Το Ρεμπελιό των Χωρικών. Αγία Μαύρα στα 1819>>.

Στην προσπάθειά μας αυτή θα βαδίσουμε δομικά πάνω σε μια λογική σειρά των γεγονότων και των συνθηκών της Εξέγερσης, που θα δίνουν την δυνατότητα στον αναγνώστη να έχει μια σφαιρική θεώρηση του όλου εγχειρήματος των Χωρικών και της αντιμετώπισης, που έτυχαν απ' το αρραγές μέτωπο των Άγγλων και των προυχόντων της Χώρας. Θα στηριχτούμε στους τέσσερεις βασικούς πυλώνες, που έγραψαν για την Εξέγερση: Στον Ζακύνθιο Παναγιώτη Χιώτη <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, (1815 – 1864)>>, στον Κωνσταντίνο Μαχαιρά, <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, και <<Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, στην δίτομη εργασία του κορυφαίου Λευκαδίτη ιστορικού Πάνου Ροντογιάννη, <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>> και στην εργασία του Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη, <<Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΤΟ 1819>>. Αλλά και σε μια πλούσια παραπέρα βιβλιογραφία, την οποία θα συνυψάνουμε, όπως προαναφέρθηκε, με την τοπική παράδοση των Σφακιωτών, καθώς αυτή διασώθηκε από απλοϊκούς, αλλά φωτισμένους Σφακιώτες χωρικούς, όπως ο Βαγγέλης Γληγόρης (Γατσούλης), απ' το Σπανοχώρι, του οποίου προσφιλέστατο θέμα ήταν η Εξέγερση του 1819, και του οποίου,

μάλιστα, δίκην πρελούδιου στα γεγονότα, δημοσιεύομε το ποίημά του για την Εξέγερση με τον συμβολικό τίτλο: <<ΜΕ ΕΝΑ ΟΧΙ...>>.

Με προσεγμένη ειδική μέριμνα θα αποπειραθούμε να μπούμε στον ντορό και στα... υποδήματα των Χωρικών, να δούμε ποια μπορεί να είναι τα βαθιά αίτια, που τους οδήγησαν σε ένα τέτοιο εγχείρημα, να αντιπαρατεθούν με την παγκόσμια αυτοκράτειρα δύναμη της εποχής εκείνης, μα κυρίως να τεκμηριώσομε, επίσης με μια σημαντική βιβλιογραφία, πως ο αγώνας τους ήταν αυτόφωτος και ακηδεμόνευτος, δεν υπήρξε πίσω τους κανένας ιθύνων νους, ούτε ο Καποδίστριας. Ήταν αυτός ο αγώνας τους διμέτωπος. Εθνοτικός, στα πλαίσια της συνείδησης, που είχαν ατσαλώσει τόσους αιώνες, ουσιαστικά απ' το 1295 επί Ορσίνι, που πέρασαν κάτω από τόσους κατακτητές, Φράγκους, Βενετούς, Τούρκους, και πάλι Βενετούς, Ρωσότουρκους, Γάλλους και τώρα Άγγλους, πως είναι ενότητα και ομάδα Ελληνική, που ακατάπαυστα αντιπαλεύει την ξενοκρατία στον τόπο τους, έτσι όπως μοναδικά τους ύμνησε, μέσα απ' το επικόλυρικό του δημιούργημα, τον <<ΦΩΤΕΙΝΟ>>, και ο απηνής διώκτης αυτής της ξενοκρατίας στο νησί, ο Έλληνας βάρδος Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, αλλά και ενάντια στην Αγιομαυρίτικη τοπικότητα του ιδιότυπου γαιοφειουδαρχισμού.

Επειδή, όμως, κατά πρώτον, πάντα ενδιαφέρουν μια έρευνα οι σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ του κοινωνικού και του ανθρωπογενούς χώρου, κατά δεύτερον, οι κοινωνίες αποτελούν θεσμοθετημένες συμβολικές δομές, απ' όταν, τουλάχιστον, ο άνθρωπος αισθάνθηκε την ανάγκη της συνύπαρξης, και μάλιστα δομές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ψυχοσωματικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά, γι αυτό θα αναφερθούμε αναλυτικά στους δύο κεφαλαίωδους σημασίας αυτούς παράγοντες, τουτέστιν

στις οικονομικοκοινωνικές συνθήκες του 1819 και των προγενέστερων δεκαετιών σωρευτικά, σε συνάρτηση με την οικονομική γεωγραφία του ζωτικού χώρου των Χωρικών της Αγίας Μαύρας, και των χαρακτηριστικών του, συνθήκες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στον Ξεσηκωμό. Διότι, μπορεί με μια απλοϊκή προσέγγιση να θεωρηθεί το γεγονός της εξέγερσης των Χωρικών της Αγίας Μαύρας στα 1819, μια πολεμική τοπική διαμάχη, όμως, απ' την στιγμή που έλαβε υπερτοπικά χαρακτηριστικά και απασχόλησε τα τότε διεθνή φόρα, σε Λονδίνο και Βιέννη, ενώ καθαρά ακόμη ενδύθηκε έναν ιστορικό συμβολισμό σηματοδοτώντας και την εκκίνηση ακολουθιών ριζικής κοινωνικής αλλαγής στα Επτάνησα γενικότερα, απαιτεί, φρονούμε, η προσέγγισή του πλέρια και πολυμορφική ανάλυση, και όχι μια απλή καταγραφή των γεγονότων.

Περαίνοντας. Ο διάχυτος φόβος, απ' το γεγονός ότι ο ετερόκλητος κόσμος της εξουσίας και της συνακόλουθης καταπίεσης, συνοσίζονταν αποφασιστικά γύρο από ένα επιθετικό εγχείρημα, ουδόλως αποθάρρυνε τους Αγιομαυρίτες Χωρικούς, μπροστά στο καθολικό αίτημά τους για απεξάρτηση απ' την προστασία και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, επιστρατεύοντας σχηματικά τον περίφημο <<Κύκλο της Δικαιοσύνης>>, ασφαλώς όχι το ιδεολογικοποιημένο Οθωμανικό σχήμα, αλλά το αρχαιοελληνικό κλασικό περιεχόμενο του όρου, μονόδρομος που έπρεπε να ακολουθήσουν... Και δεν είχαν αρχικά άλλο μέσο πίεσης προς τους εξουσιαστικούς μηχανισμούς, παρά την ανυπακοή στην πληρωμή των φόρων και όσα μαζί συνυφάνθηκαν.....

Λευκάδα 2019

Θοδωρής Γεωργάκης

*ME ENA OXI...

Με την αυγή πέρα η θάλασσα λάμπει

και με τον ήλιο η ζωή ξανανιώνει!

Τα χελιδόνια χτίζουν την φωλιά τους!

Τα παλιά αμπέλια σαρακωμένα χωρίς σταφύλια...

Μίζερη στις ελιές η σοδειά τους...

Τα όρνια όμως σχίζουν τον αγέρα...

Ασάλευτα ξανοίγονται

με τα φτερά ανοιγμένα...

Με τι τρόπο να τα διώξεις;

Αυτόν τον μαύρο γύπα,

που μας τρώει τ' απομεινάρια απ' το σώμα;

Ας ανεβούμε στα ύψη,

με τις φωνές και τους αντίλαλους

ξυπνώντας απ' τον βαθύ ύπνο

τους πορωμένους βράχους...

Να ντυθούμε πρέπει με την σάρκα τους...

Με ένα OXI...

Οι λεγόμενοι τρανοί μας περιμένουν...

Η ψυχή τους είναι βουβή πέρα ως πέρα...

Κ' εμείς ένα ξερόκλαδο ενός κορμιού

που το αίμα του ρούφηξαν οι γύπες...

Σ' αυτόν τον τόπο ας ζωντανέψει ο σκλάβος,

φτιαγμένος απ' την στάχτη...

Κόντρα στον κόσμο τον δικό τους...

*Ποίημα του λόγιου Ξωμάχου Βαγγέλη Γληγόρη (Γατσούλη), απ' το Σπανοχώρι των Σφακιωτών, για το μαρτυρικό 1819...

Αγιομαυρίτισσα χωρική! Στον σκληρό αγώνα μέχρι τα βαθιά γεράματα... (Φωτο Φρίτζ Μπέργκερ).

Μέρος Πρώτο

Τα βαθύτερα αίτια της Εξέγερσης

ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ...

Η συνεξέταση της <<Εξέγερσης των Αγιομαυριτών Χωρικών, στα 1819>>, με την πλειάδα παρόμοιων Κινημάτων σε παγκόσμιο, αλλά και Επτανησιακό επίπεδο, δίνει την δυνατότητα στον αναγνώστη να διεισδύσει αποτελεσματικότερα στην κατανόηση της Αγιομαυρίτικης Εξέγερσης, δεδομένου ότι, σ' αυτές τις αναφορές στο παγκόσμιο εξεγερσιακό επίπεδο, πάντα υπάρχει ένα κοινό στοιχείο: Κάθε φορά, οι αρχικές εμβρυώδεις φραστικές διαφοροποιήσεις Προυχόντων – Χωρικών, περνούν σε ένα επίπεδο καταγγελτικού λόγου, σαν προοίμιο της τελικής μορφοποίησης μιας επιθετικής συλλογικής ψυχής, που ορατά, πλέον, στοχεύει στο υπαρκτό τείχος των κοικωνικών ανισοτήτων... Και πάντα, όταν, κατά τον Gustave Le Bon, (<<Η Ψυχολογία των Μαζών>>), κατατάλληλες ιδέες και μηνύματα, εν προκειμένω το αίτημα διαχρονικά και παγκοσμίως των Χωρικών, για κοινωνική ισότητα, εισέρχονται στην συλλογική ψυχή, τότε αποκτούν τεράστια δύναμη και παράγουν σημαντικές επιπτώσεις, οδηγώντας σε πόλεμο και επανάσταση...

Το 1381, συμβαίνει η εξέγερση των άγγλων Χωρικών, (Peasants' Revolt), όταν ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Β, επέβαλλε στους Χωρικούς νέο φορολογικό χαράτσι. Με μπροστάρη τον ιερέα Τζον Μπόλ, ο οποίος με φλογερά κηρύγματα βομβάρδιζε την συλλογική ψυχή, προαναφερθήκαμε, όταν με αρχηγό τον κεραμιδά στο επάγγελμα Γουότ Τάϊλερ, οι άγγλοι Χωρικοί εξεγέρθηκαν και μπήκαν στο Λονδίνο. Κατέσφαξαν κάποιους Φλαμανδούς εμπόρους και έκαψαν το κάστρο του δούκα του Λάνκαστερ! (Σημ. Συγ. Οποία ομοιότητα με όσα συνέβησαν στην Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών πέντε αιώνες μετά...). Η εξέγερση, επόμενο, καταπνίγηκε στο αίμα απ' την άρχουσα βασιλική τάξη. Όμως απέκτησε τεράστιο συμβολικό

χαρακτήρα, που φτάνει, για την αγγλική φιλομεταρρυθμιστική παράταξη, σημερινό Εργατικό κόμμα, μέχρι και των ημερών μας, και αποτελεί αυτή η εξέγερση του 1381 ένα απ' τα σύμβολά της, αφού, το σημερινό Εργατικό κόμμα της Αγγλίας, που ιδρύθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, έχει ευθεία αναφορά στο από του 1678 δημιουργηθέν, μέσα στα πλαίσια του δικομματικού αγγλικού κοινοβουλευτικού συστήματος, φιλομεταρρυθμιστικό κόμμα των Γουϊγκς.

Αυτή η μακράιωνα παγιωμένη δικομματική κοινοβουλευτική αγγλική διάρθρωση, σαφώς και έχει σχέση και συνάφεια με την Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών. Στον Αρμωστή Μαίτλαντ, προκάλεσε σημαντικά πολιτικά προβλήματα η Εξέγερση, ο οποίος ανήκε στο αριστοκρατικό κόμμα των Τόρρις, επιγενέστερα, αρχίζοντας απ' το 1834 και κυρίως επί πρωθυπουργίας Ντισραέλι, το 1874, θεμέλιωσε τον σημερινό τίτλο <<Συντηρητικό>>, αφού στο μητροπολιτικό Λονδίνο, οι αντιδράσεις της φιλομεταρρυθμιστικής αντιπολίτευσης των Γουϊγκς, που ήδη απ' τις αρχές του 19^{ου} αιώνα άρχισε να μετατρέπεται σε κόμμα των Φιλελευθέρων, αλλά, οι αντιδράσεις και άλλων προσδευτικών κύκλων στο Λονδίνο έναντι των πολιτικών του Μαίτλαντ, για τον δεσποτικό τρόπο με τον οποίο εξασκούσε την Αρμωσσία, αλλά και για το γεγονός των απαχρονισμών στην Λευκάδα, ασκούσαν πίεση στο κυβερνόν κόμμα. Ως εκ τούτου, ένα απ' τα βαθύτερα αίτια, της καταγγελτικής επιστολής του Μαίτλαντ προς την Γερουσία στις 6 – 12- 1819, όταν επέστρεψε απ' την Μάλτα, μετά τα πολεμικά γεγονότα στην Εξέγερση, στα οποία θα αναφερθούμε διεξοδικότερα, με την οποία κατήγγειλε τους πάντες, είτε σαν <<απονενοημένους>>, είτε σαν <<άρπαγες>>, εννοώντας τους μη συμμορφούμενους με τις ορέξεις

του Λευκαδίτες ευγενείς, που άρπαζαν τις περιουσίες των φτωχών χωρικών (!), είτε σαν <<ταραχοποιούς>>, ουσιαστικά ήταν μια αποπροσανατολιστική επιστολή, με την οποία, κατά βάθος, <<έβλεπε>> προς την μητροπολιτική πολιτική κατάσταση, σε μια προσπάθεια να αμβλύνει τις επιπτώσεις, που προκαλούσε αυτή η επικριτική στάση της αγγλικής αντιπολίτευσης, κατακερματίζοντας και επιμερίζοντας τις ευθύνες ο Μαίτλαντ, για την Εξέγερση, σε διάφορες ενδοεπτανησιακές πλευρές και κοινωνικές παθογένειες...

Στα 1525, οι Γερμανοί Χωρικοί, 8.000 κατά τον αριθμό, θα συγκρουστούν στα περίχωρα της πόλης Φρανκεχάουζεν, με τον ισάριθμο στρατό των φεουδαρχών. Αφορμή η εντεινόμενη δουλοπαροικοποίηση των Χωρικών εκ μέρους των φεουδαρχών, πρωτίστως, και συνολικά οι υπάρχουσες θρησκευτικοκοινωνικές διαφορές, από ετών, μεταξύ των δύο κοινωνικών αντιπάλων, της ηγεμονεύουσας τάξης των φεουδαρχών και των αδύναμων γερμανών χωρικών, οι οποίοι είχαν αρχηγό τον Τόμας Μίνστερ, μαθητή, αρχικά, του Μαρτίνου Λούθηρου, ο οποίος ριζοσπαστικοποιήθηκε, στην συνέχεια, όταν ο Λούθηρος τάχτηκε με το μέρος των φεουδαρχών και των ιπποτών...

Η αγροτική Εξέγερση του Πουγκατσόφ στα 1775, στην περιοχή του Ρωσικού Βόλγκογκραντ, όταν η απαίτηση για την αλλαγή της τσαρικής κοινωνίας του φεουδαρχισμού, είχε φτάσει στην κορύφωσή της, με απότοκο την αιματηρή εξέγερση, που ξεγύμνωσε το καθεστώς των ευγενών και φώτισε την αγροτική δυστυχία... Ηγέτης της ο περιπλανώμενος Κοζάκος Εμιλιάν Πουγκατσόφ, ο οποίος ηγήθηκε μιας τεράστιας κίνησης των δουλοπάροικων της τσαρικής αυτοκρατορίας της Αικατερίνης Β... Η εξέγερση ήταν τυφλή και καταδικασμένη να καταπνιγεί απ' τα τσαρικά στρατεύματα...

Αλλά αυτό δεν εμπόδισε τους κολλήγες χωρικούς να πέσουν στην φωτιά, από προσμονή και μόνο για απαλλαγή...

Μα, και επί των ημερών μας, στην Λατινική Αμερική, ειδικά στην Βραζιλία, όπου το 46% του γεωργικού κλήρου ανήκει μόνο στο 1% των γαιοκτημόνων της αχανούς χώρας, με αυτές τις τεράστιες πλουτοπαραγωγικές δυνατότητες, υπάρχει το λεγόμενο <<ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΑΚΤΗΜΟΝΩΝ>>, (Movimento dos Trabalhadores sem Terra). Το κίνημα ξεκίνησε την αγωνιστική του διεκδικητική δράση το 1985 και εκπροσωπεί δώδεκα εκατομμύρια παντελώς άκληρους γεωργούς της Βραζιλίας. Στην αγωνιστική του δράση εντάσσονται πιο ήπιες μορφής κοινωνικές εξεγέρσεις, οι οποίες κυρίως έχουν τον χαρακτήρα αυθαίρετων καταλείψεων γεωργικών εκτάσεων, ενώ ολοκάθαρα ασκούν τεράστια επιρροή στο βραζιλιάνικο εκλογικό σώμα... Αυτή η διαμορφωμένη γαιοκτητική κατάσταση σίγουρα κρύβει στα θεμέλιά της μια ιδιάζουσα χρονοβόμβα για την Βραζιλία, η οποία κανείς δεν ξέρει πότε θα εκραγεί, με δεδομένο, μάλιστα, πως, άλλα είκοσι εκατομμύρια άκληρων βραζιλιάνων γεωργών έχουν καταφύγει στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, όπου έχουν παρειοποιηθεί ζώντας στις περίφημες φαβέλες...

Στον Ελλαδικό χώρο, η μεγάλη Εξέγερση των Κερκυραίων Χωρικών στα 1652, επί Ενετοκρατίας, η οποία συνέβη στο χωριό Χωροεπίσκοποι στο Βαϊλάτο του Γύρου στην Βόρεια Κέρκυρα, ένα αυθόρμητο γέννημα καταπίεσης, φωτίζει τις κρυφές στιγμές μιας ζοφερής πραγματικότητας, για έναν κόσμο των Χωρικών, που ζούσε στην πολυειδή εξάρτηση και κάτω απ' το δόγμα των Προυχόντων του νησιού: <<Εμείς δρούμε και επιδρούμε... Εσείς υποχρεούσθε να εργάζεσθε και να παράγετε...>>. Αυτό το δεσποτικό δόγμα των Κερκυραίων προυχόντων, συνδυασμένο με την καταχρέωση των

αγροτών με όρους τοκογλυφικούς, γνωστοί σαν Προστύχι, (Prtostichi), τότε, ο ήδη υποτιμημένος Χωρικός, δεν είχε άλλη επιτακτική επιλογή πέρα απ' τον Ξεσηκωμό, σε μια στοχούμενη κατεύθυνση, την αναμφισβήτητη επικράτηση των ιδανικών της δικαιοσύνης...

Η αφορμή, για την Εξέγερση των Κερκυραίων Χωρικών, δόθηκε απ' την ανάληψη όσο και απαξιωτική συμπεριφορά ενός ευγενούς, ο οποίος πήγε σε οικογένεια αγροτών του χωριού να ζητήσει το <<σολιάτικο>>, μορφή ενοικίου για κτήματα ευγενών, το οποίο είχε προσεισπράξει, μάλιστα, ο γιός του, με την απαξιωτική προσταγή: <<Άλλο εγώ, άλλο ο γιός μου>>. Το συμπυκνωμένο μίσος, τότε, των χωρικών κατά των ευγενών, μετατράπηκε ομαδικά σε κακοποιήσεις γαιοκτημόνων, πυρκαγιές και καταστροφές.

Η Ενετική κεντρική στρατιωτική παρέμβαση, με ιπικό και δυνάμεις στρατού, απώθησε τους εξεγερμένους στο βουνό Παντοκράτορας. Ο νέος Προβλεπτής του νησιού Μάρκο Μολίν έστειλε μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις και διέλυσαν τους εξεγερμένους Χωρικούς. Ακολούθησαν, η θανάτωση του αρχηγού των Εξεγερμένων Χωρικών, του Στέλιου Ραματά και η καταδίκη του συναρχηγού του Σεβαστιανού Γουδέλη, όπως και άλλων Χωρικών, με την ποινή της εργασίας σε Ενετική γαλέρα... Η διαμορφωμένη, επί Ενετοκρατίας χασοτική κοινωνική διαφορά, που χώριζε ευγενείς και χωρικούς στην Κέρκυρα, δίνεται απ' τον Ανδρέα Μάρμορα: <<Historia di Corfu, 1672>>:

{... Μια εικόνα που αντανακλά την άποψη των Κερκυραίων Ευγενών για την σταθερότητα της κοινωνικής δομής: η συγκεκριμένη κοινωνική ιεράρχηση όχι μόνο είναι η μόνη <<λογική>>, αλλά και

αντανακλά τη θεϊκή τάξη. Άρα κάθε προσπάθεια αλλαγής είναι και παράλογη και <<αμαρτωλή>>...}

Συνοπτικά. Οι συλλογικές συνειδήσεις και η γεννεαολογία των ανατρεπτικών ιδεών, ανεξάρτητα, χρόνου, έθνους και φυλής, δεν μπορούν παρά να εστιάζουν στον ομφαλό της κοινωνίας, για μια περισσότερο αντιπροσωπευτική προοπτική, μέσα απ'την αφυπνιστική δημιουργία νέων κοινωνικών μορφωμάτων, που ξεκάθαρα στοχεύουν στην συμμετοχή και στην συνδιαχείριση της εξουσίας.

Ένα παρόμοιο αίτημα συσώματωσε η εξεγερσιακή λογική των Χωρικών της Αγίας Μαύρας, οι οποίοι, πέραν απ' την κορυφαία εθνοτική τους στόχευση, έβλεπαν τις οικονομικοκοινωνικές συνθήκες, να διαμορφώνονται σε ένα καθαρά αγροτογεωργικό νησί, υπέρ των λειτουργιών της πόλης και σε βάρος της υπαίθρου, η οποία πόλη οργάνωνε ένα δικό της δομικό ηγεμονικό πρόσωπο, το οποίο ευχερώς ταυτίζονταν με την ιδεολογία της κυβέρνησης. Αποτέλεσμα, αυτό το διαχωριστικό τείχος πόλης – υπαίθρου, να παίρνει οξύτατα χαρακτηριστικά κοινωνικού ανταγωνισμού, στον οποίο, το τελικό εξαγόμενο, ήταν η επικράτηση της βούλησης του κυρίαρχου... Και αυτοί ήταν οι ευγενείς...

Και ακριβώς αυτή η κυριαρχική σχέση αποτέλεσε την θρυαλλίδα ενός αυτόφωτου και ακηδεμόνευτου Ξεσηκωμού... Όπως ακριβώς, φανερώσαμε πως συμβαίνει, διαχρονικά και παγκοσμίως, σε κάθε σαφή κοινωνική αναντιστοιχία...

ΑΚΗΔΕΜΟΝΕΥΤΗ Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ

Οι κοινωνίες, όπως συνοπτικά αναφερθήκαμε εισαγωγικά, είναι θεσμοθετημένες συμβολικές δομές, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ψυχοσωματικά, κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά, διακριτά χαρακτηριστικά, που, πολυλειτουργικά, είτε εκφράζονται, είτε μορφοποιούνται σε δεδομένες ιστορικές στιγμές, σε μια νομιμοποιημένη μαζική διοχέτευση... Έτσι, η υποτακτική συμμόρφωση, ήταν λέξη άγνωστη για την κοινωνία των Ορεινών της Αγίας Μαύρας και ο αναπότρεπτος Ξεσηκωμός τους συμπύκνωσε το κυρίαρχο αίτημα της μετάβασης απ' την απλή διαμαρτυρία, στην απαίτηση μιας ρηξικέλευθης τομής, που πάνω στο αστάλινο αμόνι της θα συνέθλιβε τον βρετανικό <<βοναπαρτισμό>> και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσής τους, απότοκο του κοινωνικού τους αποκλεισμού και της συνακόλουθης <<παρειοποίησής>> τους...

Η κυρίαρχη συλλογική συμπεριφορά των Εξεγερμένων υπερέβη την θεωρητική τομή μεταξύ εφικτού και ανέφικτου, μπροστά στο κορυφαίο πρόταγμα της πολιτικοκοινωνικής αναδιοργάνωσης, με σαφή προσανατολισμό την απεξάρτηση και την βελτίωση των συνθηκών τους διαβίωσης, όχι μόνο με την άρνηση πληρωμής των νεοπαγέντων φόρων, αλλά σαν ένα πέρασμα συναθροισμένων ανταγωνιστικών αιτημάτων, σε μια κοινωνία συνδιαχείρισης των υλικών πόρων. Έτσι...

{... Από του 1815 οι ορεινοί της Αγίας Μαύρας ήρξαντο καταπίπτουσι επί των Βρετανικών δυνάμεων...}

Η ανωτέρω γραπτή αναφορά της DORAS D' ISTRIA, (Eleni Ghika), (<<ΟΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΤΗΝ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΝ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ>>, έκδοσης 1858, σελίδα 132), αφητηριακά,

προσδιορίζει την έναρξη των αντιστασιακών ενεργειών των κατοίκων της Ορεινής Λευκάδος, κατά της Αγγλικής ουσιαστικά Κατοχής, η εκπύρωση των οποίων συνέβη τον Σεπτέμβριο στα 1819, με τα πολεμικά γεγονότα στον χώρο των Σφακιωτών. Αλλά πρωτίστως να εξετάσομε, στα πλαίσια της διανομής και της χωροταξικής διάστασης του κοινωνικού και ανθρωπογενούς χώρου, ποιοί ήταν αυτοί <<ΟΙ ΟΡΕΙΝΟΙ>>, τους οποίους προσδιορίζει επακριβώς η ρουμάνικης καταγωγής φιλελληνίδα συγγραφέας Δώρα Δίστρια, εν έτει 1858... Ευθύς ως επαγώθη στα διεθνή φόρα του Παρισιού και της Βιέννης, 1814 και 1815, η Αγγλική Προστασία στα Επτάνησα, έγινε πεποίθηση των ανυπότακτων ορεινών κατοίκων της Αγίας Μαύρας και πρωτίστως των Σφακιωτών, πως πρόκειται για νέα κατοχή, όπως ακριβώς αυτές, που στο πέρασμα των αιώνων γεύθηκαν, είτε με την μορφήν εξαναγκασμού, είτε ακόμη με την δήθεν φωτισμένη λυτρωτική έμπνευση. Τούτο το ανυπότακτο φρόνημα, σαν μια βαθιά κοινωνική διαχείριση, που οδηγεί σε εκφάνσεις ριζοσπαστικοποίησης, χάνεται στα βάθη της διαδρομής των, απ' τον 14^ο αιώνα, όταν οι πρόδρομοι οικισμοί των Σφακιωτών, Πετεινοχώρι, (σημερινός Κάβαλλος), Μεσοχώρι, (σ. Σπανοχώρι), Λουβροχώρι, (σ. Ασπρογερακάτα), Καμποχώρι, (σ. Πινακοχώρι) ξεσηκώθηκαν επιτυχώς κατά του δυνάστη Ζώρζη Γρατιανού, εξέγερση που πέρασε στην ιστορία σαν <<Επανάσταση της Βουκέντρας στα 1357>>, με αφορμή και πάλι δυσβάστακτη επιβληθείσα φορολογία, για τη σίτιση των ναυτών του ενετού ναύαρχου Σοράντζο.

Αυτή ακριβώς η ελευθερόφρονη σκέψη των κατοίκων των πρόδρομων οικισμών, <<παντρεύτηκε>> τον 15^ο αιώνα με την επίσης υψηλόφρονη ψυχή των Σφακιωτών, (διότι Σφακιώτες

αποκαλούνταν περίπου έως το 1900 οι σημερινοί Σφακιανοί), των κατοίκων που έφτασαν στην Άγια Μαύρα, προερχόμενοι απ' τα Σφακιά της Κρήτης, (Βλέπε, δικό μας βιβλίο με τίτλο: <<ΣΦΑΚΙΩΤΕΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ. ΛΙΚΝΟ ΚΑΡΔΙΑΣ>>, Έκδοση 2019), προκύπτοντας ένα αλέγρο εκρηκτικό μείγμα το οποίο εφεξής ουδέποτε ανέχθηκε, ή τουλάχιστον αντιπάλεψε κάθε μορφή κατακτητού... Μηδέ και των φοβερών Τούρκων κατακτητών της Λευκάδος, (1479–1684), εξαιρουμένων, οι οποίοι αποκαλούσαν τους Σφακιώτες, σύμφωνα με την τοπική παράδοση, <<Σεϊτάν Ασκέρ>>, διαβολομπουλούκι...

Αυτό το ρηξικέλευθο του τραχύ χαρακτήρα των Σφακιωτών, συνυφασμένο με τον περήφανο και δυναμικό χαρακτήρα των κατοίκων της Καρυάς, χωριά τα οποία και επί των ημερών μας συναποτελούν την Ορεινή Λευκάδα, μεταλλάχθηκε αποθεωτικά στα 1819, και απ' το στάδιο του συναισθήματος και του πάθους πέρασε σε αυτό της αποφασιστικότητας... Ακολούθησαν ακόμη οκτώ χωριά του νησιού, Απόλπαινα, Μαραντοχώρι, Πόρος, Κοντάραινα, Κατούνα, Καρυώτη, Αλέξανδρος και Πλατύστομα, όπου κατέστρωσαν ένα στρατηγικό σχέδιο, όπως έδειξαν τα επακολοθηθέντα πολεμικά γεγονότα, στο στένωμα της περιοχής του Μπόζα, τον Οκτώβριο του 1819, κατά των Άγγλων <<προστατών>>, ουσιαστικά δυναστών, με αφορμή την επιβολή νέων δυσβάστακτων φόρων, στους πάμπτωχους χωρικούς, αλλά με σαφέστατα τα βαθύτερα αίτια να εντοπίζονται στην συσσωρευμένη μακροχρόνια δουλεία από διάφορους κατακτητές, με ότι αυτή συνεπάγεται, αλλά και στο από αιώνων αγροτοφεουδαρχικό σύστημα στο νησί, που εξέθρεψε την τάξη των ευγενών και, όπως προαναφέρθηκε, <<παρειοποίησε>> τους Χωρικούς...

Ως εκ τούτου, ο Ξεσηκωμός, αποτελεί ένα αυτόφωτο, αυτόνομο και ακηδεμόνευτο γεγονός, συμπέρασμα στο οποίο έχει καταλήξει και ο Πάνος Ροντογιάννης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, Σελίδες 268 και 298), στις οποίες, αντίστοιχα, τονίζει κατηγορηματικά: <<... Η εξέγερση του 1819 παρουσιάζει και κοινωνικό και ένα έκδηλο αντιαγγλικό χαρακτήρα>>, και <<...Παρά τις προσπάθειες της αυστριακής αστυνομίας κανένα ενοχοποιητικό στοιχείο για τον Καποδίστρια δεν βρέθηκε. Ασφαλώς δεν υπήρχε. Γιατί η στάση των Χωρικών της Λευκάδος δεν ήταν ετεροκίνητη>>.

Ειδικότερα μια πιθανή συμμετοχή ή και οργάνωση της Εξέγερσης απ' τον ίδιο τον Καποδίστρια, φρονούμε πως δεν ευσταθεί. Ακόμη και αν δεχθούμε κάποιας μορφής συμμετοχή του, έστω με την ύπαρξη μιας παραινετικής επιστολής του, μια ευφυέστατη διπλωματική περσόνα, με τεράστια αναλυτική σκέψη, σαν τον Ιωάννη Καποδίστρια, όπως πιο διεξοδικά θα παραθέσουμε εν συνεχεία, το πρώτο που θα εξέταζε σε μια εξέγερση ήταν σε ποιό γενικότερο στρατηγικό σχεδιασμό θα την ενέτασσε, αφού οψιγενώς και μετά από τριακονταετία σχεδόν συνέβησαν τα γεγονότα στην Κεφαλλονιά, με τις αιματηρές εξεγέρσεις των εκεί Χωρικών το 1848 και 1849, για να επακολουθήσει το φούντωμα του κινήματος των Ριζοσπαστών, που οδήγησε στη ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα. Η επιχειρούμενη, ως εκ τούτου, ενεργή ανάμειξη του Ιωάννη Καποδίστρια, σαν κύριου υποκινητή της Εξέγερσης του 1819, δεν μπορεί να διαμορφώσει τις συνθήκες εκείνες ικανές να μιλήσουμε για ολικές <<ανατροπές>> στην Εξέγερση, με μόνο δεδομένο ότι, ο Καποδίστριας, διατηρούσε σχέσεις και αλληλογραφία με την όντως σημαντικότερη για το νησί οικογένεια Φλογαϊτή, μέλος της οποίας, ο Σπυρίδων Φλογαϊτής, προφανώς από

υψηλόφρονα αισθήματα, αλλά και αλληλέγγυος των Χωρικών, με τους οποίους καθημερινά συναλάσσονταν, σαν συμβολαιογράφος της εξοχής, στο χωριό του το Μαραντοχώρι, είχε πάρει μέρος στην εξέγερση των Χωρικών, καταδικάστηκε, μάλιστα, αλλά πρόλαβε και απέδρασε, σωζόμενος μάλλον και απ' την αγχόνη των Άγγλων. Πιθανή εμπλοκή του Καποδίστρια μόνο με αλματικό συλλογισμό μπορεί να στοιχειοθετηθεί, πράγμα, που ναι μεν μπορεί να συμβεί στα πλαίσια της ασύνορης επιστήμης της ιστορίας, ουδόλως, όμως αποτελεί καθοριστικό συστατικό στοιχείο της ίδιας της ιστορίας, αν δεν τεκμηριώνεται επακριβέστατα, διότι:

Πρώτον. Ο Καποδίστριας στα διεθνή φόρα Παρισιού και Βιέννης στα 1814 και 1815 υπήρξε ο αρχιτέκτονας της Αγγλικής Προστασίας στα Επτάνησα, προκειμένου, να μην περιπέσουν αυτά στην επιρροή της Αυστρίας, η οποία, σαν διάδοχη κατάσταση της Ενετικής κυριαρχίας, θεωρούσε εαυτήν έχουσα δικαιώματα και ήγειρε αξιώσεις επί των Επτανήσων, πρώην Ενετικής κυριαρχίας. (Σπύρου Βερούκιου: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ>>, σελίδες 10 και 80). Ευφυέστατα ο Καποδίστριας, με τους κατάλληλους χειρισμούς και πάντα υπό την σκέπη του Τσάρου της Ρωσίας, του οποίου ήταν συγχρόνως υπουργός εξωτερικών, δεν άφησε τα Επτάνησα στα χέρια του μισέλληνα Μέτερνιχ, ο οποίος πολύ πρόσφατα είχε αποφανθεί πως δεν υπάρχει Ελληνικό έθνος, αλλά ήταν ακόμη νωπές και οι αλγινές εντυπώσεις και η απάνθρωπη συμπεριφορά των Αυστριακών στην καταληφθείσα απ' αυτούς Ιταλία...

Ας φανταστούμε μια Αυστρία στο μαλακό υπογάστριο της Ελλάδος, στα Επτάνησα, ποιό εκρηκτικό μείγμα θα αποτελούσε, με δεδομένη και εκπεφρασμένη την φιλοσθωμανική της πολιτική...

Αυτή η εργώδης διπλωματική προσπάθεια του Καποδίστρια να αποτρέψει μια Αυστριακή επιρροή στα Επτάνησα, κινδύνευσε σοβαρότατα το καλοκαίρι του 1815 στην Βιέννη, όταν στις διαπραγματεύσεις, η Αγγλική πλευρά κινούμενη δολίως και υστερόβουλα, όπως απεδείχθη, προκειμένου να δημιουργήσει ρήγμα μεταξύ Αυστρίας και Ρωσίας, για την τύχη των Επτανήσων, και τελικά να περιέλθουν σ' αυτή, σαν ώριμο φρούτο, τότε, επαναλαμβάνομε, δολίως κινούμενη και προς έκπληξη όλων των συνέδρων κατέθεσε σχέδιο, με το οποίο συμφωνούσε να περιέλθουν τα Επτάνησα στην επιρροή της Αυστρίας!!! (Κωσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 32) και (Σπυρίδωνος Βερούκιου: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ>>, σελίδα 81). Ο αφνιδιασμός όλων ήταν έκδηλος, πλην του Καποδίστρια, ο οποίος αντιληφθείς <<το παιγνίδι>> της Αγγλικής διπλωματίας, επέμενε απαρασάλευτα, με την διττή του ιδιότητα, σαν εκπρόσωπος του Τσάρου της Ρωσίας, αλλά και εκπρόσωπος της Γερουσίας των Επτανήσων, στην αρχική του πρόταση, για Αγγλική Προστασία στα Επτάνησα και σε καμία περίπτωση Αυστριακή τοιαύτη... Για τούτο το υψηλό διπλωματικό του επίτευγμα ο Καποδίστριας, γράφει στον Ούγκο Φώσκολο στο Λονδίνο:

Αι Νήσοι ηπειλήθησαν, γράφει ο Καποδίστριας στον Φώσκολο, να περιέλθουν υπό την Αυστριακήν δεσποτείαν, η απειλή αυτή συνεχώς επικρέμαται, παρά τις συνεχείς αντιδράσεις αυτού, δια την αποφυγήν ενός τοιούτου συμβάντος, το οποίο θα ήτο δια την Επτάνησον πραγματική καταδίκη. Εζήτησα, λέγει ο Ευγενής Κερκυραίος, να περιέλθουν αι Νήσοι μας, υπό την προστασίαν της Αγγλίας, της οποίας το έμβλημα είναι η Τρίαινα του Ποσειδώνος...

Περαίνων συνιστά εις τον Φώσκολον, αν ανοιχθή εις το Λονδίνον συζήτησης περί των Ιονίων Νήσων, πράγμα που εθεώρει πιθανόν, (Σημ. Συγ. Ακόμη δεν είχε επικυρωθεί τελεσίδικα η Αγγλική προστασία στα Επτάνησα), να αναλάβει (ο Φώσκολος) την συνηγορίαν της πατρίδος του και να εύρη συμπαραστάτας εις το έργον τούτο... (Σπυρίδωνος Βερούκιου: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΩΝ ΙΟΝΩΝ ΝΗΣΩΝ>>, σελίδα 84).

Οι προσπάθειες του Καποδίστρια για την Αγγλική Προστασία στα Επτάνησα τελεσφόρησαν, τον Νοέμβριο του 1815 στο Συνέδριο των Μεγάλων Δυνάμεων στο Παρίσι, αφού διαρρήδην απέκρουε την Αυστριακή Προστασία, για τους ευνόητους λόγους που προαναφέραμε. <<Αι Ιόνιοι Νήσοι, περιελάμβανε το πρώτο άρθρο της Συμφωνίας, μετά των εξαρτημάτων των, θα καταρτίσουν του λοιπού ελεύθερον και ανεξάρτητον Κράτος των Ηνωμένων Ιονίων Νήσων, υπό την άμεσον και αποκλειστικήν Προστασίαν του Βασιλέως της Μεγάλης Βρετανίας και των διαδόχων αυτού, των λοιπών Δυνάμεων παραιτουμένων παντός δικαιώματος και οιασδήποτε αξιώσεως επί των Νήσων αυτών...>>, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 33).

Επομένως, πως θα μπορούσε ο ίδιος ο Καποδίστριας, πέντε χρόνους μετά, έστω και παρά την γνωστή του ρηματική διακοίνωση προς τους Άγγλους τον Απρίλη του 1819, κατά την επίσκεψή του στο Λονδίνο, στην οποία γνωστοποιούσε στους Άγγλους ιθύνοντες, πως, ο Αρμοστής Μάιτλαντ, συμπερεφέρεται στους συμπατριώτες του ωσάν σε Ινδούς, πως θα μπορούσε, επαναλαμβάνομε, να αναθεωρήσει τις στρατηγικές του απόψεις για τα Επτάνησα και να οργανώσει την Εξέγερση των Χωρικών της Λευκάδος το Σεπτέμβρη

του 1819, αφού πάντα η Αυστρία ενέδρευε; Η ευφυΐα του, επί πλέον, και η διπλωματική του δεινότητα δεν θα του επέτρεπαν να ανοίξει μέτωπο και κατά των Άγγλων και μάλιστα τυφλό και ορφανό, την στιγμή που δεν είχε που στρατηγικά να το προβάλλει και να το συνδιοργανώσει, έχοντας, μάλιστα κατά νου πως επίκειται και η έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης. Διπλό μέτωπο θα άνοιγε με Τουρκία και Αγγλία; Η οποία Αγγλία, στα πλαίσια των γεωστρατηγικών της επιδιώξεων, έτσι όπως την εξυπηρετούσε η κατοχή της Επτανήσου, δεν θα παραιτείτο εύκολα, ακόμη και αν ξεσηκώνονταν το 1819 όλα τα Επτάνησα, αλλά θα οδηγούνταν τα πράγματα σε μακρόχρονη εμπλοκή και με δεδομένες τις λυσσώδεις αντιδράσεις της Αγγλίας για μη διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μπορεί και να συνέπραταν οι δύο...

Δεύτερον. Ο Ιωάννης Καποδίστριας, για την οριστική Προστασία της Αγγλίας επί των Επτανήσων, σαφέστατα δική του διπλωματική επιτυχία, ασχέτως πως αυτή η προστασία έμελλε να πάρει τον πιο στυγνό μανδύα της δεσποτείας και της απολυταρχίας τελικά, και να προκαλέσει θύελλα αντιδράσεων στα Νησιά, με τους γνωστούς Ξεσηκωμούς σε Λευκάδα, Ζάκυνθο και Κεφαλλονιά, απευθυνόμενος στους Επτανησίους, αφού εξαίρει την συμφωνία σαν σπουδαία για το αναπτυξιακό μέλλον των Ιονίων Νήσων, τονίζει μεταξύ των άλλων παραινέσεών του:

{... Η συνθήκη των Παρισίων, ην σπεύδω να σας διακοινώσω, καθιεροί επισήμως την δικαίαν και ελευθέραν ταύτην πράξιν, αποδίδουσα εις τον Ιόνιον λαόν την ελευθερίαν και τους νόμους του, ενεργεί υπέρ αυτού πράξιν δικαιοσύνης, εγγυωμένη την ειρηνικήν απόλαυσιν τοσούτων σπουδαίων ευεργετημάτων, αναθέτουσα δε την πρόοδον της

πολιτικής αναγεννήσεώς των υπό τους οιοनों της Μεγάλης Βρετανίας, συνενώνει την τύχην των μετά των υψηλοτέρων συμφερόντων και εγγυάται προς την ευδαιμονίαν του ευρύτατο μέλλον}. (DORA D' ISTRIA: <<ΟΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΤΗΝ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΝ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ>>, έκδοση 1858 σελίδα 74).

Με ένα τέτοιο νέο <<μανιφέστο>>, υπέρ της Αγγλικής Προστασίας, παρά το ευμετάβολον των διεθνών σχέσεων, ο Καποδίστριας δεν θα προχωρούσε ποτέ στο απονενοημένο διάβημα να ανοίξει, επαναλαμβάνομε, μέτωπο και με την Αγγλία, έστω και κρυφίως, στηρίζοντας την εξέγερση των Χωρικών της Αγίας Μαύρας στα 1819. Γνώριζε, επί πλέον, και την αδυναμία της Ρωσίας να παρέμβη υπέρ της σχεδιαζόμενης, η Φιλική Εταιρεία είχε φουντώσει για καλά, Μεγάλης Ελληνικής Επανάστασης, της οποίας Ρωσίας ήταν υπουργός εξωτερικών, αποκάλυψη την οποία καταγράφει παρακάτω ο ίδιος σε συνομιλία του, (Ιωάννη Καποδίστρια: <<ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ>>, σελίδα 112), με τους Αρματωλούς Κολοκοτρωνάιους και Μποτσαραίους, αλλά και άλλους επισήμους άνδρες από Πελοπόννησο και Ακαρνανία, οι οποίοι τον επισκέφθηκαν στην Κέρκυρα τον Απρίλη του 1819, δια να διερευνήσουν την στάση της Ρωσίας, έναντι των πιέσεων της Υψηλής Πύλης, ώστε να μην δέχεται η Λευκάδα τους καταφεύγοντας εκεί Αρματωλούς και Κλέφτες της Στερεάς, αλλά και την στάση της Ρωσίας έναντι της σχεδιαζόμενης Επανάστασης, ενώ μια φιλόδοξη ενδόμυχη σκέψη τους έφτανε μέχρι να του αναθέσουν ακόμη και την πολιτική αρχηγία της επί θύραις Εξέγερσης του Έθνους. Στους παράγοντες ατούς του Ελληνισμού, ο Καποδίστριας, μίλησε με ωμό

ρεαλισμό ενός ευφυέστατου διπλωμάτη. (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>> ΤΟΜΟΣ Β, σελίδα 243).

<<Συνομιλών με τους άνδρας τούτους, (Σημ. Συγ. Εννοεί τους ανωτέρω Αρματωλούς κ.α), τους τόσον δυστυχείς όσον και σεβαστούς, μετεχειρίσθην την γλώσσαν ην μοι είχαν ορίσει ο αυτοκράτωρ, (της Ρωσίας), γλώσσαν άλλως τε, υπό τας τότε συνθήκας, σύμφωνον και προς τα ιδικάς μου πεποιθήσεις. (Σημ. Συγ. Πεποίθεσή του ήταν πως ακόμη δεν ήταν ώριμες οι συνθήκες για το μεγάλο εγχείρημα της Ελληνικής Επανάστασης, παρά τα όσα του παρουσίασαν οι συνομιλητές του Αρματωλοί... Και εμείς διαλύουμε τον κώνωπα για να αναδείξομε τον Καποδίστρια αρχιτέκτονα του Ξεσηκωμού των Χωρικών στου Μπόζα). Προσπάθησα να αποδείξω σε αυτούς, συνεχίζει ο Καποδίστριας, ότι ο Αυτοκράτωρ της Ρωσίας ουδόλως ήτο διατεθειμένος να προκαλέση πόλεμον κατά των Τούρκων ή να περιπλέξει τας σχέσεις του μετά της Αγγλίας. Ότι παν ότι ήτο κατορθωτόν να γίνη υπέρ αυτών άνευ κινδύνου προκλήσεως πολέμου, θα εγένετο, αλλά προς τούτο έπρεπε αυτοί να οπλισθούν με υπομονήν και καρτερίαν προσπαθόντες εν τω μεταξύ να αναθρέψουν καλώς και εθνικώς τα τέκνα των, επαφιέμενοι δε, ως προς τα λοιπά, εις τον χρόνον και την θείαν πρόνοιαν>>.

Όλα τούτα, τα άκρως φειδωλά, συντηρητικά και αποτρεπτικά, σε τελική ανάλυση, λόγια του Καποδίστρια προς τους Αρματωλούς, με κορυφαία έκφραση ότι <<δεν μπορεί να υπάρξει διπλή εμπλοκή και με την Αγγλία για τα Επτάνησα και με την Τουρκία>>, τα οποία διαλαμβάνει η Αυτοβιογραφία του, διαδραματίζονται τον μήνα Απρίλιο του 1819, τρεις μήνες πριν υποτίθεται την <<ανάμειξη

του>> στην Εξέγερση των Χωρικών της Αγίας Μαύρας στην περιοχή του Μπόζα...

Τρίτον. Ο ευφυέστατος Ιωάννης Καποδίστριας ποτέ δεν θα προχωρούσε σε μια εξεγερσιακή λογική στα Επτάνησα, πόσο μάλλον τοπικού χαρακτήρα, όπως αυτή των Χωρικών στην Άγια Μαύρα το 1819, με την οποία θα ανέτρεπε την απλή οργίλη παρέμβαση της κοινωνικής έντασης, λόγω της δεσποτικής <<Προστασίας>>, και θα την μετέτρεπε σε οργανωμένο πανεπτανησιακό κίνημα, με τελικό στόχο την απαλλαγή εκ της <<Προστασίας>>, έστω και την επαναφορά της Ρωσικής Προστασίας... Και τούτο διότι δεν είχε εκείνο το υλικό στα χέρια του, που θα τον ωθούσε στην απόφαση μιας γενικευμένης εξέγερσης των Επτανησίων, βλέποντας, μάλιστα απρόθυμη την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Κέρκυρα, για παρόμοιες περιπέτειες, η οποία κρατούσε σχεδόν παθητική στάση απέναντι στους Άγγλους, τουλάχιστον την πρώτη δεκαετία της Προστασίας... Και τούτο διότι, εν αντιθέσει με τα άλλα τρία μεγάλα νησιά, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθο και Λευκάδα, τα οποία εγκατέλειψαν οι Άγγλοι να στροβιλίζονται στην δίνη του πρωτογονισμού του γεωργικού τομέα, στην Κέρκυρα, ούσα η βιτρίνα και η πρωτεύουσα των άγγλων στα Επτάνησα, προχώρησαν σ' έναν έξυπνο προβιομηχανικό προγραμματισμό, ορμώμενοι απ' την εν εξελίξει ευρισκομένη βιομηχανική ανάπτυξη στο Λονδίνο και στις άλλες μεγάλες πόλεις της Αγγλίας, δημιουργώντας πολλές υποδομές στο νησί, όπως άρτιο οδικό δίκτυο, πράγμα που επέτρεψε, στα πλαίσια του ανατέλλοντος μερκαντισμού, την άνετη διακίνηση αγαθών και εμπορίου, κατασκεύασαν το περίφημο <<Υδραγωγείο Μαίτλαντ>>, διαμόρφωσαν υποτυπώδη λιμάνια, ακόμη και στον μηχανικό τομέα εισήγαγαν τον κορυφαίο γεννεσιουργό παράγοντα της βιομηχανικής

επανάστασης, την ατμομηχανή, αλλά και άλλες ακόμη υποδομές δημιούργησαν, που έτειναν να αλλάξουν τον αμιγώς ενετικό γεωργικό χαρακτήρα του νησιού της Κέρκυρας, σε ένα προστάδιο εμπορικού και διαμετακομιστικού κέντρου, με συνακόλουθο γεγονός και τον μετασχηματισμό της Κερκυραϊκής κοινωνίας επί τα βελτίω. Ως εκ τούτου, το βάρος των κοινωνικών εντάσεων απέμειναν να σηκώνουν τα άλλα τρία νησιά...

Τσαγκάρηδες Χωρικοί στους Σφακιώτες!

Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΣΤΟΥ ΜΑΓΕΜΕΝΟΥ ΣΤΑ 1807

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ήταν η κορυφαία διπλωματική περσόνα των αρχών του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη, η δράση του έχει όλα εκείνα τα τεχνοκρατικά διπλωματικά χαρακτηριστικά σημερινών εποχών, ευφυέστατος, διορατικός και ρεαλιστής στο έπακρον, δεν θα έπραττε τίποτα παραπάνω, που θα ενέβαλλε σε περιπέτεια τόσο τα προσφιλή του Επτάνησα και την Ελλάδα γενικότερα, αλλά και τα συμφέροντα της Ρωσίας, την οποία υπηρετούσε σαν ο κορυφαίος του διπλωματικού της σώματος. Οι άρρηκτοι και ειλικρινείς δεσμοί του με το τσαρικό καθεστώς της Ρωσίας, όπως αβίαστα προκύπτει και απ' την παραπάνω αποκαλυπτική, όσο και ρεαλιστική συνομιλία του, με τους Αρματωλούς, σφυρηλατήθηκαν απ' τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν ουσιαστικά οι Ρώσοι, οι οποίοι απ' το 1800 είχαν την προστασία των νησιών του Ιονίου, με την ψιλή κυριαρχία της Τουρκίας, η οποία είχε κάπως ατονήσει, μέσω του Θεοτόκη, έστειλαν τον έμπιστό τους Καποδίστρια, το 1807, στην Λευκάδα, μαζί με τον υπουργό Ζαμπέλη, τον πρύτανη Βλασσόπουλο, τον στρατηγό Παπαδόπουλο, τον ρώσο στρατιωτικό διοικητή Ζάγκελ, τον ρώσο στρατηγό Στατέρ, τον γάλλο μηχανικό Μισώ και τον Μητροπολίτη Άρτης, (μετέπειτα Ουγγροβλαχίας), Ιγνάντιο, προκειμένου να συνδιοργανώσουν την αντίσταση του νησιού κατά της φανεράς επιβουλής και απειλής του Αλή πασά. (Δημοσθένη Κουινιάκη: <<Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΩΛΩΝ ΣΤΟΥ ΜΑΓΕΜΕΝΟΥ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ ΣΤΑ 1807>>, έκδοση 1972).

Ο Αλής εποφθαλμιούσε ανοιχτά και από ετών την Λευκάδα, μη διστάσας, μάλιστα να κάνει και δόλια πρόταση στους Γάλλους, εν όσω αυτοί έγκλειστοι το 1810 στο Κάστρο της Αγίας Μαύρας,

πολιορκούνταν απ' τους Άγγλους του Όσβαλντ, να τους ενισχύσει στον αγώνα τους κατά των άγγλων και σε αντάλλαγμα να του παραχωρήσουν την Λευκάδα. Η πρότασή του έγινε μέσω του γάλλου πρόξενου στα Γιάννενα Πουκεβίλ, την οποία οι Γάλλος πρόξενος απέρριψε αμέσως απαντώντας του... <<Η ιδέα παραδόσεως χριστιανικού λαού εις τον ζυγόν των μουσουλμάνων διεγείρει την αγανάκτησιν παντός τιμίου Γάλλου. Ενδεχόμενον η Γαλλία ν' απωλέση οριστικώς τας Ιονίους Νήσους – τοιαύται είναι αι τύχαι του πολέμου – αλλά δεν είναι διατεθειμένη ποσώς να κηλιδώση την σημαίαν της>>. (Φραγκίσκου Λένορμαν: <<ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΖΗΤΗΜ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ>> Μετάφραση εκ του Γαλλικού, έκδοση 1859).

Ο Αλή πασάς, ακολουθώντας, έχοντας πάντα κατά νου την κατάληψη της Λευκάδος, διαβλέποντας την ρήξη των ρωσοτουρκικών σχέσεων, υλοποίησε τις σκέψεις του, διαδίδοντας και θεωρώντας ότι ουσιαστικά δεν στρέφεται κατά του σουλτάνου, αλλά κατά των Ρώσων. Αυτός το Μόσκοβο, όπως έλεγε, ήθελε να κτυπήσει, έτσι διακήρυττε, τουλάχιστον, στους έντρομους κατοίκους της Λευκάδος, ευρισκόμενος με στρατεύματα, κατ' έναντι του νησιού στα κάστρα της Πλαγιάς και του Τεκέ... (... Και γήφερον ο Πασάς μεγάλο σεφέρι στην Πλαγιά και επολέμαγε με τον Μόσκοβο, κι ήταν κι ο Δεσπότης της Άρτας κοντά με το Μόσκοβο...), σημειώνει τον Μάρτη του 1807 ο ιερέας του Σπανοχωρίου των Σφακιωτών Σπυρίδων Χαλικιάς, πάνω στο Ληξιαρχικό βιβλίο της εκκλησίας των Ταξιαρχών! (Δημοσθένη Κουνιάκη, ως άνω,>>, σελίδα 15).

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ουσιαστικά, με αυτή του την αποστολή και την ιστορική συγκέντρωση της οποίας προέστη <<Στου Μαγεμένου >>, στην Λευκάδα στα 1807, με τον ηγετικό ρόλο, που

έχτισε, μεταξύ των Επτανησίων και των Κλεφταρματωλών της Δυτικής Στερεάς, αλλά και τις σχέσεις που δημιούργησε μαζί τους, αναδείχθηκε σε κορυφαία Επτανησιακή προσωπικότητα, η οποία τον έφερε πολύ πιο κοντά στην Ρωσία, με αποτέλεσμα να αναλάβει την διεύθυνση του διπλωματικού της σώματος, σαν κορυφαίος υπουργός των εξωτερικών. Συνεπώς και τα Επτάνησα και ολόκληρη η Ελλάδα προσέβλεπε με τεράστιες ελπίδες στο πρόσωπό του, τις οποίες μεγιστοποιούσε η καίρια θέση που κατείχε στην υπερδύναμη της εποχής, την Ρωσία. Αναχωρώντας απ' του Μαγεμένου της Λευκάδος, όπως ο ίδιος ομολογεί, έφυγε ικανοποιημένος... <<... Εν παντί καιρώ θα διατηρώ την γλυκυτέραν ανάμνησιν της Λευκάδος,, του λαού, των ευγενών και της διοικήσεως αυτής>>. (Σπυρίδωνος Παπαδόπολη – Σταύρου: <<Η ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΕΥΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>, έκδοση 1992, σελίδα 12).

Λογικό, ως εκ τούτου, μια τέτοιου βεληνεκούς προσωπικότητα να παρακολουθείτο, απ' τις ανταγωνίστριες προς την Ρωσία, Αγγλία και Αυστρία, με δεδομένο μάλιστα ότι ήταν και Ελληνικής καταγωγής, πράγμα που γνώριζε και ο ίδιος και καθόριζε, όπως ανωτέρω είδαμε, σε χαρακτηριστικό απόσπασμα, απ' τα Απομνημονεύματά του, όλες του τις ενέργειες. Οι φοβερά οργανωμένες και δολοπλόκες αγγλικές μυστικές υπηρεσίες, αλλά και οι διαβολικές μυστικές υπηρεσίες της Αυστρίας, οι οποίες δεν ήλεγχαν μόνο την κεντρική Ευρώπη, αλλά και όλα τα Βαλκάνια, σίγουρα θα υποπτεύονταν εμπλοκή του Καποδίστρια, και λογικό φαίνεται να έφτασαν οι ανωτέρω μυστικές υπηρεσίες και το θέμα της <<Εξέγερσης των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819>>, στον πανίσχυρο Μέτερνιχ στην Βιέννη, σε μια εξώφθαλμη προσπάθεια να πέσουν σκιές πάνω στον Καποδίστρια και συνακόλουθα στην Ρωσία.

Αναποτελεσματικά, όμως, τουλάχιστον εξ όσων προκύπτουν απ' τα μέχρι τώρα νεοφανέντα αρχεία, τα οποία δεν αφήνουν κανένα περιθώριο, ούτε καν στα πλαίσια της ελευθεριότητας της επιστήμης της ιστορίας, για δεύτερη σκέψη, περί οργανώσεως άνωθεν, (Καποδίστριας), της Εξέγερσης των Χωρικών στα 1819, παραμένουσα, ως εκ τούτου, αναλλοίωτη και αρωγμάτιστη, διακόσια χρόνια τώρα, σαν μια αυτόφωτη, ακηδεμόνευτη και αυτόνομη Εξέγερση, με χαρακτηριστικά αντιστασιακά, εθνοτικά, όπως εισαγωγικά αναφέραμε, αλλά και κοινωνικά... Ειδικότερα ο Αρμοστής Μαίτλαντ ασμένως και με ανακούφιση θα έβλεπε μια πιθανή αναταραχή περί τον Καποδίστρια, αλλά μάταια, στον οποίο καταλόγιζε ανοιχτά την δημιουργία πνεύματος εθνικής ανυπακοής στα Επτάνησα, αλλά τον θεωρούσε και διαβολέα του στην Μητροπολιτική Κυβέρνηση των Τόρρις στο Λονδίνο, διότι τον Απρίλη του 1819, όταν τελείωσε την επίσκεψή του στην πατρίδα του την Κέρκυρα, μετέβη στο Λονδίνο, προαναφέραμε σχετικά, όπου συνάντησε τους άγγλους υπουργούς των Αποικιών, Ουέλιγκτων και Βάρθουστ, ενώ επέδωσε στον Λόρδο Κάστελρηγ και στον Ουέλιγκτων επιστολή του τσάρου της Ρωσίας, με την οποία ο τσάρος τους παρακαλούσε να λάβουν σοβαρά υπ' όψιν τους, όσα θα τους μετέφερε ο Καποδίστριας για την αφόρητη κατάσταση στα Επτάνησα, σε μια προσπάθεια διπλωματική να αμβλύνει την δεσποτική του συμπεριφορά ο Μαίτλαντ επί των Επτανησίων. (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 242).

Να αναφέρομε, επί πλέον, πως, αυτή η εργώδης προσπάθεια του Μαίτλαντ κατά του Καποδίστρια, εκδηλώθηκε με την ίδια ένταση, αλλά και πάλι αναποτελεσματικά, δυο χρόνια μετέπειτα, το 1821,

κατά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης, όταν θέλοντας, αφ' ενός μεν, να προσφέρει υπηρεσίες στην Υψηλή Πύλη, μετά της οποίας η Αγγλία διατηρούσε φιλικότερες σχέσεις, αφ' ετέρου να επαναφέρει συνδυαστικά το θέμα της Εξέγερσης των Χωρικών στα 1819, υποσχέθηκε 10.000 δίστηλα στον εισαγγελέα της Αγίας Μαύρας Ιωάννη Ζαμπέλιο, προκειμένου να προσκομίσει κάποιο έγγραφο, το οποίο θα ενέπλεκε τον Καποδίστρια σαν ενορχηστρωτή της Ελληνικής Επανάστασης, χωρίς να ενδώσει, βέβαια ο πατριώτης Ζαμπέλιος. (Πάνου Κουινιάκη: << Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 37).

Πέραν του Μαίτλαντ επίσης και ο Μέτερνιχ υποπτεύονταν τον Καποδίστρια, όχι μόνο για τα γεγονότα στα Επτάνησα, Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819, Εξέγερση των Ζακυνθίων Χωρικών στο Σκουλικάδο της Ζακύνθου, επίσης στα 1819, αλλά και για πιθανή ανάμειξή του για γενικευμένες στάσεις στην Δαλματία. Ο πρόεδρος του αυλικού δικαστηρίου της αστυνομίας έγραφε στον κυβερνήτη της Βενετίας στις 12 Ιανουαρίου 1820, (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, σελίδα 298):

<<Αι του λαού στάσεις εκραγείσαι το παρελθόν έτος εις την Ιονικήν Νήσον Αγίας Μαύρας έχουσι ειδικόν το υψηλόν ενδιαφέρον προς την αστυνομίαν του κράτους της Αυστρίας, καθ' όσον εν πρώτοις υπάρχουσι τεκμήρια του να υποθέσωμεν ότι η προετοιμασία η αρχή και η διαγωγή τοιούτων συμβάντων δεν είναι άγνωστα εις το Ρωσικόν μυστικοσυμβούλιον, ή μάλλον ειπείν πρέπει να αποδοθώσι εις τας ραδιουργίας του γραμματέως του Ρωσικού Κράτους Κόμητος Καποδοστρίου όστις το παρελθόν έτος μετέβη εις Κέρκυραν υπό την πρόφασιν του να επισκεφθή την οικογένειάν του, και όστις δια τοιαύτης Ρωσικής επιρροής

ήθελε δυνηθή ν' αποπειραθή, όπως φθάση με τον ίδιον σκοπόν του Μαυροβουνίου εις τας Ιονίους Νήσους και να περιλάβη τας περιχώρους Κατάρου και Ραγούσης και προς τούτοις και την Δαλματίαν...>>

Ματαίως, όμως η αυστριακή πλευρά προσπαθούσε να ενοχοποιήσει τον Καποδίστρια, διότι, όπως επισημαίνει και ο Πάνος Ροντογιάννη, στην ανωτέρω σελίδα: <<Παρά τις προσπάθειες της αυστριακής αστυνομίας κανένα ενοχοποιητικό στοιχείο για τον Καποδίστρια δεν βρέθηκε. Ασφαλώς δεν υπήρχε. Γιατί η στάση των Χωρικών της Λευκάδος δεν ήταν ετεροκίνητη.>> Αλλά και πώς να υπάρξει ενοχοποιητικό στοιχείο, αφού είδαμε ανωτέρω στον διάλογο του με τους Αρματωλούς, με ποια χειρουργική λεπτότητα και με ποιόν ρεαλισμό εκινείτο ο Καποδίστριας και για τα συμφέροντα της Ρωσίας και για τα συμφέροντα των Επτανήσων, αλλά και της Ελλάδος γενικότερα.

Δίκην επίλογου, σ' αυτή την ενότητα, που αφορά το ακηδεμόνευτο της Εξέγερσης των Χωρικών, στα 1819, κατά την άποψη μας, αν επιθυμεί κάποιος να αναγνωρίσει μια μορφή εμβληματικού ρόλου στην Εξέγερση, αυτός θα πρέπει να ανήκει στην Τοπική εκκλησία και μάλιστα στο σώμα των απλών κληρικών, οι οποίοι, έξι τον αριθμό, βγήκαν μπροστά και πάλεψαν για το δίκιο των Χωρικών, όντες και αυτοί Χωρικοί. Πρόκειται για τους δύο απαγχονισθέντες ιερείς Θεόκλητο Στραβοσκιάδη και Φίλιππο Κολουβά, για τον περίφημο παπά Δραγανιώτη, με την συμμετοχή μετέπειτα και στην Επανάσταση του 1821, για τον Γεώργιο Ασπρογέρακα, τον Δημήτριο Θεριανό και τον Αναγνώστη Χαλικιά, για τους οποίους θα γίνει ειδική αναφορά στο εδάφιο του παρόντος με τίτλο: <<Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1819>>.

Ο Ιστορικός τσάμικος στην συνάντηση <<Του Μαγεμένου>> στην Νικιάνα της Λευκάδος, στα 1807. Η Ψυχή της μάζωξης ο μετέπειτα Κυβερνήτης της ελεύθερης Ελλάδος, ο Ιωάννης Καποδίστριας κρατά τον πρωτοχορευτή και ξακουστό Αρματωλό της Ρούμελης, τον θρυλικό Κατσαντώνη! (Σκίτσο του Θανάση Μπακογιώργου, 1963. Αρχείο Π. Ι. Βασιλείου)

Ο Ιωάννης Καποδίστριας

ΤΟ ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΜΑΙΤΛΑΝΤ

Η Αγγλία, σε σχέση με την ιστορική προκήρυξη του Όσβαλντ στα 1810, όταν κατέλαβε την Λευκάδα, συνεπικουρούμενος απ' τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, η οποία προκήρυξη γέμει υποσχέσεων και δημοκρατικών ενατενίσεων, μετά την οριστική πρόσδεση στο άρμα της των Επτανήσων, τον Νοέμβρη του 1815, ουσιαστικά οχυρώθηκε σε μια εντυπωσιακή αυταρχική μετατόπιση, όπως φάνηκε απ' το εύρος των κασταλτικών μηχανισμών και δυνάμεων που δημιούργησε με το περίφημο <<Σύνταγμα Μαίτλαντ>> στα 1817... Ο <<βοναπαρτισμός>>, τον οποίο κατακεραύνωνε η ως άνω προκήρυξη Όσβαλντ, βρήκε τον ιδανικό εκφραστή στο πρόσωπο του <<χαρισματικού>> Μαίτλαντ, με τις πολυλειτουργικές και πολυμορφικές εξουσιαστικές αντιλήψεις, τις οποίες επέβαλε με το περίφημο Σύνταγμα του 1817, ένα ωφελμιστικό ολοκάθαρα δημιούργημα, με αποτέλεσμα, το απορρέον εξ αυτού πολιτικό και διοικητικό σύστημα να αποβλέπει σε δύο τινά, πρώτον στην διασφάλιση των συμφερόντων της προστασίας και δεύτερον στην στενή συνεργασία με την τιμοκρατική τάξη των Επτανήσων, η οποία συνεργάζονταν στενά και ανοιχτά με τις αγγλικές αρχές...

Ως εκ τούτου, ο συλλογικός αυτοκαθορισμός των Αγιομαυριτών Χωρικών, απ' τον οποίο απέρρευε το διττό τους αίτημα για ανατροπή των δύο κυριαρχιών, που τους βάραιναν, αυτός της αγγλικής θεσμοθετημένης, (Σύνταγμα 1817), απολυταρχίας και αυτή η άτυπη, αλλά υπαρκτή, των αρχόντων της πόλης με χαρακτηριστικά κοινωνικοοικονομικά, έδωσε την εκκίνηση ακολουθιών ριζικής πολιτικοκοινωνικής αλλαγής, συναρθρώνοντας η Εξέγερση αντιστασιακά και κοινωνικά προτάγματα, απ' την στιγμή, μάλιστα, που το ανωτέρω Σύνταγμα επέβαλλε συνθήκες ανύπαρκτης εθνικής

και λαϊκής κυριαρχίας... Ο συνδυασμός της λαϊκής δυσαρέσκειας, που πήγαζε απ' την αυταρχική αγγλική μετάλλαξη, με την σωρευμένη αγανάκτηση των κοινωνικών ανισοτήτων, που πολλαπλασίαζε, το με οικονομικούς όρους επωνομαζόμενο <<Τοκογλυφικό Κεφάλαιο>>, (θα μλήσομε παραπέρα αναλυτικά γι αυτό), οδήγησε σε μια αποσταθεροποιητική δυναμική, που άρχισε να υποστασιοποιείται με αφετηρία την Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819...

Ιδού μερικές των απόψεων, για το ανελεύθερο και αυταρχικό Σύνταγμα του Μαίτλαντ, ουσιαστικά ένα μπουκέτο δεσμευτικών αποφάσεων στην κατεύθυνση <<νομιμοποιημένων>> μαζικών αυταρχικών διοχετεύσεων...

<<Ένας θεσμός δεσποτικός και απαίσιος>>, χαρακτηρίζεται απ' τον Ανδρέα Ιδρωμένο, ενώ ο καθηγητής Α.Α Σίδερικς το κρίνει ως ακολούθως: <<...Ούτω το Σύνταγμα τούτο απέβη συντηρητικότερον και του Συντάγματος του 1803, (Σημ. Συγ. Πρόκειται για το επωνομαζόμενο Βυζαντινό Σύνταγμα των Ρωσότουρκων, το οποίο είχε προκαλέσει αγωνιστικές κινητοποιήσεις στην Λευκάδα, πρελούδιο, ουσιαστικά του Μεγάλου Ξεσηκωμού των Χωρικών στα 1819), ανελεύθερον με χείρονα εκείνου σύγχυσιν των εξουσιών, με συγκέντρωσιν εξαιρετικών δικαιωμάτων εις χείρας του Αρμοστού και της Γερουσίας>>. Και ο Franc. Lenormant λέγει: <<Διαβάζοντάς τες, (τις διατάξεις του Συντάγματος του 1817), θ' αναγνωρίσετε πως πουθενά στην Ευρώπη δεν υπάρχει απολυταρχικό σύστημα πιο σοφά οργανωμένο>. Ο δε Ηλίας Ζερβός περισσότερο παραστατικά και αναλυτικά γράφει: <<Το υπό της Αγγλικής Προστασίας εγκαθιδρυθέν εις την Επτάνησον Σύνταγμα κατά το έτος 1817 ήτο μοναδικόν εις το είδος του και ιδιογενές εις την κατασκευήν του,

αλλότριον εις την επιστήμην και εις την ιστορίαν. Ήτο αλόκοτόν τι κράμα ετεροειδών στοιχείων, θεμελιωδών θεσμών, οργανικών νόμων και απλών κανονισμών, παραδόξως μεν αλλ' επιδεξίως συνδυασμένων>>. Σε ότι αφορά δε την Πολιτεία που δημιουργήθηκε εκ της εφαρμογής του εν λόγω Συντάγματος του 1817, ο Α.Α Σίδερικς γράφει: <<Το Σύνταγμα τούτο συγκροτεί ουχί κυρίαρχον Πολιτείαν, κατά την Συνθήκην των Παρισίων, αλλά κράτος προτεκτοράτον της Μεγάλης Βρετανίας και στρατιωτικώς κατεχόμενον υπ' αυτής>>. (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 263.) Ο δε έξοχος άγγλος πολιτικός και ιστορικός Τζόν Μόρλεϊ τονίζει, για το Σύνταγμα του 1817: <<ΤΟ Σύνταγμα του 1817 παρείχε κατ' επίφασιν πολλάς ελευθερίας αλλά κατ' ουσίαν ουδεμίαν, εχρησίμευσε δε ταχέως ως βάσις κυβερνήσεως Δεσποτικής, ώστε και αυτόν τον Μέτερνικ να ευχαριστήσει...>>.

Αυτά τα θεσμικά αγγλικά δεδομένα, μπορούμε, πλέον, ανοιχτά να ισχυρισθούμε πως απετέλεσαν αφετηρία για καμπή προς τον ριζοσπαστισμό του Επτανησιακού ανθρώπινου δυναμικού, που αρχίζει να καναλίζει στο μυαλό του, έστω και αχνά, μια γενικευμένη αναίρεση της αγγλικής δεσποτείας. Αυτή η δεσποτεία και ο ανελεύθερος τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς των Άγγλων έναντι των Επτανησίων, πέραν των ανωτέρω εκπεφρασμένων απόψεων επί του Συντάγματος, φαίνεται απεικονιστικά όσο και εναργέστατα στην σκέψη του Τόμας Γκάλαντ, του διακεκριμένου καθηγητή της νεότερης Ελληνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Φλόριντα, ο οποίος στο βιβλίο του: <<Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ>>, στοχάζεται και διερωτάται: <<... Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί τους κατοίκους των Επτανήσων του 19^{ου} αιώνα ως Ευρωπαίους Αβορίγινες, ή Μεσογειακούς Ιρλανδούς; Και όμως

αυτές είναι οι ταυτότητες που πρόβαλαν πάνω τους οι βρετανοί αποικιοκράτες, επιδιώκοντας να κατανοήσουν τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά τόσο για να τους εξουσιάσουν αποτελεσματικότερα, όσο και για να νομιμοποιήσουν την δική τους κυριαρχία. Καθώς οι Έλληνες ήταν λευκοί χριστιανοί και διάδοχοι των αρχαίων προγόνων της Ευρώπης δεν επρόκειτο για μια τυπική περίπτωση αποικιοκρατίας με προφανείς φυσικές και πολιτισμικές διαφορές.>> Και όμως, αυτό απέδειξαν οι πολιτικές τους πρακτικές, ερμηνευόμενες στα πλαίσια του βρετανικού οριενταλισμού, ένα σύνδρομο ανωτερότητας έναντι της ανατολής, θεωρώντας ανατολίτες τους Επτανήσιους, γιατί δεν φρόντισαν, όπως στοχάζεται ο δυτικοτραφής παλαιστίνιος SAID EDWARD, (<<ΟΡΙΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ>>, έκδοση 1978), να συνεξετάσουν την κοινωνία και την κουλτούρα μαζί, εν προκειμένω των Επτανησίων).<< Έτσι, συνεχίζει ο Τόμας Γκάλαντ, η συζήτηση μετατοπίζεται απ' την απλή πόλωση μεταξύ ηγεμονίας και αντίστασης στις αμφίσιμες αλληλεπιδράσεις μεταξύ αποικιοκρατών και αποικιοκρατουμένων, ξένων και ντόπιων, που σημαδεύονται απ' την ιστορική συγκυρία και την εμπρόθετη δράση...>>

Αλλά, ας δούμε, και έχει μεγάλη σημασία, με ποιον τρόπο και στόχο κατέλαβαν οι άγγλοι την Λευκάδα το 1810, και τα Επτάνησα γενκότερα, και πως ο στρατηγός Τζον Όσβαλντ, υπέκρυπτε κάτω απ' το δημοκρατικότερο διακήρυγμά του προς τους Λευκαδίους, τον πραγματικό βρετανικό λέοντα... Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο οποίος τότε ήταν στην δούλεψη των άγγλων, περιγράφει στην ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ του, τον τρόπο με τον οποίο εξεδίωξαν απ' την Λευκάδα τους Γάλλους. Αποσπάσματα αυτής της αυτοβιογραφίας

του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη σταχυολογούμε, απ' τον Κωνσταντίνο Μαχαιρά, (ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 19).

{... Από τον Σεπτέμβριο του 1809 μέχρι τον Ιανουάριο του 1810 έμεινα εις την Αγία Μαύρα... έτσι με έκανε ένα γράμμα ο Οσβάλδ και ο Φορέστης, (ο Σπυρίδων Φορέστης ήταν πρεσβευτής του βασιλέως της Αγγλίας παρά τη Επτανήσω Πολιτεία), και το έστειλαν με έναν κουμπάρον μου Ζακυνθινόν λεγόμενον Πομόνη... Αφού έφτασα εις την Ζάκυνθον επήγα εις τον στρατηγόν Οσβάλδ εις τον Φορέστην και εις τον Τζούρτζ και με εξήτασαν δια τα πράγματα της Αγίας Μαύρας... Εμβήκα εις την δούλεψιν με βαθμό καπετάνιου (λοχαγού).

... Επήγα εις τον Κάλαμον αντάμωσα τον Λεπενιώτη επήρα τα καϊκια και εκάμαμε τσεβάρκο (απόβασιν) εις το Μέγα Νήσι και εδιώξαμε τους Φραντσέζους και εκάμαμε στάσιν εκεί...

... Όταν ήμουν εις το Μέγα Νήσι έστειλα και ήρθαν μερικοί Έλληνες απ' την Αγία Μαύρα και τους οδήγησα τι πρέπει να κάμουν. Επήγαμε να δούμε που θα σταλεί ο στόλος, εφθάσαμε εις του Βαγενά τα μαγαζιά, (Σημ. Συγ. Εννοεί το σημερινό λιμάνι της Λυγιάς) και εβγήκα εγώ ο Λώβις και ο Κωσταντής Πετμεζάς. Οι Γάλλοι αφού μας είδαν έστειλαν ένα τάγμα και 4 κανόνια και μας εκανονοβόλησαν και εις ένα μέρος τους Έλληνας εις την Γαλλικήν δούλεψιν και τους είπα, <<τι κάμνετε; Ιδού ο στόλος ο Αγγλικός έρχεται>>.

... Έτζι τραβήξαμε εμπρός επήραμε τη χώρα...

Εις τους ανεμομύλους εκαβαλίκαμε τα κανόνια. Οι φραντσέζοι πάνε εις την Γύρα που έχουν τη μπαταρία

δυνατή φτιαγμένη. Έτσι επροοδεύσαμεν, οι Έλληνες εμπρός, οι Σικελιανοί δεύτεροι και ο Άγγλοι υστερνοί.

... 30 ημέραις δεν τους εκτυπήσαμεν έως ότου ελάβαμε 10 κανόνια και 10 βόμβαις, και εις 8 ημέρας δεν εβάσταξε, 400 βόμβαις έπεφταν το ημερόνυχτο. Ο μαζόρ Κλάρκ απέθανε. Οι Φραντσέζοι επροσκύνησαν, τους μεν στρατιώτας τους έστειλαν αιχμαλώτους εις την Μάλταν, τους δε οφοκιαλέους (αξιωματικούς) εις την Νεάπολι. Τοιαύτη ήταν η συνθήκη. Επιστρέψαμε έπειτα εις την Ζάκυνθο και εκεί επροβιβάσθηκα Μαγιόρος (ταγματάρχης)...}

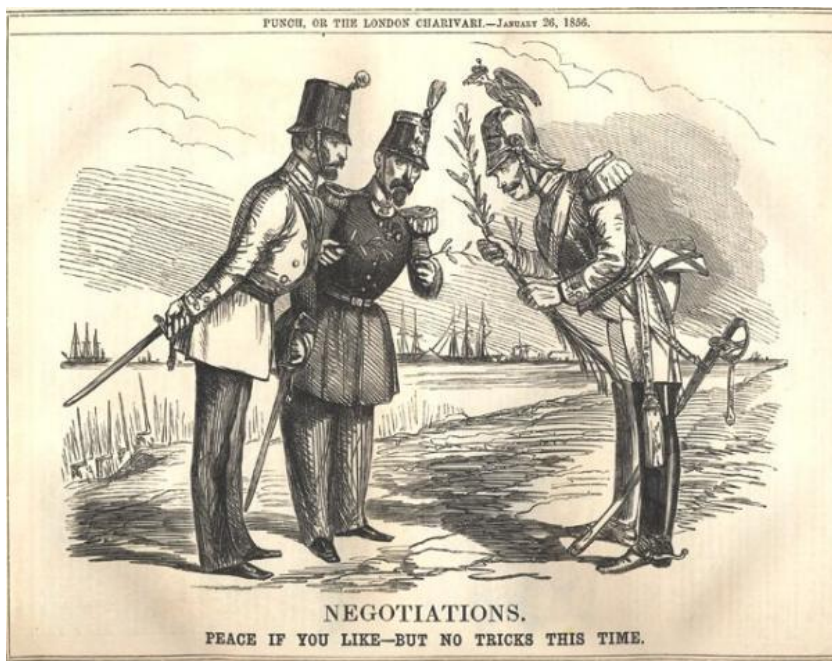
Κατά την διάρκεια που ο αγγλικός στόλος, απ' τον Οκτώβρη του 1809, εμφανίσθηκε στα Ιόνια Νησιά, ο στρατηγός Sir John Osvald, εξέδωσε την ακόλουθη προκήρυξη προς τους Επανησίους, στην οποία προαναφερθήκαμε, τους οποίους καλούσε σε εξέγερση κατά των Γάλλων, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 10).

<<Προσκαλούμεν υμάς εις το ένδοξον έργον της από των χειρών του κοινού εχθρού απαλλαγής της πατρίδος σας. Ημείς δεν ερχόμεθα ως επιδρομείς ή ως άπλειστοι κατακτητές, αλλ' ως σύμμαχοι επιθυμούντες ν' αποδιώξωμεν τους τυράννους, ν' αποκαταστήσωμεν ανεξάρτητον κυβέρνησιν και να εξασφαλίσωμεν εις υμάς την ελευθέραν ενάσκησιν των θρησκευτικών, των πολιτικών και των εμπορικών δικαιωμάτων σας. Παραβάλατε, όθεν, τα υφ' ημών προσφερόμενα ωφελήματα προς όσας ζημίας έχετε υποστή κατά το διάστημα της τελευταίας δεκαετίας, ότε από του ζυγού των Ρώσων μεταπεσόντες εις εκείνον των Γάλλων, εστερήθητε, ως Έθνος μεν της ανεξαρτησία σας, ως άτομα δε της ελευθερίας σας>>.

Μια προκήρυξη που γέμει αγαθών προθέσεων και δημοκρατικών πεποιθήσεων!!! Αλλά, ο νεολογισμός, θέλει τον δρόμο για την κόλαση να είναι στρωμένος με τις καλύτερες των προθέσεων... Διότι πραγματικά περί κολάσεως μπορούμε να μιλούμε, για όσα οι ίδιοι αυτοί οι <<Αμύντορες και Θεματοφύλακες της Δημοκρατίας>>, ελάχιστα χρόνια μετά, όταν πλέον παγίωσαν την εξουσία τους το 1815 στα Επτάνησα, προσπόρισαν δεινά στον Ιόνιο Λαό, με ένα στυγνό απολυταρχισμό, που, συγχρόνως, έστεργε την βαθιά κοινωνική διαίρεση και πόλωση στην Επτανησιακή κοινωνία...

Συνοπτικά. Ένα φανερά αλληλοτροφοδούμενο δίπολο εξουσίας, πρωτίστως της αγγλικής προστασίας και ακολούθως της τιμοκρατικής Επτανησιακής τάξης, που προσδιορίζονταν απ' το αμοιβαίο συμφέρον, παγίωσαν ένα περίπλοκο εξουσιαστικό ωφελιμιστικό σύστημα, προς την κατεύθυνση της αδιάλλειπτης επικυριαρχίας...

NEGOTIATIONS! (ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ)! Σκίτσο σε εφημερίδα του Λονδίνου, 26 Ιανουαρίου 1856. Ο άγγλος προσφέρει κλάδο ελαιάς για ειρήνευση στους Επανήσιους, προκειμένου να αποφύγουν το ογκούμενο κίνημα υπέρ της Ενώσεως... Οι Επτανήσιοι, υποψιασμένοι πλέον, απ' τα διπλωματικά παιχνίδια της Αγγλίας, τους απαντούν: << Εάν θέλετε ειρήνη, ναι... Αλλά όχι άλλα κόλπα αυτή την φορά...>>

Η ΝΕΟΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΜΕΣΤΑΔΕΣ...

Η παρουσία και η φανερή προβολή της άρχουσας αγγλικής τάξης, σαν κορυφαίος πολιτικός παράγοντας, στα Επτάνησα, αντλούνταν απ' το γνωστό απόθεμα συγκρότησης του αγγλικού μύθου, σαν ηγέτιδα παγκόσμια δύναμη. Αυτή την εξουσιαστική όσο και αμοραλιστική βρετανική ιδεολογική σύλληψη, σαν έκφραση νεοαποικιοκρατίας στα νησιά, οι Άγγλοι, την μετουσίωσαν σε πράξη με το ανελεύθερο Σύνταγμα του 1817, το οποίο κλήθηκε να εφαρμόσει αρχικά ο Αρμοστής Τόμας Μαίτλαντ, που έφτασε στην Κέρκυρα απ' την Μάλτα στα 1816. Η θητεία του στιγματίστηκε απ' τις πιο απολυταρχικές και <<μαύρες>> πολιτικές, συνοπτικά ένα ολιγαρχικό μόρφωμα, που προκάλεσε σεισμικές αντιδράσεις στα Επτάνησα, αρχής γενομένης με την Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819. Όταν, επί πλέον, θεώρησε ο Μαίτλαντ πως, αυτή η Εξέγερση, πιθανόν να υπέκρυπτε μια μεσοπρόθεσμη εξέλιξη για μετάβαση σε ένα νέο επίπεδο αντιηγεμονίας, απ' την караδοκούσα Ρωσία, τότε, έτι περισσότερο άπλωσε το απολυταρχικό του δίχτυ σε όλα τα Επτάνησα.

Προκάτοχος του Μαίτλαντ, ήταν ο στρατηγός Κάμπελ, στην αγγλική διοίκηση των Επτανήσων απ' το 1812 έως το 1814, πριν καν ακόμη προσδεθούν στο Παρίσι το 1815 και επίσημα στην αγγλική προστασία. Ο Κάμπελ, κύριος εκφραστής της βρετανικής βουλευσιοκρατίας, ήταν εξ ίσου απολυταρχικός. Σύμφωνα με τον Γεώργιο Βερούκιο, (<<ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ>>, σελίδα 205) χαρακτηρίζονται σαν θηριωδίες οι πράξεις του: <<... Διατελέσας προηγουμένως διοικητής της εν τη Ινδική, ενόμισεν ότι ώφειλε να κυβερνήσει τους Ιονίους, (Σημ. Συγ. Ο εξώφθαλμος βρετανικός οριενταλισμός για τον οποίο κάναμε λόγο), ως είχε κυβερνήσει και

τους κατοίκους της ημιβαρβάρου εκείνης χώρας. Ήρξατο να κηρύττει εις τους Επτανησίους με ήθος όλως βρετανικόν, ότι η κυβέρνησής του δεν ανεγνώριζε ποσώς ανεξάρτητον ύπαρξιν Ιονίου λαού...>> Αναφέρει δε ένα χαρακτηριστικό γεγονός ο Γεώργιος Βερούκιος, το οποίο έλαβε χώρα στο χωριό Κομηλιό της Λευκάδος, προκειμένου να καταδείξει την νοοτροπία του Κάμπελ να συμπεριφέρεται όπως ακριβώς και στους Ινδούς... <<Ο Απόστολος Μαραγκός αποδείχτηκε ένοχος κλοπής. Καταδικάστηκε να <<φάη>> 24 μπαστουινίες που θα του δοθούν στην πλάτη στο κέντρο του χωριού ενώπιον των χωριανών του, ενώ θα χτυπάει η καμπάνα της εκκλησίας. Διατάζονται μερικοί πυροβολητές υπό τις διαταγές ενός αξιωματικού των τσερνίδων (οι επίλεκτοι της Πολιτοφυλακής), να τον πάρουν από την φυλακή, που είναι, και να τον πάνε στο χωριό να γίνη δικαιοσύνη. Επίσης ο αξιωματικός να διατάξη τον κλέφτη να καταβάλη στον παθόντα Πέτρο Βερούκιο 30 πιάστρες. Μετά ο επικεφαλής να γυρίσει να δώσει αναφορά της εκτελέσεως της αποφάσεως...>>

Τον Κάμπελ διαδέχθηκε ο πολύς Τόμας Μαίτλαντ, πολιτικός έμπειρος, αλλά τυρανικός, βίαιος ανελεύθερος και θασιώτης της Ιεράς Συμμαχίας. Έφτασε στην Λευκάδα τον Φλεβάρη του 1816. Η πρώτη του ενέργεια ήταν να επισκεφθεί τα νησιά και να διαμορφώσει εικόνα, ενώ, ουσιαστικά στόχευε στην αλίευση ατόμων πρόθυμων, υποταχτικών και υπάκουων, που μαζί τους θα συγκυβερνούσε. Έτσι, κατά τον Παναγιώτη Χιώτη, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ>>σελίδες 69 – 71): <<... Προύχοντες όμως και αστοί, όσοι ήθελον να ωφεληθούν εκ της νέας καταστάσεως κολακευτικής υποδέχοντο τον Μαίτλαντ και επευφήμουν ως σωτήρα και ευεργέτη των Νήσων...>. Εκείνος δε: <<... των μεν εξήρει

τας φρένας εις φιλοδοξίας και μικροφιλαυτίας και φιλοκερδείας και εις άλλους υπέσχετο χρυσούν αιώνα του Ιονίου...>>. Συγχρόνως, όμως, σε δυο διακηρύξεις του, που δημοσιεύτηκαν Ελληνικά και Ιταλικά στην Κέρκυρα το Μάρτη του 1816, είχε διατυπώσει τον απαράδεκτο ισχυρισμό πως οι Επτανήσιοι ήταν ηθικώς ανίκανοι να συντάξουν μόνοι των Σύνταγμα και να κυβερνηθούν μόνοι των, ισχυρισμό στον οποίο αντέδρασαν οι Γερουσιαστές των Επτανήσων Στεφανίτσης, Μεταξάς, Ρώμας, Φλαμπουριάρης και ο γραμματέας Κατσαίτης, με αποτέλεσμα να τους καθαιρέσει... Ήταν, ουσιαστικά η είσοδος του στον αποκρουστικό κόσμο της δεσποτικής και αντιδημοκρατικής συμπεριφοράς...

Στις αρχές του 1817 διόρισε ο Μαίτλαντ το ενδεκαμελές Προκαταρκτικό Συμβούλιο (Consilio Primario), από προκρίτους από όλα τα νησιά.

{... Όλα τα μέλη του πρώτου Συμβουλίου, κατά τον Παναγιώτη Χιώτη, <<... ήσαν εκ των ευρεθέντων ομοφρόνων τω Μαίτλανδ, ότε περιώδευσεν εις τας νήσους... Απλώς μόνον πρσελήφθησαν τα ονόματα αυτών, αφού πρότερον συνωμίλησαν με τον Αρμοστήν περιοδεύοντα και κατεγράφησαν τα ονόματα αυτών γνώμη και ιδία χειρί του Αρμοστού Μαίτλανδ>>. <<Οι αντιπολιτευόμενοι και εχέφρονες πατριώται αντελήφθησαν τον Αρμοστήν εκ της πράξεως ταύτης ως πρώτον παραβάτην και εμπαικτικήν των οριζομένων εν τη συνθήκη δικαιωμάτων του Ιονίου ανεξαρτήτου κράτους...}

Απ' την Λευκάδα αντιπρόσωπος ήταν ο Ευτύχιος Ζαμπέλης, ο οποίος, σημειωτέον, χειρίστηκε τα θέματα της Εξέγερσης των Χωρικών, δυο χρόνια μετά, το 1819... Το Προκαταρκτικό Συμβούλιο

στις 23 – 3 – 1817 ενέκρινε το προσχέδιο του συντάγματος, που τους υπέβαλλε ο Μαίτλαντ. Ακολούθως ορίστηκε επιτροπή σε κάθε νησί, η οποία θα συνέτασσε τον κατάλογο των ψηφοφόρων, οι οποίοι θα εξέλεγαν βουλευτές, που ομού με το ενδεκαμελές, θα ψήφιζαν το νέο Σύνταγμα. Μέλη της επιτροπής στην Λευκάδα διορίστηκαν ο Άγγελος Κόνταρης και ο Ιωάννης Ζαμπέλιος, με σαφείς οδηγίες απ’ τον Μαίτλαντ και το Προκαταρκτικό, να επιλέξουν σαν ψηφοφόρους όσους είχαν στην Λευκάδα εισόδημα ετήσιο 540 Ενετικά δουκάτα και άνω! Τελικά σε έναν πληθυσμό 17.000 κατοίκων του νησιού ενεγράφησαν στον σχετικό εκλεκτορικό κατάλογο μόνο 375 άτομα!!! Τι λογής ήταν η εκλογή αυτή, σχολιάζει ο Πάνος Ροντογιάννης (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΚΑΔΟΣ>>, τόμος Β, σελίδα 250) δεν είναι δύσκολο να φαντασθεί κανείς, αφού η εκλογή ήταν φανερή και την επώπτευαν άγγλοι στρατιώτες!!!

Παραστατικότερα, από κάθε άλλον, ο Ηλίας Ζερβός στοχάζεται και σκιαγραφεί την πολιτική συμπεριφορά και εφαρμογή των επιταγών του Συντάγματος Μαίτλαντ: <<... Εάν τώρα πειραθώμεν να προσδιορίσωμεν την φύσιν της παραγωγού και απορροφητικής αυτής του Κράτους αρχής ή δι άλλων λόγων να δώσωμεν πολιτικόν τινα χαρακτήρα εις το πρόσωπον του Αρμοστού, αδύνατον είναι να φθάσωμεν εις ακριβές εξαγόμενον, γνωστόν εις την επιστήμην και εις την ιστορίαν...>>

Αλλά το πλέον απεχθές θεσμικό όργανο που δημιούργησε ο Μαίτλαντ ήταν η Υψηλή Αστυνομία, η οποία αποτελούνταν μόνο από άγγλους ή αλλοδαπούς, προκειμένου να μη δείχνουν κανέναν οίκτο, προφανώς, και ξοδεύονταν για αυτή 14.500 λίρες ετησίως. Με την Υψηλή Αστυνομία ο Αρμοστής έπιανε, φυλάκιζε και εξόριζε κάθε ανεπιθύμητο, χωρίς να δίνει λόγο σε κανέναν. Η υπηρεσία

αυτή αποτέλεσε το φοβερότερο εκτελεστικό όργανο της Προστασίας...

Η απαρχή αυτής της δεσποτικής συμπεριφοράς των άγγλων ιθυνόντων στα Επτάνησα δεν θα εγαινιαζονταν, όμως, αν δεν υπήρχαν πρόθυμοι Επτανήσιοι να την στηρίξουν... << Κατά την πρώτη περίοδο οι βουλευτές της Ιονίου Βουλής, που όλοι τους εκλέγονταν, επειδή τους ήθελαν οι Λόρδοι Αρμοστές, ή ήταν από εκείνους διορισμένοι, σημειώνει ο Πάνος Ροντογιάννης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΔΟΣ>>, τόμος Β, σελίδα 240), δέχονταν υποτακτικά και δουλικά τις εισηγήσεις των Αρμοστών και ψήφιζαν ασυζητητί (come sta) <<και δη εν επευφημίαις>>, (Ανδρέας Ιδρωμένος), τα νομοθετήματα που εκείνοι εισηγούνταν, και γι αυτό κι όλες νομομάστηκαν ειρωνικά απ' τον λαό <<κομεστάδοι>>. Η δε εφημερίδα <<ΛΕΥΚΑΣ>>, που εκδόθηκε στην Λευκάδα από το Φλεβάρη του 1866 έγραφε σχετικά με τους Κομεστάδες Επτανήσιους βουλευτές στο φύλλο της 7-7-1866, μάλλον με ειρωνική διάθεση: <<Υπήρξε καιρός καθ' ον η συνταγματικότητα Αγγλία εδωρήσατο ημίν εν Επτανήσω παραπλήσιόν τι σύστημα και η εποχή εκείνη είναι η σιδηρά των κομεστάδων. Ο γραμματεύς του Αρμοστού ή της Γερουσίας διεβίβαζεν εις την βουλήν νομοσχέδιον. Ο Πρόεδρος διάτασσε την ανάγνωσιν και μετά το πρώτον άρθρον, αν υπήρχον πολλά, οι καλοί εκείνοι πατριώται εφίλοτιμούντο τις να εγερθή πρώτος και να κραυγάση το κόμε στα, όθεν η επίζηλος επωνυμία>>.

ΟΙ ΣΠΙΟΥΝΟΙ, ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΒΑΛΟ ΡΙΑΝΚΟ...

Το αλλητροφοδοτούμενο δίπολο Προστασίας και ντόπιας τιμοκρατικής τάξης, στα οποία αναφερθήκαμε, δεν θα μπορούσε να βαδίσει στον χαραγμένο δρόμο της χρησιμοθηρίας του, αν δεν εύρισκε τα κατάλληλα όργανα και στον κοινωνικό ιστό, τους πρόθυμους συνεργάτες, που επικουρικά θα συνεισέφεραν στο έργο τους, ώστε να συσπειρώνουν πέριξ της άρχουσας τάξης περισσότερα λαϊκά στοιχεία, που θα αποσοβούσαν, η θα απομείωναν τους κραδασμούς απ' την δυσαρέσκεια των Χωρικών, ενώ συγχρόνως θα οδηγούσε και σε κοινωνικό κατακερματισμό, μειώνοντας σταθερά τις δυνατότητες αντίδρασης, μπροστά στα προτάγματα για κοινωνική δικαιοσύνη, που σίγουρα ανέμεναν οι άγγλοι...

Έτσι, πέραν, των υποτακτικών <<Κομεστάδων>> βουλευτών, ό άγγλοι, προκειμένου να εφαρμόσουν την σκληρή και απολυταρχική τους πολιτική στα Επτάνησα, αναζήτησαν και μεταξύ των πολιτών πρόθυμους να συμμορφωθούν με τις επιταγές τους, τους οποίους χρησιμοποίησαν για να στηριχθούν και να αντιμετωπίσουν τις αντιδράσεις. Όλοι αυτοί αποκαλούνταν χλευαστικά απ' τον Επτανησιακό λαό <<Καμαρίλα>>, οι άνθρωποι της οποίας φάνηκαν, σε κάποιες περιπτώσεις πιά σκληρόκαρδοι ακόμη και απ' αυτούς τους άγγλους. Αυτό το συνοθύλευμα <<Κομεστάδων>> και <<Καμαρίλας>>, ο Παναγιώτης Χιώτης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ>>, σελίδα 335), τους αποκαλεί <<προδότες>>, όπως ακριβώς τους ονομάζει και ο βουλευτής και εισαγγελέας Φλαμπουριάρης, ο οποίος υπερκερνά τον χαρακτηρισμό, ονομάζοντάς τους <<ουτιδανούς, πωλημένους και προδότες>>... Μεταξύ των μελών της <<Καμαρίλας>>, αναζήτησαν οι άγγλοι και τους επονομαζόμενους <<Σπιούνους>>, (Πάνου Κουνιάκη: <<Η

ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΩΝ>>, έκδοση 1928, σελίδα 41), για τους οποίους γράφει:

{... Είχον, (οι άγγλοι), ιδρύσει ένα σώμα κατασκοπείας, εις το οποίο περιλαμβάνοντο όλοι εκείνοι οι εξωνημένοι και φαύλοι χαρακτήρες, πληρωμένοι αδρότατα εκ του μυστικού αυλικού ταμείου και καλούμενοι αγγλιστή <<Σπιούνοι>>, ήτοι καταδότηι, οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν τους πολίτας, να κατασκοπεύωσι τας κατ' ιδίαν συγκεντρώσεις ή συζητήσεις, ιδίως κατά την νύκτα, πολλάκις οι τοιοῦτοι παληάνθρωποι ανήρχοντο ακροποδητί εις τας στέγας των οικιών των αγροτών, αι οποίαι στερούμεναι σανιδωμάτων, (ταβάνι), κατά τους χρόνους εκείνους, επέτρεπον να ακούωσι τι έλεγον οι εντός της οικίας ευρισκόμενοι, και δια τούτου κατώρθωναν να μανθάνωσι τι οι δυστυχείς αγρόται συνεζήτουν περί της αγγλικής κυβερνήσεως... Αλοίμονον δε εάν εξέφευγεν τινός (αγρότου) παράπονο κατά της κυβερνήσεως... Δέσμιος την επομένην εσύρετο εις την αστυνομίαν με σημείωμα του καταδότη... Εκεί δια πρώτην φοράν εδικάζετο εις πρόστιμον στερεότυπον, <<τρεις και ενδεκάμισυ>>, δηλαδή τρεις λίρες και ενδεκάμισυ σελίνια. Και αν έπιπτε εκ δευτέρου εις το αυτό παράπτωμα, (της έφκρασης παραπόνων κατά της κυβερνήσεως), υποβάλλετο εις την απάνθρωπον και βάρβαρον δοκιμασίαν του καβάλο πιάνκο...

Είχον εις την αστυνομίαν ένα μηχανήμα ξύλινον εις σχήμα σκάφης ανοικτής κεκλιμένης προς τα κάτω, (κοινώς Γαϊδάρια), ιταλιστί Kanalo Pianko. Επ' αυτού έθετον γυμνόν από της οσφύος και άνω τον πταίσαντα πρηνηδόν, δύο δε ραβδούχοι εις το σύνθημα του αρμοδίου υπαλλήλου της αστυνομίας εράβδιζον αυτόν μέχρις αίματος, και κατόπιν

ημιθανή έρριπτον εντός, επί τούτω κατασκευασμένου σκαφιδίου περιέχοντος θερμόν ύδωρ αλατισμένον!!!

Εις την τρίτην υποτροπήν ο κατηγορούμενος κατεδικάζετο εις εξορίαν εις τα Κύθηρα – Τσιρίγο. Μέσον θανατώσεως οι άγγλοι είχαν την κρεμάλα. Την απόφασιν της θανατικής ποινής έπρεπε να επικυρώσει και ο εκάστοτε άγγλος Αρμοστής εν Κερκύρα. Προς τούτο η κυβέρνηση είχαν ειδικόν πλοίον το οποίο μετέφερεν από τας νήσους τα σχετικά έγγραφα. Ο Αρμοστής είχε το δικαίωμα της Χάριτος, το οποίον σπανιότατα εξήσκει. Συνήθως όταν το πλοίον μετέφερε την επικύρωσιν της επιβληθείσης θανατικής ποινής εκ Κερκύρας ύψωνεν εις τον μεσαίον ιστόν μαύρην σημαίαν τετραγωνικήν, σημείον ότι η απόφασις θα εκτελεσθή, οσάκις δε εδίδετο χάρις παρά του Αρμοστού εις τον καταδικασθέντα το πολοίον έφερεν σημαίαν λευκήν...}

Δια απαγχονισμού, θανάτωναν τους Λευκαδίτες οι άγγλοι, και όσους θεωρούσαν ότι ... <<Επάτησαν μαδέρια>>, (Πάνου Κουνιάκη, ως άνω, σελίδα 41), φράση που αφορούσε όσους εγκληματούσαν απ' την πλευρά της Ακαρνανίας, και κατέφευγαν στην Λευκάδα, και αντιστρόφως, πράξη την οποία χαρακτήριζε ο αγγλικός νόμος έγκλημα καθοσιώσεως...

Ο Κωνσταντίνος Μαχαιράς (<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 107), περιγράφει έτι παραστατικότερα την περίπτωση των Κομεστάδων βουλευτών, αλλά και αναδεικνύει το απολυταρχικότατο καθεστώς, που απέρρευε απ' την εφαρμογή του αγγλικής επινόησης συντάγματος του 1817:

{... Η Γερουσία ήτο πειθήνιον όργανον εις τας χείρας της Αρμοστείας. Η δε Βουλή δεν απέρρευε εκ της λαϊκής θελήσεως, αλλ' εκ της προτιμήσεως του Αρμοστού, όστις

σχεδόν διώριζε ταύτην. Και ούτος ακριβώς ήτο ο λόγος , ένεκεν του οποίου οι βουλευταί των πρώτων ιδίως Ιονίων Βουλών, λόγω του ιδιορρυθμού τρόπου της δήθεν εκλογής των, δεν είχαν γνώμην ατομικήν, αλλ' εψήφιζον παν το υπό της Κυβερνήσεως προτεινόμενον μέτρον άνευ αντιρρήσεων, αλλ' απλώς δια του ιταλικού ρητού <<come sta>> δηλαδή <<ως έχει>>, δι ο και Κομεστάδες εκαλούντο χλευαστικώς υπό του λαού...}

Στα έργα και τις ημέρες των άγγλων στα Επτάνησα αναφέρεται τόσο αυθεντικά ποίημα του λόγιου Λευκαδίτη Γυμνασιάρχη Ιωάννη Σταματέλου, ο οποίος με αφορμή τις φοβερές σφαγές και απαγχονισμούς, τους οποίους επεχείρησε ο απαίσιος μνήμης Αρμοστής Ουάρντ, (Henry Ward), στην Κεφαλλονιά το 1849, συνέθεσε το παρακάτω ποίημα, το οποίο μνημονεύει ο Κωνσταντίνος Μαχαιράς (<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 131) και το οποίο υποσημειώνει πως βρήκε δημοσιευμένο στο υπόμνημα του βιβλίου <<The Ionian Islands>>, by an Ionian- London MDCCCL1, με τίτλο <<Η ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ ΤΟΥ ΟΥΑΡΔΟΥ>>:

Τα νερά της Μεσογείου κοκινίζουν από αίμα

Των αιμοχαρών χειρών σου

Και τα όρη μας ακόμη φρικαλέον ρίπτουν βλέμμα

Εις το μαύρον πρόσωπόν σου

Που λοιπόν περιπλανάσαι;

Που ο άνεμος σε φέρει;

Όπου κι αν σε φέρη όμως

Να πατήσεις εις τα θεία της Κεφαλληνίας μέρη

Δι εσέ δεν είναι δρόμος!...
Ω! και πώς να λησμονήσεις τα φρικτάς εκείνας θέσεις
Το χυθέν αθών αίμα
Τας τοσαύτας εξορίας και τοσαύταις σου δεσμεύσεις;
Και αν εις το πρώτον νεύμα
Των θυμάτων σου νομίζεις, ότι θέλεις αποφύγει
Την οργήν των απατάσαι!
Άπαν βήμα σου, Ουάρδε, την ψυχήν σου αποπνίγει
Και εις άβυσσον πλανάσαι!...
Στάσου!... δεν ακούεις τάχα τι μηνύματα βοώντα
Ρίπτουν κατά σου τρομάρας;
Στάσου!... δεν θεωρείς τριγύρω πόσα ορφανά πεινώντα
Πέμπουν κατά σου κατάρας;
Και οποία τάχα λόγχη εις την φλογεράν ορμήν του
Πέρας δύναται να θέση;
Την ως κεραυνόν βροντώσαν ακατάπαυστον οργήν του
Τις θνητός να περιδέσει;
Κύτταξε! – και τις κυττάζων πτωχά τόσα γυμνωμένα
Δεν θέλει αναστενάζει
Και με μελανήν την όψιν σε αρπάσ' απ' τον αυχένα
Και εις τα τάρταρα σε θάψη;
Άθλιε!... εκεί η Νήσος όλη μαυροφορεμένη
Θέλει σοι παρουσιάζει

Κοιμητήριον φρικώδες, κι η σκιά της οργισμένη

Θέλει σε κατατρομάζει!

Που λοιπόν το βήμα φέρεις; Ιδέ πρώτα ‘λόγουρά σου

Και ειπέ αν είναι γλώσσα

Ικανή να εξυφάνη τα Νερόνια κακά σου

Και τεχνάσματα τα τόσα!...

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό συμβάν, που φανερώνει τον ανθελληνισμό και την αθλία πολιτική του Αρμοστή Ουάρντ, μνημονεύει ο Κωνσταντίνος Μαχαιράς, (<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 144). Με το πέρας της καταστροφικής για την Ελλάδα μάχης του Πέτα, το 1854, στην οποία μετείχαν δεκάδες Επτανήσιοι, μεταξύ αυτών και ο Ζακύνθιος ριζοσπάστης βουλευτής της 9^{ης} βουλής Ναθαναήλ Δομενεγίνης, ο οποίος συνελήφθη και αποκεφαλίστηκε απ’ τους τούρκους, τότε ο Ουάρντ, σε μια έκφραση εκδούλευσης προς την Υψηλή Πύλη, κάλεσε τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη σε απολογία, γιατί πολλά γράμματά του, που αφορούσαν τον Ηπειρωτικό αγώνα, πατρίδα των προγόνων του η Ήπειρος, περιήλθαν στα χέρια των τούρκων, οι οποίοι τα διαβίβασαν στην Κέρκυρα στον Αρμοστή Ουάρντ. Ο τελευταίος με πολεμικό πλοίο έφτασε στην Λευκάδα, πάνω στο οποίο κάλεσε τον Βαλαωρίτη και του επέδειξε τις επιστολές, ζητώντας του να απολογηθεί... Ο διάλογος που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικός του γενναίου φρονήματος του Βαλαωρίτη:

<<Σεις εγράψατε τας επιστολάς ταύτας;>>

Βαλαωρίτης: <<Μάλιστα Υψηλότατε>>

<<Και πως; Αγνοείτε, λοιπόν, τας διαταγάς της Κυβερνήσεως και της Ανάσσης; Η πράξις σας αποτελεί έγκλημα εσχάτης προδοσίας!>>

Βαλαωρίτης: <<Συγνώμη Υψηλότατε. Λησμονείτε ότι εγώ δεν είμαι Άγγλος, αλλά Έλλην και επομένως η αντίθετος ενέργειά μου θ' απετέλει έγκλημα εσχάτης προδοσίας! Έχετε άλλο τι να μου ανακοινώσητε, Υψηλότατε;>>

Και στρέψας τα νότα ο Βαλαωρίτης κατήλθε του πλοίου...

Αλλά και στην οικονομική διαχείριση των δημόσιων ταμείων οι άγγλοι <<δεν έδιναν λογαριασμό>> και χρησιμοποιούσαν τα έσοδα της σκληρής φορολογίας επί των Επτανησίων κατά το δοκούν... Μια χαρακτηριστική περίπτωση είναι ο επί Αρμοστείας του Sir Mackenzie το 1841 μνημονευόμενος προϋπολογισμός, υπό του Francesco Lenormant, (σε μετάφραση εκ του γαλλικού κειμένου του Δρος Ξ. Τυπάλδου Φορέστη, το 1864), σύμφωνα με αυτόν τον προϋπολογισμό οι πρόσοδοι εκ των φόρων ήταν 172.000 Λίρες Στερλίνες, οι οποίες διατίθονταν ως εξής: 87. 500 για τον οίκο του Λόρδου Μεγάλου Αρμοστή, την Υψηλή Αστυνομία, την αγγλική φρουρά και τις συντάξεις κάποιων άγγλων, 30.500 Λίρες για τους μισθούς πενήντα περίπου ανωτάτων αξιωματούχων!!! Συνεπώς έμειναν για τις ανάγκες των επτά νησιών μόνο 54.000 Λίρες!!! Συνολικά 118.000 χιλιάδες Λίρες για την πολυδάπανη Προστασία και τα ψίχουλα των 54.000 Λιρών για τον λαό της Επτανήσου...

Εύγγλωτη μαρτυρία, για την επικρατούσα στα Επτάνησα κατάσταση επί αγγλοκρατίας, έρχεται με το σατυρικό, αλλά όσο και μαρτυρικό και αποκαλυπτικό ποίημα το οποίο τυπώθηκε το 1830 στην Κεφαλλονιά απ' τον Παναγή Κεφαλά Πυλαρινό Ταμπακόνα, (Πάνου Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, έκδοση 1928, σελίδα 45), το οποίο προκάλεσε οργή στους άγγλους:

**Όποιος έλθη και σας φέρει γράμματα κι αναφοράς
δια να βάλλητε αποκάτω θέλησι κι υπογραφάς
Μάθετε ακριβώς πολίται είνε όλες διαβολές
των τυράννων μας Ιγγλέζων, όπου ξέρουν επολλές
Επειδή η ευσπλαχίνα Παντοκράτορος Θεού
θέλει την ελευθερίαν του Ιονικού Λαού
Επειδή η γενναιότης Ρουσογάλλων χριστιανών
Θέλουν να μας αφαιρέσουν εκ τοσούτων μας δεινών
Προσπαθεί ο τύραννός μας να βαστάξει τον ζυγόν
και για πάντα να μας φέρη όσα φέρουν το τυφλόν
Τας υπογραφάς ζητάει με αυτές τους Βασιλείς
να ειπούμε πως ο Ιγγλέζος έκαμέ μας ευτυχείς
Πλην εις μάτην είνε άλλοι, την αλήθειαν να ειπούν
τους μυρίους να συστήσουν τρόπους που μας τυραννούν
Και εξόχως ζωγραφίαν θέλει δόσουν τρομεράν
εις την προσωποληψίαν κι αδικίαν φοβεράν...
Δίδοντας δύο και τρία μπιέγα (αξιώματα) μόνον ενός
αν κι ανάξιος δι ένα, μα είνε (Σπιόνος) φοβερός!!!
Και οι έντιμοι πολίται, από γένος και σοφοί
είνε όλοι αμελημένοι κι έχουν χρειάν διατροφή!
ιδετε παιδάρια ολούθε με τις πάγες (μισθούς) πολλές**

**να γεμίζουν τες πόρνες από είμορφες στολές;
Ίδετε σοφούς ανθρώπους να πεινάνε για ψωμί;
πάντα οι ίδιοι στα (ιμπέγια) πάντα οι άλλοι είνε γυμνοί!
Τι γοβέρνο, (κυβέρνησις) είνε τούτο τι πατέρας μισητός
πέντε δέκα ευτυχίζουν και λιμάζει (πεινάει) ο λαός!
Πως μπορεί τέτοιο γοβέρνο να αγαπηθεί ποτέ
ρίψε πυρ κατάκαυσέ το Παντοδύναμε Θεέ!
Τούτο δεν είνε <<Γοβέρνο>> είνε σύναξις ληστών
και <<Καλοσπεκουλατόρων>> (ψευδοφρουρών)
<<Φαλιδοπραγματευτών>> (χρεοκοπημένων).
Πόσα άλλα θα ειπωθούνε και εδώ και στα αυλάς
που θα φρίξη η Ευρώπη εις τας τόσας συμφοράς!!!**

Ο βρεταννικός ωφελμισμός, ο οποίος απέβλεπε στην πάση θυσία διακράτηση των γεωστρατηγικής σημασίας Επτανήσων, μετήλθε κάθε μέσον, προκειμένου να πετύχει τον σκοπό του... Ακόμη και πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη πέτυχε να αλλάξει αυτή η αγγλική πολιτική στα Επτάνησα, όταν ο νέος Αρμοστής, ο Δούγλας (Ντάγκλας), αντικατέστησε τον Νούγεντ, και έφτασε στην Κέρκυρα 9-2-1835, για να ακολουθήσει μια εντελώς αντίθετη πολιτική απ' αυτή του προκατόχου του, (Πάνου Κουινιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠ'Ο ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>> σελίδα 47), εκ της οποίας σκληρής πολιτικής οι Επτανήσιοι τον αποκαλούσαν χλευαστικά <<Σκυλόγατο>>! Διαμαρτυρήθηκαν οι αντιπολιτευόμενοι βουλευτές, με επικεφαλής τον Ανδρέα Μουστοξύδη, για τις αυθαιρεσίες του Δούγλα, φτάνοντας μέχρι και

το Λονδίνο τις διαμαρτυρίες, αλλά και μέχρι το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως, όπου τον κατήγγειλαν ότι προσπαθεί αυθαιρετώντας να διαμελίσει την τοπική εκκλησία, περιφρονών τους ιερούς κανόνες και τις εγκυκλίους του Πατριαρχείου, σε θέματα γάμου, διαζυγίου κλπ. Ο Πατριάρχης τότε έστειλε εγκύκλιο στα Επτάνησα με την οποία <<φωτογράφιζε>> τον Δούγλα, συγγόνως επιτιμούσε κάθε παραβάτη της Χριστιανικής Εκκλησίας. Προκλήθηκε σάλος στη Κέρκυρα, με τις ενέργειες του Αρμοστή, παραιτήθηκε ο καθηγητής Τυπάλδος και άλλοι καθηγητές, τους οποίους ο Δούγλας εξόρισε στα νησιά Στροφάδια της Ζακύνθου και στα Κύθηρα!!! Με ενέργειες δε της αγγλικής κυβέρνησης καθαιρέθηκε ο Πατριάρχης Γρηγόριος απ' τον ίδιο τον σουλτάνο και εξελέγη ο Κωνστάντιος!

Η μητέρα του Κοινοβουλευτισμού, (*mater parlamentorum*), η Αγγλία, που σ' αυτή γεννήθηκαν θεσμοί και ρυθμίσεις παγκόσμιας εφαρμογής, όπως η πρώτη έννοια του Συντάγματος (*Lex Teræ*), η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο θεσμός της κυβέρνησης και του υπουργικού συμβουλίου, σαν κύρια όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, (Β. Παπαρηγορίου: <<Λαϊκή κυριαρχία και Κοινοβουλευτισμός στην Αγγλία>>), είχε επιδείξει στα Επτάνησα το πιο αυταρχικό της πρόσωπο, σε μια προσπάθεια και μόνη να διατηρήσει τα γεωστραγικά οφέλη, που της προσπόριζε η προνομιούχος γεωγραφική της θέση, μια θέση, που εξυπηρετούσε τα παγκόσμια αυτοκρατορικά και νεοαποικιακά της συμφέροντα...

**Γι αυτό το έρμο το ψωί... Που πριν τον φαν χορταίνουν τα
λιμασμένα μου παιδιά... Να το πατούν εμπρός μου... Με
τέτοια άχαρη απονιά οι δυνατοί του κόσμου...**

(Αριστοτέλη Βαλαωρίτη: <<ΦΩΤΕΙΝΟΣ>>)

Ο ΜΙΣΕΛΛΗΝΑΣ ΤΕΜΠΛ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗΣ...

Η Αγία Μαύρα επλήγη εξόχως από αυτή την απολυταρχική και δεσποτική συμπεριφορά της αγγλικής Προστασίας, την οποία επέτεινε, ειδικά για την Λευκάδα, και η ισορροπία συμφερόντων, μεταξύ Αγγλίας και γειτνιαζουσας Υψηλής Πύλης. Ιδιαίτερα κατά την περίοδο που ήταν Τοποτηρητής στο νησί ο μισέλληνας, ωμός και κακότεροπος Οκτάβιος Τέμπλ, που πολέμησε λυσσαλέα, το 1822, τις κινήσεις των Λευκαδίων να συνδράμουν το επαναστατημένο Ξηρόμερο. Συνειδητά προσπάθησε μια ψυχολογική χειραγώγηση των κατοίκων του νησιού, σαν ένα είδος κοινωνικής καταρράκωσης, με κάθε ύπουλο μέσον, εστιάζοντας, κυρίως, την λυσσώδη αντιδραστικότητά του πάνω στην Ελληνική Επανάσταση και την με κάθε μέσον μη συμμετοχή των Λευκαδίων στο απέναντι επαναστατημένο Ξηρόμερο. Ο Ιωάννης Ζαμπέλιος παρουσιάζει τις ανθελληνικές και απάνθρωπες προσπάθειες και ενέργειες του Τέμπλ ως ακολούθως. (Κωνσταντίνου Μαχαιρά:<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 82).

<<Φρίττει ο άνθρωπος αναπολών τας τιμωρίας, τα κολαστήρια, τας απανθρωπίας όσας έπραξε ο ανήρ ούτος (ο Τοποτηρητής Τέμπλ), αιτίαν λαβών την Ελληνικήν Επανάστασιν.

...Συνήθριζε ανά πάσαν νύκτα όλα τα μονόξυλα και τας λέμβους εντός του λιμεναρχικού περιβόλου...(Σημ. Συγ. Για να μην διαπεραιώνονται νύκτωρ απέναντι στο επαναστατημένο Ξηρόμερο και μεταφέρουν όπλα και τροφές).

...Κάποτε διέταξε την φρουράν του ν' αποβή εις την απέναντι ξηράν, (Περατιά) και κτυπήση τους έναντι

εστρατοπεδευμένους, η φρουρά του συνέλαβε το πρωτοπαλίκarlo του Τσόγκα τον οποίον ο Τέμπλ απηγχόνισεν...

...Εντός της λιμνοθάλασσας είχε την αγχόννη εστημένην. Κάποιος Καραβίας όταν τόλμησε να περάσει απέναντι, (στην επαναστατημένη Περατιά), εφονεύθη δια απαγχονισμού και το σώμα του διέμενεν πολύν χρόνον κρεμασμένον καταβιβρωσκόμενων υπό των κοράκων.

Ο Γελαδούλης, συνεχίζει ο Ιωάννης Ζαμπέλιος, (το πραγματικό του όνομα ήταν Ευστάθιος Αθηνιώτης), ήτο ο πατριώτης ο οποίος κάθε βράδυ μετέβαινε δι αγνώστου αύλακος στην Περατιά μεταφέρων όλα τα χρειώδη δια την Επανάστασιν.

Ούτος ο Γελαδούλης είχε μεταφέρει όλα τα όπλα τα οποία είχε κλέψει εκ της Αστυνομίας ο Γραμματεύς ταύτης Σπυρίδων Μεταξάς και ήσαν προερχόμενα εκ της κατασχέσεως της ενεργηθείσης τω 1819 κατά την καταστολήν της στάσεως των χωρικών κατά των Άγγλων. (Σημ. Συγ. Όπως θα αναφερθούμε στο οικείο εδάφιο, ο άγγλοι, αφού κατέστειλαν την Εξέγερση των Χωρικών το 1819, διέταζαν γενικό αφοπλισμό και παράδοση των όπλων, επι ποινή θανάτου για όποιον δεν παρέδιδε τα όπλα του.)

...Ο μεν Σπυρίδων Μεταξάς ίνα αποφύγη την αυστηράν τιμωρίαν διεπεραιώθη εις Ακαρνανίαν όπου επολέμησε γενναίως καθ' όλην την διάρκειαν της Ελληνικής Επανάστασεως, ο δε χωροφύλαξ Αθανάσιος Κακιούσης, (Πάππος της μητρός των αδερφών Κατωπόδη ή Κουτσούρια), ο διαταχθείς να διενεργήσει την έρευναν, (της κλοπής των όπλων), ων και ούτος φιλικός ειδοποίησε αμέσως τους εταίρους, οίτινες ανέθεσαν εις τον Γεώργιον

Βαφέαν να αποσύρει τα όπλα απ' την θέση της Νικιάνας <<Μαγεμένου>>, (Σημ. Συγ. Είναι η ιστορική πειοχή όπου ο Καποδίστριας το 1807 συνάντησε τους Κλεφταρματολούς της Ρούμελης), όπου είχαν κρυβή και μεταφερθούν έν τινι εκεί πλησίον σπηλαίω. Την επομένη ο χωροφύλαξ Αθανάσιος Κακιούσης εκτελών την διαταγήν, ενήργησε έρευναν, αλλ' ως ήτο επόμενον ουδέν εύρεν>>.

Παρόμοια, βέβαια, αντιμετώπιση της Ελληνικής Επανάστασης είχε και ο διαβόητος Αρμοστής Μαίτλαντ, ο οποίος ευθύς ως εξεράγη το 1821, όπως καταγράφει ο άγγλος ιστορικός Thomas Gordon, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 87) και αυτός, (ο Μαίτλαντ) και η Αγγλία <<έστρεψαν αναφανδόν προς τους Οθωμανούς πάσαν συμπάθειαν. Ο δε Μαίτλαντ ουδεμίαν ευκαιρίαν παρέλειπεν όπως περιφρονήση τους Έλληνας>>. Ο δε επίσης άγγλος ιστορικός συνταγματάρχης Leisester Stanhope, ο οποίος, όσο διαρκούσε η Ελληνική Επανάσταση, βρίσκονταν στην Ελλάδα, γράφει χαρακτηριστικά: <<Ο Μαίτλαντ ρίπτει κεραυνούς κατά του Ελληνικού Έθνους. Πότε θα παύση ο άνθρωπος ούτος να καταδιώκη λαόν ενδόξως αγωνιζόμενον υπέρ της ελευθερίας του και της ζωής του;>>

Για όλα τούτα, όσα συνέβαιναν στην Λευκάδα, αλλά και στην Επτάνησο γενικότερα, επί αγγλικής Προστασίας, σοφά ο Καποδίστριας, ο βιωματικά βαθύτερος και αυθεντικότερος ερμηνευτής του ανυπότακτου φρονήματος των Επτανησίων, είχε προειδοποιήσει έγκαιρα και προφητικά τους άγγλους, όταν την άνοιξη του 1819, επισκέφθηκε το Λονδίνο και είχε συζητήσεις με τους αρμόδιους άγγλους υπουργούς των αποικιών, Ουέλινγκτων και Βάρθουστ, ενώ επέδωκε και επιστολή του τσάρου της Ρωσίας στον

Λόρδο Κάστελρηγ, με την οποία ο τσάρος του ζητούσε να λάβει σοβαρά υπ' όψιν του ότι θα του έλεγε ο Καποδίστριας, για την ανάληψη και δεσποτική συμπεριφορά της Αγγλίας στα Επτάνησα...

<<Επιθυμείτε, (τους είπε, σύμφωνα με όσα καταγράφει ο Καποδίστριας στα <<ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ>, του, σελίδα 122) να κάμετε τους Έλληνες να λησμονήσουν και αυτό το όνομα του έθνους και της πατρίδος, και το σύστημά σας οδηγεί εις όλως αντίθετον αποτέλεσμα. Παρεδώσατε την Πάργαν εις τον Αλή πασάν ελπίζοντας να απλοποιήσετε τας μετά της Πύλης σχέσεις σας, αλλ' αύται θα περιπλακούν λόγω των ταραχών, ας η παράδοσις της Πάργας θα προκαλέσει τόσον εν Ηπείρω, όσον και εις την λοιπήν Ελλάδα. Ο στρατηγός Μαίτλανδ μεταχειρίζεται τους συμπατριώτας μου ως Ινδούς. Αλλ' ούτοι θα αντιδράσουν και θα έχετε σοβαράς δυσχερείας εις ην στιγμήν δεν θα το περιμένετε...>>

Όμως ο Καποδίστριας αγνοήθηκε και δεν εισακούσθηκε απ' τους άγγλους ιθύνοντες, οι οποίοι συνέχισαν έτι σκληρότερα την απολυταρχική τους διακυβέρνηση... Γιατί απλούστατα δεν τους ενδιέφερε το έμψυχο δυναμικό, οι κάτοικοι της Επτανήσου, αλλά η γεωστρατηγική θέση των επτά νησιών, τα οποία αποτελούσαν, με σημερινούς μιλιταριστικούς όρους, εν δυνάμει <<αεροπλανοφόρο>> σε όλη την Μεσόγειο, απ' τα οποία μπορούσαν να ελέγξουν όχι μόνο τα διαβρεχόμενα υπό της Μεσογείου περιμετρικά κράτη, αλλά ακόμη και τα ενδότερα της Μέσης Ανατολής και της ίδιας της Αφρικής, και όλα τούτα ενταγμένα στην πλουτοφόρα Βιομηχανική Επανάσταση, που ήδη είχε ξεκινήσει στο Λονδίνο, το Λίβερπουλ και το Μάντσεσερ και η οποία απαιτούσε όλο και μεγαλύτερες εισαγωγές πρώτων υλών... Για τούτο ακόμη και όταν νομοτελειακά

και κάτω απ'το βάρος της ανάληπτης δεσποτικής τους συμπεριφοράς, η αγγλική Προστασία εξέπνεε στα Επτάνησα, το 1855 ο Αρμοστής Γιούνγκ κυκλοφόρησε αναφορά προς υπογραφή, με την οποία πρότεινε τον αγγλικό αποικισμό στην Κέρκυρα και την απόδοση των υπολοίπων νησιών στην Ελλάδα, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 149), αναφορά η οποία συγκέντρωσε μόνο τρεις υπογραφές, η οποία, τελικά, αποσύρθηκε, όχι κυρίως για το ολιγομελές των υπογραφότων, αλλά την απέρριψε η Μητροπολιτική Κυβέρνηση, η οποία επιθυμούσε διακαώς την Προστασία της επί των Επτά νησιών, την οποία προσπάθησε να διαιωνίσει στέλνοντας νέο Αρμοστή έναν κορυφαίο πολιτικό της τον William Ewart Gladstone (Γλάδστων), με φιλελεύθερα φρονήματα και σπουδαίο φιλλέλινα...

Ήταν, όμως πολύ αργά... <<Τροπο tardi>>... Όπως λατινιστί, λακωνικά, αλλά τόσο γενναιόφρονα, απάντησε στον Γλάδστων, ο τότε Μητροπολίτης Λευκάδος και Αγίας Μαύρας ο φωτισμένος Γρηγόριος Αραβανής, (Πάνου Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 54), όταν ο Γλάδστων φιλόφρονα τον επισκέφτηκε στην Λευκάδα, αλλά και διπλωματικότερα, αφού καλός γνώστης της Ελληνικής ιδιοσυγκρασίας, γνώριζε ποια επιρροή εξασκούσε η Ορθόδοξη Εκκλησία επί της Επτανησιακής κοινωνίας...

Ο Μαίτλαντ με τους άγγλους αυλικούς του...

ΧΡΟΝΟΒΟΜΒΑ ΤΟ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ...

Για να εξετάσει κάποιος και να κατανοήσει το περιεχόμενο και την διαδρομή του φεουδαρχικού συστήματος, το οποίο επί έξι αιώνες, (8^{ος} – 14^{ος}), μετέτρεψε την Ευρώπη σε απέραντα λατιφούντια, αλλά και τις επιπτώσεις του, όχι μόνο στην κοινωνική διαστρωμάτωση, μα και στα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα της αναπτυξιακής του πορείας, πρέπει πρωτίστως να εξετάσει την μορφολογική υφή της κοινωνίας του τόπου, ποσοτικά και ποιοτικά. Πως; Διεισδύνοντας κάθετα στις επισυμβαίνουσες διεργασίες, να δυνηθεί να οδηγηθεί σε ασφαλή συμπεράσματα, κατά πόσον, η αναπόφευκτη περιθωριοποίηση των πληθυσμών, οδηγεί σε συγκρουσιακές καταστάσεις, όπου η εξεγερσιακή λογική ξεπερνά την απλή οργίλη παρέμβαση, παίρνει οργανωτικά χαρακτηριστικά και οδηγεί σε κατ' ευθείαν σύγκρουση με την φεουδαρχική εξουσία. Πριν, όμως, δούμε περισσότερο αναλυτικά τα αποτελέσματα του φεουδαρχισμού στην Ευρώπη, μα και στην Λευκάδα, που μας αφορά, είναι αναγκαία η κατανόηση της ταυτότητάς του, σαν ένα φυσιοκρατικό οικονομικό σύστημα, στο οποίο κυρίαρχη θέση κατέχει η πρόσοδος από την παραγωγή γεωργικών αγαθών και η σχεδόν παντελής έλλειψη χρημάτων...

Η μακραίωνη επικράτησή του στην Ευρώπη, δημιούργησε όλες εκείνες τις αντικοινωνικές και αντιοικονομικές παρενέργειες, που συνθλίβουν κάθε ιδέα αναπτυξιακής πολιτικής, ενώ δεσμεύουν καθαρά το ανθρώπινο δυναμικό σε μια ολοκληρωτική ταύτιση με τον πρωτογενή και μόνο τομέα, μη επιτρέποντας άλλες οικονομικές εφαρμογές. Η αποσύνθεσή του, ουσιαστικά αρχίζει τον 16^ο αιώνα, όταν εξέπνευσε σαν οικονομικό μοντέλο, κάτω από κοσμογονικές οικονομικοκοινωνικές ανακατατάξεις. Πρώτον, απ' την γρήγορη

ανάπτυξη της χρηματικής οικονομίας. Δεύτερον, απ' την επέκταση της αγοράς. Τρίτον, απ' την αυξανόμενη ισχύ του εμπορικού κεφαλαίου, συνακόλουθο της μερκαντιστικής γενικευμένης εμποροκρατίας, που επεκράτησε απ' τον αιώνα αυτόν, με το άνοιγμα νέων εμπορικών δρόμων... Την αποσύνθεση του φεουδαρχικού συστήματος ακολούθησε η πορεία προς τον καπιταλισμό. Μια περίπλοκη διαδικασία, με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των αστικών τάξεων και της εθνικής συνείδησης, απόρροια της οποίας ήταν η δημιουργία των κρατών. Η κορύφωση αυτού του πρώιμου καπιταλισμού επήλθε τον 18^ο αιώνα, με την εκρηκτική ανάπτυξη, πλέον, του εμπορίου και την τεράστια νομισματική ρευστότητα την οποία προσπόρισε, η οποία με την σειρά της, οδήγησε στην εκβιομηχάνιση της Κεντρικής Ευρώπης, όπως, παράδειγμα, η γιγαντιαία άνοδος της Ιταλικής και της Φλαμανδικής υφαντουργίας.

Στην Αγγλία, που μας αφορά, λόγω της Προστασίας της στα Επτάνησα, αφού τον 16ο αιώνα τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη της παραγωγής με κεφαλαιοκρατικό τρόπο, τον 17^ο αιώνα η οικονομική κυριαρχία της κορυφώνεται και αποδίδεται στην συνεχή επανεπένδυση των κεφαλαίων σε παραγωγικούς τομείς, που σχετίζονται με το εμπόριο και με την ανάπτυξη της υπαίθρου. Αυτή ακριβώς η οικονομική τακτική των δύο προηγούμενων αιώνων, έστρωσε τον δρόμο στην βιομηχανική επανάσταση του 18^{ου} αιώνα, και με τις συγκεντροποιημένες βιομηχανικές Μανουφακτούρες, γνώρισε τεράστια έκρηξη, αφού στηρίχθηκε σε τρεις πυλώνες. Πρώτον, στην ραγδαία ανοδική ανάπτυξη της υφαντουργίας του μπαμπακιού. Δεύτερον, στην εξ ίσου εντυπωσιακή ανάπτυξη της μεταλλουργίας. Τρίτον, στην τεράστια εφεύρεση της ατμομηχανής,

που άλλαξε τον ρουν της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Συνακόλουθα η ανάπτυξη της βιομηχανίας, οδήγησε και στην τραπεζική άνθηση, διαμορφώνοντας μια αμφίδρομη σχέση παραγωγή - τράπεζες, που σχεδόν διατηρείται μέχρι των ημερών μας, όπως: <<Χρηματοδοτήσεις Γέφυρα>>, (Bridge Financing), ήτοι βραχυπρόθεσμες χρηματοδοτήσεις στις μεγάλες εταιρείες, προκειμένου να σταθεροποιήσουν τα οικονομικά τους μεγέθη, κατάλληλο τραπεζικό πλαίσιο για χρηματοοικονομικές μοχλεύσεις, εξ ίσου κατάλληλες τοποθετήσεις κεφαλαιακών κερδών, όσων δεν επανεπενδύονταν δημιουργικά και ακόμη πολλά οικονομικά τεχνάσματα, που ανέδειξαν την Αγγλία σε υπερδύναμη οικονομική απ' τον 18^ο αιώνα, μια δύναμη που εκφράστηκε με την μορφή του παγκόσμιου imperium στο πρόσωπο του νεοαποικισμού...

Και ενώ ο ευρωπαϊκός χώρος είχε απεξαρτηθεί απ' την μέγγενη του φεουδαρχισμού τόσο πρώιμα, η Λευκάδα, εν αντιθέσει με τα άλλα νησιά του Ιονίου, που παρέμειναν σαν Ενετικές κτήσεις, πέρασε απ' τον φεουδαλισμό των Ορσίνι, των Ανδηγαυών και των Τόκκων, (1295-1479), στον στρατιωτικοθηρσκευτικό φεουδαρχισμό των τούρκικων τσιφλικιών, μέχρι το 1684. Τότε, όταν την κατέλαβαν οι Ενετοί του Μοροζίνι, προχώρησαν, με την σειρά τους σ' ένα νέο δυτικότροπο φεουδαρχικό μάρφωμα, διανέμοντας γη στους <<Περί Πολλού>>, ιταλιστί <<Benemeriti>>, οδηγώντας και πάλι το νησί, με μεγαλύτερη ένταση, σε μια μορφή χωροδεσποτικού φεουδαρχικού καθεστώτος. Αυτή η νέα γαιοκτητική κατάσταση διαμόρφωσε ασφυκτικές κοινωνικές πιέσεις στο νησί, εξαρτημένοι γεωργοί, ουδεμία πρόσβαση σε μόρφωση, καταπίεση, ανελευθερία, καμιά συμμετοχή στα κέντρα εξουσίας και αποφάσεων, εξαθλιωμένο βιωτικό επίπεδο, και όσα κοινωνικά αρνητικά συνεπάγεται αυτή η

ανομοιογενής κατοχή της γης, αφού ουσιαστικά η υποτυπώδης οικονομική δραστηριότητα στο νησί είχε βασικό πυλώνα την γη.

Για να μπορέσει ο αναγνώστης να σχηματίσει ολοκληρωμένη εικόνα για τον φεουδαρχισμό στην Λευκάδα, απαιτείται, θεωρούμε, μια πιο εμπεριστατωμένη διαχρονική πληθυσμιακή ανάλυση των επιπτώσεων του φαινομένου του φεουδαρχισμού, απ' την εποχή ακόμη των Ορσίνι, (1295), όταν, ουσιαστικά η Λευκάδα, το πρώτον, είχε δοθεί προίκα στον Ιωάννη Ορσίνι, και ποια τα αποτελέσματά της στην πυκνότητα των κατοίκων του νησιού. Αυτή η άναρχη φεουδαλική πραγματικότητα, νομοτελειακά οδήγησε στην σκληρή δουλοπαροικιοποίηση, που απότοκο είχε την <<Επηλυδοποίηση>> των Λευκαδίων, αλλά με αντίθετη φορά, προς αυτήν της Ακαρνανίας, για την αναζήτηση ζωτικού χώρου, προς εφαρμογή των γεωργικών τους δεξιοτήτων, με αποτέλεσμα, κατά τον Πάνο Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>> Τόμος Α, Σελίδα 334, ο πληθυσμός του νησιού να συρρικνωθεί στις πέντε χιλιάδες! Η αύξηση του πληθυσμού του νησιού της Λευκάδος, παρά το γεγονός ότι αυτό το χωροδεσποτικό φεουδαρχικό σύστημα εξκολλούσε να διέπει τις σχέσεις ιδιοκτησίας της γης, επήλθε με την διάδοχη δυναστεία των Τόκκων, (1362 – 1479), όταν κατά τον Λούντβιχ Σαλβατόρ, ο πληθυσμός της Αγίας Μαύρας ξεπέρασε τις δώδεκα χιλιάδες, με μια σοφή εποικιστική πολιτική απ' την δυναστεία αυτή των Τόκκων, (Σπύρου Ασωνίτη: <<ΤΟ ΝΟΤΙΟ ΙΟΝΙΟ ΣΤΟΝ ΟΨΙΜΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ>>, Σελίδα 251). Για να περάσει, όμως, και πάλι σε καταστροφική απομείωση, ο πληθυσμός του νησιού με την επακολουθήσασα τουρκοκρατία, (1479 – 1684), όταν το δυτικότροπο χωροδεσποτικό φεουδαρχικό σύστημα, όπως προαναφέραμε, σμιρδεύθηκε με τις θρησκευτικοστρατιωτικές

επιταγές του μουσουλμανισμού, που σε συνδυασμό με το άγριο παιδομάζωμα, (ντεβσιρμέ), έφεραν την Λευκάδα και πάλι σε πολύ χαμηλά νούμερα κατοίκων, κάτω από εννέα χιλιάδες. Η ζοφερή αυτή κατάσταση απομείωσης του πληθυσμού στο νησί, λόγω του σκληρού ιδιότυπου τσιφλικόμορφου χωροδεσποτικού φεουδαρχισμού, ανατράπηκε οριστικά με την Ενετική κυριαρχία (1684), για να μεγιστοποιηθεί με την Αγγλική Προστασία, κατά την οποία το νησί της Λευκάδος αριθμούσε περίπου 17.000 κατοίκους, βάσει απογραφής, που διενήργησαν οι Άγγλοι το 1824 στα Επτάνησα, σύμφωνα με την έκθεση του παπικού προξένου στην Κέρκυρα Giovanni Batista, ο οποίος, απ' το 1816, όταν δημιουργήθηκε το παπικό προξενείο στην Κέρκυρα, έστειλε, ανά τρίμηνο, τις εκθέσεις του στον καρδινάλιο Giulio Maria De La Somaglia, οι οποίες αφορούσαν όλα τα νησιά. (Γεωργίου Παπαγεωργίου: <<ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ, (1824 – 1826), σελίδα 131).

Ο πληθυσμός αυτός του νησιού ήταν ανισομερώς κατανομημένος. Το συντριπτικό μέρος του πληθυσμού ήταν γεωργοί και κτηνοτρόφοι στα πενήντα περίπου χωριά του νησιού, χωριά τα οποία, σημειωτέον, διαμορφώθηκαν οριστικά κατά το μέσον του 15^{ου} αιώνα, επί Δυναστείας Τόκκων, (1362 – 1479), στο νησί, (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Α, σελίδα 334), όταν υπήρξε ευρείας τάξεως κοινωνική διαστρωμάτωση και εμπλουτισμός της αραιοκατοικημένης Λευκάδος με νέους κατοίκους, που μετέφεραν οι Τόκκοι απ' τον Ελλαδικό χώρο, την Κρήτη, αλλά και την Καλαβρία της Σικελίας.

Οι Χωρικοί, επί ενετοκρατίας και αγγλοκρατίας, διαβιούσαν σε ένα περιβάλλον φτώχειας και στέρησης, προσποριζόμενοι τα προς το ζην

μόνο απ' τον καθημερινό τους αγώνα στην μικροϊδιοκτησία τους, ή νοικιάζοντας μοναστηριακά χωράφια, ή εργαζόμενοι στα κτήματα των γαιοκτημόνων- αφεντάδων. Περί τις τρεις χιλιάδες κατοικούσαν στην Χώρα, μεταξύ των οποίων ήταν, οι Ευγενείς ή Προύχοντες, όπως θα τους συναντήσουμε να αυτοπροσδιορίζοντα, ή να ετεροπροσδιορίζονται παρακάτω σε επίσημα έγγραφα, οι οποίοι αποτελούσαν και την δεξαμενή απ' την οποία αρύονταν, κατά κανόνα, τα τοπικά και υπερτοπικά Κυβερνητικά στελέχη, οσάκις η Λευκάδα αποτελούσε μέλος διοικητικά της Επτανησιακής ολότητας, το δε υπόλοιπο μέρος των κατοίκων της Χώρας αποτελούσαν οι επαγγελματίες, οι αχθοφόροι, οι ψαράδες, οι εργάτες των αλυκών και των ιβαριών, οι μικροβιοτέχνες και οι μικροέμποροι.

Αυτή η αναφορά στην κοινωνική διαστρωμάτωση και χωροταξική ανθρωπογεωγραφία είναι απολύτως απαραίτητη, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τις συνθήκες, που οδήγησαν στον μεγάλο ξεσηκωμό των Χωρικών, στα 1819, ο οποίος είχε μεν σαν αφορμή την έκτακτη βαριά φορολογία των Άγγλων, προκειμένου να διανοιγεί η διώρυγα μεταξύ Λευκάδος και Ακαρνανίας, κυρίαρχο όμως, αίτημά της ήταν αυτό που υπαγόρευε, πως, οι υλικοί και παραγωγικοί χαρακτήρες του νησιού, πρέπει και μπορούν να διοχετευθούν για βελτίωση και της δικής τους ζωής, για να εκλείψει αυτή η ανομοιογενής κοινωνική διαστρωμάτωση, απότοκο των ανισομερών απολήψεων απ' την γη, τόσο άδικες και ανισοβαρείς σ' ένα καθαρά αγροτικογεωργικό νησί.

Δημιουργήθηκε έτσι στο νησί η κοινωνία των δύο ταχυτήτων, των ακτημόνων, ουσιαστικά, Χωρικών και των μεγάλων γαιοκτημόνων Ευγενών, ή προυχόντων, το οποίο αυγάτεψε η νεοδημιουργηθείσα τάξη των εμπορογαιοκτημόνων, οργανικά χαρακτηριστικά ενός

χωροδεσποτικού φεουδαρχικού συστήματος, το οποίο επέζησε σωρευτικά επί αιώνες, για να αρχίσει να <<εκπνέει>> στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Φίλιππος Φέτσης, (<<ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, σελίδα 24), θεωρεί σαν αφετηρία της προϊούσας διάλυσης των μεγάλων κτημάτων, γενικά στην χώρα, άρα, και συνακόλουθη βελτίωση των αγροτών Χωρικών, <<την νίκη των μεσαίων αστικών στρωμάτων, στρατιωτική Εξέγερση στο Γουδί, (1909), πάνω στην γαιοκτησία, που, σε συνδυασμό, με άλλους αγροτικούς αγώνες, οδήγησε στη διάταξη του Συντάγματος του 1911, σύμφωνα με την οποία η πολιτεία έχει την δυνατότητα να απαλλοτριώνει τα τσιφλίκια>>. Εδικότερα για την περίπτωση της Λευκάδας, εντοπίζει αυτή την θεσμική αποσύνθεση των μεγάλων κτημάτων να αρχίζει απ' το 1878, με το ψήφισμα του Ν. ΨΞ 21-12-1978 και τον συμπληρωματικό νόμο ΩΛ 21-4-1880, όπου καθόριζαν ότι η περιουσία του νησιού διανέμεται στις κοινότητες σε αναλογία με τον πληθυσμό καθεμιάς...

Αλλά, όπως πάντα, συμβαίνει στην Ελληνική επικράτεια, οι νόμοι ψηφίζονται για να παραμελούνται και ουδέποτε οι κοινότητες του νησιού απέκτησαν δικαιώματα επί της γης... Η μεγάλη ιδιοκτησία εξακολουθούσε να υπάρχει, τα μεγάλα λιοστάσια εξακολουθούσαν στα χέρια των γνωστών γαιοκτημόνων, οι Χωρικοί εξακολουθούσαν να περιορίζονται στα ορεινά στον αντιπαραγωγικό γλίσχρο κλήρο τους, με αποτέλεσμα η είσοδος στον 20^ο αιώνα να τους βρίσκει, όχι μόνο με ελάχιστο κλήρο, αλλά και ταλανιζόμενους απ' το περίφημο, κατά τον Ξενοφώντα Κούρτη, <<ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ>>, το οποίο έδωσε τις αφορμές για κοινωνικά συλλαλητήρια και εξεγέρσεις, τρεις τον αριθμό, 1895, 1905 και 1907! Σωστά ο Δήμος Μαλακάσης: <<ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΟΚΤΗΜΑΤΙΩΝ ΤΗ ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ>>, σελίδες

23 και 43, εντοπίζει, επομένως, την απαρχή της διάλυσης των μεγάλων κτημάτων περί το 1920, όταν διαλύεται η τάξη των εμπορογαιοκτημόνων, με την κορυφαία του είδους οικογένεια Σταματόπουλου, να προχωρεί σε κατακερματισμό της τεράστιας περιουσίας της, με κληρονομικά συμβόλαια, και κατόπιν με πωλήσεις να περιέρχεται στα χέρια των παιδών των Χωρικών...

Κατά την δική μας βιωματική άποψη, έτσι, όπως θα την εκθέσομε εν συνεχεία αναλυτικά, τελεσίδικα <<εκπνέει>> το καθεστώς των μεγάλων ιδιοκτησιών στο νησί επιγενέστερα, την δεκαετία του 1960...

Η <<ΚΟΛΛΗΓΟΠΟΙΗΣΗ>> ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ...

Αναφερθήκαμε στην ποσοτική και χωροταξική πληθυσμιακή υφή της κοινωνίας της Λευκάδας στο αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο. Ακολούθως θα εστιάσομε στο περιεχόμενο αυτού του χωροδεσποτικού φεουδαρχισμού στο νησί, στις χρονολογικές αναφορές και τις μορφές που έλαβε κατά τις διάφορες εποχές, ανάλογα με τους κατακτητές που γνώρισε. Η γαιοφεουδαρχική αυτή ιδιότυπη κατάσταση στο νησί της Λευκάδος, για να διατρέξομε την αφετηρία της απ' τους Ορσίνι και την διαδρομή της έως την Αγγλοκρατία, όπου εστιάζεται η έρευνά μας, συνεχίστηκε και κατά την διάδοχη κατάσταση των Ορσίνι, αυτή των Ανδηγαυών, (1332 – 1362), αλλά και κατ' αυτή των Τόκκων, (1362 – 1479), όταν οι ηγεμόνες των δύο αυτών δυναστειών εμφανίζονται να μοιράζουν γη σε φυσικά πρόσωπα της αρεσκείας των, το περίφημο <<Κράτημα>>, (Σπύρου Ασωνίτη: <<ΤΟ ΝΟΤΙΟ ΙΟΝΙΟ ΣΤΟΝ ΟΨΙΜΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ>>, σελίδα 261), αλλά και σε πολλά εκκλησιαστικά ιδρύματα, πρακτικές των χωρών προέλευσής των, κυρίως απ' την Δύση.

Αυτές οι πρακτικές επιτείνουν το πρόβλημα και συμπιέζουν τους Χωρικούς του νησιού σε ελάχιστες μοκροϊδιοκτησίες, στα ορεινά κυρίως, όπου οι άθλιες συνθήκες οδηγούν σε ριζοσπαστισμό και διαμορφώνουν έναν αλέγρο και επιθετικό ταξικό χαρακτήρα, εξ αιτίας αυτού του συνειδητού αποκλεισμού των, που οδήγησε, το πρώτον, στην γνωστή <<Επανάσταση της Βουκέντρας στα 1357>>, όταν οι εξαθλιωμένοι Χωρικοί συνέτριψαν, στο Κακό Λαγκάδι του Φαραγγιού της Μέλισσας των Σφακιωτών, τις δυνάμεις του Ζώρζη Γρατιανού, (οποία ομοιότης με την Εξέγερση του 1819), με αφορμή και πάλι έκτακτη φορολογία στα σιτηρά, που είχε επιβάλλει ο Γρατιανός στους χωρικούς, προκειμένου να σιτίσει τους ναύτες του

ναύαρχου Σοράντσο, τον οποίο είχε καλέσει σε βοήθεια, αφού ο Νικηφόρος της Άρτας παραδοκούσε να καταλάβει την Λευκάδα. Εξέγερση απ' την οποία ο απαράμιλλος Αριστοτέλης Βαλαωρίτης εμπνεόμενος δημιούργησε το επικολυρικό του αριστούργημα <<ΦΩΤΕΙΝΟΣ>>, ένας ύμνος – γροθιά κατά της ξενοκρατίας...

Η επακολουθήσασα των Ανδηγαυών και των Τόκκων, επί δύο αιώνες, τουρκική κατοχή στο νησί της Λευκάδος, (1479 – 1684) όχι απλά διατήρησε το Φράγκικο γαιοφεουδαρχικό σύστημα, αλλά το αυγάτεψε καταστροφικά. Οι Οθωμανοί επέβαλαν το σύστημα της κλειστής αγροτικής οικονομίας, το οποίο απέρρευε απ' το δικό τους αξιακό σύστημα της θρησκευτικοστρατιωτικής φεουδαρχίας, αφού, σύμφωνα με το Ιερό Δίκαιο, όλη η γη ανήκει στον θεό και στον εκπρόσωπό του στην γη, τον σουλτάνο! Βάσει αυτής της αξιακής για τους μουσουλμάνους αντίληψης και στην Λευκάδα, οι εκπρόσωποι του Σουλτάνου, οι αγάδες, αυθαίρετα μάζωξαν τη γη της αρεσκείας τους, <<όσο έφτανε η πέτρα που πετούσαν>>, διέσωσε η παράδοση και η λαϊκή συλλογική μνήμη, δημιουργώντας τα δικά τους τσιφλίκια, κυρίως στον κάμπο του νησιού, αλλά και στα ορεινά καλλιεργήσιμα μέρη, όπου ακόμη και σήμερα, αίφνης στους Σφακιώτες, διασώζονται τα τοπωνύμια: Στου Ντεριά, στου Κεχρινέ, στου Γκιόκα, στου Καρτσελού, στου Μαλικότσι, στου Μετζί, στου Ρασούλι, στου Μπούμκα, στου Μπόζα, περιοχή στην οποία έγινε η πολεμική σύγκρουση Χωρικών και Άγγλων στα 1819... Η σκληρή τουρκική κατοχή εξαθλίωσε έτι περισσότερο τους κατοίκους ολόκληρου του νησιού, όσοι έμειναν, φυσικά, αφού η επέλασή τους σαν κατακτητές το 1479 συνοδεύτηκε από σφαγές, εξανδραποδισμούς και πωλήσεις στα σκλαβοπάζαρα, (μπεζεστένια), της Ανατολής. Η έλλειψη αστικού κέντρου, στον χώρο του οποίου θα

ανεπτύσσετο, έστω και υποτυπωδώς, μια μικρή αγορά εφοδίων, είναι γνωστό ότι οι τούρκοι έμεναν μέσα στο Κάστρο, λειτούργησε ισοπεδωτικά για την οικονομία της Λευκάδας, ο πληθυσμός της <<κολληγοποιήθηκε>> δουλεύοντας στα κτήματα των αγάδων, εξαθλιώνοντας έτι περαιτέρω την μίζερη ζωή του.

Για εμπόριο ούτε λόγος να γίνεται. Πέραν απ' τα μεγάλα εμπορικά κέντρα, επί τουρκοκρατίας, ήτοι τα Γιάννενα, την Θεσσαλονίκη και την Σμύρνη, το εμπόριο πήγε να διευρυνθεί μόνο όταν οι γαλλοάγγλοι βγήκαν στους δρόμους της Μεσόγειου, που οδηγούσαν στην Μέση Ανατολή, στην Ασία και στην Αφρική, για να ζητήσουν πρώτες ύλες για την ανάπτυξη των οικονομιών τους, που άρχισαν ήδη απ' το μέσον του 18^{ου} αιώνα να μπαίνουν στην βιομηχανική Επανάσταση. Επομένως, για την Λευκάδα, την οποία εξετάζομε κατά την τουρκοκρατία, (1479 -1684), τα πράγματα στον χώρο του εμπορίου ήταν σχεδόν ανύπαρκτα... Οι συναλλαγές βασιζόνταν πάνω στην γνωστή τούρκικη <<τράμπα>>, τουτέστιν ανταλλαγές προϊόντων, πραγμάτων και εν γένει αγαθών. Η μοναδική διέξοδος των Λευκαδίων, στον χώρο του εμπορίου, ήταν το Παζάρι της Φιλιπιάδος, ή αυτό της Αμφιλοχίας, στα τέλη κάθε Οκτώβρη, όταν εκεί διατίθονταν προϊόντα και εφόδια απ' την ευρύτερη περιοχή της Ηπείρου και της Αιτωλοακαρνανίας αντίστοιχα, μια μετάβαση που απαιτούσε μέρες και κόπους, αφού γίνονταν με τα ζώα, ενώ θα έπρεπε με σχεδίες να περάσουν και το κανάλι του Ακτίου στην πρώτη των περιπτώσεων... Η Νομισματική ροή ήταν ανύπαρκτη. Τα τούρκικα γρόσια κυκλοφορούσαν κυρίως στα χέρια των αγάδων, οι οποίοι δάνειζαν με τεράστιο τόκο, και ενίοτε <<επί σώμασιν>>, δηλαδή με την ίδια την υπόσταση του δανειζόμενου, οποίος μετατρέπονταν σε δούλο.

Ζώντας σε ένα τέτοιο ζοφερό και τυφλό περιβάλλον επί τουρκοκρατίας οι Λευκαδίτες, το 1684, όταν ο Ενετός Μοροζίνι, με την βοήθεια των Κερκυραίων και των Κεφαλλήνων, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ. 1684 – 1797>>, Έκδοση 1951, Σελίδες 24 – 37), κατόρθωσε να πάρει απ' τους Τούρκους την Λευκάδα, ο κάτοικός της είδαν στο πρόσωπό του τον Λυτρωτή και Μεσσία, που θα τους οδηγούσε σε μια νέα διέξοδο, ελπίδες, που πολλαπλασίαζε το ομόθρησκον των νέων αφεντικών, αλλά και τόσο εκμαυλιστικά λειτουργούσε ο τίτλος της Κεντρικής της διοίκησης. Γαληνοτάτη!!! Και σίγουρα άλλαξαν και μεταρρύθμισαν πολλά πράγματα οι Ενετοί, κυρίως στην διοίκηση του νησιού, πράγμα άγνωστο στους Λευκαδίους, μπροστά στον Οθωμανικό τυφλό ζόφο, που βίωσαν.

Αρχικά, ένα τεράστιο επίτευγμα των Ενετών είναι αυτό της δημιουργίας αστικού κέντρου στο νησί, η σημερινή Χώρα, στον χώρο της παλιάς Αμαξικής, κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, με την μεταφορά των δύο πολιχνών, Άλλη Μεριά και Αγία Μαύρα, που ευρίσκοντο αντίστοιχα ανατολικά και δυτικά του Κάστρου. Αυτό το αστικό κέντρο, η Χώρα, επέτρεψε την νηπιακή οικονομική οργάνωση του νησιού, με την δημιουργία επαγγελματιών, βιοτεχνιών και μικρεμπόρων, ώστε να ανοίξει η επαφή με τα απομονωμένα χωριά. Ένα δύσβατο μονοπάτι, κατά τον Πάνο Ροντογιάννη, συνέδεε την Ορεινή Λευκάδα με το υποτυπώδες κέντρο του νησιού, την Αμαξική κατά την τουρκοκρατία, για να προχωρήσουν στην διάνοιξη του πρώτου δημόσιου δρόμου, καρόδρομου αρχικά, οι Ενετοί, πάνω στον οποίο υπάρχει και σήμερα ο επαρχιακός δρόμος Χώρα – Σφακιώτες – Καρυά, καίρια παρέμβαση υποδομής, που διεύρυνε τις προοπτικές, για μια καλύτερη ανάπτυξη των πλουτοπαραγωγικών

πηγών της Λευκάδος, που θεμελιακά ήταν ο πρωτογενής γεωργικός τομέας, παρ' όλα τα φεουδαρχικά του αρνητικά. Υπήρξε, επί πλέον, μια υποτυπώδης νομισματική ρευστότητα, αφού το Ενετικό Τσεκίни, που εισήχθη, αντικαθιστώντας τα τούρκικα γρόσια, ήταν ήδη ένα νόμισμα το οποίο κυκλοφορούσε σε όλες τις εμπορικές σχέσεις της Μεσογείου, με την παντοδυναμία και τον μεγάλο εμπορικό και πολεμικό στόλο της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Ενετίας. Δημιούργησαν οι Ενετοί και δεύτερη παραγωγική μονάδα αλατιού, τις αλυκές Αλεξάνδρου, στον Άγιο Παντελεήμονα των Καρυωτών, αυξάνοντας έτσι τις εξαγωγές αλατιού και δίνοντας κάποια μεροκάματα στους εξαθλιωμένους Χωρικούς, οι οποίοι εγκαταβιούσαν σε παράγκες κοντά στις αλυκές το καλοκαίρι και για όσο διάστημα απαιτούνταν για την συγκέντρωση του αλατιού, μέχρι την δεκαετία του 1980 σχεδόν, όταν και καταργήθηκαν οι αλυκές του Αλεξάνδρου..

Στον πρωτογενή γεωργικό τομέα οι Ενετοί πρωτοπόρησαν. Και τούτο διότι, στερούμενη καλλιεργήσιμης γης η ίδια η Βενετία έριχνε μεγάλο βάρος στις κτήσεις της, προκειμένου να αναπτύξουν τον τομέα της γεωργίας, ώστε να προμηθεύεται όλα τα αγροτικά προϊόντα. Έτσι στην Λευκάδα, η Ενετία, σαν την κατέλαβε το 1684 απ' τους τούρκους, επιδότησε αρχικά και κατέστησε υποχρεωτική την ελαιοφύτευση, κατά τον Κάρολο Μπότα και τον Δρα Ντέιβη με 42 Τσεκίγια ανά εκατοντάδα φυτευομένων δένδρων, κατά δε τον Άνστεντ με ένα (1) Τσεκίни, ανά ελαόδενδρο, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1684 – 1797>>, σελίδα 60), μια συντονισμένη προσπάθεια, η οποία σωρευτικά το 1770 σε απογραφή τα ελαιόδεντρα ανήλθαν στον αριθμό των 44.169, ενώ,

κατά τον Ξαβέριο Σκροφάνι, το νησί της Αγίας Μαύρας παρήγαγε το 1790 περίπου 150.000 οκάδες λάδι.

Αυτή η εργώδης αγροτική πολιτική των Ενετών είχε οικονομικά, αλλά και κοινωνικά αποτελέσματα. Ελαιοφυτεύθηκε, τότε σχεδόν όλο το βορειοανατολικό τμήμα του νησιού, απ' τους Τσουκαλάδες, το Φρύνι, την Απόλπαινα, τον Κάμπο της Λευκάδος, τον Κούλμο, την Λυγιά, την Βράχα, την Ακόνη, έως τις παρυφές των Σφακιωτών και του παλιού χωριού του Καρυώτη. Ίδιος οργανισμός φύτευσης ελιών και στην νοτιοανατολική Λευκάδα. Οι Ενετοί έφεραν απ' τα φυτώρια της ιταλικής χερσονήσου την περίφημη Ασπροελιά, η οποία αποτέλεσε το κυρίαρχο ψηφί ελιάς στην Λευκάδα και αποτελεί μέχρι και των ημερών μας, με τα υπεραιώνobia ελαιόδενδρα, όπου, βέβαια, διασώζονται και δεν έχουν πληγεί απ' την ανοικοδόμηση και την επέλαση του τριτογενούς τομέα, ο οποίος, (2019), έχει γενικευθεί στο νησί... Επί πλέον, αυτή η αθρόα ελαιοφύτευση, και η επιδότησή της απ' τους Ενετούς, με τα πολύτιμα Τσεκίνια, δημιούργησε μια νομισματική ρευστότητα στην αγορά του νησιού, η οποία, όμως, εδώ κορυφώνονται τα κοινωνικά προβλήματα, διοχετεύθηκε μονομερώς σχεδόν στους Ευγενείς και προύχοντες, αυγαταίνοντας τις ιδιοκτησίες και τις προσόδους τους σε βάρος των Χωρικών, βαθαίνοντας, τελικά, το χάσμα μεταξύ Χωρικών και Ευγενών, ακόμη περισσότερο, διότι:

Οι ανωτέρω εκτάσεις, που ελαιοφυτεύθηκαν, ανήκαν στην συντριπτική τους πλειοψηφία στους Ευγενείς της Χώρας, στους οποίους περιήλθαν σχεδόν χωρίς τίτλους, μετά την αποχώρηση των τούρκων κατακτητών, ενώ οι ίδιοι οι Ενετοί, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, χάρισαν και μοίρασαν γη, με αποτέλεσμα την αύξηση των γαιοκτημόνων, σε ουκ ολίγους επήλυδες, οι περίφημοι <<Περί

πολλού> των Ενετών, ιταλιστί Benemeriti, οι οποίοι συνεισέφεραν στην κατάληψη του νησιού το 1684, ή συνέδραμαν τους Ενετούς στις πολεμικές τους επιχειρήσεις, τόσο στον εικοσαετή Ενετοτουρκικό πόλεμο, (1649 – 1669), στην Κρήτη, όταν και έπεσε το κάστρο του Χάνδακα και οι τούρκοι έγιναν κύριοι της Κρήτης, όπως οι οικογένειες Τζανκαρόλου, Δε Τζώρτζη, Πετριτσόπουλου και Γαβαλά που ακολούθησαν τον Μοροζίνι, αρχηστράτηγο των Ενετών στον Ενετοτουρκικό πόλεμο και μετοίκησαν στην Λευκάδα. Αλλά και σε όσους συνέδραμαν τους Ενετούς στον επίσης Ενετοτουρκικό πόλεμο το 1716, όταν οι τούρκοι επεχείρησαν ανεπιτυχώς κατάληψη της Κέρκυρας. Έτσι, και με αυτές τις δωρεές στους <<Περί Πολλού>> δημιουργήθηκαν λ.χ τα μεγάλα λιοστάσια, του Βαλαωρίτη, του Σέρβου, του Μαχαιρά, του Σκιαδαρέση, του Βαφέα, του Σταματόπουλου, των Σταύρου, οι τελευταίοι κατείχαν σχεδόν ολόκληρο τον κάμπτο της Λυγιάς και τον παραχωρούσαν στους Μπαλτσαίους της Κατούνας για καλλιέργεια, (Σπυρίδωνος Παπαδόπολη – Σταύρου: <<Η ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΕΥΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>, σελίδα 37). Επιγενέστερα, βέβαια, ο Σταματόπουλος, επί Αγγλοκρατίας, απ' το 1825 και εφεξής, μετοίκησας απ' την Άρτα, όταν αναδείχθηκε ο μεγαλύτερος εμπορογαιοκτήμονας του νησιού. (Δήμου Μαλακάση: <<ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΟΓΑΙΟΚΤΗΜΟΝΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ, 1820 – 1920>>).

Αυτή η υπερσυγκέντρωση της Λευκαδίτικης γης στα χέρια των ολίγων, είχε άμεσο κοινωνικό αντίκτυπο. Οι ήδη παρείες Χωρικοί, οι οποίοι πρεσέβλεπαν στη νέα ενετική τάξη πραγμάτων αισιόδοξα, είδαν να περιορίζονται καθαρά στα τσοπόρια και στα λαχίδια, την μικρή ιδιοκτησία των χωριών τους, την οποία προσπάθησαν να αυγατίσουν, μετατρέποντας νυχθημερόν εργαζόμενοι σκληρά,

ακόμη και τις πλαγιές των βουνών, σε σκαπτές και αρόσιμες, δημιουργώντας τις περίφημες αναβαθμίδες, (λιθιές), με τις οποίες ήταν <<στολισμένο>> το νησί της Λευκάδος έως την δεκαετία του 1980, όταν εγκαταλείφθηκε σταδιακά ο πρωτογενής τομέας, χάριν του τριτογενούς, με αποτέλεσμα την κάλυψή τους με πανίδα (λόγγωμα), χαρακτηριστικό της σημερινής (2019) Λευκάδος.

Αναγκάστηκαν, ως εκ τούτου, οι Χωρικοί να περιορισθούν καθαρά στην καλλιέργεια του αμπελιού, απόρροια της οποίας ήταν μια ικανοποιητική παραγωγή κρασιού, η οποία μπορεί να άμβλυνε κάπως την οικονομική τους δυσπραγία, όμως τους δημιούργησε νέα υπαρξιακά και κοινωνικά προβλήματα, (Ξενοφώντα Κούρτη: <<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>), αφού οι ευγενείς, κατά κανόνα, έμποροι της Χώρας, με τις μορφές εναρμονισμένου ανταγωνισμού, όπως θα λέγαμε με σημερινούς οικονομικούς όρους, κρατούσαν σταθερά χαμηλά τις τιμές και των σταφυλιών και του κρασιού. Πάνω από διακόσια χρόνια περίπου, (1780 - 1980) οι Χωρικοί κρασοπαραγωγοί ταλανίζονταν και κατατρώχονταν από τέτοιου είδους οικονομικά θέματα, με αφορμή την διάθεση του κρασιού τους, και τα προβλήματα ήταν απόρροια, κυρίως, του γεγονότος ότι ήταν κατά μόνας ο καθείς, με αποτέλεσμα νέες εξεγέρσεις, με κορυφαία τα φονικά, υπήρχαν νεκροί, Οινικά Συλλαλητήρια του 1895, του 1905 και του 1935. Όσα σ' αυτή τη σκληρή αμπελουργική εποχή ήταν το 1915 η δημιουργία του ΤΑΟΛ (Ταμείο Αμύνης Οиноπαραγωγής Λευκάδος), απ' τον γιατρό Πέτρο Φίλιππα Πανάγο, με Βασιλικό Διάταγμα στις 30-3-1915. (Φίλιππου Φέτση: <<ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, σελίδα 60). Από αποτέλεσμα αυτής της πρωτοποριακής, για την εποχή, δημιουργίας ήταν μια τεχνοκρατική,

θα λέγαμε, αντιμετώπιση του Οινικού θέματος, μέσα απ' την συνεταιριστική φιλοσοφία του ΤΑΟΛ.

Αντίθετα οι Ευγενείς, ή Προύχοντες της Χώρας, επί Ενετοκρατίας αλλά και μετέπειτα επί Αγγλοκρατίας, είδαν συνολικά την περιουσία τους να αυγαταίνει και νομισματικά, μέσα απ' την προμνημονευθείσα ενετική επιδότηση των Τσεκινίων, για την ελαιοφύτευση, αλλά και έπειτα από μια δεκαετία, περίπου, αρχές του 18^{ου} αιώνα, με την ετήσια παραγωγή ελαιολάδου, απ' τα νεοφυτευθέντα δένδρα, τα οποία άρχισαν να καρποφορούν, ενώ οι εμπορικές τους δραστηριότητες δημιούργησαν ακόμη μεγαλύτερη ρευστότητα, την οποία, αντί αναπτυξιακά να επανεπενδύσον σε τομείς της οικονομικής ζωής του νησιού, την έστρεψαν σε εκμεταλλευτικές λογικές, κυρίως απ' το 1750 και εφεξής, όταν και άρχισε να δημιουργείται το περίφημο, με οικονομικούς όρους, <<Τοκογλυφικό Κεφάλαιο>>! Αυτή η στρεβλή οικονομική διεξοδος οδήγησε, αρκετούς εκ των προυχόντων ευγενών, στην απλειστία της τοκογλυφίας, με θύματα τους Χωρικούς, ένα αντιοικονομικό και αντικοινωνικό φαινόμενο, που φούντωσε στα χρόνια της Αγγλοκρατίας. Νομοτελειακά, ως εκ τούτου, εξαγρίωσε τους εξαθλιωμένους Χωρικούς, οι οποίοι στην Εξέγερσή τους κατά των Άγγλων, το 1819, εστράφησαν συγχρόνως και κατά των οικονομικών δυναστών τοκογλύφων, τους Ευγενείς και προύχοντες της Χώρας, όπως ακριβώς και στην Ζάκυνθο και στην Κεφαλλονιά, όπου οι εκεί Εξεγερμένοι χωρικοί στόχο είχαν να πυρπολήσουν τα γραφεία των ευγενών, στα οποία φύλασαν τις Ομολογίες Χρέους, ...

Κολλήγα γιός του παπού μου ο παππούς... Κολλήγα γιός του παπού μου ο πατέρας... Κι ο πατέρας κολλήγας κι αυτός...

Η ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΟΓΑΙΟΚΤΗΜΟΝΩΝ

Συγχρόνως με τους γαιοκτήμονες, ή προύχοντες, δημιουργήθηκε στην Λευκάδα, επί Αγγλοκρατίας και εφεξής και η τάξη των εμπορογαιοκτημόνων, (Δήμου Μαλακάση: <<ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΟΚΤΗΜΑΤΙΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ 1820 – 1920>>, όπου παρουσιάζεται η χαρακτηριστικότερη περίπτωση, <<πρότυπο>> την αποκαλεί, του μεγάλου εμπορογαιοκτήμονα της Λευκάδος, της οικογένειας Σταματόπουλου. Ο πατριάρχης της οικογένειας Νικόλαος Σταματόπουλος εγκαταστάθηκε το 1825, επί Αγγλοκρατίας, στην Λευκάδα, προερχόμενος απ' την Άρτα. Προφανώς, η άφιξή του στο νησί στόχευε σε εμπορικές εργασίες, επομένως κόμιζε μαζί του κάποια κεφάλαια, άγνωστο πως τα απόκτησε στην τουρκοκρατούμενη Άρτα, απόδειξη ότι έγινε ασμένως δεκτός απ' τους άρχοντες της χώρας, οι οποίοι με την υπ' αριθμόν 2625/1850 ένορκη συμβολαιογραφική, βεβαίωση, πιστοποιούν ότι βρίσκεται στην Λευκάδα απ' το 1825...

{...ενεφανίσθησαν οι ευγενείς κύριοι Δόκτωρ Αντώνιος Κόνταρης ποτέ Δημητρίου, δόκτωρ Νικόλαος Σταύρος ποτέ Γεωργίου, Νικόλαος Σταματέλος ποτέ Χρήστου, Μάστρακας Δεσύλας ποτέ Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνος Βαλαμόντες ποτέ Σπυρίδωνος, και Πέτρος Προσαλένδης ποτέ Γεωργίου εκ της πόλεως, οίτινες διαδηλούσιν ενόρκως ότι ο Δόκτωρ Κύριος Αλέξανδρος Σταματόπουλος ποτέ Νικολάου, κατοικεί έως από των χρόνων 1825 εις ταύτην την πόλιν μετά του πατρός του και μετά του αδελφού του Κυρίου Πέτρου Σταματοπούλου, όστις και πρότερον ακόμα ήτον κάτοικος ενταύθα και επολιτογραφήθη Ίων...}

Ο Πέτρος Σταματόπουλος δημιούργησε την εταιρεία << ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΨΙΟΙ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΙ>>,

το 1830, εταιρεία, που κατά τον Δήμο Μαλακάση <<ήτο το πιο λαμπρό αστέρι των εμπορογαιοκτημόνων κτηματιούχων και ο αντίζηλος ευγενών και άλλων εμποροκτηματιών>>, ενώ δεν παραλείπει, ο Δήμος Μαλακάσης, να εκθειάσει και την άλλη μεγάλη οικογένεια εμπορογαιοκτημόνων, την οικογένεια Μαχαιρά, εκ της οποίας προήλθε και ο Κωνσταντίνος Μαχαιράς, ο οποίος μεγάλο συγγραφικό έργο μας κατέλειπε...

Η νέα αυτή τάξη των εμπορογαιοκτημόνων μεγιστοποίησε το πρόβλημα των μεγάλων κτημάτων, διαιωνίζοντας το καθεστώς του χωροδεσποτικού φεουδαρχισμού στο νησί, συγκεντρώνοντας και περιορίζοντας ακόμη περισσότερο τον κλήρο των Χωρικών, αφού ένεκα της νομισματικής ρευστότητας, που δημιουργούσε η εμπορική τους δραστηριότητα, αναζήτησαν νέες αγορές γης, ενώ, πολλές φορές, <<έβαζαν στο χέρι>> τις περιουσίες των φτωχών,(Δήμου Μαλακάση, ως άνω, σελίδα 31), όπου με τον τίτλο: <<ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΕΝΑ ΟΜΟΛΟΓΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1840 ΜΕΤΑΦΡΑΖΕΤΑΙ ΣΕ ΤΑΛΛΑΡΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1872 ΚΑΙ ΣΕ ΔΡΑΧΜΕΣ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΚΙΣΜΟΥ>>, καταγράφει συμβόλαιο στις 29 Σεπτέμβρη του 1872, με συμβαλλόμενα μέρη την ανωτέρω εταιρεία του Πέτρου Σταματόπουλου και πωλήτρια την Χριστίνα θυγατέρα ποτέ Σπυρίδωνος Σαμιακού Μπαρόνου και χήρα ποτέ Σπυρίδωνος Δρογκάρη, συμβόλαιο που είναι καταχωρημένο στον τόμο 5 των βιβλίων Μεταγραφών και αριθμός 1079 και το οποίο ουσιαστικά διαλαμβάνει συναλλαγές αναδρομικά απ' το 1841 και καταλήγει να υπογράφεται το 1872, ενσωματώνοντας όλες τις νομισματικές μεταβολές και μάλιστα σε ισοτιμίες εποχής δια του ανατοκισμού!!!

Οι νέοι εμπορογαιοκτήμονες και εν προκειμένω η οικογένεια Σταματόπουλου, ενσωματώθηκαν στην κοινωνία των Ευγενών της

πόλης, με τις γνωστές <<συμπεθεριές>> αυστηρά μεταξύ των... <<Σχοινί με σχοινί και βούρλο με βούρλο>>, ήταν η προσφιλής τους έκφραση, θέλοντας να περιφρουρήσουν την ευγενικότητά τους, από μικτούς γάμους με χωρικούς... Έτσι ο Πέτρος Σταματόπουλος παντρεύεται την Ευγενή Κυρία Κόνταρη, πάντα κατά τον Δήμο Μαλακάση, σελίδα 16, την δε κόρη του ο Πέτρος Σταματόπουλος φρόντισε να την παντρέψει με τον Ευγενή Κύριο Δόκτορα Μάρκο Καλκάνη ποτέ Φιλίππου! <<Ας μη νομισθεί, συνεχίζει ο Δήμος Μαλακάσης πως οι γάμοι αυτοί των Ευγενών ήταν τυχαίοι, ή γίνονταν από αμοιβαία συμπάθεια (έρωτα π.χ), απλά ήταν τοποθετήσεις κεφαλαίων, χρημάτων, ακινήτων, αγαθών>>. Ας δούμε το σχετικό προικοσύμφωνο του ανωτέρω γάμου του Μάρκου Καλκάνη και της Ασπασίας Σταματόπουλου:

<<Αριθμός 201. Γαμικόν Σύμφωνον. Λευκάδι τη 7 Ιουνίου 1854. Ενεφανίσθησαν ενώπιον εμού προσκληθέντος εν τη οικία του Ευγενούς Πέτρου Σταματοπούλου, αφ' ενός μεν ο Ευγενής Κύριος Δόκτωρ Μάρκος Καλκάνης ποτέ Φιλίππου, αφ' ετέρου δε η Ευγενής Κόρη Κυρία Ασπασία, θυγάτηρ νόμιμος του ρηθέντος Κυρίου Πέτρου και της συζύγου Ευγενούς Κυρίας Ελένης Κόνταρη... Συμφωνηθέντος του γάμου των άνω ειρημένων Δόκτορος Μάρκου και της Κόρης Ασπασίας, ο Κύριος Πέτρος τάσσει λόγω προικός τη μνησθείση θυγατρί του και υπόσχεται να παραδώση τω συζύγω αυτής, εν καιρώ και γάμου ευλογίας, το χρηματικόν λιρών στερλινών χιλίων και την ενσκοτήν, (ρουχισμό, τα προικιά), της νύμφης της αξίας ταλλήρων εξακοσίω. Ο δε Κύριος Καλκάνης εν τω δέξασθαι θέλει είσθε περί αυτής υπεύθυνος... Μάρτυρες ο Δόκτωρ Π. Βαλαμόντες και ο Δόκτωρ Ευσάθιος Σούρμπης>>. (Βιβλίο Α πράξεων Σπυρίδωνος Σούντια, σελ. 183.)

Αλλά δεν ήταν μόνο <<οι συμπεθεριές>> μεταξύ των Ευγενών, υπήρξαν και περιπτώσεις όπου ο μεταξύ των ανταγωνισμός, όχι μόνο για τα χρήματα και τα κτήματα, αλλά και για τα πολιτικά οφίτσια και καρέκλες, αφού μονοπωλούσαν αυτές τις κυβερνητικές ή δημοτικές θέσεις, απ' την Βενετοκρατία ακόμη και την Αγγλοκρατία, μέχρι σχεδόν το 1900, οδηγούσε και στις συγκρούσεις μεταξύ των... Ο κύριος λόγος, εξ άλλου, που, στην Εξέγερση των Χωρικών, κάποιοι εκ των Ευγενών φάνηκε να μετατοπίζονται προς το μέρος των Χωρικών, συνελήφθησαν μεν απ' τους Άγγλους, αλλά τελικά αθωώθηκαν και ελευθερώθηκαν...

Όπως, αίφνης αυτή η τραγική σύγκρουση που συνέβη το 1863 παραμονές της Ένωσης των Επτανήσων και είχε πρωταγωνιστές τον εθνικό μας ποιητή Αριστοτέλη Βλαωρίτη, ήταν γνωστός για την παλλικαριά του και την δύναμή του, <<ζάβωνε το τάλληρο στα δάχτυλά του>> μολογούσαν οι τότε Λευκαδίτες και του ισχυρότατου πολιτικά Γεράσιμου Σέρβου, ήταν και οι δύο βουλευτές... Ο Γεράσιμος Σέρβος στις 13 Σεπτέμβρη του 1863 δημοσίευσε ευχαριστήρια επιστολή προς τους εκλογείς της Λευκάδος. Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης θεώρησε ότι θίγεται από κάποιες φράσεις της επιστολής και ανταπάντησε δριμύτατα δια του τοπικού τύπου. Ανταπάντησε εκ νέου ο Γεράσιμος Σέρβος. Αποτέλεσμα αυτής της διαμάχης ήταν η απόφαση να μονομαχήσουν με πραγματικά πυρά!!! Μάρτυρες του Βαλαωρίτη στην μονομαχία ορίστηκαν ο Ιωάννης Κότσιρας και ο Ιερώνυμος Σούφης Κόμης Καποδίστριας, του δε Σέρβου ήταν ο Σπυρίδων Φίλιππας και ο Γεώργιος Δίππας. Σε διάστημα τριών μηνών αντηλλάγησαν μεταξύ των μαρτύρων περισσότερα από 20 έγγραφα! Εγνωμάτευσαν περί της μονομαχίας, σαν επιτηρητές - διαιτητές, και οι Αθηναίοι Παναγιώτης Κορωναίος,

συνταγματάρχης, Ευστράτιος Ράλλης, ταγματάρχης και Γεράσιμος Μεταξάς, ταγματάρχης, για την χρήση πιστολιού, από απόσταση πέντε βημάτων και τρεις βολές, αν η πρώτη, ή η δεύτερη αστοχήσουν... Την ύστατη στιγμή, όμως και με την επέμβαση ψυχραιμότερων, η μονομαχία ματαιώθηκε... (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1684 - 1797>>, σελίδα 177).

Μετά το επεισόδιο Βαλαωρίτη – Σέρβου επανερχόμενοι εκ νέου στις διαμάχες (<<λυκοφιλίες>>) των ευγενών και των προυχόντων να επισημάνομε και την δια των... πλειστηριασμών απορρόφηση περιουσιών μεταξύ των, όπως και πάλι σημειώνει ο Δήμος Μαλακάσης, σελίδα 20, όπου περιγράφει την υπό των Σταματοπουλαίων απορρόφηση της περιουσίας της οικογένειας Μπογδάνου, η οποία έδωσε, μάλιστα και αξιόλογο δήμαρχο στην Λευκάδα, προφανώς εκδικούμενοι οι Σταματοπουλαίοι τους Μπογδάνους, γιατί ο Επαμεινώνδας Σταματοπούλος έχασε την δημαρχία της Λευκάδας απ' τον Πάνο Μπογδάνο... Μάλιστα συνέβη και επεισόδιο κατά τις δημοτικές εκλογές του 1879 μεταξύ των δύο... Σε κάποια προεκλογική συγκέντρωση οι οπαδοί του Μπογδάνου λιθοβόλησαν τον Επαμεινώνδα Σταματοπούλο... Αυτός το έφερε βαρέως και προσβλητικά, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Εμμανουήλ Σταματοπούλος, είχε λειτουργήσει φιλεύσπλαχνα και στον φοβερό σεισμό του 1869 στην Λευκάδα είχε εγκαταστήσει φτωχούς Λευκαδίτες σε δικά του οικόπεδα στην πόλη! Αυτόν τον λιθοβολισμό, όμως δεν τον άντεξε και έφυγε δια παντός απ' την Λευκάδα και έζησε το υπόλοιπο του βίου του στην Κέρκυρα... Αυτή η <<Εγείρα>> του Επαμεινώνδα Σταματοπούλου, ουσιαστικά σήμανε και την απαρχή του ξηλώματος της τεράστιας περιουσίας των, αφού

συνδυάστηκε και με τον θάνατο του <<Πατριάρχη>> της οικογένειας Πέτρου Σταματόπουλου το 1876... Εκτοτε άρχισαν οι <<μοιρασιές>> απ' τους επιγόνους, μιας τεράστιας περιουσίας, η οποία ακουμπούσε τα 3.500.000 δραχμές, ξέχωρα απ' τον τεράστιο <<στόλο>> των αποκτηθέντων ακινήτων... Το τελειωτικό χτύπημα στην <<Αυτοκρατορία Σταματόπουλου>>, επήλθε με το τελευταίο συμβόλαιο διανομής των κληρονόμων το 1924, με αριθμό 11103 του συμβολαιογράφου Κέρκυρας Σπύρου Αλαμάνου...

Πάντα κατά τον Δήμο Μαλακάση, σελίδα 43:

<<Απ' το 1925 αρχίζει η ανυπαρξία και ο αφανισμός του φαινομένου των εμποροκτηματιών στην Λευκάδα. Τα ακίνητα που αγόρασε ο Ιπότης Κύριος Πέτρος Σταματόπουλος πουλήθηκαν. Τα είχαν αγοράσει τα παιδιά εκείνων που είχαν πωλήσει στον Κύριο Πέτρο με τα συμβόλαια των ρημάτων του... τύπου <<προσλογίζω>>, και ...<<λογαριάζω>>...>>

Ακριβώς, λοιπόν απ' το 1925 και εφεξής τα φέουδα των ευγενών, των προυχόντων και των εμποροκτηματιών, που συντήρησαν το απ' αιώνων φεουδαρχικό σύστημα στην Λευκάδα, κετέρρευσαν σαν χάρτινος πύργος και ολοσχερώς εξαϋλώθηκαν και εξαφανίστηκαν την δεκαετία του 1960, περιερχόμενα στα χέρια των παιδιών των ... <<παρακατιανών χωρικών>>... Και να πως:

Με την ανατολή του 1900, άρχισε το πρώτο μεγάλο κύμα μετανάστευσης και των Λευκαδίων στην Αμερική, για να κορυφωθεί πριν την Μικρασιατική καταστροφή. Αυτοί οι <<Αμερικάνοι>> Λευκαδίτες έστειλαν τα πρώτα λεφτά και οι εδώ αδελφοί τους και γονείς άρχισαν αθρόα να αγοράζουν τα κτήματα των ευγενών, τα

οποία ήδη είχαν <<σπάσει>> σε κληρονομικά μερίδια, είδαμε την περίπτωση των Σταματοπουλαίων! Και προχωρούσαν σ' αυτές τις κινήσεις για δύο λόγους. Πρώτον για να ενισχύσουν τους πάμπτωχους συγγενείς, που άφηναν πίσω στην πατρίδα, και δεύτερον για λόγους καθαρά συναισθηματικούς... Ποτέ δεν ξέχασαν και στη νέα γη τα δεινά και την <<ρετσινιά>> του παρακατιανού χωριάτη... Πήραν την μικρή τους εκδίκηση... Τότε, σ' αυτό το διάστημα του Μεσοπολέμου και με τα χρήματα των <<Αμερικάνων>> Λευκαδίων ολόκληρη η περιοχή και τα λιοστάσια του Κούλμου περιήλθαν στα χέρια των Σφακιωτών! Προσωπικά γνωρίζουμε τέσσερεις περιπτώσεις απ' το Πινακοχώρι, που οι πάμπτωχοι κάτοικοί του, βρέθηκαν με πλουτοφόρα λιοστάσια στον Κούλμο, με την αρωγή των ξηνητεμένων τους!

Αυτός ο διαμελισμός των ... <<Λατιφούντιων>> των προυχόντων της Χώρας ανεστάλη, για χρόνια, λόγω της Κατοχής και του επακολουθήσαντος Εμφύλιου, για να γιγαντώσει την δεκαετία του 1960, όταν η Αγροτική Τράπεζα άρχισε να χορηγεί χαμηλότοκα δάνεια στους αγρότες του νησιού, για την αγορά λιοστασιών, με αποτέλεσμα και πάλι να φουντώσει η κτηματαγορά με τα προσφερόμενα ακίνητα των επιγόνων των προυχόντων. Τότε περιήλθαν ολοσχερώς τα υπόλοιπα λιοστάσια στα χέρια των... παιδιών των <<ουτιδανών χωρικών>>... (Σημ. Συγ. Ο πατέρας μου, θα μου επιτραπεί προσωπική αναφορά, αγόρασε τότε δυο λιοστάσια, με δάνεια απ' την Αγροτική, αλλάζοντας έτσι ριζικά την μοίρα της οικογένειάς του...).

**Επτάνησα! Το έμβλημα του κάθε νησιού, επί Αγγλοκρατίας.
 Η Λευκάδα με την λύρα του Απόλλωνα! Επιγενέστερα
 καθιερώθηκε σαν έμβλημά της ο φτερωτός Πήγασος!**

ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ... Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΑΞΙΑ ΤΗΣ...

Το τοκογλυφικό κεφάλαιο, στο οποίο προαναφερθήκαμε, όσο και αν αποτελεί οικονομικό όρο και μέγεθος, δεν παύει να εμπεριέχει και να εκφράζει μια κοινωνική απαξία, που λαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις σε περιόδους κρίσεων, οδηγώντας, συνακόλουθα σε συγκρουσιακές καταστάσεις, διότι αφ ενός μεν τα πολιτικά και αφ ετέρου τα οικονομικοκοινωνικά δεδομένα, πάντα σε μια αφμίδρομη διαδρομή αλληλεπίδρασης, οδηγούν, όταν γνωρίζουν την αρνητική τους έκφανση, εν προκειμένω τοκογλυφία, σε μια αναπόφευκτη κοινωνική τριβή...

Σαφέστατα, με διεισδυτική οικονομική εμβάθυνση, μπορούμε να προχωρήσουμε στην εξήγηση, για την δημιουργία του αντικοινωνικού φαινομένου της τοκογλυφίας, η οποία, τελικά, οδηγεί σε περιθωριοποίηση του ανθρώπου, και στον ουσιαστικό αποκλεισμό του απ' το εκάστοτε οικονομικό και παραγωγικό κύκλωμα. Αυτή η περιθωριοποίηση αναπόδραστα παίρνει τότε εκείνα τα χαρακτηριστικά του εξισωτισμού και της ισοπέδωσης, σε ένα οριζόντιο επίπεδο επιτακτικής ανάγκης, για κοινωνική δικαιοσύνη, οπότε η δρομολόγηση σε εξεγερσιακές κοινωνικές καταστάσεις είναι αναπόφευκτη. Ακριβώς αυτή την ζοφερή κοινωνική κατάσταση βλέπουμε παγιωμένη στα Επτάνησα, να ξεκινά απ' το μέσον του 18^{ου} αιώνα, (Ενετοκρατία), και να εκτείνεται στον 19ο αιώνα, διαπερνώντας και την καρδιά της αγγλοκρατίας, χρονική περίοδος που μας αφορά, αλλά να εισπηδά και στον 20^ο αιώνα!.

Όσοι πετύχαιναν με θεμιτά, ή αθέμιτα μέσα, να μονοπωλήσουν, πέραν των όσων προαναφερθέντων οικονομικών μεγεθών, και την εμπορευσιμότητα των δύο κύριων αγροτικών προϊόντων των επτά

νησιών, του λαδιού και του κρασιού, συνακόλουθα με τον έλεγχο της πρόσβασης στη γη, κρατούσαν στα χέρια τους, το μονοπώλιο της πίστωσης, η οποία, σε περιόδους ανάγκης, πάντα έπαιρνε την χειρότερη μορφή της, αυτή της αισχροκερδούς τοκογλυφίας, απότοκο της οποίας ήταν αφ' ενός μεν η επικυριαρχία επι του αγροτικού πληθυσμού, αφ' ετέρου δε το σύγχρονο βάθεμα των κοινωνικών αντιθέσεων, οι οποίες ανισότητες ογκούμενες επικίνδυνα, διαμόρφωναν τις σχέσεις προυχόντων – χωρικών σε τέτοιο οξυμένο επίπεδο, που νομοτελειακά οδηγούσε σε ρήξεις...

Και τούτο το φαινόμενο της τοκογλυφίας εκτράφηκε σε υπερθετικό βαθμό στο νησί της Άγιας Μαύρας. Μια αδρή όσο και πιστά περιγραφική εικόνα της αφόρητης κοινωνικής συμπίεσης, που δημιούργησε αυτή η κατάσταση της τοκογλυφίας, απ' την πλευρά κάποιων Ευγενών επί των Χωρικών, στην Λευκάδα της Ενετοκρατίας και της Αγγλοκρατίας, δίνει ο δημοσιογράφος και συγγραφέας, ο οποίος εξέδιδε στην Λευκάδα την εφημερίδα <<ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ>>, περί το 1900, ο Παναγιώτης Κουνιάκης: (Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 26).

{...Οι Ευγενείς – Αστοί επί της εποχής των Ενετών προσηγορεύοντο υπό του λαού Αυθένται – Σιόρ, όπερ εσήμαινε μίαν εκδήλωσιν δουλοπρεπή και ταπεινωτική. Οι Αυθένται εξήρχοντο φέροντες μελανήν περιβολήν (ρεντικόταν), ξηρόν πύλον και μαύρην στενήν ταινίαν ως λαιμοδέτην, με ανοιχτό γιλέκο, συνήθως δε οι μεσήλικες και παραγναθίδας, ιταλιστί μπάρμπολες...

Προϊόντος του χρόνου οι τοιούτοι Αυθένται (ευγενείς) μετεβλήθησαν, ως επί το πλείστον, εις διαβόητους προστυχάντες τοκογλύφους, οι οποίοι συστηματικώς

εξασκούντες το επάγγελμα τούτο απερόφωτον ως βδέλαι και ως παράσιτα, τον ιδρώτα του λαού, τοκίζοντες τα χρήματά των ασυνειδήτως και μάλιστα μέχρι τοιαύτης αναληθείας, ώστε πολλάκις οι οφειλέται μη δυνάμενοι να ανταπεξέλθωσι επροτίμων την δια δημοπρασίας εκποίησης της περιουσίας των και οι δυστυχείς αγρόται έμενον στον δρόμον. Δια της μεθόδου ταύτης πολλοί τοκογλύφοι γίνονται γαιοκτήμονες και πλούσιοι. Εις τα μεταξύ οφειλέτου και πιστωτή ανεγράφοντο εις τα συμβόλαια (ομόλογα) όροι απανθρωπότατοι, απαραίτητως δε και η ρήτρα δι ης υποχρεούτο ο οφειλέτης να προσφέρει 4-5 ζεύγη ορνίθων και 100 αυγά, ή έναν οβελίαν κατ' έτος και όσο διήρκει η οφειλή...

Το σύστημα τούτο παρετάθη εν τοις Ιονίοις Νήσοις και κατά την Αγγλικήν κατοχήν έως των καθ' ημάς χρόνων. Δια τούτο η λέξις Αφέντης, ήτο ανατριαχιαστική και φρικώδης. Οι τοιοῦτοι Αφεντάδες ήσαν οι μάλλον επίσημοι δήμιοι και εσφαγίαζον διαρκώς την οικονομικήν υπόστασιν του εργαζόμενου λαού, ο οποίος πάντοτε έζη ως δούλος και δεν διέφερε του ανδραπόδου.

Εκ των δεδομένων τούτων εδημιουργήθη χάος αγεφύρωτον μεταξύ των Αφεντάδων και του Λαού, διότι οι μεν εμίσουν τους δε, κατά τοιούτον τρόπον, ώστε αυστηρώς ετηρείτο η απόστασις η χωρίζουσα αυτούς, μη επιτρεπομένης επιμιξίας ή άλλης τινος επικοινωνίας, ώστε έμεινεν έκτοτε η επωδός <<Σχοινί με σχοινί και βούρλο με βούρλο>>! Δηλαδή <<οι Αφεντάδες με τους Αφεντάδες και ο Λαός με τον Λαό>>. Από της εποχής εκείνης χρονολογείται η πάλη των δύο τάξεων, η οποία εγιγαντώθη σήμεραν και απειλεί ολόκληρον το αστικόν συγκρότημα να το κρημνίσει εκ βάθρων, χάριν εις την ολιγαρχικήν και προνομιούχον

αντίληψιν των χθες μεν αγυρτών Αφεντάδων και παρασίτων των ξένων κατακτητών, σήμερα δε των χειροτέρων λωποδυτών και παρακεντέδων της εκάστοτε κρατούσης φατρίας...}

Αυτή η οικονομικοκοινωνική κατάσταση στο νησί, με το αίσχιστο τοκογλυφικό καθεστώς, σε έναν εκρηκτικό συνδυασμό και με το γαιοκτητικο-φεουδαρχικό σύστημα οδήγησε σε περιχαρακωμένη διάρθρωση των κοινωνικών τάξεων, και παρήγαγε τις συνακόλουθες κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες προκάλεσαν εξεγερσιακές συμπεριφορές κατά την Αγγλοκρατία, όπως η κορυφαία Εξέγερση των Χωρικών στα 1819, αλλά και πέρα από αυτή, έως σχεδόν την δεκαετία του 1960, όταν αμετάκλητα διαμελίσθηκαν ολοσχερώς τα μεγάλα λιοστάσια των πάλαι ποτέ ευγενών, είδαμε παραπάνω τις δύο φάσεις διαμελισμού των...

Δύο εδάφια απ' το έργο του Φίλιππου Φέτση: <<ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, αντίστοιχα στις σελίδες 25 και 34, δείχνουν και το απαξιωτικό περιεχόμενο της τοκογλυφίας, αλλά και την μακροβιότητα του φαινομένου, ως και την πρώτη εικοσαετία του 20^{ου} αιώνα...

{...Η τοκογλυφία συνεχίζει να υπάρχει και να δυναστεύει ένα μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού. Η κατάσταση στον τομέα της αγροτικής πίστης αρχίζει να βελτιώνεται μετά την νομοθετική ρύθμιση του τόκου το 1911...

... Η τοκογλυφία επιδεινώνει ακόμη περισσότερο την οικονομική θέση των παραγωγών, (οινοπαραγωγών), αφού ένα δάνειο λίγων τάλιρων οι αγρότες αδυνατούσαν να το επιστρέψουν, με αποτέλεσμα σειρά δικών που τελικά

κατέληγαν σε πλειστηριασμό και αναγκαστική κατάσχεση των περιουσιών τους...}

Οξύνθηκε επικίνδυνα το φαινόμενο της τοκογλυφίας στην Λευκάδα ακριβώς με την ανατολή του 20^{ου} αιώνα, όταν ενέσκυψε φυλλοξήρα στο νησί, με αποτέλεσμα την καταστροφή αμπελικών εκτάσεων. Οι οινοπαραγωγοί, κατά κανόνα, κάτοικοι του νησιού εξαρτήθηκαν βαθύτερα απ' τους άρχοντες της χώρας, αφού η γενικευμένη οικονομική δυσπραγία τους οδηγούσε στο αίτημα δανεικών, αλλά με ελάχιστες πιθανότητες επιστροφής τους... Τότε, όπως σημειώνει παρά πάνω ο Φίλιππο Φέτσης, άρχιζαν οι δίκες...

Σε δεινότερη κατάσταση βρέθηκαν οι κάτοικοι της Νότιας Λευκάδας, και ειδικότερα ο κάτοικοι του Αγίου Πέτρου, ένα κατ' εξοχήν σταφυλοπαραγωγό χωριό τότε, του οποίου κατέστειψε ολοσχερώς τα αμπέλια η φυλλοξήρα, αντιμετωπίζοντας και αυτό το φάσμα της πείνας... Η εφημερίδα <<ΦΡΟΥΡΟΣ>>, με τίτλο <<Ο ΛΑΟΣ ΠΕΙΝΩΝ>>, στις 25 Φεβρουαρίου 1901, διέσωσε σε πρωτοσέλιδο δημοσίευσμά της την τραγική κατάσταση των Χωρικών...

Λυπηροτάτην είδησιν μετέδωσεν εις τας ενταύθα Αρχάς το τηλεγραφείον Βασιλικής.

Οι πλείστοι του χωρίου Αγίου Πέτρου, πρωτευούσης του δήμου Απολλωνίων, συνήλθον προχθές Παρασκευήν, εις ήσυχον συλλαλητήριον προ του Δημαρχιακού καταστήματος και εδήλωσαν ότι πεινώσι, παρεκάλεσαν δε τον κ. Αστυνόμον και τον κ. Δήμαρχον Απολλωνίων ίνα ενεργήσωσι και τοις χορηγηθή παρά της Κυβερνήσεως αραβόσιτος.

Η είδησις αύτη ουδόλως μας εξέπληξε, δυνάμεθα μάλιστα να είπωμεν ότι και την περιεμένομεν, διότι δια ζοφερών

χρωμάτων πολλάκις και ο εν Βασιλική ανταποκριτής μας και ημείς παρεστήσαμεν την μαρασμόδη οικονομικήν κατάστασιν των δήμων Ευγήρου και Απολλωνίων, ένθα ο περονόσπορος ουδενός απολύτως εφείσθη.

Είναι λυπηρόν τω όντι ο γεωργικός πληθυσμός των δήμων τούτων ο οποίος μετά του λοιπού της νήσου μας αποτελεί έξοχον παράδειγμα φιλοπονίας και ολιγαρκείας, ευρίσκεται σήμερον εις κατάστασιν τόσον αξιοθρήνητων.

Ο τέως εύπορος τούτος πληθυσμός δεν απειλεί νυν ούτε διεγέρσεις ούτε διαρπαγάς, ως παραδόξως διεδόθη ενταύθα παρά των σπερμολόγων, αλλά τυφλωθείς υπό της πείνης, συνέρχεται ησύχως και τείνει χείρα ικέτιδα ζητών εν ονόματι της φιλανθρωπίας ολίγο ψωμί, ύνα μη αποθάνη της πείνας.

Δεν είναι βεβαίως λογικόν να ζητώσι παρά της Κυβερνήσεως βοήθημα χρηματικόν, ουχ ήττον όμως η ιδιωτική πρωτοβουλία δύναται να προσέλθη αρωγός και να σώση από βέβαιον λιμόν ένα Λαόν αναξιοπαθούντα.

Ο Σεβασμιώτατος Επίσκοπος και ο Νομάρχης κ. Μαρκεζίνης των οποίων η καρδιά είνε έμπλεος φιλανθρωπικών αισθημάτων, ας μη οκνήσωσι να φανώσιν ευεργετικοί εις τον πενόμενον πληθυσμόν...

(Φίλιππου Φέτση: <<ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, σελίδα 22.)

Το μίασμα της τοκογλυφίας, ταλάνιζε όχι μόνο τη Λευκάδα, αλλά όλα τα Επτάνησα, την Κεφαλονιά, την Ζάκυνθο, στα δυο νησιά οι Χωρικοί ξεσηκώθηκαν επί αγγλοκρατίας, επιγενέστερα βέβαια των Αγιομαυριτών Χωρικών, με κυρίαρχο πρόταγμα την κοινωνική δικαιοσύνη. Στην Κέρκυρα, το φαινόμεο της τοκογλυφίας

εξακολουθούσε να ταλανίζει το νησί ακόμη και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα! Χαρακτηριστικό ένα εδάφιο του Κερκυραίου Κωνσταντίνου Ζαβιτσάνου: <<ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ>>, στο οποίο περιγράφεται η δεινή κατάσταση των συμπατριωτών του ακριβώς τοκογλυφικά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα... Ας αναλογισθούμε τι συνέβαινε επί αγγλοκρατίας και προγενέστερα:

{... Ευτυχής είναι ο Κερκυραίος εκείνος που ήθελε εξοικονομήσει ως μόνη τροφή δια την οικογένειά του αραβόσιτο και μόνο αραβόσιτο, για την απόκτηση του οποίου υποβάλλεται εις τας τοκογλυφικότερας και αισχροκερδεστέρας των συμβάσεων...}

Η ΛΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ...

Ο δηκτικός καυτηριασμός του φαινομένου της τοκογλυφίας, πέραν απ' την καθημερινή κοινωνική κατακραυγή, πήρε την μορφή της χλεύης, μέσα απ' τους στίχους λαϊκών ποιητών, με τους Αγιομαυρίτες Χωρικούς να έχουν την έμπνευση και την ευρυματικότητα... Έως τώρα γνωρίζαμε τον λαϊκό ποιητή Ιωάννη Κολόκα, απ' την Κατούνα της Λευκάδος, ο οποίος δημιούργησε την περίφημη <<ΡΙΜΑΔΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΑ>>, για την οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά στο εδάφιο του παρόντος με τίτλο: <<Η ΛΑΪΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΑΓΙΟΜΑΥΡΙΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΣΤΑ 1819>>, στην οποία ριμάδα, με λογοτεχνικό ποιητικό τρόπο, περιγράφει το χρονικό της Εξέγερσης των Χωρικών.

Φέρνομε στην επιφάνεια έναν νέο λαϊκό ποιητή, τον Θεόδωρο Πετούση απ' τον Κάβαλλο των Σφακιωτών, ο οποίος το 1929, δημιούργησε το αναδημοσιευόμενο ποίημα, σχετικό με την λαύρα μοίρα των Λευκαδίων Χωρικών, η οποία συμπυκνώνεται ποιητικά, μεταποιούμενη σε έναν εξορκισμό, όλων των κοινωνικών παθογενειών, που προέκυψαν ακόμη απ' την Ενετοκρατία, πέρασαν στην Αγγλοκρατία, ανδρώθηκαν στα μετά την Ένωση χρόνια, και μπήκαν καταπιεστικά στον ίδιο βαθμό έντασης στον 20ο αιώνα.... Ο Θεόδωρος Πετούσης, ήταν δικολάβος στο επάγγελμα και αναλάμβανε την υπεράσπιση των Χωρικών στα δικαστήρια, όταν δικάζονταν για αγροζημίες. Είχε ικανοποιητικό επίπεδο παιδείας, για την εποχή του, και ήταν ο κύριος ομιλητής στο Φονικό Συλλαλητήριο των Λευκαδίων Αμπελουργών στα 1935, το οποίο ξεκίνησε και αυτό απ' τους Σφακιώτες Λευκάδος και γενικεύθηκε, με νεκρούς απ' τον στρατό, μέσα στην πόλη. Ως άλλος Τυρταίος ο Θεόδωρος Πετούσης έβγαλε πύρινο λόγο στα Λαζαράτα των Σφακιωτών, την παραμονή

του μεγάλου Συλλαλητηρίου και παρώτρυνε τους Αμπελουργούς στην δυναμική διεκδίκηση των δικαίων τους. Δημιούργησε το εν λόγω ποίημα, προείπαμε το 1929, παραμονές εθνικών εκλογών, προκειμένου να ενισχύσει την υποψηφιότητα του βουλευτή Λευκάδος γιατρού Πέτρου Φίλιππα Πανάγου, ο οποίος ήταν εκ των θερμότερων υποστηρικτών των Χωρικών του νησιού, δημιουργώντας το 1915 το ΤΑΟΛ Λευκάδος, (Ταμείο Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος), με το οποίο δόθηκε σχετικά ένα τέλος στο περίφημο <<ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ>> του νησιού, το οποίο απ' το 1750 ακόμη ταλάνιζε τους Χωρικούς, αφού γίνονταν αντικείμενο εκμετάλλευσης, προαναφερθήκαμε σχετικά, εμπόρων και εμπορογαιοκτημόνων, οι οποίοι, μέσα από εναρμονισμένους ανταγωνισμούς, κρατούσαν χαμηλά τις τιμές και των σταφυλιών και του κρασιού, εξαθλιώνοντας ακόμη περισσότερο τους Χωρικούς.

Το λαϊκό δημιούργημα του Θεόδωρου Πετούση γράφτηκε μεν το 1929, σαν μια άμεση προεκλογική παραίνεση να ψηφιστεί ο προοδευτικός και μεταρρυθμιστής γιατρός Πέτρος Φίλιππας Πανάγος, όμως, σε μια αποθωτική αναδρομή, καλύπτει και εκφράζει επακριβώς όλες εκείνες τις ζοφερές κοινωνικές παθογένειες του 19^{ου} αιώνα, που βάραιναν το χάσμα στο δίπλο Προύχοντες – χωρικοί. Το εν λόγω λαϊκό στιχούργημα πρωτοδημοσιεύτηκε στο βιβλίο του Ανδρέα Λάζαρη (Καρούσος), με τίτλο: <<Ο ΞΕΣΗΚΩΜΟΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΤΟΥ 1935>>.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΤΡΟ ΦΙΛΙΠΠΑ ΠΑΝΑΓΟ

**Χωριάτης εγεννήθηκα την τύχη μου λυπούμαι,
βγαίνουν οι πλάνοι του Λαού και μας περιγελούνε.**

Με του λαού τον ιδρωτα της Χώρας οι φαγάδες,
κατήντησαν να τριγυρνούν σα Λόρδοι σαν Αγάδες.
Κατήντησε στον τόπο μας το καθ' ένα τομάρι,
να φθάν' απάνω στη Βουλή να γίνεται Γομάρι.
Και σήμερ' απ' απένταροι και πειναλαίοι πούναι
κάμανε λεφτά κι αριστοκράτες ζούνε.
Και παζαρεύουν άκοπα οι κάθε ψωριαραίοι
τη ψήφο του φτωχού λαού, ωσάν αισχροί Εβραίοι .
Κι' έτσι σήμερ' ο λαός την ψήφο δεν ορίζει,
του την επέρν' ο Άρχοντας και τονε φοβερίζει.
Και μοναχά στις εκλογές πατούνε το ποδάρι,
ψήφους ζητάνε στα χωριά στους δρόμους στο παζάρι.
Αριστοκράτες ευγενείς τρέχουνε χέρι – χέρι
μανάβι και φτωχό πιάνουν από το χέρι.
Κι όσ' είν' επιτείδιοι κι είναι κομματαρχαίοι,
τους πέρνουνε τα χρήματα και ξεπληρώνουν χρέη.
Γιατ' όποιος τα κατάφερνε εις τη Βουλή εκεί να μπει,
χρήματ' άφθονα μοιράζει με σακκί.
Ο δε λαός ο πάμπτωχος, που τον θερίζ' η πείνα,
παίρνει στο χέρι τα λεπτά και σείει τη ζελατίνα, (πορτοφόλι).
Γιατί αν τύχη για να βγουν τα πολλαπλασιάζουν,
τα παίρνουν του φτωχού λαού κι' όλοι θ' αναστενάζουν.
Έτσι λογής – λογής αυτοί, λαού σωματεμπόροι,

εξαγοράζαν το λαό, δεν τους δεσμεύουν όροι.
Κι' αν ημπορούσαν ύστερα, με γουρλωμένο μάτι
κι' αυτό το σπίτι τόπερναν και τόσπαγαν την πλάτη.
Χιλιάδες χρόνια πέρασαν κι' αυτοί περνούνε φίνα,
για σε δεν έκρινε κανείς, που σ' έκοβεν η πείνα.
Το ψήφο σου επέταγες, δεν έβλεπες ανάσα
κι έτσι βρισκόσουνα στερνά στου παιγνιδιού τα χάσα.
Πενήντα χρόνια ολόκληρα για σε λαέ μου κάτι,
μονάχα ένας Φίλιππος σ' εκοίταξε χωριάτη.
Ήρθε καιρός το ψήφο σου για να συλλογιστείς,
ή κακομοίρη χάνεσαι ή μέλλει να σωθείς....!
Κι όταν σ' εκαταφέρνανε, να πεταχτείς στο δρόμο,
ποιος και για σε φτωχέ λαέ εφήφισ' ένα Νόμο...;
Έκαμε λόγο στη Βουλή του Γιώργη Θεοτόκη
κι οι αφεντάδες έσκουζαν πως ζ' μιώνονται οι τόκοι.
Μέχρι τότε οι χωρικοί επερνούσανε σκυφτοί,
εσκιαζόνταν οι χρεώσται νάβγουν στο παζάρι τότε.
Αν χρωστούσαν μια δεκάρα δυστυχία τους, θλιμάρα
Τ' ζ έβαζαν στη φυλακή για το πι και φι.
Τους επιάναν στο παζάρι το γαιδούρι ή το μουλάρι
και το σπίτι κι αυτό κατεσχέναν στο λεπτό.
Όπου τότ' απ' τη θολούρα πέρνανε χονδρή μαγκούρα
κι ετσακίζανε τις πλάτες των κλητήρων οι χωριάτες.

Εάν ένας χωρικός, ο Πανάγος ο φτωχός,
δε σκεφτόταν στη Βουλή πως ο κόσμος θα σωθεί,
όπου τότε στο μομέντο κάνει το κουβέρνο νόμο
κι έτσι γλίτωσ' ο λαός και μπορεί να ζει κι αυτός.

Πως να τα συλλογισθώ.

Ότι τρώς και ζεις και πίνεις το Ταμείον της Αμόνης,
όπου το κρασί μας τώρα το ζητάει κάθε χώρα
Ενώ τόβγαναν ξυνάδα, οι εμπόροι στη Λευκάδα.
Και τονε συγκοφαντήσαν πως το φαγαν και το κλείσαν.

Ο Πανάγος ο φτωχός πούνε σήμερα' ο αυτός.

Και για τα Νοσοκομεία είχε κάμει προστασία.

Να και πέρισυν αυτός, ο Σωτήρ ο ξακουστός,
στη βουλή τα ματσουκώνει τα χωράφια μας γλυτώνει.
Που απ' τα Άκτιο κομμάτια και με δακρυσμένα μάτια,
με μια λοριδοσκουτό μόνο και με το τσαπί στον ώμο.

Πάντα στη Βουλήν αυτός φώναζε σαν παλαβός,
λίγο φόρο για να βάλει κι ο λαός να ξανασάνει.

Τέτοιονε λοιπόν μπορείς, ένα ψήφο ν' αρνηθείς;
Οποιος ψήφο θα πετάξει, θα καεί θ' αναστενάξει.

Αύριον οι αφεντάδες θα μας σφάζουν σαν αγάδες,
μας γελάσαν, μας γελάνε και το αίμα μας ρουφάνε.

Στον Πανάγο αν έχεις σπίτι το χρωστάς ρε Λευκαδίτη,
στον αφέντη τι χρωστάς στέκεις και τον χαιρετάς;

**Που θα σ' ώπερνεν ακόμα και του κρεβατιού το στρώμα
και θα σου το πάρει πάλι, αν σταθείς ξερό κεφάλι.**

Μεις δεν πέρνομε παράδες, μούτζες μεσ' τους αφεντάδες.

Αγαπούμε το Λαό, ζούμε μετ' αυτόν πλευρό.

**Στον Δημιουργόν μας τούτον κι ο λαός θάρρος να δίνει
να κοιτάξει το συμφέρον, του χρωστάει ευγνωμοσύνη.**

Γερουσιαστή, αν χρήσεις έναν,

την ψήφο σου να του χαρίσεις.

Για να δοξασθεί ο Πανάγος, ο Φωστήρας της Λευκάδος.

Μπορεί η λογοτεχνική αξία του λαϊκού ποιήματος να μη δρέπει δάφνες ποιότητας, όμως η ηθογραφική του κοινωνική διάσταση είναι εξόχως ενδιαφέρουσα. Έρχεται να επικυρώσει, με τρόπο πιστότατο, όσα έχουμε περιγράψει, σαν επικρατούσα κοινωνική ζοφερή κατάσταση στην Λευκάδα, μια ανισομερής κοινωνία των δύο ταχυτήτων, η οποία έλκει την καταγωγή της ακόμη απ' την Ενετοκρατία, διέτρεξε την αγγλοκρατία και συνεχίστηκε μέχρι το 1960, όπως προαναφέραμε, όταν, πλέον, συνετελέσθη, στην μετεμφυλιακή Ελλάδα, η αποδόμηση της γαιοκρατίας. Απόρροια ήταν να μεταλλαχθεί το νησί σε μια ισορροπημένη κοινωνική διαστρωμάτωση, παρά το γεγονός ότι εξακολουθούσε να κυριαρχεί ο πρωτογενής ακόμη τομέας, για να περάσει απ' την δεκαετία του 1980 και εφεξής, σε μια σταδιακή μετάβαση προς τον τριτογενή τομέα, μέσα από ένα πρόγραμμα, φιλελευθεροποίησης του τραπεζικού συστήματος και επανεπενδύσεων των προσόδων ακριβώς του ίδιου του τριτογενούς τομέα.

Η ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΜΑΥΡΑ

Στον Επτανησικό χώρο το δίπολο Ευγενών – Χωρικών έχει το στοιχείο της χρονικότητας, που εξικνείται απ' την έναρξη ακόμη της Ενετικής κατοχής στα 1684 και παίρνει την μορφή θεσμοθετημένης διαταξικής κοινωνίας, μέσα από ένα πλέγμα θεσμών, νόμων, παραδόσεων και μύθων, που μονιμοποιούν αυτά τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, με την αρωγή, πάντοτε της Γαληνοτάτης, η οποία εξώφθαλμα έστεργε παρόμοιους κοινωνικούς διαχωρισμούς. Ή κατά τον ιστορικό Ερμάνο Λούτζη, ο οποίος είναι, το 1856, σαφής στην κρίση του για το δίπολο <<Ευγενείς – Δουλοπάροικοι>>:

{...Αν δε κατ' αλήθειαν εξακριβώσωμεν των ημετέρων χωρικών, (των νησιών του Ιονίου), την κατάστασιν αν όχι μεν δικαίωματι και κατά ρητόν νόμον, πράγματι δε κατά συνήθειαν εδύναντο να θεωριθώσι μάλλον δουλοπάροικοι...}

Μια παγιωμένη διπολική ταξική κοινωνία, η οποία καταργήθηκε το 1797, όταν οι δημοκρατικοί Γάλλοι έφτασαν στα Επτάνησα, για να επανέλθει συνταγματικά κατοχυρωμένη με το περίφημο Βυζαντινό Σύνταγμα του 1803 και να περάσει συνακόλουθα μέσα στην αγγλοκρατία, περισσότερο από ποτέ ενδυναμωμένη, στα πλαίσια της αγγλικής πολιτικής, για συνεργασία σε βάρος του υποκειμένου χώρου των Χωρικών, έως ότου το 1864 καταργήθηκε οριστικά με την Ένωση, αφού το Ελληνικό Σύνταγμα δεν αναγνώριζε στους έλληνες πολίτες τίτλους ευγενείας.

Επί τέσσερεις αιώνες, η ιδέα της κυριαρχίας του λαού συγκρούονταν με την ολιγαρχική πραγματικότητα. Και πρώτη μεγάλη αιματερή κοινωνική έκρηξη ήταν αυτή των Ζακυνθίων Ποπολάρων στα 1626, βέβαια σε αυτή υπήρχαν και στοιχεία απ' την

τάξη των μικροαστών Ζακυνθίων, πέραν του αμιγώς λαϊκού ποπολάρικου στοιχείου, όταν οι Ενετοί αιματοκύλησαν την εξέγερσή τους, η οποία είχε σαν αφορμή την απογραφή των Ζακυνθίων κατοίκων, προκειμένου να υπάρξουν επιστρατεύσεις, για να αντιμετωπισθεί ο προδιαγραφόμενος κίνδυνος των Αγαρηνών πειρατών, απογραφή, την οποία οι Ποπολάριοι Ζακύνθιοι την εξέλαβαν σαν τέχνασμα για εντοπισμό τους και επιβολή νέων φόρων... Για να ακολουθήσει η μεγάλη εξέγερση των Κερκυραίων Χωρικών στα 1652, όπως αναλυτικά προαναφερθήκαμε.

Στην Λευκάδα η τοπικότητα του φαινομένου των Ευγενών, λόγω της διακοσαετούς τουρκικής κατοχής, (1479 - 1684), παίρνει άλλα χαρακτηριστικά, αμέσως μετά την επικράτηση των Ενετών του Μοροζίνι το 1684, χαρακτηριστικά, σε ότι αφορά την ύπαρξη τάξης ευγενών στο νησί, που δεν επικυρώνονται από θεσμικές και εθιμικές λειτουργίες, καταστατικά, Libro D' Oro, κατάλογοι ονομάτων, λέσχες, ακόμη και Συνταγματική αναγνώριση αναφέραμε στα 1803 στα άλλα νησιά, αλλά περισσότερο δημιουργείται μια άτυπη κοινωνική κάστα, η οποία, με χαρακτηριστικό πρωταρχικό γνώρισμα κυρίως την ιδιοκτησία γης, διότι κάποια στιγμή πέρασαν και στα στάδιο της εμπορικότητας, κινούμενοι στο πνεύμα της μερκαντιλιστικής αγγλικής τακτικής, η οποία κάστα αυτοπροσδιορίζεται σαν <<Ευεγενείς>> και αυτοενδύεται όλα εκείνα τα Επτανησιακά γνωρίσματα των Ευγενών, μηδέ και της συνακόλουθης αντιπαλότητας με τους Χωρικούς συμπεριλαμβανομένης...

Η απαρχή της δημιουργίας τάξης Ευγενών στην Λευκάδα θα αναζητηθεί στην βρεφική της ηλικία, στην δημιουργία του νέου καταστατικού Χάρτη, ουσιαστικά μια μορφή Συντάγματος εξ 16 άρθρων, με τον τίτλο: <<ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ

ΜΑΥΡΑΣ>>, (Privilegi della Comunita di Santa Maura), (Κωνσταντίνου Μαχαιρά : << Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ. 1684 – 1797>>, σελίδες 38 – 56), ο οποίος Χάρτης δημιουργήθηκε, βασιζόμενοι οι Ενετοί, πάνω στο ΥΠΟΜΝΗΜΑ, που υπέβαλλαν στον Μοροζίνι, τον Φεβρουάριο του 1685 πενήντα και ένας, (αριθ. 51), πρόκριτοι της Λευκάδος, οι οποίοι και υπογράφουν το αίτημα. Οι περισσότεροι εξ αυτών των προκρίτων, γιατί κάποιοι οικογενειακώς εξέλειπον στην πορεία, πιθανόν λόγω έλλειψης αρρενογονίας, εμπλουτισθέντες στην πορεία και με τους <<Περί πολλού Αξίους>>, (Benemeriti) των Ενετών, στους οποίους δώρισαν οι Ενετοί εκτάσεις γης, όπως προαναφέρθηκε, αλλά και με την επί αγγλοκρατίας αναπτυχθείσα τάξη των εμπορογαιοκτημόνων, έμελλε να συναποτελέσουν εν δυνάμει και τη νέα τάξη των Ευγενών στο νησί, ένα σύστημα δυτικότροπο καθαρά, το οποίο όχι μόνο έστεργε, αλλά και ευνοούσε το πολιτικό σύστημα της Γαληνοτάτης και το οποίο ασμένως πολλαπλασίασαν οι Άγγλοι, σε μια αγαστή συνεργασία μαζί του, διότι εξυπηρετούσε, τελικά, και των δύο τις πολιτικές εφαρμογές, αυτές του κυρίαρχου...

Περνώντας απ' το θεωρητικό επίπεδο της ύπαρξης τάξης ευγενών στο νησί της Λευκάδος, σε ένα πρακτικό σταχυολόγημα σχετικών αιτιολογημένων απόψεων, οφείλομε πρωτίστως στις αναφορές μας να προβάλομε την επιχειρηματολογία, που επικαλείται ένας εκ των απογόνων των ίδιων των Ευγενών της Αγίας Μαύρας, ο Δρ Σπυρίδων Παπαδόπολης – Σταύρου, στο έργο του <<Η ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΕΥΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>, έκδοσης 1992, βασιζόμενος σε μια πλατιά βιβλιογραφία. Μερικά αποσπάσματά του:

{... Ο αρχιστράτηγος των Ενετών Φραγκίσκος Μοροζίνι συγκατένευσε τους εγκατοίκους της Αμαξικής, όπως εγκαθιδρύσσει

Συμβούλιον Κοινότητος, συγκείμενον εξ 70 μελών των πρωτίστων του τόπου, με όλα τα προνόμια και τις υποχρεώσεις, οία πράττονται και εν ταις άλλαις νήσοις του Ιονίου... Το Συμβούλιον της Κοινότητος συνίστατο εκ μόνον πολιτών ευπατριδών... Στο νησί της Λευκάδος εγκαθιδρύθει σύστημα ολιγαρχικόν, που κατ' ουδέν διέφερε των άλλων νήσων του Ιονίου...}, σελίδα 7 και 8, ως άνω.

{... Αλλά και το Βυζαντινό Σύνταγμα του 1803 αναγνωρίζει στην Λευκάδα καθιερωμένη επί Ενετοκρατίας τάξη ευγενών... Επιτάσσει δε δια τα μικρά νησιά: <<Εις δε τας μικράς νήσους Παξούς και Ιθάκην, όπου δεν προϋπήρχον ούτε Συμβούλια, ούτε αριστοκρατική κοινωνική διαμόρφωσις, δίδομεν προθεσμίαν διετή, ίνα σχηματίσουςι μίαν τοιαύτην...}, σελίδα 8 ως άνω.

{... Κατά τα τελευταία έτη της επί της Λευκάδος Ενετικής κυριαρχίας εν τω γενικώ συμβουλίω της νήσου ήσαν εγγεγραμμένοι 260 Λευκάδιοι...}, ως άνω σελίδα 9.

{... Σε εκτέλεση λ.χ του Συντάγματος της Επτανήσου Πολιτείας του 1799, <<... συνελθόν το παλαιόν Κογκλάβιον της Λευκάδος για την εκλογή νέων μελών εις το Γενικόν Συμβούλιον της νήσου εξέλεξεν εξ πρόσωπα εκ των παλαιών Ευγενών και έτερα έξ εκ των νέων Ευγενών...}, ως άνω σελίδα 10

Αλλά και ο Γ. Πλουμίδης, (<<ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ 1783, 1818>> Ανάτυπο απ' τον τρίτο τόμο της ΔΩΔΩΝΗΣ), παρουσιάζοντας την τάξη των Ευγενών της Λευκάδος, εξηγεί γιατί περιορίστηκαν μόνο στην κατοχή γης. <<... Στα άλλα νησιά του Ιονίου το εμπόριο και η ναυτιλία δημιούργησαν ένα τμήμα άλλων Ευγενών... Στην Λευκάδα η τουρκοκρατία αλλά και αυτή η έλλειψη

ναυτιλίας δημιούργησε μια ιδιαίζουσα τάξη Ευγενών, που ουσιαστικά έχουν μόνο γη...>

Και στην προκήρυξιν της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 1803 του Διοικητού της Λευκάδος Δημητρίου Φοσκάρδη επιτάσσεται: <<Επιτρέπεται μόνον εις τους Αριστοκράτας να φέρουν το ξίφος, εις τους αρχηγούς της πολιτοφυλακής ή των επιλέκτων να φέρουν μόνο το ξιφίδιον κλπ...>>, (Σπυρίδωνος Παπαδόπολη Σταύρου, ως άνω σελίδα 12).

{...Σε πίνακα των <<αμπονάτων>> θεάτρου στην Λευκάδα της 9^{ης} Ιουλίου 1819 διαβάζουμε τα ονόματα του συνόλου ίσως των αρχοντικών οικογενειών της πόλεως της Λευκάδος... Οι οικογένειες αυτές είναι γνωστές σαν ευγενείς από την εποχή της Βενετοκρατίας. Και παρατίθεται ως οιωνεί <<Χρυσή Βίβλος>> των Ευγενών οικογενειών της Λευκάδος: Κόμητες Τζαγκαρόλ, κόμητες Σεττίνη, κόμης Δ'Ορίο, Τυπάλδου, Χαλικιοπούλου, Σταύρου, Ζαμπελίου, Πετριτσοπούλου, Κόνδαρη, Θερειανού, Μαρίνου, Γαβαλά, Βαλαωρίτου, Καλκάνη, Ψωμά, Γκίλλη, Δε Τζώρτζη, Σούρμπη, Τσαρλαμπά, Σέρβου, Σούνδια, Σικελιανού, Σουμήλα...}, (Σπυρίδωνος Παπαδόπολη Σταύρου, ως άνω, σελίδα 16).

Πέραν των γαιών, οι Ενετοί, στους <<Περί Πολλού>>, (Benemeriti), εν προκειμένω στους Ευγενείς Δε Τζώρτζη, οι οποίοι έφτασαν στην Λευκάδα απ' την Κρήτη, ανήκοντες και εις την εκεί λίστα των Ευγενών, μετά την πτώση του Χάνδακα, το 1669, στους τούρκους, χάρισαν ακόμη και θάλασσα για εκμετάλλευση... {... Διετάχθημεν υπό του Γαληνοτάτου Δόγη να παραχωρήσωμεν προς τους αδερφούς Πέτρον και Ιωάννη Δε Τζώρτζη τα εις το δημόσιον ανήκοντα ύδατα του κόλπου Βλυχού της Αγίας Κυριακής μέχρι της

κρήνης του Πασά...}, (Σπυρίδωνος Παπαδόπολη Σταύρου, ως άνω, σελίδα 29).

{...Εξ άλλου, περί της ύπαρξης τάξης Ευγενών στην Λευκάδα πάντοτε ο λόγος, σύμφωνα με μερικούς ιστορικούς, συνεχίζει ο Σπυρίδων Παπαδόπολης Σταύρου, σελίδα 49, μόνο με την Ένωση επετεύχθη ο τερματισμός του φεουδαλικού συστήματος στα Επτάνησα. Απόσπασμα απ' την τοπική εφημερίδα <<ΛΕΥΚΑΣ>> της 9^{ης} Απριλίου 1866 έγραφε: <<Λαμπρά!... Θα κυβερνήσουμε τους αρχόντους, (Σημ Συγ. Επιφωνήματα χαράς των χωρικών και των επαγγελματιών της πόλης, ή χλευαστικά απ' την πλευρά των <<χαμένων>> ευγενών;). Τι εζήτησα να δω! Τους ανθρώπους του όχλου κυβερνήτες της Περούκας! Ω πράγματα που έφερε η Ένωση στον τόπο μας!...}

Η ύπαρξη τάξεως Ευγενών, ή προυχόντων, στην Λευκάδα, έστω χωρίς τα τυπικά θεσμικά στοιχεία των άλλων νησιών της Επτανήσου, δεν αμφισβητείται, όπως αβίαστα προκύπτει και απ' τις ανωτέρω συγκεκριμένες αναφορές του Δρ Σπυρίδωνος Παπαδόπολη Σταύρου, ο οποίος έχει ρίζες στην οικογένεια των Ευγενών Σταύρου, αφού η μητέρα του προέρχονταν απ' αυτή την οικογένεια. Σαφέστα, όμως, δεν είναι δυνατόν να επικρατήσει μια οριζόντια, όσο και αφοριστική άποψη, πως όλα τα μέλη της τάξης των Ευγενών της Αγίας Μαύρας εμφορούνταν από σκληρά και άκαμπτα ταξικά συναισθήματα, ή εμφορούνταν από τοκογλυφικές προαιρέσεις έναντι των χωρικών του νησιού. Υπήρξαν μεταξύ των και άνδρες φωτισμένοι, και άνδρες ευπατρίδες, οι οποίοι αποδείχθηκαν όχι μόνο συμπαθούντες έναντι των Χωρικών, αλλά και αλληλέγγυοί τους σε δύσκολες στιγμές, ενώ προσέφεραν και τεράστιες εθνικές υπηρεσίες στην Ελληνική Επανάσταση, όσο και στην εν γένει κοινωνικοοικονομική ζωή και

εξέλιξη του νησιού της Λευκάδος, με τις σπουδές τους και την εξ αυτών πηγάζουσα προσφορά στο κοινωνικό σύνολο.

Ο Κωνσταντίνος Μαχειράς,(<<Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ. 1684 – 1797>>, σελίδες 248 – 261), παρουσιάζει, ένα σημαντικότατο αριθμό Λευκαδίων, που σίγουρα προέρχονταν απ’ τις αρχοντικές οικογένειες της πόλης, οι οποίοι διέπρεψαν στις τέχνες και στα γράμματα: Ο ζωγράφος Βεντούρας Σπυρίδων, ο γιατρός Βερύκιος Αναστάσιος, ο δικηγόρος Γραμματικοπουλος Πασχάλης, ο δικηγόρος Δάνδολος Σπυρίδων, ο ζωγράφος Δοξαράς Νικόλαος, ο δάσκαλος Ζαμπέλης Γεώργιος, ο θεολόγος Ζαμπέλης Νεκτάριος, ο φιλόλογος Καββαδίας Ιερεμίας, ο θεολόγος Κόνδαρης Διονύσιος, ο δικηγόρος Κράλλης Δημήτριος, ο ιερέας Λάζαρης Μακάριος, ο αγιογράφος Παπανελόπουλος Νικόλαος, ο γιατρός Πετριτσόπουλος Δημήτριος, ο δικηγόρος Πετριτσόπουλος Πέτρος, ο δικηγόρος Χαλικιόπουλος Άγγελος, ο μαθηματικός Ψωμάς Άγγελος και άλλα φωτισμένα άτομα μέσα στην αγγλοκρατία, που θεράπευσαν τις τέχνες και τα γράμματα στο νησί της Αγίας Μαύρας, με δεδομένο, σαφέστατα, τον απολεισμό στην μόρφωση των Χωρικών, ήταν η μόνη υπάρχουσα πνευματική τάξη...

Στην κατηγορία των ευνοϊκά διακείμενων έναντι των Χωρικών, ανήκουν, όπως καταγράφει ο Πάνος Κουνιάκης (Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ’ ΗΜΑΣ>>, έκδοση 1928, σελίδες 72 – 74), και καταχωρούμε τους παρακάτω ευγενείς της πόλης: Ο Θωμάς Βαφέας, για τον οποίο θα κάνομε ειδική αναφορά εμβόλιμα στα γεγονότα της Εξέγερσης των Χωρικών, για ποιο λόγο τον υπέδειξαν μαζί με τον Δ’ Ορίο οι Χωρικοί στον Στόβιν σαν μεσολαβητή στην Εξέγερση. Επίσης ήδη αναφερθήκαμε στον εμπορογαιοκτήμονα Πέτρο Σταματόπουλο, ο οποίος, μετά τον

φοβερό σεισμό του 1869, στέγασε πτωχούς Λευκαδίτες σε οικόπεδά του, αλλά ήταν και παράδειγμα προς μίμηση στις συναλλαγές του με τους χωρικούς, που απασχολούσε στην περιουσία του, τους οποίους πλήρωνε και με το παραπάνω. Ο δε Ανδρέας Σταματόπουλος έχαιρε τεράστιας εκτίμησης στην κοινωνία του νησιού για τις αγαθοεργίες του και για οικονομικές χορηγίες σε δεινοπαθούντες Λευκαδίτες. Η περίφημη οικογένεια Μαχαιρά, μέλος της οποίας ο Γεώργιος Μαχαιράς διετέλεσε επί οκταετία δήμαρχος Λευκάδος, με εξόχως φιλολαϊκή πολιτική, αλλά και εργώδη ανακαινιστική προσπάθεια, η οποία έδωσε νέες υποδομές στην Χώρα, αποτινάσσοντας τον πρωτογονισμό της και αποκτώντας αστική μορφή. Η φιλόνηρω οικογένεια Αλβανίτη με πρωταγωνιστή τον γιατρό Κωνσταντίνο Αλβανίτη και μετέπειτα δήμαρχο Λευκάδος, στην επιστημοσύνη του οποίου προσέτρεχε όλο το νησί, με την σύζυγό του, ειδικότερα, να περιθάλλει και να βοηθά όλους τους ενδεείς. Η οικογένεια Στεφανίτση, εκ της οποίας προήλθε και ο ευπατρίδης γιατρός Πέτρος Στεφανίτσης, ο οποίος τόσα προσέφερε στον Αγώνα, σαν γιατρός και πολεμιστής στο πολιορκούμενο Μεσολόγγι και μετέπειτα σαν γιατρός στο πρώτο οργανωμένο νοσοκομείο στην ελεύθερη Ελλάδα στο Ναύπλιο. Η τεράστια δε περιουσία του δωρήθηκε στην Ριζάρειο Σχολή με την μορφή κληροδοτήματος, προκειμένου να εισάγονται κατ' έτος τρία Λευκαδιόπουλα, για θεολογικές σπουδές δωρεάν. (Ση. Συγ. Εδώ θα μας επιτραπεί προσωπική συγκινητική αναφορά, καθ' όσον ετύχαμε των επιδαψιλών αυτού του ευεργετήματος και εισαχθήκαμε για σπουδές στην Ριζάρειο Σχολή το έτος 1968).

Σε ότι αφορά την κατηγορία των ευπατριδών ευγενών πρέπει να αναφερθούμε στον Ιωάννη Ζαμπέλιο και στην ανεκτίμητη συνεισφορά του στην Επανάσταση του 1821. Εναργέστατα ο

Κωνσταντίνος Μαχαιράς περιγράφει πολυσέλιδα την δράση του Ιωάννη Ζαμπέλιου, ο οποίος μνηθείς το 1817 στην Φιλική εταιρεία υπό του παλιού συμμαθητή του στην Ιταλία Ιωάννη Ζαπραλή, μαζί με τον επίσης φιλικό Άγγελο Σούνδια, που ήρθε απ' την Κέρυρα, είχαν την εποπτεία και τον συντονισμό στον αγώνα της Δυτικής Στερεάς. Εδώ ακριβώς, απ' αυτή την θέση του αναδεικνύεται το μεγαλείον του ανδρός η παρουσία και οι ενέργειες του οποίου, έσωσαν στην κυριολεξία την Ελληνική Επανάσταση, όταν, μετά από επιστολή του Βιάρου Καποδίστρια, συναντήθηκε και κατόρθωσε να πείσει, σε προσωπική τους συνάντηση στον Τεκέ, τους δύο φιλονικούντες οπλαρχηγούς Τσόγκα και Βαρνακιώτη να εμπλακούν στη Επανάσταση ξεσηκώνοντας το Ξηρόμερο, όπως είχε συμφωνηθεί τον περασμένο Ιανουάριο κατά την διάρκεια της ορκομωσίας των Φιλικών στην Βλαχέρνα της Λευκάδος. Πράγματι ξεκινά η επανάσταση στην Δυτική Στερά στις 24 Μαΐου 1821. Τότε 853 Λευκαδίτες εθελοντές, οι περισσότεροι απ' τα χωριά της Ορεινής Λευκάδος Σφακιώτες και Καρυά, με επικεφαλής τον παπά Δραγανιώτη, τον πολέμαρχο ιερέα που πήρε μέρος στην Εξέγερση των Χωρικών στα 1819, είχε διαφύγει την σύλληψη και τον απαγχονισμό των άγγλων και πέρασε στην Ακαρνανία, αυτοί οι 853 Λευκαδίτες πολιόρκησαν το φρούριο του Τεκέ, εντός του οποίου είχαν εγκλειστεί τούρκοι, οι οποίοι φονεύθηκαν όλοι.

Ο Ιωάννης Ζαμπέλιος έχαιρε τα μέγιστα για την εκραγείσα επανάσταση στην Δυτική Στερεά και τα νικηφόρα αποτελέσματα των Ελλήνων, όπως ο ίδιος αποκαλύπτει:

<<Περιφερόμην, γράφει ο Ιωάννης Ζαμπέλιος, εις τας οδούς της πόλεως, ως παράφορος, συνεχαιρόμην τον ένα, ησπαζόμεν τον άλλον, ενθουσιάζων τους Εταίρους. Δόξα τω

Θεώ, το Έθνος μας ανέστη, ελευθερώνεται, δεν είναι ψέμμα>>. (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, Σελίδες 72 – 75).

Οι λυσσώδεις αντιδράσεις και του Αρμοστή Μαίτλαντ και του Τοποτηρητή Τέμπλ, για την ανάμειξη, παρά τις αυστηρότατες απαγορεύσεις τους, των Λευκαδίων στο επαναστατημένο Ξηρόμερο, ουδόλως έκαμψαν το φρόνημα του Ιωάννη Ζαμπέλιου... Έτσι, όταν έλαβε μήνυμα απ' τον Μάρκο Μπότσαρη, ο οποίος είχε φτάσει στον Τεκέ, πως πρέπει να συναντήσει έναν εκ των Λευκαδίων Φιλικών, τότε δεν δίστασε καθόλου... Ο πιστός βαρκάρης Γελαδούλης τον διαπεραίωσε και πάλι νύκτα στον Τεκέ, όπου συνάντησε τον Μάρκο Μπότσαρη, ο οποίος του ζήτησε χρήματα για να αγοράσουν τρόφιμα οι Σουλιώτες, που ήδη πολιορκούνταν απ' τα στρατεύματα του Σουλτάνου. Ενθουσιάστηκε ο Ιωάννη Ζαμπέλιος απ' το φρόνημα του Μπότσαρη και τον παρακάλεσε να τον πάρει μαζί του για να πολεμήσει και αυτός στο πλάϊ των Σουλιωτών. Η απάντηση του Μάρκου Μπότσαρη:

<<Κυρ Γιαννάκη δεν είναι δουλειά σου αυτή... Την πατρίδα την υπηρετείς καλύτερα απ' την Λευκάδα...>>

Επιστρέψας απ' τον Τεκέ ο Ιωάννης Ζαμπέλιος διενήργησε έρανο στην πόλη, συγκεντρώνοντας 700 δίστηλα τα οποία έλαβε ο Μάρκος Μπότσαρης! Το γεγονός του εράνου πληροφορήθηκε ο Τέμπλ, ο οποίος συνέλαβε τον Ιωάννη Ζαμπέλιο, για να εισπράξει περήφανη και αγέρωχη απάντηση, πως νεργεί σαν Έλληνας πολίτης για την πατρίδα του! οΤέμπλ προώθησε το θέμα Ζαμπέλιου στον Αρμοστή Μαίτλαντ στην Κέρκυρα, όπου μέσα απ' τις ισχυρότατες γνωριμίες, που διατηρούσε στην Κεντρική Κυβέρνηση ο Ζαμπέλιος, όχι μόνο

απηλλάγη από κάθε κατηγορία, αλλά διατήρησε και το αξίωμα του εισαγγελέα στην Αγία Μαύρα...

Αδημοσίευτο σκίτσο Γεράσιμου Γρηγόρη. (Αρχείο Χαραμόγλειου Βιβλιοθήκης)

Χωρικός! Σκίτσο του μεγάλου Σφακισάνου λογοτέχνη Γεράσιμου Γρηγόρη. (Χαραμόγλειος Βιβλιοθήκη).

Μέρος Δεύτερο

Τα γεγονότα της Μεγάλης Εξέγερσης στα 1819

Ξεκινώντας το διασίδι! Για τα σκουτιά της φαμελιάς...

Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΡΕΜΠΕΛΙΟΥ

Η ιδεολογία της Εξέγερσης των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819 με το εκλεπτυσμένο εθνικοκοινωνικό περιεχόμενο, συνιστά λειτουργικό όρο της αντίληψης, πως, δεν υπάρχει απαλλακτική διεργασία, αν δεν συσσωματώνονται στον ψυχικό κόσμο η υπαρξιακή γενναιότητα και η συναισθηματική διοχέτευση. Έτσι στην πιο μυστική και στην πιο υπερατομική της πραγματικότητα, αυτή η Εξέγερση, με κατοχυρωμένη την ψυχοπνευματική εξουσία της, φανερώνει ακριβώς το εύρος της ισχύος της!

Από τα χρόνια ακόμη της Ενετικής κυριαρχίας στη Λευκάδα, όπως τόσο διεξοδικά αναφερθήκαμε, αναπτύχθηκε ο στρεβλός γεωργικός τομέας. Η δυναμική που διατηρούσαν οι μεγαλογαιοκτήμονες, ήταν καθοριστική στο βάθεμα της μεγάλης διαμορφωμένης κοινωνικής αντίθεσης, Ευγενείς – Χωρικοί. Η απροθυμία των Άγγλων για οποιαδήποτε μορφή ανάπτυξης, παρά το γεγονός ότι, στην Προστάτιδα Γηραιά Αλβιόνα, είχε ήδη ξεκινήσει η Βιομηχανική Επανάσταση, συνέπιπτε απόλυτα με τους μηχανισμούς των γαιοκτημόνων, οι οποίοι επιθυμούσαν την διαιώνιση της οικονομικής εξάρτησης των Χωρικών.

Οι εχθρότητες και τα πάθη, ως εκ τούτου, μεταξύ των δύο τάξεων, οξύνθηκαν, εξελισσόμενες σε συγκρούσεις, απ' τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, με κυρίαρχα αιτήματα, την κοινωνική μεταβολή, αλλά και την διεκδίκηση στη νομή της εξουσίας. Πολύ εύστοχα και σοφά, ο Γεώργιος Βερούκιος, στα <<ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ>> του, σελίδα 215, θεωρεί Βενετική κληρονομιά τις ταξικές διαιρέσεις στα Επτάνησα, οι οποίες πέρασαν, όχι απλά αναλλοίωτες, αλλά και έτι διογκωμένες και στην Αγγλοκρατία, μα και μετά την Ένωση. Σε άλλο

εδάφιο απ' το ανωτέρω πόνημα του Γεωργίου Βερούκιου στα 1870, βλέπομε την χαόδη ταξική διαφορά στα Επτάνησα, πενήντα χρόνια πριν η ταξική διαπάλη ενδυθεί τα συγκεκριμένα πολιτικοκοινωνικά χαρακτηριστικά με την Οκτωβριανή επανάσταση, (1917). Αυτή η άποψή του φρονούμε, δρα καταλυτικά σε κάθε αντίθετο ισχυρισμό, που εννοεί αταξική την Εξέγερση των Χωρικών στα 1819... Γιατί, άλλωστε, να φοβηθούμε τον όρο <<ταξικός>>; Σπερματικά ενυπάρχει όπου συμβαίνει εξέγερση εξαθλιωμένων, απ' τα βάθη των αιώνων... Απ' την αρχαία Αίγυπτο ακόμη, όταν οι εξαθλιωμένοι Φελάχοι ξεσηκώθηκαν κατά του Φαραώ Ραμσή! Η εξέγερση του Σπάρτακου και τόσες άλλες εξεγέρσεις στο πάνθεον των κοινωνικών αγώνων. Αναφερθήκαμε, επίσης, αναλυτικά, στις Εξεγέρσεις των άγγλων χωρικών, στα 1381, των γερμανών χωρικών στα 1525, των κοζάκων χωρικών στα 1775, των Κερκυραίων χωρικών στα 1652...

{... Τοιαύτα ουν εγένετο τα αίτια, (γράφει ο Γεώργιος Βερούκιος, ανακεφαλαιώνοντας τα περί της ύπαρξης κοινωνικών τάξεων στα Επτάνησα) της εν Ιονίω φοβεράς διαπάλης των τε αριστοκρατών και του λαού, καθάπερ και νυν έτι αναφαίνεται, που η του πλήθους προς τους προκρίτους δυσμένεια, ουδαμού της άλλης Ελλάδος υφισταμένη...}

Κάτω από αυτό το πρίσμα του διττού επιτακτικού αιτήματος, κοινωνική μεταβολή και συμμετοχή στη νομή της ελεύθερης εξουσίας, έτσι όπως αναλυτικά παρουσιάσαμε στο πρώτο μέρος του παρόντος, ενταγμένα στα θεμελιακά αιτήματα, προβαλλόμενα, ουσιαστικά, απ' την πλευρά των Χωρικών, πρέπει να θεωρήσουμε και τα πολεμικά γεγονότα, που έλαβαν χώρα κατά την μεγάλη Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819. Διότι ναι μεν σαν αφορμή πέρασε στην ιστορία ο νεοπαγής φόρος, απ' τον τοπικό πόλο

εξουσίας, που ενέκρινε και η Κεντρική Κυβέρνηση, για την διάνοιξη της διώρυγος του νησιού, όμως τα βαθύτερα αίτια παρουσιάστηκαν ποσοτικά και ποιοτικά, φρονούμε, παραπάνω.

Η απόφαση του τοπικού Επαρχιακού Συμβουλίου και της Κεντρικής Κυβέρνησης το 1818 αφορούσε τη σχεδιαζόμενη διάνοιξη της διώρυγος στη λιμνοθάλασσα, που χωρίζει την Λευκάδα απ' την Ακαρνανία και στον τρόπο, με τον οποίο θα αντιμετωπίζονταν η χρηματοδότησή του. Η σχεδιαζόμενη αυτή διάνοιξη, απ' τον Παλιοχαλιά της Περατιάς περίπου, έως και δυτικά του Κάστρου, δεν ταυτίζονταν με αυτή που διόμισι χιλιάδες χρόνια πριν είχαν επιχειρήσει οι Κορίνθιοι, η οποία στο διάβα των αιώνων είχε επιχωματωθεί δημιουργώντας τον σημερινό Αυλαίμονα, αλλά η νέα σχεδιαζόμενη διάνοιξη περνούσε δυτικά του Κάστρου στην σημερινή πολυσυζητημένη Αμμόγλωσα.

Αυτή η νέα διώρυγα υπήρξε αίτημα ετών για το νησί, εζητείτο ακόμη απ' το μέσον το 18^{ου} αιώνα, επί ενετοκρατίας, με την αρχόμενη ανάπτυξη απ' το μέσον αυτής της περιόδου, ανάπτυξη του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου στο νησί, σχετικούς πίνακες μεγεθών δημοσιεύει ο Κωνσταντίνος Μαχαιράς: <<Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ>., 1684 – 1697, σελίδα 217). Αλλά συνεχίστηκε με μεγαλύτερους ρυθμούς, αυτή η ανάπτυξη εξαγωγών και εισαγωγών, και λόγω του αυγατέματος του κρασιού και του λαδιού στο νησί, και επί Αγγλοκρατίας, συνδυαζόμενη, αφ' ενός μεν με τις τεράστιες εισαγωγικές ανάγκες, που απαιτούσε η συντήρηση του αγγλικού στρατού ο οποίος διέμενε εντός του Κάστρου, (Δήμου Μαλακάση: <<ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΟΚΤΗΜΑΤΙΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ 1820 – 1920, έκδοση 1982, σελίδα 11), αφ'ετέρου δε με την ανάγκη της Προστάτιδας για νέους γεωστρατηγικούς σχεδιασμούς με

ευκολότερες διελεύσεις, λόγοι που οδήγησαν στην οριστική απόφαση της διάνοιξης, ώστε να υπάρξει σύντομη θαλάσσια δίοδος και να μην υποβάλλονται τα πλοία στον περίπλου της Λευκάδος.

Το αυτό αίτημα είχαν υποβάλλει και οι Ευγενείς της Αγίας Μαύρας στον Μαίτλαντ, όταν αυτός είχε επισκεφθεί, επί τη αναλήψει των καθηκόντων του, την Λευκάδα το 1816. Το έργο της διάνοιξης ήταν σημαντικού κόστους για την εποχή εκείνη, όπου υπήρχε τεράστια ένδεια γενικά στον πληθυσμό του νησιού. Αρκεί να επισημάνομε πως, αργότερα, το 1852, όταν και πάλι χρειάστηκε να γίνουν συμπληρωματικά έργα στον δίαυλο, το κόστος τότε έφτασε τα 41.500 Τάλληρα. Τον Ιούνιο του 1819, το Επαρχιακό Συμβούλιο της Λευκάδος, εισηγήθηκε στην Κεντρική Κυβέρνηση, στην Κέρκυρα, την επιβολή εκτάκτου φορολογίας, η οποία συνολικά θα απέδιδε 4.000 Τάλληρα ετησίως, απ' την Λευκάδα, εκ των οποίων 3.000 θα βάρυναν τους εύπορους ευγενείς και επαγγελματίες της πόλης και 1.000 τους κατοίκους της υπαίθρου, τους Χωρικούς, με την επιβολή έκτακτης φορολογίας. Η σχετική απόφαση έχει ως εξής:

<<Στη Γερουσία

Απόφαση της 25 Ιουνίου 1819

επί ζητημάτων σχετικών με τη διαφύλαξη της δημοσίας υγείας, την ενίσχυση του εμπορίου, αποφασίζεται προσωρινώς μέχρι της τρίτης συνόδου του Κοινοβουλίου αυτών των πολιτειών ως ακολούθως:

Άρθρο 1^ο

Η διάνοιξη της διώρυγος που χωρίζει το νησί Αγία Μαύρα από τη γειτονική Στερεά θα συνεχισθή σύμφωνα με το σχέδιο που εγκρίθηκε στην αρχή των εργασιών.

Άρθρο 2^ο

Το τοπικό ταμείο του πάρα πάνω νησιού θα καταβάλλει για την εκτέλεση αυτού του έργου το ποσόν των 4000 ταλλήρων το χρόνο, αρχίζοντας από το Γενάρη του 1819, ως την αποπεράτωση του έργου αυτού.

Άρθρο 3^ο

Γι αυτό το σκοπό και μέχρι τέλους των εργασιών θα συγκεντρώνονται στην Αγία Μαύρα οι εξής φορολογίες:

A. Για κάθε βαρέλα λαδιού τάλληρο 1.

B. Το ίδιο για κάθε βαρέλα κρασιού, που ήδη υπάρχει από την προηγούμενη συγκομιδή, $1/8$ του ταλλήρου, το οποίο πρέπει να πληρώνεται από τους παραγωγούς το αργότερο έως το τέλος του Μαΐου.

Γ. Για κάθε βαρέλα κρασιού, που ήδη υπάρχει από την προηγούμενη συγκομιδή, που θα πουληθεί λιανικώς στην πόλη έως τον ερχόμενο Νοέμβρη, $1/4$ του ταλλήρου.

Δ. Στα σιτηρά και όσπρια που παίρνουν οι ιδιοκτήτες του νησιού και της νησίδος Μεγανήσι ως αφιδάντσες, λίβελα, γήμορα και μερδικά (σεμπρικά;), για κάθε κάδο σίτου και οσπρίων μισό τάλληρο, (για κάθε κάδο) κριθαριού, αραβοσίτου, κάθε είδους καλαμποκιού και για το μέλι (;) $1/4$ του ταλλήρου.

E. Για κάθε μικρό ζώο κατσίκι και αρνί 10 γαζέττες. Για κάθε χοιρινό γαζέττες 30 κατά τους κανόνες που ισχύουν σ' αυτό το νησί.

ΣΤ. Από το σώμα των ευκαταστάτων Συγκλήτων και των εμπορευομένων καλής καταστάσεως 3000 τάλληρα, σύμφωνα με μια δίκαιη και απροσωπώληπτη κατανομή που

θα γίνεται ετησίως από τον Τοποτηρητή και τον Έπαρχο, που θα συμμετέχουν σε μια επιτροπή από τρεις χρηστούς και ικανούς πολίτες διαλεγμένους από τους ίδιους. Πρέπει να σημειωθεί πως το ανώτατο της εισφοράς αυτής είναι τάλληρα 100 και το ελάχιστο τάλληρα 6. Όμως ο φορολογικός πίνακας δε θα δημοσιευθεί ούτε θα είναι εκτελεστός, αν δεν έχει πρωτύτερα υποβληθεί στη Γερουσία για έγκριση και τροποποίηση.

(Περίληψη άρθρων 4-5)

Οι εισπράξεις από τούτη τη φορολογία θα εισάγονται στο τοπικό Ταμείο. Με τι τρόπο θα γίνονται οι πληρωμές: κάθε τρίμηνο ο Έπαρχος θα δίνει λογαριασμό στη Γερουσία για την πρόοδο του έργου και την είσπραξη των χρημάτων.

Άρθρο 6^ο

Οι εργάτες θα προσλαμβάνονται, εφ' όσον είναι δυνατόν, από τους απόρους κατοίκους του νησιού της Αγίας Μαύρας και τους απόρους Παργινούς που διαμένουν εκεί.

Άρθρο 7^ο

Ο Έπαρχος της Αγίας Μαύρας επιφορτίζεται με την εκτέλεση της παρούσης, που θα κοινοποιηθεί στο Γενικό Ταμεία του Κράτους <<δια τα καθ' εαυτόν>>.

Θεοτόκης

Σίδνεϋ Γ. Όσμπορν

Γραμματέας της Γερουσίας

Εγκρίνεται

Υπογραφή

Φρ. Αδάμ>>

Αγιομαυρίτισσες μαζεύοντας τις πολύτιμες ελιές! Το λάδι ήταν ένα απ' τα προϊόντα, στα οποία επεβλήθη η φορολογία των άγγλων. Ήταν τόσο πολύτιμο για την φαμελιά, αλλά και τόσο δυσεύρετο, αφού τα μεγάλα λιοστάσια ανήκαν, κυρίως, στους πλούχιοντες, ενώ τα λίγα λιοδεντρα των χωρικών, μόλις και μετά βίας αρκούσαν για να συλλέξουν το λάδι της χρονιάς, για τα παιδιά τους...

ΟΙ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΣΦΑΚΙΩΤΕΣ...

Πριν προχωρήσουμε σε αναλυτική αναφορά των γεγονότων της Εξέγερσης, να γνωρίσουμε, πως, όλες οι αναφερόμενες ημερομηνίες είναι σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο...

Αυτή η έκτακτη φορολογία θεωρήθηκε απ' τους πτωχούς Χωρικούς του νησιού, με τα γλίσχρα έως ανύπαρκτα εισοδήματα, εξηγήσαμε ανωτέρω, πως το γαιοφεουδαρχικό σύστημα μηδαμινά περιθώρια τους άφηνε για κάτι πιο αποδοτικό και προσοδοφόρο, θεωρήθηκε βαριά. Επί πλέον, το έργο της διάνοιξης επρόκειτο για έργο το οποίο, πέραν των γεωστρατηγικών συμφερόντων της Αγγλίας, θα ωφελούσε και τα υπόλοιπα νησιά, ακόμη και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία απ' την κατεχόμενη Πρέβεζα και τον Αμβρακικό, ζητούσε συντομότερο δρόμο για τον Πατραϊκό και τον Κορινθιακό, αλλά ακόμη και για το Αιγαίο! Το γνώριζαν αυτό καλά οι Άγγλοι και ήταν ακόμη μία εκδούλευση τους προς την Υψηλή Πύλη.

Ως εκ τούτου οι Λευκάδιοι Χωρικοί, οι οποίοι, απαίδευτοι μεν, αφού η σκληρή αγγλική Προστασία ουδόλως ενδιαφερόνταν για σχολεία στην ύπαιθρο, αλλά με υψηλό δείκτη μιας πρακτικογενούς σοφίας, εξουθενωμένοι από δεκαετιών, θεώρησαν πως, το κόστος της διάνοιξης, έπρεπε να βαρύνει το Γενικό Δημόσιο Ταμείο της Επτανήσου, άποψη με την οποία αντιδρούσαν τα άλλα νησιά τα οποία, μάλιστα, συνεχώς παραπονούνταν για την μικρή συνεισφορά της Λευκάδος στα Δημόσια Ταμεία. Σ' αυτή τους την λογική απαίτηση των Χωρικών ήρθαν αρωγοί οι μικροεπαγγελματίες της Χώρας, οι οποίοι και αυτοί πλήττονταν εξόχως απ' τη νέα φορολογία, την πιθανή σύμπραξη των οποίων με τους Χωρικούς έτρεμαν οι

Ευγενείς και ιθύνοντες στο Επαρχείο, όπως οι ίδιοι ομολογούν παρακάτω... Αλλά και κάποιοι αντιπολιτευόμενοι το Επαρχιακό Συμβούλιο Ευγενείς, τήρησαν μια παθητική στάση αναμονής στα επακολουθήσαντα γεγονότα της Εξέγερσης, στα πλαίσια της ... λυκοφιλίας, που τους διείπε σαν τάξη, γιατί και μεταξύ τους, συνέβαιναν τραγελαφικά πράγματα, όπως προαναφέρθηκε, και οι περιουσίες τους άλλαζαν χέρια... Όπως, αίφνης θρυλείται πως, ο κόμης Ντ' Όριο, δεινός χαρτοπαίκτης, έχασε την περιουσία του απ' τους Βαλαωριταίους, με αποτέλεσμα η περίφημη Καθάρια Ράχη, την οποία δις κατέλαβαν οι εξεγερμένοι Χωρικοί, πάνω απ' την Μεγάλη Βρύση, ήταν αρχικά <<Ράχη Ντ' Όριο>>, για να γίνει εν συνεχεία <<Ράχη Βαλαωρίτη>>... Όπως και το σπίτι στην Χώρα, στην οδό λοχαγού Ροντογιάννη, ο δρόμος της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λευκάδος, μέσα στο οποίο γεννήθηκε ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης το 1824, θρυλείται, επίσης, πως ανήκε αρχικά στον Άγγελο Ντ' Όριο... Ούτω πως εχόντων των πραγμάτων μεταξύ των Ευγενών, έδειχναν να ομονοούν μόνο έναντι των Χωρικών...

Συμποσούμενα όλα τα ανωτέρω, τα οποία εκθέσαμε αναλυτικά στις οικείες ενότητες, σαν βασικά αίτια της Εξέγερσης των Χωρικών, ήρθε η αφορμή μέσα απ' την επαχθέστατη νέα φορολογία, σαν θρυαλλίδα, να λάβει χώρα το πολεμικό γεγονός, το σημαντικότερο ίσως της προεπαναστατικής ελληνικής εποχής... Η εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών διοργανώθηκε και ξεκίνησε απ' τους Σφακιώτες, όπως και στον χώρο των Σφακιωτών, <<Στου Μπόζα>>, έμελλε να γίνει η μάχη Χωρικών και άγγλων, που τάραξε ακόμη και τον Μετερνίχο της Αυστρίας...

Όμως, γιατί ο εικοσιεξάχρονος, τότε, Δημογέρων επί της Γεωργίας Νικόλαος Διονύσιος Σταύρου, απ' τους πιστούς του αγγλικού

καθεστώς, αφού έκανε καριέρα πολιτικού και αργότερα τοποθετήθηκε εισαγγελέας στην Κεφαλλονιά, απ' την αγγλική προστασία, γιατί εστάλη απ' τον έπαρχο Νικόλαο Καββαδά και τον Τοποτηρητή Φρειδερίκο Στόβιν, να αρχίσει την εφαρμογή της απόφασης, που αφορούσε τη νέα επιβληθείσα φορολογία, απ' τα χωριά των Σφακιωτών;

Η συλλογική ιστορική μνήμη των Σφακιωτών, μέσα απ' τα κανάλια μιας συμπαγούς παράδοσης, όπως μας την μετέφερε ο ολιγογράμματος μεν, αλλά σημαντικός Σφακιώτης, ο Βαγγέλης Γληγόρης,(Γατσούλης), διέσωσε στους επιγενέστερους σημαντικά στοιχεία για την εξέγερση των Χωρικών στα 1819, απ' τα οποία αρούμε και την απάντηση του ανωτέρω τεθέντος ερωτήματος. Επέλεξαν σκόπιμα την πρεμιέρα της εφαρμογής των νέων φορολογικών μέτρων απ' τους Σφακιώτες, γιατί:

Πρώτον. Θεωρούσαν τα χωριά των Σφακιωτών βαρόμετρο πιθανόν αντιδράσεων και όχι άδικα. Το αλέγρο και ανυπότακτο φρόνημα των Σφακιωτών, έτσι όπως έχουμε περιγράψει αλλαχού εις το παρόν, και η εξ αυτού προϊστορία των εφτά χωριών των Σφακιωτών, με τους πάνω από δύο χιλιάδες κατοίκους, οι οποίοι διακρίνονταν για το ομοιογενές, ρηξικέλευθο και επαναστατικό πνεύμα, ελήφθη σοβαρά υπ' όψιν. Γνώριζαν οι ιθύνοντες πως, αν τα μέτρα <<περνούσαν>> στους Σφακιώτες, τότε πανεύκολα θα <<άλωναν>> και τα υπόλοιπα χωριά του νησιού. Και δικαίως έτρεμαν την αντίδραση των Σφακιωτών, αφού, χωρίς να ταξιδέψομε στο μακρινό 1357, με την εξέγερσή τους κατά των Φράγκων, στο πρόσφατο 1746 είχαν ξεσηκωθεί ομαδικά και δολοφονήσει, σε ενέδρα δια λιθοβολισμού, στην θέση Καταποτήρας των Σφακιωτών τον συγγό φοροεισπράκτορα του Ενετού Προνοητή Αντόνιο

Τρεβιζάν, (Αλέξανδρου Σάντα: <<Η ΕΚ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΝΤΑ 1620 – 1962>>, σελίδα 8)! Αλλά και επί Ρωσότουρκων, πρωτοστάτησαν οι Σφακιώτες στα επεισόδια μέσα στην Χώρα κατά των Ευγενών, όταν θεώρησαν πως, με το λεγόμενο <<Βυζαντινό Σύνταγμα του 1803>>, και προκειμένου να διατηρήσουν τις καρέκλες και τα οφίτσιά τους, δέχθηκαν να συνεργαστούν με την Υψηλή Πύλη και τον σουλτάνο, για τον καταρτισμό αυτού του επονείδιστου Συντάγματος, το οποίο, σημειωτέον, θεσμοθετούσε το σύστημα των Ευγενών στα Επτάνησα. Στους επικεφαλής των εξεγερμένων Χωρικών μέσα στην Χώρα ανήκε ο μετέπειτα αγωνιστής του 1821 Νικολέττος Σάντας, απ' το Πινακοχώρι των Σφακιωτών, επικεφαλής Σφακιωτών, Καρσάνων και Αλεξανδριτών, με τους οποίους, μάλιστα, στον νταϊφά του πήρε μέρος στη μάχη της Άμφισσας και του Πέτα κατά των τούρκων, (Αλέξανδρου Σάντα: <<Η ΕΚ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΝΤΑ 1620 – 1692>>, σελίδα 14). Ακριβώς γι αυτό το ανυπότακτο φρόνημα των Σφακιωτών, οι άγγλοι, ήταν το μοναδικό χωριό στο οποίο είχαν τοποθετήσει το επαίσχυντο κλουβί, στο οποίο <<πίσσωναν>> και τοποθετούσαν όσους οδηγούσαν στην αγχόνη... Το κλουβί ήταν τοποθετημένο μπροστά στο <<Μαγαζί του Μαμάκια>> στα Λαζαράτα, (Αλέξανδρου Σάντα: <<Η ΕΚ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΝΤΑ 1620 – 1962), σελίδα 29.

Δεύτερο. Τα χωριά των Σφακιωτών ήταν τα κατ' εξοχήν κρασοχώρια του νησιού της Αγίας Μαύρας, προϊόν το οποίο αφορούσε εξόχως η νέα φορολογία. Γύρο από αυτό το προϊόν κινήθηκε η ζωή των Χωρικών των περισσότερων χωριών του νησιού πάνω από διακόσια χρόνια, απ' τα μέσα του 18ου αιώνα, όταν οι Ενετοί έφεραν, απ' την περιοχή της Κεντρικής Ιταλίας, την περίφημη ποικιλία VERTZAMO, τα αμπέλια της οποίας κατέλαβαν κάθε

σπιθαμή της Λευκαδίτικης γης, όχι μόνο τις πλαγιές, αλλά ακόμη και τις κορφές των βουνών, έως πέραν του μέσου του 20^{ου} αιώνα, όταν και <<ξαμπελώθηκαν>>, ή παραιτήθηκαν οι τεράστιες εκτάσεις αμπελοκαλλιέργειας εξ αιτίας του μεγάλου μετεμφυλιακού μεταναστευτικού ρεύματος των Λευκαδίων Χωρικών, αστυφιλία και εξωτερικό, κυρίως Αυστραλία και Καναδά, αλλά και απ' την ραγδαία άνοδο του τριτογενούς τομέα των υπηρεσιών... Αυτοί οι δυο αιώνες είναι γεμάτοι αγώνες και τρία φονικά συλλαλητήρια, (1895, 1905 και 1935), δημιουργώντας το περίφημο <<ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, όπως το περιγράφει ο Ξενοφώντας Κούρτης το 1960 στο ομώνυμο συγγραφικό του πόνημα, γιατί πάντα αυτό το προϊόν γίνονταν αντικείμενο εναρμονισμένου ανταγωνισμού, μεταξύ αρχικά των προυχόντων της χώρας, στην οποία καταναλώνονταν οι μεγαλύτερες παραγόμενες ποσότητες, με τα περίφημα <<τραβέτζα>>, (μεταφορές με κάρα ή και στην πλάτη ακόμη μέσα σε ασκιά του κρασιού στην χώρα), αλλά αργότερα εναρμονισμένου ανταγωνισμού και μεταξύ των εμπόρων εξαγωγέων, προκειμένου να παραμένουν χαμηλές οι τιμές και στα σταφύλια και στο κρασί...

Τα περί του Οινικού ζητήματος γνώριζαν και υποψίαζαν πάρα πολύ και τους αρμοδίους στην πόλη, γι' αυτό, επαναλαμβάνομε, προσπάθησαν να <<περάσουν>> πρώτα τη νέα φορολογία στα κρασοχώρια των Σφακιωτών, για να αξιολογήσουν αντιδράσεις προτιμώντας ο Δημογέροντας Νικόλαος Διονύσιος Σταύρου τον ασφαλή χώρο της Μονής της Επισκοπής στο Σπανοχώρι των Σφακιωτών, όπου θα καλούσε του πεντηκοντάρχους και άλλους παράγοντες των χωριών, ανιχνευτικά, να δώσουν στοιχεία για την παραγωγή κρασιού, αλλά και για σιτηρά και ζώα των κατοίκων. Σκοπίμως και <<δασκαλεμένος>> ο Δημογέρων Σταύρου δεν

προτίμησε την πρωτεύουσα, θα λέγαμε τότε των Σφακιωτών, τον Φρυά των Ασπρογερακάτων, διότι συγκέντρωνε σχεδόν όλους τους Σφακισάνους καθημερινά, χώρος που θα καθιστούσε δύσκολο το έργο του, πράγμα που τελικά δεν απέφυγε και στην Επισκοπή...

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΗ!

Ο ίδιος ο Νικόλαος Διονύσιος Σταύρου, στην αναφορά του προς τον έπαρχο της Λευκάδος, στις 27 Σεπτεμβρίου 1819, περιγράφει, απ' την δική του πλευρά, την έναρξη, ουσιαστικά, των πολεμικών γεγονότων, τα οποία οδήγησαν μερικές μέρες αργότερα στην σύγκρουση Χωρικών και άγγλων, σε ελάχιστη απόσταση απ' την Επισκοπή, στην περιοχή του Μπόζα...

<<Για να εκτελέσω την διαταγή που έλαβα από την εξοχότητά σας και κατά τη σεβαστή σας προκήρυξη της 10^{ης} Ιουνίου 1819, τη σχετική με την απόφαση της 25 Ιουνίου του αυτού έτους, πήγα σήμερα το πρωί μαζί με τον αρχιγραφέα (capo D' uffizio) που ωρίστηκε συνοδός μου, στο χωριό Σφακιώτες, αφού προηγουμένως είχα φροντίσει να δημοσιευτή η ανωτέρω προκήρυξη, (Σημ. Συγ. Εννοεί την απόφαση με τις προβλεπόμενες αυξήσεις στη φορολογία), για να ενεργήσω, όσα σ' αυτήν αναφέρονται.

Μόλις έφτασα άρχισα να εκτελώ τις εντολές που είχα και ενώ συγκέντρωνα τις πληροφορίες, που έκρινα σωστό να πάρω, από τους επόπτες των δυο χωριών Ασπρογερακάτων και Σπανοχωριού, έφτασε εκεί ένα μέρος των ανωτέρω χωριών και άρχισε να μας κακομεταχειρίζεται με τρόπο βάρβαρο, και να σπρώχνει βίαια τους ίδιους τους επόπτες.

Οι πεντηκόνταρχοι τράβηξαν τα ξίφη που έφεραν μαζί τους και απειλώντας να τους σφάξουν τους ανάγκασαν δια της βίας ν' απομακρυνθούν από εμάς, αλλά χωρίς διάθεση να συμμορφωθούν στις διαταγές της Κυβερνήσεως, (εννοείται οι κάτοικοι).

Έλπισα να τους καθησυχάσω αλλά έμεινε μάταια κάθε προσπάθεια, γιατί μας απειλούσαν, πως, αν επιχειρούσαμε να

κάμωμε αυτά που έγγραφε η προκήρυξη, θα μας σκότωναν. Έλεγαν δε πως δεν ήθελαν πλέον να εξαρτώνται από την Κυβέρνηση της Πόλεως.

Καθώς ήταν όλοι μαζί που μιλούσαν, αντελήφθηκα τους αρχηγούς, αλλά ονομαστικά δεν μπορώ να αναφέρω κανέναν από αυτούς.

Ως τόσο, όσο μπόρεσα ν' αντιληφθώ, η πράξη τους είχε σύμφωνους τους προκρίτους και τους πεντηκοντάρχους όλων των μαχαλάδων του χωριού αυτού.

Γι' αυτό, όπως έχω χρέος, σπεύδω να γνωστοποιήσω στην Κυβέρνησή σας όλη την υπόθεση για να λάβω διαταγές σας.

Αφ' ετέρου παρακαλώ ταπεινά να έχετε υπ' όψη σας, πως, αν η Κυβέρνηση δεν επέμβη σε μια τέτοια εξέγερση και δε με συντροφέψη με κρατικές δυνάμεις, δε μπορώ ν' αποφασίσω να μεταβώ σ' άλλο χωριό, γιατί θα εξέθετα τον εαυτό μου σε μεγάλο κίνδυνο, επειδή από το παράδειγμά τους πρέπει να αναμένω παρόμοια αντίσταση και από τους κατοίκους των άλλων χωριών.

Τους εκάλεσα επίσης (τους χωρικούς) να πράξουν σύμφωνα με τη δεύτερη προκήρυξη της 31 παρελθόντος Αυγούστου, που αφορά στην εκλογή των φυλάκων του χωριού αυτού. Αλλά το ίδιο. Δεν θέλησαν να συμμορφωθούν σε μια τέτοια συμβουλή λέγοντας, πως θα έκαναν ότι ήθελαν. Γι αυτό δε θέλησαν να δημοσιευτεί η προκήρυξη.

Έχοντας εκτελέσει το χρέος μου με τη γνωστοποίηση στην εξοχότητά σας της τέτοιας λογής εξέγερσης, δε μου υπολείπεται παρά να εκφράσω τον πιο μεγάλο και βαθύτατο σεβασμό μου.

27 Σεπτεμβρίου από το χωριό Σφακιώτες.>>

{... Έλεγαν δε πως δεν ήθελαν να εξαρτώνται από την Κυβέρνηση της Πόλεως...} Η αναφορά αυτή του Δημογέροντα Σταύρου είναι άκρως αποκαλυπτική... Οι Χωρικοί θεωρούσαν αποκλειστικά υπεύθυνη, για την επιβολή των νέων φόρων, την τοπική Κυβέρνηση της Αγίας Μαύρας, τον έπαρχο και τους συμβούλους. Ακριβώς αυτή την άποψη πρέπει να σχημάτισαν και οι ίδιοι οι Άγγλοι, οι οποίοι ναίμεν σε διπλωματικό πεδίο στα ευρωπαϊκά φόρα ανήγαγαν την Εξέγερση σε επίπεδο συνομωσίας άλλων δυνάμεων, γιατί έτσι λειτουργούσε η διπλωματία τους, είδαμε πόσο δόλια κινήθηκαν στη Βιέννη το 1815, με την σκόπιμη και υστερόβουλη πρόταση να περιέλθουν τα Επτάνησα υπό την Προστασίαν της Αυστρίας, ουσιαστικά, όμως πίστευαν πως οι Χωρικοί πρωτίστως στρέφονταν κατά των προυχόντων της Χώρας... Το διπλό αυτό διπλωματικό <<παιγνίδι>> των άγγλων αποκαλύπτεται αποθεωτικά απ' τον ίδιο τον Μαίτλαντ, δυό μήνες μετά την καταστολή της Εξέγερσης, όταν στις 6-12-1819 επέστρεψε απ' την Μάλτα, εκεί βρίσκονταν και κατά την διάρκεια των γεγονότων της Εξέγερσης, έστειλε στην Γερουσία στην Κέρκυρα μία επιστολή γεμάτη οργή στρεφόμενος κατά πάντων... (Πάνου Ροντογιάννη<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 296). Κατά των <<απονενοημένων>>, που απ' τις ενέργειές τους κιντύνευε η δημόσια ησυχία... Κατά των <<ταραχοποιών>>, που ζητούσαν την καταστροφή του κόσμου, οποία ομοίότης, τα ίδια είπε αργότερα για την Ελληνική Επανάσταση και ο διαβόητος Μέτερνιχ...

Κατά των <<αρπάγων>>, που ήθελαν ν' αρπάξουν την περιουσία της φτωχολογιάς, που είχαν συνηθίσει να πιέζουν τον λαό και επεδίωκαν να τον τυρανούν...

Ακόμη και για λαό μιλά ο Μαίτλαντ!!!

Στην τελευταία οργίλη αποστροφή του περί <<αρπάγων>> σαφέστατα υπονοεί μέρος της τάξης των Ευγενών στη χώρα, οι οποίοι, προφανώς και δεν συνεργάζονταν μαζί του...

Την δεύτερη μέρα τα γεγονότα έλαβαν μεγαλύτερες διαστάσεις, αφού με τους κατοίκους των Σφακιωτών συστρατεύθηκαν και οι κάτοικοι της Καρυάς, τα δύο μεγαλύτερα, τότε, χωριά του νησιού. Οι εξαγριωμένοι κάτοικοι επιτίθενται στο μοναστήρι της Επισκοπής και τους προλαβαίνει ο Πρωθιερέας Αγάπιος Απόστολος Λάζαρης, αναγκάζοντας τον Δημογέροντα Σταύρου και την συνοδεία του σε φυγή στην πόλη. Τους φυγαδεύει ο Πρωθιερέας. Ο Έπαρχος και ο Στόβιν στέλνουν στους Σφακιώτες τον ευγενή Αναστάσιο Μαρίνο για ναπραΰνει, προφανώς την κατάσταση... Αλλά αναποτελεσματικά... Τα γεγονότα είχαν ήδη δρομολογηθεί... Ακολουθεί δεύτερη αναφορά του Νικολάου Διονυσίου Σταύρου στον Έπαρχο...

<<Κατά το υπηρεσιακό μου καθήκον, μετά την είδηση που σας έδωσα με τη χτεσινή επιστολή μου σχετικά με την αντίσταση, που μου προβάλανε ο κάτοικοι του χωριού Σφακιώτες, θα σας γνωστοποιήσω, όσα συνέβηκαν εν συνεχεία μετά την άφιξη του Αναστασίου Μαρίνου.

Μόλις ο ανωτέρω έφτασε εδώ και πήρε από μένα τις αναγκαίες πληροφορίες, έδωσε εντολή στα κρατικά όργανα που τον συνόδευαν, να καλέσουν τους δύο αρχηγούς των πεντηκοντάρχων του παρά πάνω χωριού, εκείνοι όμως αρνήθηκαν να υπακούσουν στην πρόσκληση. Τη νύχτα της ίδιας μέρας περικύκλωσαν το μοναστήρι της Επισκοπής δίνοντας συνθήματα με πυροβολισμούς, που διαδοχικά έρριχναν και σε διάφορες τοποθεσίες, και με κωδονοκρουσίες των εκκλησιών των μαχαλάδων τους. Επί

πλέον στα βουνά φαινόταν αναμμένα φανάρια και άλλα φώτα, που έδειχναν πως διευθύνονται στο χωριό Καρυά.

Αυτή τη νύχτα δεν έκαμαν τίποτ' άλλο. Μόλις ξημέρωσε, είδαμε σε μια τοποθεσία της περιοχής του μαχαλά του Σπανοχωρίου συγκεντρωμένους ανθρώπους. Ήταν περίπου 300 ωπλισμένοι στο μεγαλύτερο μέρος τους με πιστόλια και τουφέκια. Ο κ. Μαρίνος εθεώρησε χρέος του να μεταβή συνοδευόμενος από τον Πρωθιερέα στη θέση που ήταν συγκεντρωμένοι οι κάτοικοι εκείνοι και να δοκιμάσει να τους πείσει. Πήρε και ο Πρωθιερέας μέρος. Τους συμβούλεψε να συνέλθουν, τους νουθέτησε πατρικά, αλλά όλα στάθηκαν ανώφελα και γυρίσανε άπρακτοι. Επιφόρτισα εκ νέου εγώ το Σεβασμιώτατο Πρωθιερέα να πάη να τους μιλήσει. Το έκαμε ακριβώς και εκιντύνεψε, γιατί τον απείλησαν, καθώς στην έξαψη των απειλών των, επιχειρούσε με μεγάλη δραστηριότητα να τους ησηχάσει, Αλλά όλα στάθηκαν ανώφελα.

Δεν είχε περάσει ακόμα μια ώρα από τη συζήτηση με τον Πρωθιερέα και ενώ περιμέναμε τις εντολές της Κυβερνήσεως, ακούσαμε φωνές από το μέρος των κατοίκων και έπειτα τουφεκίες, κωδοнокρουσίες. Συνέχεια τους είδαμε όλους να ορμάνε προς το μέρος της Επισκοπής, όπου μέναμε, φωνάζοντας πως είδαν στο δρόμο στρατιώτες που ερχόνταν για ενίσχυσή μας. Μόλις τ' ακούσαμε και είδαμε να κατεβαίνουν απ' τα βουνά άλλοι χωρικοί σ' ενίσχυσή τους τρομοκρατηθήκαμε. Τότε βγήκε πάλι απ' το μοναστήρι ο Πρωθιερέας και πήγε προς συνάντησή τους. Παρά τις απειλές που του έκαναν να μην προχωρήσει προς το μέρος των, αυτός προχώρησε και πραγματικά κατώρθωσε να τους συγκρατήσει, συνέχεια δε τους εμπόδιζε, να προχωρήσουν και αναχαίτιζε τη μανία τους, αλλιώς θα μας εσκότωναν.

Εκείνη τη στιγμή άκουσα τους χωροφύλακες, που μας συνώδευαν να λένε, πως από τους πυροβολισμούς που έρρηξαν οι χωρικοί, δυο σφαίρες έπεσαν απάνω στο ιερό του μοναστηριού.

Μολονότι οι χωρικοί είχαν πάλι ησυχάσει χάρη στις συμβουλές του Πρωθιερέα, όταν εκείνος γύρισε σε μας, συνοδεύονταν από διάφορους χωρικούς, που μας συμβούλεψαν και μας απείλησαν, να φύγωμς αμέσως χωρίς να χάνωμε καιρό, αλλιώς θα μας σκότωναν. Φύγαμε λοιπόν συνοδευόμενοι ως το δημόσιο δρόμο από τον Πρωθιερέα, για ν' αποφύγωμε την κακοποίηση. Έτσι συνεχίσαμε την πορεία μας ως την πόλη. Σ' ένα λοφίσκο συναντήσαμε μερικούς ένοπλους κρυμμένους, που φύλαγαν καρπούλι. Αυτά έχω την τιμή να αναφέρω στην εξοχότητά σας βεβαιώνοντας, πως, αν δεν τύχαινε να' ναι στο μοναστήρι ο αρχιερέας, για να παρεμβή πολλές φορές, θα' χαμε κακό τέλος.

28 Σε/μβρίου 1819 εν τη πόλει>>

Εξοχότητι Σεβαστάτη Βασιλίσσιν καὶ βασιλευσσίνα...

ἀποφάσει τοῦ βασιλέως πρώτου καὶ βασιλευσσίνας ἡ Βασιλίσσιν
 ἡ βασιλίσσιν καὶ βασιλευσσίνα δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας
 καὶ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας δὲ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλευσσίνας

1810 - 15 Σεπτεμβρίου 1810

Δόγμα ἀποφάσεως καὶ βασιλευσσίνας
 βασιλευσσίνας καὶ βασιλευσσίνας καὶ βασιλευσσίνας
 βασιλευσσίνας καὶ βασιλευσσίνας καὶ βασιλευσσίνας
 βασιλευσσίνας καὶ βασιλευσσίνας καὶ βασιλευσσίνας

Η επιστολή των χωρικών στον Ρεγέντε! Φωτίζει πολλά...

ΟΙ ΠΕΝΗΝΤΑΡΧΟΙ ΑΝΑΦΕΡΟΥΝ ΣΤΟΝ ΡΕΓΕΝΤΕ!

Πριν, όμως, προχωρήσουμε στην παρουσίαση των γεγονότων της δεύτερης μέρας της Εξέγερσης, πρέπει να εξετάσουμε επισταμένως την Επιστολή, την οποία δημοσιοποιούμε στην προηγούμενη σελίδα και η οποία φωτίζει πάρα πολλές πτυχές της Εξέγερσης των Χωρικών. Αρχικά φρονούμε πως, αυτή η επιστολή, είναι η τρίτη γραπτή μαρτυρία των Χωρικών, μετά τις δύο που αναφερθήκαμε, ότι πρωτοπαρουσίασε ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης. <<Σπάζομε>> έτσι ακόμη περισσότερο την μειονεκτική θέση των Χωρικών, την οποία πρώτος εντόπισε ο Πάνος Ροντογιάννης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β) επισημαίνοντας πως, οι Χωρικοί, είναι ουσιαστικά αναπολόγητοι, αφού όλα τα αρχειακά στοιχεία, τα αφορώντα την Εξέγερση προέρχοντα μονόπλευρα, απ' τα αγγλικά και τα επαρχιακά επίσημα έγγραφα.

Η εν λόγω επιστολή των Χωρικών περιήλθε υπό μορφήν φωτοαντίγραφου στα χέρια μας, σε... χρόνο ανύποπτο, πριν δεκαπενταετία περίπου, μαζί με άλλα φωτοτυπημένα έγγραφα αφορώντα την Εξέγερση των Χωρικών στα 1819, σε μορφή καρτονοποιημένη, απ' την δεκετία του 1960, όταν αρχειοφύλακας ήταν ο Παρίσης, και τα οποία έγγραφα φυλάσσαμε και φυλάσσομε επιμελώς στο προσωπικό μας αρχείο. Τώρα με το πλήρωμα του χρόνου, χρησιμοποιούνται και μάλιστα άκρως διαφωτιστικά, γιατί φέρνουν στην επιφάνεια νέα δεδομένα, που συνδιαμορφώνουν επαρκώς τις μέχρι τώρα γνώσεις μας για την Εξέγερση

Να δούμε το περιεχόμενο της επιστολής αυτής των Χωρικών και τα επίμαχα καίρια και διαφωτιστικά σημεία. Γιατί, φαίνεται πως τα πράγματα δεν είναι τόσο επιγγραμματικά και περιεκτικά, όπως

παρουσιάζονται μέχρι τώρα, αλλά έχομε σειρά διεργασιών, μέχρι την τελική σύγκρουση στου Μπόζα. Πρώτον, φέρει ημερομηνία γραφής, με το παλιό ημερολόγιο, την 15^η Σεπτεμβρίου 1819, ήτοι 28η Σεπτεμβρίου με το νέο ημερολόγιο, στο οποίο, σημειώσαμε εισαγωγικά, πως παρουσιάζομε όλα τα γεγονότα. Τόπος γραφής το χωρίον Σφακιώτες. Δεύτερον, κάτωθεν υπογράφουν τέσσερεις πενήνταρχοι, των Σφακιωτών, ο Σπύρος Ασπρογέρακας, ο Φίλιππος Ζαβερδινός, ο Κωνσταντίνος Ασπρογέρακας και ο Θωμάς Χαλικιάς, ηγετικά στελέχη όλοι της Εξέγερσης που ακολούθησε. Τρίτο, η επιστολή απευθύνεται προς τον Ρεγέντε της Αγίας Μαύρας, <<Εξοχώτατε Ρεγέντε δουλικά προσκυνούμε>>, προφανώς προς τον Έπαρχο, διότι άλλη προσφώνηση, μάλλον, θα υπήρχε αν απευθύνονταν στον Τοποτηρητή Στόβιν, αλλά ήσσονα σημασία έχει το γεγονός αν απευθύνεται στον έπαρχο ή στον Στόβιν, τεράστια σημασία έχουν τα διαφωτιστικά διαλαμβανόμενα στην επιστολή και ότι η ίδια αποτελεί ένα στοιχείο απ' την πλευρά των Χωρικών. Τέταρτο, το περιεχόμενο της επιστολής είναι αποκαλυπτικό, διότι: Φαίνεται πως, οι κάτοικοι των Σφακιωτών, δεν προσήλθαν αυθορμήτως στην Επισκοπή, στη θέα και μόνο του Δημογέροντα Σταύρου, αλλά τους κάλεσαν οι υπογράφωντες πενήνταρχοι, μετά από διαταγή του Επάρχου ή του Στόβιν, για να ακούσουν απ' τον Δημογέροντα τις αποφάσεις περί της νέας φορολογίας! {... Ελάβομεν τας προσταγάς σας...} και ακολούθως αναφέρουν {... Ενεργήσαμε και ευθύς το χωρίον εμαζόχτηκε όλο στην Επισκοπήν...}. <<Υποψιασμένοι>>, φανερά, οι Χωρικοί των Σφακιωτών, αφού είχαν μπροστά τους τους φοροεισπράκτορες του Δημογέροντα Σταύρου, άλλωστε γνώριζαν άριστα και την επιβληθείσα νέα φορολογία απ' τον περασμένο Ιούνιο, και αποφασισμένοι να κοντραριστούν με την τοπική και την κεντρική κυβέρνηση, απείλησαν, πως θα σκότωναν

και τους ίδιους τους πενήντάρχους των Σφακιωτών, αν έστεργαν τα νέα φορολικά μέτρα... {... Εχύθηκαν όλο το χωριό και μας έβγαλαν έξω φοβερίζοντάς μας ότι θε να μας σκοτώσουν...}.

Σε αυτή την οργίλη αποφασιστικότητα των Χωρικών των Σφακιωτών συσσωματώνονται δυό κορυφαία συμπεράσματα για την επακολουθήσασα Εξέγερση. Πρώτον είχε κίνητρα ξεκάθαρα οικονομικοκοινωνικά, η εξαθλιωμένη ζωή τους δεν άντεχε άλλους φόρους και δεύτερον ήταν αυθόρμητη και ακηδεμόνευτη! Διότι φαίνεται πως, οι πενήνταρχοι, κάτω απ' την πίεση των Χωρικών και με την εκπεφρασμένη απειλή τους, πως θα τους σκοτώσουν, πειθαναγκάσθηκαν και πήραν την υπόθεση της Εξέγερσης στα χέρια τους, συμπαρασύροντας, την Καρυά πρώτα και τα άλλα χωριά, που θέλησαν να συναγωνιστούν με τους Σφακιώτες. Έπειτα, αν υπήρχε <<οργανωμένο σχέδιο>> για την Εξέγερση και δη απ' τον Καποδίστρια, οι πρώτοι που θα ήταν μνημένοι θα ήταν σίγουρα οι πενήνταρχοι και όχι να πειθαναγκασθούν απ' το σύνολο των αποφασισμένων Χωρικών...

ΝΕΑ ΕΠΑΦΗ ΣΤΟΒΙΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΩΝ...

Ο Τοποτηρητής στο νησί Φρέντερικ Στόβιν, αφού στα επίσημα έγγραφα υπογράφει σαν Stoven και μερικές φορές με δύο <<v>> Stonven, και όχι Στόβενς, όπως μέχρι τώρα καταχωρούνταν σε όλες τις ιστορικές εργασίες, έχοντας στα χέρια την ανωτέρω επιστολή των πεντηκόνταρχων των Σφακιωτών, απ' την οποία ευθύβολα προκύπτει η αγανάκτηση και η αποφασιστικότητα των Χωρικών, ενεργοποιείται βλέποντας συνολικά την έκρυθμη κατάσταση και ο ίδιος, μαζί με τον Πρωθιερέα Απόστολο Λάζαρη, πηγαίνει σε συνάντηση των στασιαστών, στους οποίους απευθύνει προκήρυξη...

Επικεφαλής πενήντα άγγλων στρατιωτών συναντά στην τοποθεσία Γιοχάρη, ή Θειοχάρη των Σφακιωτών, στο μεσοδιάστημα του επαρχιακού δρόμου Λευκάδα – Σφακιώτες, τους Εξεγερμένους Χωρικούς, οι οποίοι κατέρχονταν οργανωμένα στην πόλη και τους συνιστά να διαλυθούν ησύχως. Οι αγανακτισμένοι χωρικοί του ανταπαντούν να παραλάβει τους άνδρες του και να φύγει και πως δεν έχουν μαζί του <<να κάμουν>>, αλλά με τους άρχοντες που θέλουν να τους αφανίσουν και να τους φτωχύνουν... (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, Σελίδα 51). Ο Στόβιν, αξιολογώντας τη δύσκολη κατάσταση αποχωρεί με τους συνοδούς του, επιστρέφει στην πόλη και δίνει εντολή στον έπαρχο Νικόλαο Καββαδά να πάει ο ίδιος σε συνάντηση των Χωρικών και να τους πείση να επιστρέψουν στα ειρηνικά τους έργα. Ο Έπαρχος αρνείται, προφανώς μη θέλοντας να <<συγκρουσθεί>> με τους Χωρικούς και παραιτείται, όπως αναφέρει ο Κωνσταντίνος Μαχαιράς, ως άνω,σελίδα 52! Αυτή η παραίτηση ελέγχεται, διότι ο Πάνος Ροντογιάννης, <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 286), αναφέρει σαν επίσημη

ημερομηνία ανάληψης των καθηκόντων του νέου έπαρχου του Κεφαλλονίτη Δανιήλ Χοϊδά, την οποία γνωστοποιεί ο ίδιος στον Αγιομαυρίτικο λαό, την 1^η Ιουλίου 1820, οχτώ μήνες μετά την Εξέγερση, την οποία Εξέγερση χαρακτηρίζει ως εξής :

{... μερικοί διεστραμμένοι των οποίων μια σκοτεινή σκέψη ετάραξαν την ειρήνην και την ησυχίαν σας...}

Εκτός, εάν, ανέλαβε μεν μέσα στην εξέλιξη των γεγονότων της Εξέγερσης και απλά γνωστοποιεί την ανάληψη επίσημα στον Αγιομαυρίτικο λαό οχτώ μήνες μετά, όταν έχουν ηρεμήσει επαρκώς τα πράγματα στο νησί. Πάντως, όποια εκ των εκδοχών ισχύει, είναι προφανές πως, οι άγγλοι, επέλεξαν τον Κεφαλλονίτη Δανιήλ Χοϊδά νέο Έπαρχο, γιατί, διέβλεπαν το δύσκολο της κατάστασης, ακόμη και μετά τα γεγονότα, οπότε επιθυμούσαν την ύπαρξη ενός μη Λευκαδίτη Επάρχου...

<<Προκήρυξη 28 Σ/ βρη 1819

Ο Τοποτηρητής του Μεγάλου Λόρδου Αρμοστή καλεί τους κατοίκους του χωριού Σφακιώτες και εκείνους, που μαζί τους ενώθηκαν αυτή τη μέρα, για να αντισταθούν στην εκτέλεση των αποφάσεων της Κυβερνήσεως, να επιστρέψουν ήσυχα στα σπίτια τους, και έχει την πεποίθηση ότι η φρόνησή των θα τους πείση ότι μια δυναμική αντίσταση και ανοιχτή εξέγερση θα είναι μάλλον για να καθυστερήσει την πραγμάτωση των αιτημάτων των (πόθων των).

Ο Τοποτηρητής τους βεβαιώνει, ότι η τοπική Κυβέρνηση είναι διατεθειμένη απολύτως να εφαρμόσει την πιο σφικτή δικαιοσύνη σε πάσα τάξη ανθρώπων και είναι προθυμοτάτη να στείλη μια ειδική αναφορά της καταστάσεώς των στους

Κορφούς, για να την εξετάση η ΑΕ ο Λόρδος Μεγάλος Αρμολής, από τον οποίον μπορούσαν να προσδοκούν κάθε δίκαιη επιείκεια (συγχώρηση) (ogni giusta indulgenza).

Φ. Στόβ (sir Frederic Stoven)>>

Οι Χωρικοί, παρά την έκκληση του Στόβιν, να διαλυθούν, συνέχισαν την προέλασή τους προς την χώρα και κατέλαβαν το ύψωμα προ αυτής, την Καθάρια Ράχη. Ο Στόβιν θορυβείται ακόμη περισσότερο και μεταβαίνει σε νέα συνάντηση των Χωρικών, οι οποίοι του παραδίδουν την γραπτή τους αναφορά και ζητούν να πάνε στην Κέρκυρα ο κόμης Άγγελος Ντ' Όριο και ο άρχοντας Θωμάς Βαφέας, για να υποστηρίξουν και προφορικά την αίτησή τους... Όσο και αν φαίνεται σαν οξύμωρο, το γεγονός ότι οι Χωρικοί ζήτησαν δύο άρχοντες, αφού και εναντίον των αρχόντων στρέφονταν η Εξέγερσή τους, αυτό έχει σαφή εξήγηση... Κατά πρώτον, σαν εξεγερμένοι, αν πήγαιναν κάποιοι εξ αυτών στην Κέρκυρα, ίσως συλλαμβάνονταν απ' την Υψηλή Αστυνομία... Κατά δεύτερον, φαίνεται πως εμπιστεύονταν, κατά κάποιο τρόπο, τους δύο ανωτέρω άρχοντες, άσχετα, αν στο τέλος μετά την κατάπνιξη της Εξέγερσης προσυπέγραψαν και αυτοί οι δύο την γνωστή ευχαριστήρια επιστολή των αρχόντων προς τον Στόβιν, <<οπού τους έσωσε απ' τους Χωρικούς>> και τούτο, προφανώς για να μην κινδυνεύσουν να θεωρηθούν ύποπτοι απ' τους άγγλους, σαν φίλα προσκείμενοι προς τους Χωρικούς, αλλά και για να μην κατηγορηθούν απ' τους συνάρχοντές τους ότι υπολείπονταν σε εχθρικά αισθήματα κατά των κοινωνικών αντιπάλων τους, των Χωρικών...

Τον μεν Ντ' Όριο θεωρούσαν μετριοπαθή και καλοκάγαθο οι Χωρικοί, άλλωστε ήταν ευρύτατα γνωστό και στα χωριά του νησιού, πως η μεγαλύτερή του ασχολία ήταν το χαρτοπαίγνιο,

προαναφέραμε πως θρυλούνταν ευρύτατα ότι, εξ αυτού του πάθους του, έχασε την περιουσία του απ' τους Βαλαωριταίους, τον δε Θωμά Βαφέα θεωρούσαν φιλικά προσκείμενο και συναναστρεφόμενο τους Χωρικούς, διότι: Στο μεγάλο λιοστάσι, που διατηρούσε στον κάμπο της χώρας, πέριξ του σημερινού Κοιμητηρίου και των γραφείων της Μητρόπολης Λευκάδος, είχε κτίσει εκκλησία, αφιερωμένη στον Άγιο Θωμά, εκ των ερειπίων του οποίου σήμερα σώζεται το ιερό βήμα, κατά την εορτή της οποίας, την πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα, πραγματοποιούσε μεγάλο πανηγύρι με γλέντι, (Πάνου Κουινιάκη: << Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΚΑΘ' ΥΜΑΣ>>, Έκδοση 1928, Σελίδα 74), στο οποίο γλέντι καλούσε πάρα πολλούς Χωρικούς, σε αντίθεση με την τακτική των συναρχόντων του, οι οποίοι απέφευγαν κάθε κοινωνική ανάμειξη με τους Χωρικούς... <<Σχοινί με σχοινί και βούρκο με βούρλο>>, για να υπενθυμίσουμε την άποψη των αρχόντων, την οποία προαναφέραμε και σύμφωνα με την οποία άτυπα, μεν, αλλά τόσο φανερά απέφευγαν και τους μικτούς γάμους μεταξύ αρχόντων και Χωρικών.

Οι δυο ανωτέρω άρχοντες, σύμφωνα με την επιθυμία των Χωρικών, θα χειρίζονταν την τύχη της αναφοράς των στην Κεντρική Κυβέρνηση στην Κέρκυρα, την οποία συνέταξαν πρόχειρα και ασθμαίνοντας, όπως δείχνει το περιεχόμενο και ο τρόπος γραφής της, η οποία είναι απ' τα λίγα στοιχεία μαρτυρίας, αλλά σημαντικό, το οποίο υπάρχει απ' την πλευρά των Χωρικών, αφού, όπως επισημάνθηκε εισαγωγικά, τα στοιχεία που αφορούν την Εξέγερση στα 1819 τα αντλούμε μονόπλευρα, απ' την πλευρά των Αγγλικών αρχείων και αυτών του Επάρχου της Αγίας Μαύρας. Η εν λόγω αναφορά ήρθε στο προσκήνιο πρώτη φορά απ' τον Τριαντάφυλλο

Σκλαβενίτη,(<<Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΤΟ 1819>>, σελίδα 45), σε αποκαταστημένη μορφή, απ' το πρωτότυπο το οποίο επίσης περιλαμβάνεται στην ανωτέρω εργασία.

<<Ολοι οι Λευκάδιοι προσπίπτομε εις την εξοχότητά σου και παρακαλούμε την δικαιοσύνη σου, ωσάν πατέρας μας να μας ευσπλαχνιστής εις τα βάρητα οπού μας εφόρτωσαν τους φτωχούς. Δεν ημπορούμε να τα υποφέρωμε διότι είναι μεγάλα και εχασθήκαμε. Αλλά ζητούμε ότι να είμαστε ως είμαστε στο παλιό, να πλερώνουμε δεκατία στο γέννημα, στα δέκα ένα και να πλερώνουμε και στο κρασί και στο λάδι όπως επλερώναμε στο παλαιό{...} και όχι να πλερώνουμε άλλα ντάτζια. Διατί να παίρνουν πάγιες οι άρχοντες και η κάσα να μην έχη και δια τούτο μας φορτώνουν τόσα βάρη ντάτζας. Να πλερώνει το κρασί; να πλερώνει το λάδι; να πλερώνει τα όσπρια; τα ζώα; Ακόμη και στη στεργιά όπου πάμε και δουλεύομε και το γέννημα όπου φέρνωμε και ξύλα πλερώνομε και σ' αυτά ντουγάνα, όπου ποτέ δεν επλερώναμε και τώρα μας παίρνουν το διπλό {...} Ακόμη και τους ανθρώπους οπού εγράψανε να τους δώσουμε να μας τους άρουν δεν το αγροικούμε και δεν τους δίνομε. Μόνο όταν είναι χρεία δια τον τόπο μας είμαστε όλοι έτοιμοι να φυλάζωμε ως και πρώτα. Και τούτο ζητούμε από τη δικαιοσύνη σας να μας γένη διατί εμείς οι πτωχοί δε μας απόμεινε κομμάτι ψωμί να φάμε.>>

Άκρως ενδιαφέρουσα, όσο και αποκαλυπτική της πάμπτωχης ζωής που περνούσαν οι Λευκάδιοι Χωρικοί, αυτή η αναφορά, η οποία, επί πλέον και αυτή δεν αφήνει κανένα περιθώριο για ετεροκίνητο Ξεσηκωμό. Είναι η φτώχεια και η ένδεια, που τους οδηγεί σ' αυτόν τον άνισο αγώνα. Πέραν, όμως απ' τον υπαρξιακό χαρακτήρα, που τόσο έκδηλα εκφράζει η αναφορά, εγκιβωτίζει και

τρία χαρακτηριστικά στοιχεία. Πρώτον, γνωστοποιεί ποιοί νέοι φόροι, φανεροί, ή κρυφοί, βαραίνουν στην εξαθλιωμένη πλάτη τους. Δεύτερον αναφέρεται στην <<στεργιά>>, η οποία είναι το Ξηρόμερο. Πόσο οικείος ηχεί στα αυτιά μας αυτός ο όρος... <<Πάμε στη στεργιά, για να σπείρωμε γενήματα, ή να πουλήσωμε λάδι και κρασί, ή να σκαλίσομε μπαμπάκια...>>. (Σημ. Συγ. Προσωπικά έχω βιωματική αντίληψη του γεγονότος, αφού ο αείμνηστος πατέρας μου πάντοτε μου υπενθύμιζε: <<Όταν γεννήθηκες ήμουν στην Περατιά και σκάλιζα τα μπαμπάκια του Γρίβα...>>). Απ' τα βάθη των αιώνων, μέχρι σχεδόν το 1970, οι Λευκαδίτες Χωρικοί πήγαιναν στην απέναντι Ακαρνανία, στα χωριά του Ξηρομέρου, Περατιά, Πλαγιά, Πωγωνιά, Ζαβέρδα, Μοναστηράκι, Βόνιτσα, Σκλάβαινα, Παλιάμπελα, Γοργοβλή, Παλύμπελη, (σημερινός Δρυμός), Αϊ Βασίλη, Δερσοβάς, Κομποτή, μέχρι την Κατούνα πλησίον της Αμφιλοχίας, για να κάνουν σπορές, είτε να κάνουν εμπόριο, κυρίως ανταλλαγή λαδιού και κρασιού, με τραχανά, σάρι, ή ροκίσσα, (αλεύρι καλαμποκιού), είτε να σκαλίσουν τα μπαμπάκια, αφού ο μικρός γεωργικός κλήρος στα χωριά του νησιού, το άγονο και τραχύ του εδάφους, η φτώχεια και οι στερήσεις, τους έσπρωχναν σε αναζήτηση νέων πόρων και καλύτερης τύχης, για να θρέψουν τις φαμελιές τους. Τρίτον, στην αναφορά τους προ του Στόβιν οι Χωρικοί μιλούν <<για τους άνδρες οπού εγράψανε να τους δώσουμε>>... Με απόφασή του ο Έπαρχος στις 31 Αυγούστου 1819, όριζε πως στα χωριά έπρεπε να εκλεγούν κάποια άτομα σαν φύλακες, απόφαση που μνημονεύει και ο Δημογέροντας Νικόλαος Διονύσιος Σταύρου στην πρώτη του αναφορά στον Έπαρχο Λευκάδος με ημερομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1819, ότι ζήτησε την εφαρμογή της απ' τους Χωρικούς των Σφακιωτών και αυτοί αρνήθηκαν, όπως βέβαια αρνούνται κατηγορηματικά και προς τον ίδιο Στόβιν, με την αναφορά τους:

{... Ακόμη και τους ανθρώπους οπού εγράψανε να τους δώσωμε να μας τους πάρουν δεν το αγροικούμε και δεν τους δίνομε. Μόνο όταν είναι χρεία δια τον τόπο μας είμαστε όλοι έτοιμοι να φυλάζωμε ως και πρώτα...}

Αγιομαυρίτισσες Χωρικές. Ευπόλητες στο ματωμένο αγόι τ' αλατιού...

Ο ΕΠΑΡΧΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΝΕΙ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η εξελισσόμενη ανταρσία των Χωρικών ενσπείρει τον φόβο στους άρχοντες της πόλης, οι οποίοι φοβούνται μαζί με την μήνιν των Χωρικών τους <<κακόβουλους>> (mal intenzionali) της πόλεως, τους οποίους θεωρούν φοβερότερους <<και απ' τον αχαλίνωτο όχλο>>... Ο Έπαρχος της Αγίας Μαύρας, με επιστολή του στην Κεντρική Κυβέρνηση στην Κέρκυρα αναφέρει τα γεγονότα της πρώτης και δεύτερης ημέρας της Εξέγερσης των Χωρικών και επισημαίνει στον Θεοτόκη την κρισιμότητα της κατάστασης, αφού οι οπλισμένοι Χωρικοί έχουν φτάσει στην Καθάρια Ράχη, το πιο κοντινό στην πόλη ύψωμα...

<<Την 27^η Σεπτεμβρίου αρχίσαμε να εφαρμόζουμε την απόφαση της βουλής της 29^{ης} Ιουνίου 1819, η οποία αφορά τους φόρους δια την διάνοιξιν της διώρυγος. Προς τούτο μετέβη ο Δημογέρον επί των Αγροτικών εις το γειτονικό χωριό Σφακιώτες, ένα από τα πολυπληθέστερα της νήσου, και εκάλεσε τους επιτηρητάς και τους πεντηκοντάρχους, για να λάβη πληροφορίες σχετικώς με όσους κατέχουν με ενοίκιον σιτιρά και ζώα. Μετ' ολίγον έφτασαν εις το Μοναστήριον της Επισκοπής, όπου εκεί διέμενε, σχεδόν όλοι οι κάτοικοι εκείνου του χωρίου, οι οποίοι εδήλωσαν ότι δεν έχουν καμία διάθεσιν να υπακούσουν εις τας διαταγάς της Κυβερνήσεως και απειλούσαν κατά τρόπον βίαιον τον Δημογέροντα και την ακολουθίαν του. Μετά την αναφοράν του Δημογέροντος εσκέφθημεν να αποστείλωμεν έναν Επιθεωρητήν της Αστυνομίας και μερικούς χωροφύλακας με την ελπίδα ότι θα επιβάλλουν την τάξιν, αλλ' υποχρεώθησαν ν' αποχωρήσουν απ' εκεί την πρωίαν της 28^{ης}, διότι η ταραχή ηύξανε εις μεγάλον βαθμόν. Την (προηγούμενην) νύκτα είχαν σταλή αγγελιοφόροι εις τα άλλα

χωριά και ειδικότερον εις την Καρυάν, άλλο μεγάλο χωριό, δια να εξεγείρουν τους κατοίκους εναντίον των μέτρων της Κυβερνήσεως. Πράγματι την μεσημβρίαν της 28^{ης} εγνώσθη ότι εις Σφακιώτες είχαν συγκεντρωθή πολλοί χωρικοί ένοπλοι και είχαν καταλάβει όλους του γύρω λόφους, χωρίς να υπολογίζουν τας προκηρύξεις της Κυβερνήσεως, η οποία τους καλούσε εις την τάξιν. Ο κ. Τοποτηρητής, του οποίου ο ζήλος και η ενεργητικότητα είναι απεριόριστος, έσπευσε αμέσως εις συνάντησιν των στασιαστών και, αφού κατώρθωσε να τους πλησιάση, τους ερώτησε δια ποίους λόγους απεφάσισαν να εκτεθούν εις τόσον μεγάλον κίνδυνον. Του απήντησαν ότι δεν ημπορούν να ζήσουν πλέον εξ αιτίας των φόρων και μάλιστα εκείνων δια την διάνοξιν της διώρυγος, απ' τους οποίους ζητούν να απαλλαγούν. Ο κ. Ταγματάρχης προσεπάθησε να τους καθυσηχάση λέγων ότι ηδύναντο να παρουσιάσουν εγγράφως τα παράπονά των, τα οποία ούτος θα υπέβαλλε εις τον Λόρδον Ύπατον Αρμοστήν, εκάλεσε δε αυτούς και προφορικώς και δια προκηρύξεως να αποχωρήσουν και να ζουν ειρηνικώς εις τας οικίας των. Ηλπίζαμεν ότι αυτό θα ήτο αρκετόν, όμως η υπόθεσις εξελίχθη διαφορετικώς. Ο αριθμός των στασιαστών εις τους Σφακιώτες ηυξήθη ραγδαίως και την πρωίαν ένας μεγάλος αριθμός αρματωμένων χωρικών κατέλαβε την Καθάριαν Ράχην, τον πλησιέστερον προς την πόλιν λόφον.

Έκπληκτος από την αυθάδειάν των έσπευσεν εκ νέου ο κ. Τοποτηρητής και προσεπάθησε να τους καθυσηχάσει δια παντός τρόπον. Πάλιν εκείνοι εξέθεσαν τα πολλά αιτήματά των, τα οποία ανέλαβε να υποβάλη εις την Κεντρικήν Κυβέρνησιν. Μεταξύ δε των αιτημάτων των περιλαμβάνετο και η αποστολή εις Κέρκυρα, δια να συνηγορήση εις την Κυβέρνησιν, ενός εκ των κ. κ. κόμητος Ντ' Όριο και Θωμά Βαφέα. Ο κ. Τοποτηρητής μετήλθε παν μέσον, το οποίον οι

περιστάσεις επέτρεπον, δια να απομακρύνη τους στασιαστές απ' την εν λόγω τοποθεσίαν (Καθ. Ράχη), διότι προκαλούν μέγιστον φόβον εις τους κατοίκους της πόλεως και κυρίως εις τους πλούχοντες, τους οποίους απειλούν δια παντός τρόπου, και εις τους υπαλλήλους του Δημοσίου, οι οποίοι παίρνουν μισθούς, λέγουν οι στασιασταί, και βαρύνονται αυτοί με φόρους. Υπεσχέθησαν εις τον κ. Τοπ. ότι θα απεσύροντο εις τας οικίας των αλλ' όμως δεν θα ξεχνούσαν τις υποχρεώσεις των. Εκλήθησαν επίσης οι κ. κ. κόμης Ντ' Όριο και Βαφέας παροτρυνθέντες να μεταβούν πλησίον των στασιαστών, δια να προσπαθήσουν να τους καθησυχάσουν. Ο κ. Τοπ. έστειλε μίαν εγκύκλιον, περί την εσπέραν, εις όλας τας θέσεις, τας οποίας κατείχον στασιασταί και επί τέλους κατόρθωσε να τους πείση να διαλυθούν και να αποσυρθούν εις τα χωρία των, αφού υπηγόρευσαν εις τους κ. κ. Όριον και Βαφέα τα αιτήματά των, επί των οποίων τας αποφάσεις της Κεντρικής Κυβερνήσεως αναμένουν με ανυπομονησίαν, Ούτω πως έχει το απρόοπτον και δυσάρεστον αυτό γεγονός.

Δεν ηδυνήθην εισέτι να πληροφορηθώ, εάν τούτο προετοιμάσθη υπό τινος των δυσσαρεστημένων, οι οποίοι δεν απολείπουν από καμίαν χώραν ή αν ήτο ένας στιγμιαίος παραλογισμός. Εν πάσει περιπτώσει λαμβάνω το θάρρος να παρατηρήσω ότι η περίπτωσις πρέπει να τύχη της σοβαράς προσοχής της Κεντρ. Κυβερνήσεως, Μέχρι στιγμής μόνον η εξοχή έχει εξοπλισθεί όμως πρέπει να φοβώμεθα περισσότερον παντός άλλου τους κακοβούλους της πόλεως, οι οποίοι δυνατόν να αποβούν φοβερώτεροι του αχαλίνωτου όχλου της εξοχής. Ούτοι ήσαν διαρκώς εις επαφήν με την εξοχήν και με το παραμικρό θα ήτο δυνατόν να καθορίσουν οριστικώς την στάσιν των. Η πόλις αφ' εαυτής θα ηδύνατο να αναλάβη επιχειρήσεις εναντίον των χωρικών, εάν βεβαίως ενήργη από κοινού. Η διαμορφωθείσα εν τούτοις κατάστασις

δεν επιτρέπει να υπολογίζωμεν ει μη μόνον εις τους προύχοντας, οι οποίοι όμως, επειδή είναι ολίγοι, θα έπρεπε να αναζητήσουν έξω της τάξεώς των βοήθειαν. Αλλ' όπως είπα, δεν υπάρχει εμπιστοσύνη προς εκείνους, οι οποίοι δεν εξεδηλώθησαν και, κατά συνέπειαν, δεν υπάρχει δύναμις, δια να συγκρατήση τους στασιαστάς.

Δια τούτο όλαι αι ελπίδαι των εναποτίθενται εις την ζωηρότητα του κ. Τοποτηρητού και εις τας ενεργείας, τας οποίας θα θεωρήση ωφελίμους εις την εξόχως δύσκολον αυτήν περίπτωσιν και εις την Α.Ε τον Λόρδον Ύπατον Αρμοστήν.

Αγ. Μαύρα 30 Σεπτεμβρίου 1819 ε.ν

Εκ του Περιθ.

N 66

Προς την Α.Ε τον κ. Β. Ε. Θεοτόκην Ιππ. κτλ, πρόεδρον της Βουλής των Ιονίων Νήσων. Κέρκυραν. >>

ΟΙ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΣΤΟΒΙΝ ΣΤΟ ΚΕΝΟ...

Η κατάσταση, μετά τη συνεργασία, Στόβιν – Βαφέα – Ντ' Όριο, φάνηκε να ημερεύει και ο Στόβιν επανέρχεται με νέα προκήρυξη προς τους Χωρικούς την Τρίτη 1 Οκτώβρη και σε μια προσπάθεια να τους καθησυχάσει, τους διαβεβαιώνει ότι τα αιτήματά τους εστάλησαν στην Κεντρική Κυβέρνηση, ενώ τους εκφράζει την επιθυμία του, να ελευθερώσουν οι Χωρικοί κάποιους κατοίκους της πόλης τους οποίους είχαν συλλάβει, όταν οι τελευταίοι είχαν βγει στα αμπέλια τους για τρύγο, που διατηρούσαν στην εξοχή...

<<Προκήρυξη 1 Οκτωβρίου 1819

Χτες Δευτέρα στις 2 μ.μ οι αιτήσεις σας; Εστάλησαν στην Α.Ε το Λόρδο Μεγ. Αρμοστή στους Κορφούς και πιστεύω πως αυτή την ώρα έχουν φτάσει στο σκοπό τους. Κατόπιν αυτού οι ιδιοκτήτες αμπελιών στην εξοχή γνωρίζοντας ότι κάθε ταραχή είχε τελειώσει, αναχώρησαν για τα κτήματά τους και τα ιδιωτικά τους έργα. Με μεγάλη έκπληξη πληροφορήθηκα, ότι μερικοί από τους κυρίους αυτούς συνελήφθησαν στο δρόμο. Θέλω να πιστεύω, ότι οι διαθέσεις σας είναι οι πιο δίκαιες του κόσμου. Προ απόδειξη αυτού επιθυμώ να αφεθούν οι παρά πάνω κύριοι ελεύθεροι και καθένas τους να γυρίση στις ατομικές του ασχολίες.

Φρ. Στόβιν, Αντ/ρχης>>

Την ίδια πάντα μέρα (1 Οκτώβρη 1819) ο Τοποτηρητής Φρειδερίκος Στόβιν προχωρεί και σε νέα προκήρυξη προς τους Χωρικούς, γνωστοποιώντας τους πως έλαβε απάντηση στην αναφορά, που είχε υποβάλλει στην Κεντρική Κυβέρνηση, στις 28 Σεπτεμβρίου.

<<Προκήρυξη 1 Οκτωβρίου 1819

Ο Τοποτηρητής έλαβε έγγραφο από την Α.Ε το Μεγάλο Λόρδο Αρμωστή με χθεσινή ημερομηνία εις απάντηση αναφοράς, που έστειλε (οΤοποτηρητής) στους Κορυφούς αμέσως μετά τη συνάντηση που είχατε την 28-9-1819 κοντά στους Σφακιώτες, στην οποία παρίστατο και ο αρχηγός της εκκλησίας. Το έγγραφο αυτό εκφράζει τη διάθεση της Α.Ε και της Γενικής Κυβερνήσεως να ληφθή υπ' όψη με επιείκεια η αίτησή σας μόλις φθάση.

Ταυτόχρονα ο Τοποτηρητής συμβουλεύει όλες τις τάξεις να γυρίσουν στα συνήθη έργα τους και να περιμένουν την απάντηση στην αναφορά, η οποία δεν αμφιβάλει καθόλου, ότι θα λύσει τις διαφορές σας, και σας υπόσχεται να σας τη γνωστοποιήσει.

Φ Στόβιν αντ/ρχης>>

Η απάντηση, όμως, δεν ικανοποιεί τους Χωρικούς, γιατί την θεωρούν γενικόλογη, χωρίς κανένα ουσιαστικό δεσμευτικό περιεχόμενο, απ' την πλευρά της Κεντρικής Κυβέρνησης, για την κατάργηση της νέας φορολογίας που ζητούσαν. Τα νέα κυκλοφόρησαν ταχύτατα σε όλο το νησί και οι αντιδράσεις των κατοίκων κάποιων χωριών, γιατί δεν πήραν όλα μέρος στην Εξέγερση, οδήγησε σε περαιτέρω μαζικοποίηση το σώμα των Στασιαστών Χωρικών, οι οποίοι στις 2 Οκτώβρη καταλαμβάνουν και πάλι το ύψωμα της Καθάριας Ράχης πάνω απ' την πόλη. Μέσα στην πόλη ο φόβος των αρχόντων μεγάλωσε. Προσπάθησαν να δημιουργήσουν σώμα ένοπλο διακοσίων ανδρών με δικά τους έξοδα, αλλά δεν βρήκαν πρόθυμους... Ο Έπαρχος στέλνει νέα αναφορά στην Κεντρική Κυβέρνηση και ξεκάθαρα ζητάει βοήθεια...

ΝΕΑ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΠΑΡΧΟΥ. ΣΠΕΥΣΑΤΕ...

Ακολουθεί η νέα αναφορά του Έπαρχου της Αγίας Μαύρας προς την Κεντρική Κυβέρνηση στην Κέρκυρα, με ημερομηνία 2 Οκτώβρη, στην οποία επίσημα καλεί βοήθεια απ' την Κέρκυρα, προκειμένου να μη γίνουν θύματα ενός μανιασμένου όχλου, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά:

<<Με την αναφορά μου της 30 Σεπτεμβρίου πληροφόρησα την Υ. Ε δια την κατάσταση, που προκάλεσαν σε τούτο το νησί τα αιτήματα των ενόπλων χωρικών. Δεν στάθηκε δυνατό, παρά τις προσπάθειές μου και την συνεργασία του κ. Τοποτηρητού, να πείσουμε τους στασιαστές να υποχωρήσουν και να αφήσουν τα όπλα, μολονότι με σχετική προκήρυξή του, που έστειλε ψες βράδυ σε όλα τα μέρη, όπου υπάρχουν τέτοιοι, τους διαβεβαίωσε ότι και ο Ύπατος Αρμοστής και η Κεντρική Κυβέρνηση θα μελετούσαν με κατανόηση τα αιτήματά τους.

Τα χωριά που πρώτα έκαμαν στάση προσπαθούν, το ένα μετά το άλλο, να παρασύρουν και τα άλλα, ακόμη και με απειλές για να ενεργήσουν για το κοινό δίκαιο. (Πράγματι) παρέσυραν μαζί τους και διάφορα άλλα και ήρθαν πολλοί να καταλάβουν την Καθάρια Ράχη.

Έτσι η πόλη απειλείται συνεχώς και οι κάτοικοι είναι ταραγμένοι. Οι προύχοντες (principali) προσφέρονται να εξοπλίσουν με δικά τους έξοδα διακόσια άτομα για την φρούρηση της πόλης και για τον σκοπό αυτό κάλεσαν μερικούς εμπίστους και τους ανέθεσαν να στρατολογήσουν αυτόν τον αριθμό. Όμως αυτή η προσπάθεια, παρά τις μεγάλες μας ελπίδες, πήγε χαμένη, διότι κανένας απ' όσους μπορούν να πάρουν όπλα δεν δέχτηκε να γραφτή.

Αφού απέτυχε αυτή η προσπάθεια, εστρατολογήθηκαν για την υπεράσπιση της πατρίδας όλοι ο καλοί πολίτες, οι οποίοι παρουσιάστηκαν αυθόρμητα, αλλά ο αριθμός τους δεν είναι ικανός να προσφέρει την υπεράσπιση που απαιτεί η περίπτωση.

Γι αυτό εγώ βλέποντας την πόλη σε μεγάλο κίνδυνο δεν μπορώ παρά από καθήκον και σαν (απλός) πολίτης, να ζητήσω απ' την Υ. Ε και τον Λόρδο Υ. Αρμ. Εκείνη την βοήθεια, που χρειάζεται για να μη γίνωμε θύματα μianού όχλου μανιασμένου.

Πήγαν σήμερα να συναντήσουν τους ένοπλους οι κύριοι κόμης Ντ' Όριο και Θωμάς Βαφέας, για να τους καθησυχάσουν, αλλά δεν κατάφεραν τίποτα. Λέγουν δε πως δε θα αφήσουν τα όπλα μέχρι να πάρουν απάντηση στα αιτήματά τους, τα οποία απιτούν να ικανοποιηθούν απόλυτα.

Αγία Μαύρα 2 Οκτωβρίου 1819 ώρα 7 το βράδυ

Απ' το περιθώριο

Αρ. 67

Προστην Α.Ε τον Κύρ. Β. Ε Θεοτόκη, ιππότην κλπ και πρόεδρον της Βουλής του Κράτους των Ιονίων Νήσων. Κέρκυραν.

(Αντίγραφο από την σελ. 37 του 3^{ου} κατάστιχου <<Διαφόρων επιστολών>> του Επαρχείου Αγίας Μαύρας.)

Η αγωνία όλων είναι στο κατακόρυφο. Την επομένη, 3 Οκτώβρη 10 το πρωί, όπως επισημαίνει ο Έπαρχος Αγίας Μαύρας, στέλνει ακόμη μία επιστολή στον Κυβερνήτη Β. Ε, Θεοτόκη, προφανώς κάτω απ' την τεράστια πίεση των γεγονότων, αλλά κάνοντας λόγο και για απατημένους (delusi) χωρικούς. Με το όρο <<απατημένοι>> του

Έπαρχου μπορεί ο αναγνώστης να οδηγηθεί σε δύο σκέψεις. Ή εννοεί ότι οι αρχηγοί Χωρικοί εξαπάτησαν την μεγάλη μάζα των Εξεγερμένων και τους οδήγησαν σε μια τέτοια πολεμική κατάσταση, ή, πιθανόν, να εννοεί σαν <<απατημένους>> τους Χωρικούς, διότι η απαντητική επιστολή στην αναφορά τους προς την Κεντρική Κυβέρνηση, ήταν αοριστόλογη. Γνωρίζοντας, όμως, πως Έπαρχος, πλέον Αγίας Μαύρας, μετά την παραίτηση, αν την δεχθούμε σαν πραγματική, εξηγήσαμε την αμφιβολία, του Λευκαδίτη Νικόλαου Καββαδά, είναι <<άνθρωπος των άγγλων>>, ο Κεφαλλονίτης Δανιήλ Χοϊδάς, μάλλον, την πρώτη των περιπτώσεων εννοεί... Αλλά μήπως και ο Καββαδάς αν παρέμεινε, τελικά, δεν θα ήταν φιλικά διακείμενος στην προστασία;

<<Βρίσκομαι όλο και περισσότερο στην ανάγκη να ενοχλώ την Κεντρική Κυβέρνηση με τις αναφορές μου για την απαίσια και επικίνδυνη κατάσταση που επικρατεί σε τούτο το νησί.

Οι απατημένοι (delusi) χωρικοί αντιστέκονται με λυσσασμένο πείσμα και δεν θέλουν να ησυχάσουν και (επί πλέον) άρχισαν να γίνονται κύριοι των περιουσιών των κατοίκων της πόλης. Τα ποιμνία που είχαν μερικοί στο γειτονικό χωριό αρπάχθησαν από τους χωρικούς. Κατά την διάρκεια της νύχτας πήγαν στη θέση <<Παναγιούλα>>, (Madonina), όπου έχει λιοστάσιο ο βουλευτής (senatore) του Νησιού κ. Ζαμπέλης, γα να το καταστρέψουν και τους απότρεψαν, τουλάχιστον για τούτη τη φορά, οι κολλήγοι (colloni), που κλαίγοντας τους είπαν πως έχουν και αυτοί μερίδιο και θα πάνε χαμένοι, αν κοπούν τα δέντρα.

Εγώ, από στιγμή σε στιγμή, περιμένω καταστροφές απ' αυτό το πλήθος, το τόσο εξαγριωμένο, που δε θέλει να ημερέψει,

είναι, επομένως, μεγάλη ανάγκη να λάβει επείγοντα μέτρα η Κεντρ. Κυβέρνηση, γιατί κάθε άργητα θα αποβή μοιραία και θα προξενήσει μεγάλη καταστροφή. Αυτό το ζητώ ολόθερμα.

Δεν είναι δυνατό να πληρώσωμε εκατό ή διακόσιους ανθρώπους και να τους πείσουμε (να συμφωνήσουν), γιατί έχοντας όλοι κάποια ιδιοκτησία στην εξοχή φοβούνται, μήπως την καταστρέψουν οι χωρικοί, που τους απειλούν. Ο πληθυσμός της πόλης έχει πια αρματωθεί, αλλά ο καθένας επιθυμεί να υπερασπίση το σπίτι του και την οικογένειά του και δεν θέλει να ενεργήση ανοιχτά και μαζί με τους άλλους.

Αγία Μαύρα 3 Οκτώβρη Ώρα 10 το πρωί

Περιθ.

Αριθ. 68 προς την Α.Ε τον κ. Θεοτόκην κλπ πρόεδρον της Βουλής. Κέρκυραν.

(Αντίγραφο του 3ου καταστίχου <<Διαφ. Επιστολών>> Επαρχείου Αγίας Μαύρας.

ΕΠΙΒΟΛΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ...

Οι χωρικοί δεν έχουν πεισθεί θεωρώντας την απάντηση του Αρμοστεύοντα Άνταμ γενικόλογη στο συγκεκριμένο αίτημά τους. Έχουν στρατοπεδεύσει ουσιαστικά ενισχυμένοι στην Καθάρια Ράχη και καθαρά απειλούν την πόλη. Θρυαλλίδα για όσα επακολούθησαν έδωσε το γεγονός πως την Κυριακή τις 3 Οκτώβρη, απ' την Καθάρια Ράχη οι Χωρικοί, είδαν φρεγάτες και μπρίκια αγγλικά να φτάνουν στον θαλάσσιο χώρο προ του Κάστρου. Ήταν ολοφάνερο πως έφερναν αγγλικό στρατό. Ξεχύθηκαν τότε μέσα στην πόλη, όπου επεκράτησε πανικός... Οι κάτοικοι της πόλης έφευγαν ανατολικά προς το Κάστρο, το μόνο ασφαλές σημείο. Παρά την ένταση μέσα στην πόλη δεν φαίνεται να υπήρξαν μεγάλες καταστροφές, πλην από κάποιον αψίκορο, ο οποίος έβαλε φωτιά σε μαγαζί του Δημογέροντα Σταύρου στην αγορά...

Ο Κωνσταντίνος Μαχειράς (<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 52), περιγράφει τα γεγονότα που επηκολούθησαν, όταν οι Χωρικοί μπήκαν στην πόλη:

{... Πληροφορηθείς ο Στόβενς ότι οι χωρικοί έχοντες πρόθεσιν να καύσουν τας οικίας των αρχόντων, ήρχισαν να κατέρχονται προς την πόλιν, λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα προς αντιμετώπισιν παντός ενδεχομένου. Τοποθετεί πεδινά πυροβόλα έξωθι του Αγίου Μηνά, όπου τότε ήτο η Πύλη της πόλεως μετά χάνδακος, (Σημ. Συγ. Η περίφημη Ντάπια, δηλαδή η τάφος που ξεκινούσε απ' τα Βαρδάνια και κατέληγε στις τότε αλυκές, <<ζώνοντας>> περιμετρικά την πόλη), αναπτύσσει τους άνδρας του εις τάξιν μάχης και κταρτίζει περιπολίας... Οι χωρικοί ιδόντες τα πλοία εκ τινος υψώματος, (τα πολεμικά πλοία των άγλων με στρατό), και

ερεθισθέντες έτι περισσότερο, πηδούν τον έξωθι του Αγίου Μηνά χάνδακα και επιτίθενται κατά των άγγλων. Κατά την επίθεσιν εκείνη εφονεύθησαν στρατιώται τινες ως και εις αξιωματικός του πυροβολικού. Ενός δε πυροβολητού ο Ιωάννης Μελάς απέκοψε την χείρα. Μεθ' ο οι χωρικοί ανατρέψαντες τα Αγγλικά πυροβόλα απόθησαν τους άγγλους. Εισήλθον εις την πόλιν και έθεσαν πυρ εις την οικίαν του Ανδρέα Σταύρου. Οι περισσότεροι των πολιτών έντρομοι εκλείσθησαν εντός των οικιών των, τινές δε εξήλθον της πόλεως τραπέντες άλλοι εις του Μύλους, άλλοι εις το φρούριον και άλλοι εις τα προάστεια. Οι στασιασταί εξήτουν να συλλάβουν τους άρχοντας και τους ομόφρονάς των, ίνα τους φονεύσουν, καθ' όσον είχαν την έμμονον ιδέαν ότι ούτοι ήσαν όργανα της αγγλικής προστασίας. Οι στασιασταί παρέμειναν εν τη πόλει μέχρι της εσπέρας, αλλ' επειδή οι άγγλοι είχαν ρίψει τρεις κανινοβολισμούς εκ του φρουρίου με μύδρους, ούτοι απεσύρθησαν εις τα όρη, (Καθάρια Ράχη)...}

Μετά τα γεγονότα εντός της πόλης, την επομένη ημέρα ο Στόβιν κηρύσσει τον στρατιωτικό νόμο στο νησί της Αγίας Μαύρας.

<<4 Οκτωβρίου 1819

Δυνάμει διαταγής που ο τοποτηρητής έλαβε, κηρύσσεται από την Α.Ε τον Λόρδο Μεγάλο Αρμοστή σε τούτο το νησί ο στρατιωτικός νόμος. Όλοι εκείνοι που έχουν καλές διαθέσεις για το καλό της πατρίδος των καλούνται με την παρούσα να μένουν ήσυχοι στα σπίτια τους μέχρις ότου η ανταρσία που άρχισε να καταπαύση.

Φ Στόβιν>>

Με νέα του προκήρυξη κοινοποιεί στους χωρικούς μια ύστατη έκκληση να παρατήσουν τις θέσεις τους στην Καθάρια Ράχη και να επιστρέψουν στις εργασίες τους, ενώ, κατά τον Κωνσταντίνο Μαχαιρά, (<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 52) ξανασυναντά τους Εξεγερμένους χωρικούς και τους συμβουλεύει και πάλι να επιστρέψουν στις εργασίες τους, για να ακούσει απ' τον Σφακιώτη παπά Γεώργιο Ασπρογέρακα το: <<Κολονέλο! Κολονέλο! Αν έχης εσύ μπαρούτες και κανόνια έχομε κι εμείς καρυοφίλλια για να σε πολεμήσωμε>>...

<<Προκήρυξη

4 Οκτωβρίου 1819

Κάτοικοι της Λευκάδος

Δεν είναι ακόμη για σας αργά να επανέλθετε στην οφειλόμενη υπακοή στους νόμους. Το πρώτο βήμα (η αρχή) έγινε από τα δικά σας ανόσια όπλα και μέχρι τώρα έχω δείξει την πιο μεγάλη ανεκτικότητα. Έχω στις διαταγές μου μεγάλη βρετανική στρατιωτική δύναμη, και με τούτη την προκήρυξη και για τελευταία φορά σας καλώ να υπακούσετε στην Προκήρυξη της Α.Ε Λόρδου Μεγάλου Αρμυστού.

Φ. Στόβιν>>

Οι Χωρικοί δεν υπακούουν, ούτε διαλύονται. Ο Στόβιν αποφασίζει να επιτεθεί στους Χωρικούς....

Η ΜΕΓΑΛΗ ΦΟΝΙΚΗ ΜΑΧΗ ΣΤΟΥ ΜΠΟΖΑ...

Εκ προοιμίου και ευθύβολα θα επισημάνομε, για την οικονομία και την κατανόηση της παρούσης ενότητας, αυτή της ιστορικής μάχης, η οποία αποτελεί τον ομφαλό του Μεγάλου Ξεσηκωμού, πως, η Εξέγερση των Χωρικών, με την διττή στόχευση, μπόρεσε να μετουσιώσει το συναίσθημα σε πρακτικά ζητήματα, όλα να συνανήκουν στο αλώβητο και απαραχάρακτο αίτημα για εθνική και κοινωνική απεξάρτηση.

Για την εμβάθυνση του γεγονότος της Εξέγερσης, και δη στο στάδιο της κορύφωσης της, την πολεμική σύγκρουση, δεν θα αρκέσει μόνο η γνώση της ιστορίας, που στηρίζεται στην επιστημονική καταγραφή, αλλά σπουδαίο ρόλο μπορεί να διαδραματίσει και η παράδοση, η οποία λειτουργεί σαν διαχρονική διεισδυτική ματιά στα γεγονότα, διαμορφώνοντας και αυτή σε ικανοποιητικό βαθμό την συλλογική ιστορική μνήμη. Απ' την στιγμή, μάλιστα, που, όπως προαναφέρθηκε, ελάχιστα επίσημα περιγραφικά ιστορικά στοιχεία έχουμε για αυτή την σημαντική μάχη, στην περιοχή του Μπόζα των Σφακιωτών, τα οποία να προέρχονται απ' την πλευρά των Χωρικών, σημαντική έλλειψη, την οποία επισημαίνουν σχετικά, οι Πάνος Ροντογιάννης και Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης. Αναγκαστικά, ως εκ τούτου θα ερανισθούμε στοιχεία απ' την τοπική Σφακιώτικη παράδοση και δη απ' τον προειρημένο Βαγγέλη Γληγόρη, ο οποίος μας είχε δώσει, σε ανύποπτο χρόνο, ένα υποτυπώδες χωροταξικό σχεδιάγραμμα της περιοχής, αλλά και των κινήσεων των δύο αντιπάλων.

Οι Χωρικοί, απ' το ύψωμα της Καθάριας Ράχης, μπορούσαν να αντικρύσουν τις στρατιωτικές κινήσεις των Άγγλων στον κάμπο της

πόλης, αλλά σίγουρα θα είχαν και πληροφοριοδότες μέσα απ' την Χώρα, απ' τον χώρο των δυσαρεστημένων...

Στην άλλη πλευρά, ο άριστα οπλισμένος, με σύγχρονα μυδράλια στρατός των Άγγλων, τριχοτομήθηκε και επεχείρησε κυκλωτική κίνηση των Χωρικών, πολεμική κίνηση του οργανωμένου αγγλικού στρατού, γιατί πίστευαν οι άγγλοι, πως, αποχωρούντες οι Χωρικοί, απ' την Καθάρια Ράχη, στην θέα του καλοοπλισμένου στρατού, θα διασκορπίζονταν σε ομάδες, προκειμένου να διαφύγουν, σε μια ακτίνα απ' την περιοχή της Απόλπαινας, έως την περιοχή Καλλιγώνι... Έτσι, στα πλαίσια των εκκαθαριστικών τους επιχειρήσεων, το ένα τμήμα τους ακολούθησε την δημοσιά, θα λέγαμε, τον καρόδρομο, που είχαν ανοίξει οι Ενετοί, χρόνια πριν, αφού οι άγγλοι είδαμε πως ελάχιστα ασχολήθηκαν με τις υποδομές στο νησί, και αν κάτι επιθυμούσαν από πλευράς υποδομών, αυτό συνέβαινε μόνο με καταναγκαστική εργασία των πολιτών. Είναι ο ίδιος με τον σημερινό δρόμο, που συνδέει την Πόλη με τους Σφακιώτες, με ελάχιστες διευθετικές παρεμβάσεις σε σχέση με εκείνη την εποχή. Το δεύτερο τμήμα του αγγλικού στρατού ακολούθησε διαδρομή απ' το Φρύνι, ανερχόμενο προς τα ορεινά.

Εδώ αντιλέγει η Σφακιώτικη παράδοση και επιμένει πως, ακολούθησαν μονοπάτι ανατολικότερα του Φρυνίου, απ' την Απόλπαινα και συγκεκριμένα απ' το σημείο κοντά στη Μονή της Οδηγήτριας, ανεβαίνοντας περίπου κατά μήκος του ανατολικού πρானούς του σημερινού φαραγγιού της Μέλισσας, και τελικά, μέσα απ' την περιοχή <<Μποτσάρες>>, θα συνέκλιναν στην περιοχή του Μπόζα, ώστε να συναντήσουν το ανερχόμενο απ' την δημοσιά πρώτο τμήμα του αγγλικού στρατού. Η αντίρρηση των Σφακιωτών για διαδρομή των άγγλων μέσω Φρυνίου ή Απόλπαινας, έχει λογική

εξήγηση και εντοπίζεται στο γεγονός, πως, το Φρύνι βρίσκεται δυτικότερα και μία πιθανή ανάβαση απ' τον χώρο του θα οδηγούσε το απόσπασμα των άγγλων στο απότομο δυτικό πρηνές του Φαραγγιού της Μέλισσας, που δύσκολα θα το διάβαιναν...

Εξυπακούετε, ασφαλώς, πως οι άγγλοι, σίγουρα θα είχαν επιλέξει <<συρτάρια>> , στην ντόπια έκφραση, δηλαδή ντόπιους συνεργάτες οδηγούς, που θα τους οδηγούσαν, αφού δεν γνώριζαν το ανάγλυφο της περιοχής και τα δύσβατα μονοπάτια. Το τρίτο οπλισμένο τμήμα του αγγλικού στρατού επεχείρησε την άνοδο στα ορεινά απ' την περιοχή του Καλλιγωνίου, ανεβαίνοντας δυτικά της ιστορικής περιοχής του Κούλμου, στην περιοχή Βλύχα και Περιβολάκια, και μέσω της περιοχής Μαυρονέρι θα συνέκλιναν προς συνάντηση και των άλλων δύο τμημάτων στην περιοχή του Μπόζα. Αυτή είναι η στρατηγική κίνηση των άγγλων, επαναλαμβάνομε, σύμφωνα με την Σφακιώτικη παράδοση, η οποία, για τους γνωρίζοντες την περιοχή, είναι συμβατή με τα περιγραφόμενα.

Απ' την πλευρά τους ο Χωρικοί, περίπου πεντακόσιοι, αφού είδαν απ' την Καθάρια Ράχη και ειδοποιήθηκαν σχετικά με την έξοδο του βαριά οπλισμένου αγγλικού στρατού απ' την Χώρα, δεν κιόττεψαν, όντες με καριοφύλλια και πιστόλες απέναντι στα μυδράλια των άγγλων, ούτε διασκορπίστηκαν σε ομάδες, όπως πίστευαν οι άγγλοι. Μπορούσαν, κάλλιστα, καθ' ομάδες να πάρουν διάφορα σύντομα μονοπάτια, που γνώριζαν άριστα, επιστροφής για τα χωριά των Σφακιωτών, και να διαλυθούν ησύχως... Προτίμησαν, όμως, να αναμετρηθούν με τον αγγλικό στρατό, στήνοντας ενέδρα κλεφτοπόλεμου στους ανερχόμενους στα ορεινά άγγλους, με την αποφασιστικότητά τους να εκπηγάξει εξ όσων ιδεολογικών, αλλά και κοινωνικών παραγόντων αναλυτικά εκθέσαμε στο πρώτο μέρος

του παρόντος. Και εδώ υπεισέρχεται ο καλός στρατηγικός σχεδιασμός των Χωρικών, στον οποίο προαναφερθήκαμε. Άριστοι γνώστες του ανάγλυφου της περιοχής, αντελήφθησαν πως, τα τρία τμήματα των άγγλων, για να περάσουν μέσα στο οροπέδιο των Σφακιωτών, θα συνέκλιναν στην περιοχή του Μπόζα, όπου υπάρχει στένωμα και απ' το οποίο διέρχεται, όπως προείπαμε, ο κεντρικός δρόμος Χώρα – Σφακιώτες. Ακριβώς, όπως και η Σφακιώτικη παραδοσιακή περιγραφή της περιοχής, ο Πάνος Κουινιάκης: (<<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ'ΗΜΑΣ>>, Σελίδα 31), δίνει τα χωροταξικά στοιχεία της περιοχής της σύγκρουσης και περιγράφει την τοποθεσία <<Στου Μπόζα το πηγάδι>>, σαν ΣΤΕΝΩΜΑ, στο οποίο εγκλώβησαν τον αγγλικό στρατό οι Χωρικοί, προκαλώντας του απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό. Αναφέρει χαρακτηριστικά:

{... Άμα εισήλθον εις την στενήν εκείνην δίοδον οι άγγλοι, οι Χωρικοί εκ των έμπροσθεν και των όπισθεν έβαλλον κατ' αυτών. Ολόκληρος η δίοδος επληρώθη αγγλικών πτωμάτων, τα οποία κατόπιν ερρίφθησαν εις το εκεί φρέαρ χρησιμεύον ως κοινός τάφος...}

Ας συνεχίσουμε να δούμε πως ορίζεται χωροταξικά αυτό το Στένωμα, του οποίου έχομε και βιωματική αντίληψη. (Σημ. Συγ. Ακριβώς στο στένωμα του Μπόζα έχομε ιδιόκτητο οικογενειακό χωράφι). Στην περιοχή υπάρχουν τρεις ευμεγέθεις λόφοι σε διάταξη τριγωνική. Στην βάση του τριγώνου υπάρχει ο λόφος του Μαλικότσι νοτιοανατολικά και ο λόφος του Μετζί δυτικά, ενώ στην κορυφή του τριγώνου υπάρχει ο λόφος του Μπόζα βορειοανατολικά. Έλαβαν και οι τρεις λόφοι αντίστοιχα τα ονόματά τους από τους ποτέ τούρκους ιδιοκτήτες των και έτσι αποκαλούνται μέχρι και των ημερών μας.

Αυτή η τριγωνική τους διάταξη δημιουργεί στο μέσον του τριγώνου το στένωμα, για το οποίο κάναμε λόγο, απ' το οποίο αναγκαστικά θα περνούσε ο αγγλικός στρατός.

Οι Χωρικοί κατέλαβαν στα δυτικά το ύψωμα του Μετζί, ώστε να υπάρχει εύκολος δρόμος διαφυγής και υποχώρησης προς την περιοχή της Μέλισσας και από εκεί προς το χωριό Κάβαλος των Σφακιωτών, όπου θα έχαναν τα ίχνη τους ο άγγλοι. Απ' το <<μητηρίζι>> - ύψωμα αυτό του Μετζί χτύπησαν τους διερχόμενους άγγλους, αφού κατά μέτωπον γνώριζαν πως δεν μπορούν να τους αντιμετωπίσουν σε ανοιχτό χώρο με τον βαρύ οπλισμό, που διέθεταν οι δεύτεροι! Παραστατικότητα περιγράφει την πολεμική τακτική των Χωρικών και σχεδόν όλα τα συμβάντα, ο Ιωάννης Κολόκας, στην περίφημη <<ΡΙΜΑΔΑ>> του, η οποία, σημειωτέον ταυτίζεται με όσα αναφέρει η Σφακιώτικη παράδοση για την ιστορική μάχη. Η εν λόγω <<Ριμάδα του Κολόκα>>, την οποία θα παρουσιάσουμε εξ ολοκλήρου παρακάτω, μπορεί να μην χρησιμοποιήθηκε σαν βασικό αποδεικτικό ιστορικό υλικό, κυρίως απ' τον Πάνο Ροντογιάννη, αν και την καταχωρεί στην εργασία του και ο ίδιος, όμως, κατά την άποψή μας, αν είναι δόκιμος ο σημερινός όρος, έχει <<ρεπορταζιακό>> περιεχόμενο, και λόγω της πιστής καταγραφής των γεγονότων, και διότι εγράφη σε ίδιο χρόνο με την Εξέγερση, στα 1819.

{... Κι αρχίσανε να πολεμούν από τα μητηρίζια

Τα βόλια τα χωριάτικα τσ'εγγλέζους εθερίζαν...}

Η μάχη, ο κλεφτοπόλεμος ουσιαστικά, κράτησε αρκετά, μέχρι το τέλος των πυρομαχικών απ' την πλευρά των Χωρικών, οι οποίοι σταδιακά άρχισαν να υποχωρούν προς την διέξοδο του Καβάλου. Οι

άγγλοι τελικά πέρασαν με σημαντικές απώλειες και έφτασαν στους Σφακιώτες. Για τον αριθμό των απωλειών τους οι απόψεις δίστανται. Το δημοτικό τραγούδι, που εξιστορεί τα του Ξεσηκωμού των Χωρικών μιλά για διακόσιους στρατιώτες άγγλους νεκρούς. Αριθμός υπερβολικά υψηλός και μάλλον ... ποιητική, θα λέγαμε, αδεία, δημιουργημένος.

{... Τρεις μέρες κάνουν πόλεμο, δεν έχουν άλλα βόλια.

Διακόσιους εσκοτώσανε κι εκάψανε και σπίτια.}

Πάντα η παροδοσιακή τοπική Σφακιώτικη άποψη την οποία επικαλούμαστε μιλά για σαρανταπέντε άγγλους νεκρούς, και έναν χωρικό απ' την Καρυά καταγόμενο, τον Γηωργάκη. Η αγγλική εφημερίδα <<Morning Chronicle>> στις 17 Νοεμβρίου 1819, γράφει για δεκατρείς συνολικά νεκρούς. (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 298), επισημαίνοντας, βέβαια, ο Πάνος Ροντογιάννης πως οι πληροφορίες της εν λόγω εφημερίδας μπορεί και να μην είναι ακριβείς, για τα γεγονότα της Εξέγερσης. Το σχετικό άρθρο:

{... Τον περασμένο Σεπτέμβριο είχε επιβληθή μια φορολογία στα κοπάδια και στα ζώα που είναι πολυάριθμα στα ορεινά μέρη της Αγίας Μαύρας, της Κεφαλληνίας και της Ζακύνθου. Όταν έγινε στη Λευκάδα η πρώτη εφαρμογή αυτού του φορολογικού μέτρου, οι κάτοικοι της εξοχής παραπονέθηκαν στις τοπικές αρχές, αλλά προτού γίνη δυνατόν να επιτύχη κάποια ικανοποίηση, μια στάση ξέσπασε στο χωριό Σφακιώτες και γενικεύτηκε σε λίγο σε όλο το νησί. Ο λαός αντιστάθηκε στους φορατζήδες που ο επικεφαλής των σκοτώθηκε. Όταν οι στασιαστές πλησίασαν στην πόλη της Αγίας Μαύρας, άρχισε μάχη στην οποία

λέγεται πως από το ένα μέρος και το άλλο σκοτώθηκαν δεκατρείς και πολλοί τραυματίστηκαν...}

Αυτή ακριβώς η παραδοσιακή μας πηγή, επιμένει και επιβεβαιώνει ότι, οι νεκροί της μάχης, ερρίφθησαν στα υπάρχοντα πηγάδια στην περιοχή του Μπόζα, άποψη που ασπάζεται, είδαμε, και ο Πάνος Κουνιάκης και ο Ξενοφώντας Κούρτης, <<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ, σελίδα 5, όπως την αναφέρει, επίσης, αλλά με επιφύλαξη, και ο Πάνος Ροντογιάννης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 276). (Σημ. Συγ. Γνωρίζομε προσωπικά ένα εκ των πηγαδιών αυτών, διασωζόμενο και επί των ημερών μας. Πρόκειται για πηγάδι που ανήκει στην οικογένεια του Βασιλείου Γεωργάκη, (Τσάνε), απ' το Πινακοχώρι των Σφακιωτών και βρίσκεται ακριβώς στο προειρημένο στένωμα, όπου διεξήχθη η μάχη, στην σημερινή διασταύρωση του κεντρικού επαρχιακού δρόμου με αυτόν που κατευθύνεται στον Άγιο Νικόλαο στο Ρέμα των Καρυωτών. Έχομε παραστεί αυτήκοι μάρτυρες του ανωτέρω Βασιλείου Γεωργάκη, πολλά χρόνια πριν, ο οποίος μολογούσε, όπως είχε ακούσει απ' τον οικογενειακό του κύκλο, πως, αρκετά χρόνια μετά την μάχη, σε καθαρισμό του πηγαδιού, πράγματι ανασύρθηκαν ανθρώπινα οστά απ' τον λασπώδη πυθμένα του!!!).

Μία μόνο απώλεια διασώθηκε πως υπήρξε απ' την πλευρά των Χωρικών, όπως θέλει η Σφακιώτικη παράδοση, αλλά περιγράφει και ο Ιωάννης Κολόκας στην Ριμάδα του:

**ξ... Παρ' ένα Καρσανόπουλο Γηωργάκη το ελέγαν
αυτό πολέμα δυνατά από το μητηρίζι
στ' ασκέρι του ουγγλέζικο πάρα πολλούς θερίζει.
Κρίμα ήταν τέτοιο κορμί άδικα ν' αποθάνει**

Που ζωντανό δεν δίνονταν κανένας να τον πιάνη...}

Η στρατηγική διαφυγή των Χωρικών, όπως αναφέρθηκε, έγινε προς το χωριό Κάβαλος των Σφακιωτών. Εν συνεχεία πέρασαν στο επόμενο χωριό, τα Ασπρογερακάτα και από εκεί απ' το μονοπάτι, που συνέδεε, τότε, τα Ασπρογερακάτα με την Εξάνθεια, το οποίο διασώζεται και επί των ημερών μας, αφού ο σημερινός επαρχιακός δρόμος Ασπρογερακάτα - Εξάνθεια δεν είχε διανοιγεί ακόμη, διερχόμενο το μονοπάτι απ' το ιστορικό ύψωμα του Κόντρου, το προπύργιο του Γέρο Φωτεινού, στο ομώνυμο επικολυρικό αριστούργημα του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη. Συνεχίζοντας οι Χωρικοί απ' τον Κόντρο, έφτασαν στην περιοχή <<Μπαμπάκια>>, μικρό οροπέδιο πάνω στο Μέγα Όρος, παρακλάδι της Κεντρικής οροσειράς Σταυρωτά της Λευκάδος, και από εκεί, πάντα στο ίδιο μονοπάτι, έφτασαν στο μεσοδιάστημα Σφακιωτών και Εξάνθειας, στην θέση Άπρα Χαλίκια, όπου διαλύθηκαν σε διαφορετικές κατευθύνσεις, και σίγουρα δεν έγινε νέα μάχη εκεί με τους άγγλους. Η διαφυγή αυτή των Χωρικών έγινε ανάλογα με το χωριό προέλευσής τους.

{... Οι Λευκαδίτες το λοιπόν σαν έκαμαν τη χύσι

κανένας δεν εκούταγε μήτε να σταματήσει

πέρη επήραν τα βουνά και τα χαμολαγκάδια

στους άγγλους εκρυσφτήκανε σαν κ' ήτανε ζαρκάδια...}

Οι Νοτιολευκαδίτες πορεύτηκαν προς τα χωριά τους μέσα απ' τα υψώματα των Σταυρωτών και την Ελάτη έφτασαν σε Μαραντοχώρι, Πόρο και Κοντάραινα. Οι Σφακιώτες και Καρσάνοι, κοντά στα χωριά τους όντες, διασκορπίστηκαν και έφτασαν σ' αυτά μέσα από γνωστά τους μονοπάτια. Δύσκολη ήταν η διαφυγή των Χωρικών απ' την Κατούνα και του παλιού χωριού Καρυώτη, αφού η εγκτάστασή τους

στον σημερινό χώρο των Καρυωτών, έγινε περί το 1950, αυτή η διαφυγή τους, εικάζεται, πως έγινε μέσα απ' την περιοχή του Λιβαδιού της Καρυάς και εν συνεχεία απ' τον Χοιρόλακο και την Βράχα.

Οι άγγλοι, παρά τις απώλειές τους, συνέχισαν τον δρόμο και έφτασαν στους Σφακιώτες. Ήταν 4 Οκτώβρη 1819. Δεν βρήκαν τους Εξεγερμένους Χωρικούς, παρά γυναίκες, παιδιά και γέρους.

ξ... Και οι ουγγλέζοι από κοντά μ' άκοπη μπαταρία

Εις την Λευκάδα εμπήκανε κ' επιάσαν τα χωρία.

Άνθρωπο δεν ευρήκανε σε σπίτια και παλάτια

Πέρη βαγένια με κρασιά ευρήκανε γιομάτα,

Άλλ' 'επιαν άλλα έχυσαν...}

Οι άγγλοι προχώρησαν σε βίαιες καταστροφές στα χωριά των Σφακιωτών, καίγοντας σπίτια και αδειάζοντας απ' τα κατώγια των σπιτών των χωριών κρασιά και λάδια!!! (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 277). Η μάχη τελείωσε. Οι άγγλοι <<πέρασαν>> στους Σφακιώτες, αλλά με ανθρώπινες απώλειες. Απ' την πλευρά τους οι Χωρικοί διέφυγαν. Διέφυγαν, όμως, με το φορτίο των ιδεών τους αλώβητο... Αυτό το φορτίο ιδεών και αξιών, είναι που ατσαλώνει, επιγενέστερα, με το απ' το δικό τους φρέαρ αντλημένο εξεγερσιακό υλικό, την Επτανησιακή αφισβήτηση, που, τελικά, οδήγησε στην Ένωση...

ΝΕΑ ΓΡΑΠΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΞΕΣΗΚΩΜΟ

Ο μεγάλος Ξεσηκωμός πήρε θρυλικές διαστάσεις τις επόμενες δεκαετίες, κυρίως στον χώρο των Σφακιωτών, όπου κυοφορήθηκαν και εκτυλίχθηκαν τα πολεμικά γεγονότα. Πέρασε στην συλλογική τοπική ιστορική μνήμη σαν ένα κατόρθωμα και αποκοτιά μερικών <<λιανοντουφεκάδων>> Χωρικών να τα βάλουν με τον καλύτερα εξοπλισμένο στρατό, τότε, της Ευρώπης, αλλά και σαν μια δυναμική απάντηση προς τους προύχοντες της πόλης και την απαξία με την οποία εκφράζονταν για τους Χωρικούς του νησιού... <<Χωριάτες>>... Μια λέξη συνώνυμη... Σπιναλογκιτών τροφίμων, που όπως είδαμε στην εξέγερση των Χωρικών της Κέρκυρας στα 1652, συνοψίζονταν και στην Λευκάδα στο δόγμα: <<Εμείς δρούμε και επιδρούμε... Εσείς παράγετε και σωπαίνετε...>>.

Ο Ξενοφώντας Κούρτης, ένας αγωνιστής Χωρικός, δημοσιογράφος μετέπειτα σε τοπική εφημερίδα του νησιού, πήρε μέρος, φυλακίστηκε, μάλιστα, στο φονικό Συλλαλητήριο των Λευκαδίων Αμπελουργών στα 1935. Μετείχε, ως εκ τούτου, σε κάθε διεκδικητική κίνηση των Λευκαδίων Χωρικών Οινοπαραγωγών και έχει μια βιωματική γνώση και αντίληψη παρόμοιων Εξεγερσιακών κινημάτων, όπως αυτό του μεγάλου Ξεσηκωμού των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819 στους Σφακιώτες, για το οποίο γράφει στο βιβλίο του, σελίδα 5, με τίτλο: <<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ:

{... Όλες οι αγροτικές εκδηλώσεις στην Λευκάδα απ' τον 19^ο αιώνα περιστρέφονται γύρω απ' το κρασί το περίφημο ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ. Είναι πολλές και μαχητικές οι εκδηλώσεις αυτές των οινοπαραγωγών χωρικών, που κατέβαιναν για διαμαρτυρία στην πόλη. Οι εξεγέρσεις αυτές

αφήκαν ζωηρές μνήμες στον αστικό πληθυσμό και παρέμεινε ιστορική η φράση<<ΟΙ ΧΩΡΙΑΤΕΣ ΕΡΧΟΝΤΑΙ...>>

Η Εξέγερση του 1819 έμεινε στην ιστορία σαν <<Επανάσταση των Σφακισάνων>>. Η Εξέγερση είχε αυτή καθ' εαυτή εθνικό χαρακτήρα και περιεχόμενο, γιατί εστρέφονταν κατά της αγγλικής προστασίας και πρωταρχικά απέβλεπε στην εθνική λευτεριά. Όμως το ότι εκδηλώθηκε σε περιφέρεια κατ' εξοχήν τότε οιοπαραγωγική, όπως ήταν οι Σφακιώτες, και το γεγονός ότι οι χωριάτες μανιασμένοι κατέβαιναν στην πόλη για να κάψουν τα σπίτια των <<αρχόντων>> που θεωρούσαν υπαίτιους όχι μόνο του εθνικού ξεπεσμού αλλά και του οικονομικού των μαρασμού απ' τους βαρειούς φόρους του κρασιού που είχε επιβάλλει η προστασία αποδείχνει περίτρανα και τα οικονομικά αίτια του ξεσηκωμού. Η Εξέγερση στο μεγάλο της μέρος ήταν ένοπλη. ΟΙ Άγγλοι θορυβούνται. Ο Τοποτηρητής άγγλος Στόβενς έλαβε έκτακτα μέτρα αμύνης, και απειλεί τους χωρικούς οι οποίοι με την βροντερή φωνή του Σφακισάνου Παπαγιώργη (Ασπρογέρακας) δίνουν την υπερήφανη απάντηση. <<Κολονέλο, Κολονέλο. Δεν μας τρομάζουν τα κανόνια σου, θα σε πολεμήσουμε με ψυχή και με καριοφύλλια>>.

Ο Άγγλος αντισυνταγματάρχης μ' ενισχύσεις που ήρθαν από την Κέρκυρα ανεβαίνει τα Λευκαδίτικα βουνά για να υποτάξει τον μαρτυρικό λαό. Οι αγρότες οχυρωμένοι στα ραχούλια της <<Μπόζας>> αμύνονται γενναία. Πολύωρη μάχη ακολουθεί. Οι Άγγλοι κατετροπώθηκαν. Οι αγρότες πανηγυρίζουν και θάβουν τους σκοτωμένους στο πηγάδι της Μπόζας που διατηρούνταν ως τα χρόνια μας εκεί και εθύμιζε τον άθλο. Σε λίγες μέρες οι αποικιοκράτες γερά ενισχυμένοι επανέρχονται και η στάση κατεστάλη, για να

επακολουθήσουν αφάνταστες θηριωδίες των άγγλων, πρωτάκουστες βαρβαρότητες σε βάρος των αμάχων. Τα κρασιά και τα λάδια από τα κατώγια των παραγωγών χύνονταν στους δρόμους τα σίτια ληστεύονται, ο κόσμος παίρνει τα βουνά. Όσους συνέλαβε ο στρατός της προστασίας κατέσφαξε απάνθρωπα και τα πτώματά των πασαλημένα με πίσσα τα εκρέμασαν σε σιδερένια κλουβιά στις ραχούλες που είναι σήμερα οι ανεμόμυλοι των Σφακιωτών. Η προστασία έστησε τρόπαια...}

Η ΘΩΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΠΑΡΧΟΥ!

Το πέρας της φονικής μάχης βρήκε τους άγγλους στους Σφακιώτες, όπου προχώρησαν σε βιαιοπραγίες στα χωριά. Οι μέρες, που ακολούθησαν στιγματίστηκαν με την πιο ελεεινή μορφή βίας απ' την πλευρά των άγγλων, βία με την μορφή απαγχονισμών των συλληφθέντων πρωταίτιων Χωρικών... Και αν μεν ο θάνατος εν καιρώ πολέμου είναι ανατριχιαστικό γεγονός, φανταστείτε οι απαγχονισμοί, στο πέρας της πολεμικής σύγκρουσης, με την χαρακτηριστική μανική πρόθεση για περαιτέρω εξευτελισμό του αθρώπου, τι είδους συναισθήματα μίσους και οργής ενέσπειρε στον κόσμο των Χωρικών...

Απ' την πλευρά του ο Έπαρχος Αγίας Μαύρας, επιχαιρόντας για την <<Κατάπνυξη της Εξέγερσης των Χωρικών>> στέλνει τέταρτη αναφορά στον Θεοτόκη στην Κέρκυρα, το βράδυ της 4^{ης} Οκτώβρη, με το πέρας της μάχης και την επέλαση των άγγλων στους Σφακιώτες. Με θριαμβευτικό ύφος αναγγέλει στον κεντρικό Κυβερνήτη πως:

<<Ενώ έμεινα με την ελπίδα, πως οι χωρικοί, μολονότι ένοπλοι – εφ' όσον δεν εστάθηκε δυνατόν να τους πείσωμε ν' αποσυρθούν – θα ανέμεναν τις αποφάσεις της Κυβερνήσεως, απρόβλεπτα και απροσδόκητα μας παραβιάσανε τα φυλάκια και εισβάλανε στην πόλη με τη φωτιά και το σίδερο χτες στη 1 περίπου μ.μ.

Ο φόβος και ο τρόμος των κατοίκων ήταν μέγιστος. Ένα μέρος απ' αυτούς έτρεξε να γλυτώσει στο φρούριο, το μόνο ασφαλές μέρος που υπήρχε σ' όλο το νησί.

Τα ατρόμητα στρατεύματα της Προστάτιδος Κυβερνήσεως διοικούμενα από τον γενναίο αρχηγό και διοικητή συνταγματάρχη Στόβενς, αντιμετώπισανε με

θάρρος απaráμιλλο τους επαναστάτες και τους απωθούσαν από όλα τα σημεία όπου επαρουσιαζότανε. Εν τούτοις εκείνο που τελικά έσωσε την πόλη κι όλους τους κατοίκους ήταν η έγκαιρη άφιξη των γενναίων ενισχύσεων, που έστειλε η Α. Ε ο Λόρδος Μέγας Αρμωστής, οι οποίες έφτασαν μια περίπου ώρα, αφ' ότου τα γεγονότα άρχισαν στην πόλη και αμέσως μετά την αποβίβασή τους, χωρίς καμιά ανάπαυση, εστάλθηκαν να βοηθήσουν και έφτασαν έγκαιρα, και μας έσωσαν από την καταστροφή, που μας απειλούσε, καθώς μεταξύ άλλων απάνθρωπα και αδίστακτα είχαν βάλει φωτιά στα μαγαζά του κ. Σταύρου στην αγορά, απ' όπου θα μπορούσε να καή μεγάλο μέρος της πόλεως. Αλλά κατά τύχην η φωτιά δεν εξαπλώθηκε.

Σήμερα οι επαναστάτες εξακολουθούσαν με την ίδια επιμονή να κατέχουν ένοπλοι τις θέσεις των κοντινών βουνών. Έπειτα όμως από μια συνομιλία που είχαν με τον κ. Τοποτηρητή, ο τελευταίος αναγκάστηκε να διατάξη τα στρατεύματα να βαδίσουν εναντίον τους και γρήγορα τους έτρεψε σε φυγή και τους κατεδίωξε στα βουνά, που γρήγορα εκείνοι έπιασαν, σαν το μόνο άσυλο που τους απέμεινε. Έτσι ο κ. συνταγματάρχης μπόρεσε να καταλάβη το χωριό Σφακιώτες, τη εστία των επαναστατών και το κέντρο των διαδοχικών επιχειρήσεων.

Ιδού λοιπόν ότι τη στιγμή αυτή όλα είναι ήσυχα και ασφαλή.

Εμείς οφείλομε ν' αποδώσωμε το σεβασμό της αιώνιας ευγνωμοσύνης στην Α.Ε το Λόρδο Μέγα Αρμωστή, που τόσο γρήγορα μας έστειλε υπεραρκετή βοήθεια αναγκαία για την προστασία μας, και κατόπιν στον εκλαμπρότατο κ. Τοποτηρητή συνταγματάρχη Φρειδ. Στόβενς, που με ακάματη προθυμία και με εξάαιρετη στρατιωτική ανδρεία

μας απάλλαξε μέσα σε λίγες ώρες από κίνδυνο, όπου όμοιό του δεν εγνώρισε αυτό το νησί.

Το καθήκον μου επιβάλλει να δώσω στην εξοχότητά σας αυτές τις πληροφορίες και δράττομαι της ευκαιρίας κτλ.

Αγία Μαύρα 4 Οκτωβρίου 1819 ε.ν ώρα 6 μ.μ

**Προς την Α.Ε τον κ. Β. Ε Θεοτόκην Πρόεδρο της Βουλής.
Κέρκυρα>>**

Έχει τεράστια σημασία, να εστιάσομε, εδώ, σαν μια επίρρωση όσων αναλυτικά έχομε παρουσιάσει περί της κοινωνικής διάστασης προυχόντων και Αγιομαυριτών χωρικών, στο γεγονός ότι... Οι προυχοντες της Λευκάδος, στις 28 Νοεμβρίου 1819, επέδωσαν στον Τοποτηρητή Στόβιν ψήφισμα, με το οποίο εξέφραζαν την ευγνωμοσύνη τους , για την γενναιότητα την οποία επέδειξε, προς καταστολή της Εξέγερσης των Χωρικών...(Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, Σελίδα 58). Συγχρόνως επέδωσαν στον ίδιο και χρυσούν μετάλλιο με την κατωτέρω επιγραφή...

Αστοί Λευκάδιοι

Σερ Φρειδερίκω Στόβενς

τω σωτήρει

ιππεί

Το εν λόγω ψήφισμα υπέγραψαν οι : Άγγελος Κόμης D' Orio, Άγγελος Χαλικιόπουλος, Πέτρος Πετρισόπουλος, Αντώνιος Κόνταρης, Ιωάννης Ψωμάς, Σπυρίδων Καλκάνης, Σπυρίδων Κονιδάρης, Θωμάς Βαφέας, Νικόλαος Σικελιανός, Αθανάσιος Πολίτης, Νικόλαος Ζαμπέλιος, Δημήτριος Κόμης Σεττίνης, Αδελφοί

Βαλαωρίτη, Δημήτριος Κράλλης, Ευστάθιος Τυπάλδος, Αθανάσιος Μοντεσάντος, Πάνος Λάης, Ιωάννης Δε – Τζώρτζης, Μαρίας Λάζαρης, Ιωάννης Μαρίνος, Αυγουστίνος Χαμοσφακίδης, Ιωάννης Μαρία Καλκάνης, Αντώνιος Σίδερης, Βασίλειος Βερούκιος και Αλέξανδρος και Αδελφοί Τσαρλαμπά.

Αγιομαυρίτισσα Χωρική με την ρόκα...

Ο ΑΝΤΑΜ ΕΠΙΚΗΡΥΣΣΕΙ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ...

Καταφθάνει στην Λευκάδα ο στρατηγός Άνταμ στις 13 Οκτώβρη, ο οποίος κατά την διάρκεια των πολεμικών γεγονότων στην Άγια Μαύρα, ήταν Αρμοστεύων στην Κέρκυρα, διότι ο Μαίτλαντ απουσίαζε στην Μάλτα. Η σκληρότητα την οποία επέδειξε, είναι φρικτή, παρά το γεγονός ότι διατηρούσε σχέσεις, όντας στην Κέρκυρα σαν Αρμοστεύων, με ζωντοχήρα Ελληνίδα, το γένος Σούφη, την οποία, τελικά, παντρεύτηκε στις 17 Ιανουαρίου 1824, σε μια λαμπρή τελετή, όταν και επίσημα είχε διαδεχθεί στην Αρμοστεία τον Μαίτλαντ. (Πάνου Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 44). Ερχόμενος στο νησί ο Άνταμ αναλαμβάνει την υπόθεση της Εξέγερσης των Λευκαδίων Χωρικών, ορίζοντας τον λοχαγό Εμμανουήλ Σουμίλα και τον άγγλο υπολοχαγό Γκρίεσσον επόπτες της αστυνομίας στο νησί, περιστέλλοντας τις εξουσίες των τακτικών δικαστηρίων, με προκήρυξη στις 13-10-1819.

<<Προκήρυξη

Εξ ονόματος της αυτού εξοχότητος του Μαγγιόρ στρατηγού σερ Φρειδερίκου Άδαμ ιπότου πρωτοστάτου του τιμιωτάτου στρατιωτικού τάγματος του Λουτρού, προσωρινού Μεγάλου Αρμοστού.

Επειδή με απόφαση της Συγκλήτου, που εγκρίθηκε από την Α.Ε τον προσωρινό Λόρδο Μεγάλο Αρμοστή περιβλήθηκε η εξοχότητά του με ωρισμένες ανώτατες εξουσίες, αυτός δυνάμει αυτών των δικαιωμάτων διώρισε και εξέλεξε τον καπετάν Εμμ. Σουμίλα και το υπολοχαγό Λουδοβ. Γκρίεσσον του 1^{ου} βασιλικού μηχανικού επόπτες της Αστυνομίας στη νήσο Αγία Μαύρα και τους ανέθεσε και τα καθήκοντα και

την εξουσία της Υψηλής Αστυνομίας, και κάθε άνθρωπος αποιασδήποτε τάξεως και καταστάσεως εντέλλεται με την παρούσα να τους θεωρεί μ' αυτή τους την ιδιότητα και να υπακούη σ' αυτούς.

Κατά διαταγή

Β.Ρ Γκίλπερτ>>

Πέντε μέρες αργότερα, στις 18 Οκτώβρη, ο Άνταμ προχωρεί σε νέα προκήρυξη, με την οποία επικηρύσσει τα άτομα που ήταν εκ των πρωταιτίων της Εξέγερσης, αλλά και ειδικότερα τον εμπρηστή του οπικήματος Σταύρου, κατά τα επεισόδια μέσα στην πόλη

<<Πράξη της 18^{ης} Οκτωβρίου 1819

Εξ ονόματος της Α.Ε του Μαγιόρ στρατηγού σερ Φρειδ. Άδαμ ιππότου κλπ

Προκήρυξη

Επειδή απεδείχθη ότι τα παρά κάτω πρόσωπα δηλ. Αποστόλης Σταύρακας Πανάδας, Νικολέττος Σταύρακας Βελέτζας, Θωμάς Χαλικιάς, Μηνάς Χαλικιάς, Φίλιππος Ζαβερδινός, Σπύρος Ασπρογέρακας, Νικολός Φωτεινός, Ιωάννης Σκιαδάς ποτέ Δράκου, και Ιωάννης Μπέλας ήταν ένοπλοι και στ' ανοιχτά εναντίον της Κυβερνήσεως και στάθηκαν μεταξύ των αρχιποκινητών της στάσεως που κατεστάλη, και επειδή ο Τοποτηρητής της Α.Ε του Λόρδου μεγάλου αρμοστού τους έχει ήδη επικηρύξει, κάνει γνωστό με την παρούσα, ότι όλοι εκείνοι που θ' αποκαλυφθή ότι τους έδωκαν άσυλο ή τους έκρυψαν, ή που ήθελε γίνει γνωστό ότι το έκαμαν αυτό μετά από τούτη την προκήρυξη, εκείνοι που με οποιοδήποτε τρόπο θα τους δεχτούν ή θα τους κρύψουν ή θα τους βοηθήσουν να διαφύγουν τη δικαιοσύνη

της Κυβερνήσεως, θα θεωρηθούν ως αρχηγοί και επαναστάτες και κατά συνέπεια θα υπόκεινται στην ποινή του θανάτου, σύμφωνα με το στρατιωτικό νόμο, και τα σπίτια τους θα καταστραφούν.

Και επειδή ακόμα και μετά τη κατάπαυση της στάσεως διάφορα πρόσωπα, που ακόμα δεν έχουν θεωρηθή, ότι βρίσκονται με όπλο, έχουν εγκαταλείψει τα σπίτια τους, και είναι φυγάδες, ή κατά κάποιον τρόπο κρύβονται, διακηρύχεται με την παρούσα, ότι όλα εκείνα τα πρόσωπα, που δε θα γυρίσουν στα σπίτια τους σε 48 ώρες μετά την κοινοποίηση της παρούσης, αν δεν παρουσιαστούν στην Υψηλή Αστυνομία, θα θεωρηθούν αντάρτες και κατά συνέπεια θα υπόκεινται στην ποινή που αναφέραμε πριν. Και όλοι εκείνοι που θα κρύψουν, ή που, ενώ γνωρίζουν τον τόπο, όπου κρύβονται τα πρόσωπα αυτά, δεν πληροφορήσουν την Υψηλή Αστυνομία σχετικά, θα υπόκεινται επίσης και αυτοί στην ποινή του θανάτου και της δημεύσεως.

Και ενώ έχει ήδη προσφερθή αμοιβή εκατό ταλλήρων (αριθ. 100) σε κείνον που θα έπιασε κάθε ένα από τα ειρημένα άτομα, τώρα προσφέρεται αμοιβή χιλίων (αριθ. 1000) ταλλήρων για τη σύλληψη, ή για την πληροφορία που θα οδηγήσει στη σύλληψη καθενός από τα πέντε επόμενα πρόσωπα: Αποστόλη Σταύρακα Πανάδα, Νικολέττου Σταύρακα Βελέτζα, Θωμά Χαλικιά, Φίλιππου Ζαβερδινού, Γιάννη Μπέλλα και ποσόν πεντακοσίων (αρθ. 500) ταλλήρων για καθένα από τα άλλα πρόσωπα που μνημονεύτηκαν και γράφηκαν προηγουμένως.

Και επειδή το μεγαλύτερο μέρος των παρασυρμένων χωρικών που πήραν τα όπλα και αντιστάθηκαν στην εξουσία της πολιτείας υπήρξαν ασφαλώς τα εξερεθισμένα όργανα

πολύ κακόβουλων ανθρώπων, παρέχεται πλήρης και ελεύθερη συγχώρηση σε όλους εκείνους που βρέθηκαν ένοπλοι μεταξύ 27^{ης} Σεπτεμβρίου και 5^{ης} Οκτωβρίου έ(τος) ν(έον), εξαιρούνται οι προμηνημονευθέντες.

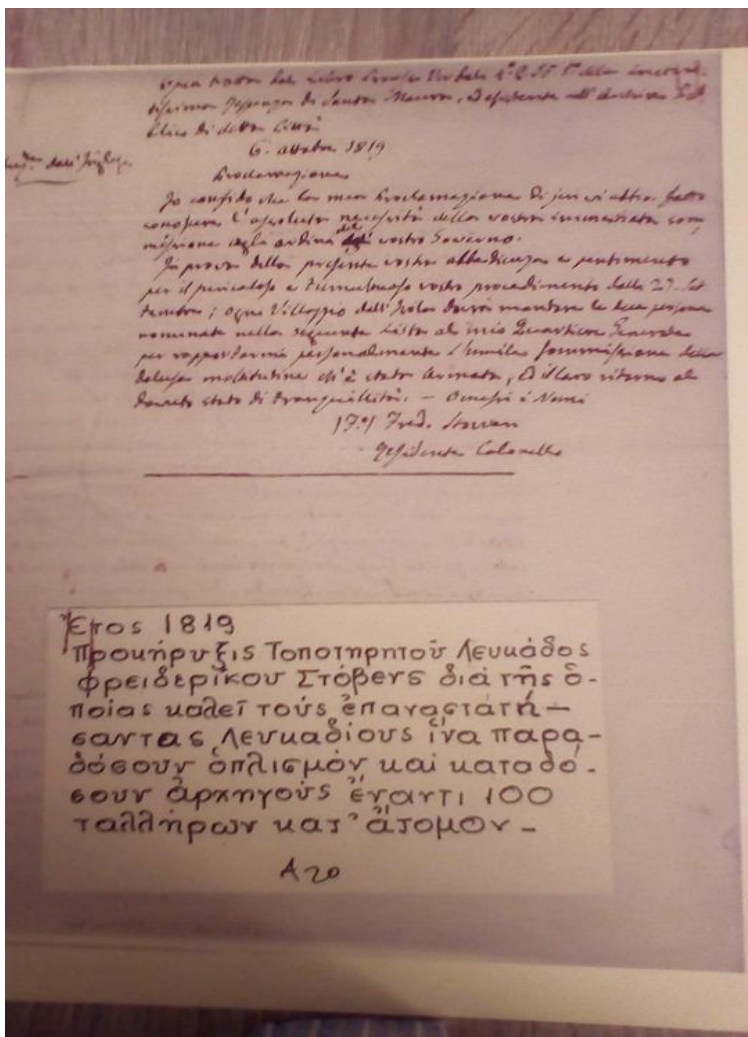
Η συγχώρηση αυτή εκτείνεται σε όλους εκτός από εκείνους, που μπροστά σε ένα αρμόδιο έγκυρο δικαστήριο θα αποδειχτή ότι στάθηκαν οι παρακινήτες και υποκινήτες και σχεδιαστές της ρηθείσης στάσεως εναντίον της κυβερνήσεως.

Και επειδή την 3^η Οκτωβρίου μερικοί ωπλισμένοι στασιαστές και άλλοι ακόμη άγνωστοι έβαλαν κακόβουλα φωτιά σε ένα κατάστημα, που ανήκε στον Δρα Σταύρο, προσφέρεται αμοιβή χιλίων ταλλήρων (αρθ. 1000) σε καθένα που θα έκανε να υποστούν την οφειλόμενη τιμωρία εκείνοι που διέπραξαν αυτή την καταστροφή, παρέχεται δε και πλήρης συγχώρηση>>.

Στον εντοπισμό των πρωταίτιων Χωρικών, πέραν των ανακρίσεων της Υψηλής Αστυνομίας, με την ξεχωριστή στελέχωση και τις έκτακτες εξουσίες, σαν απόρροια της προκήρυξης Άνταμ στις 13 – 10 - 1819, έπαιξε καθοριστικό ρόλο και ο Δημογέροντας Νικόλαος Διονύσιος Σταύρου, ο άνθρωπος ο οποίος αφόρμησε, ουσιαστικά, την Εξέγερση, με την μετάβασή του στην Επισκοπή των Σφακιωτών, όπως έμμεσα συνάγεται απ' την αναφορά του ίδιου, που συνέταξε την πρώτη ημέρα των γεγονότων, 27 Σεπτεμβρίου 1819, και την παρέδωσε στον έπαρχο Αγίας Μαύρας, όπου ρητά αναφέρει πως, μέσα στα πρώτα επεισόδια μπόρεσε να εντοπίσει τους αρχηγούς...

Ο Πάνος Ροντογιάννης, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 179,) σημειώνει για τους αρχηγούς της Εξέγερσης, τους οποίους προκήρυξαν οι άγγλοι:

<<Ο Θωμάς Χαλικιάς, ο αδερφός του Μηνάς, ο Ιωάννης Κατωπόδης ή Μπέλας, ο Φίλιππος Ζαβερδινός, ο Νικόλαος Φωτεινός και ο Απόστολος Σταύρακας σκοτώθηκαν στη Μεγάλη του Έθνους Επανάσταση. Ο Νικολέτος Σταύρακας Βελέτζας σκοτώθηκε σαν φυγόδικος έξω από την πόλη της Λευκάδος από την πολιτοφυλακή που είχε επικεφαλής τον Απόστολο Μαρίνο. Ο Ιωάννης Σκιαδάς του Δράκου αθώωθηκε στην Κέρκυρα από το Δικαστήριο>>

Αντίγραφο απ' το ΓΑΚ με κάτωθεν την εξήγηση για γενικό αφοπλισμό του νησιού. Η Δγη είναι απ' τον Στόβιν, που αναπαράγει, προφανώς, αυτή του Άνταμ...

Η ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΜ ΓΙΑ ΑΦΟΠΛΙΣΜΟ

Ακολουθεί νέα προκήρυξη του Άνταμ την επομένη 19 Οκτώβρη, με την οποία καλεί σε αφοπλισμό. Κατά πόσον αυτή η διαταγή αφορούσε τους κατοίκους της πόλης, όπως εντέλεται ο Άνταμ, ή ολόκληρου του νησιού, οι απόψεις διίστανται. Σε μια λογική προσέγγιση του θέματος, μάλλον η διαταγή αφορούσε ολόκληρο το νησί. Άλλωστε η περιορισμένη τοπική ισχύς του αφοπλισμού θα είχε περιορισμένη ωφέλεια.

Η διχογνωμία λύνεται οριστικά, διότι στην προηγούμενη ακριβώς σελίδα, δημοσιεύουμε, για πρώτη φορά, αρχαικό έγγραφο, απ' το ΓΑΚ Λευκάδος, στην ιταλική γλώσσα, στο οποίο, μάλιστα, υπάρχει κάτω η επεξήγηση του περιεχομένου του στα ελληνικά, η οποία επεξήγηση μιλά για Γενικό Αφοπλισμό αυτών που επαναστάτησαν, συγκεκριμένα των Χωρικών. Συγχρόνως, προκύπτει με την ανωτέρω δημοσίευση του συγκεκριμένου εγγράφου, πως την διαταγή του Αρμοστεύοντα Άνταμ για αφοπλισμό, την αναπαράγει και ο άγγλος Τοποτηρητής στη Λευκάδα Φρειδερίκος Στόβιν και μάλιστα στην ίδια ημερομηνία, 6 (19) Οκτωβρίου 1819.

Ο αριθμός των συγκεντρωθέντων όπλων, προκύπτει απ' την μελλοντική τους χρήση... Και ήταν μεγάλος... Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Μαχαιρά, (<<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, Σελίδα 83), τα όπλα, που κατασχέθηκαν μετά την Εξέγερση των Χωρικών στα 1819, εκλάπησαν, βάσει οργανωμένου σχεδίου, που καταστρώθηκε στην ορκομωσία των Φιλικών στην Λευκάδα, Γενάρη του 1821, όταν ανατέθηκε στον μυημένο Φιλικό Γραμματέα της Αστυνομίας Ανδρέα Μεταξά, η κλοπή, την οποία έφερε με επιτυχία σε πέρας, προαναφερθήκαμε αναλυτικά στην

κλοπή, και τα όπλα, <<τα οποία ήταν πολλά>>, όπως επιβεβαιώνει και ο Πάνος Κουνιάκης, (Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΩΝ>>, σελίδα 38), και τα οποία όπλα εστάλησαν κρυφά απέναντι στο επαναστατημένο Ξηρόμερο!

<<Προκήρυξη

19 Οκτωβρίου 1819

Εκ μέρους της Α.Ε του Μαγιόρ στρατηγού Φ. Άδαμ ιππότου Επειδή εκηρύχθηκε στο νησί της Αγίας Μαύρας ο στρατιωτικός νόμος και υπάρχει ακόμη στην πρώτη του ισχύ και δύναμη σ' αυτό το νησί, ορίζω και διατάσσω με την παρούσα:

Όλα τα τουφέκια, μουσκέτα, τρομπόνια, πιστόλια και άλλα πυροβόλα όπλα, που ανήκουν, ή ευρίσκονται στη διάθεση οποιουδήποτε ατόμου της πόλεως Αγίας Μαύρας, θα μεταφερθούν μεταξύ της μεσημβρίας και της 2ας ώρας μετά μεσημβρίαν της σήμερον στην πλατεία απέναντι του γραφείου της Υψηλής Αστυνομίας και θα παραδοθούν στο πρόσωπο που θα ορισθή γι' αυτή τη δουλειά.

Το όνομα κάθε ιδιοκτήτη θα γραφή ευανάγνωστα πάνω στο όπλο ή στα όπλα που του ανήκουν, για να καταγραφούν και να αναγνωρίζεται η ιδιοκτησία του καθενός.

Όλα τα πρόσωπα, που κατέχουν μαπαρούτι οφείλουν να το παραδώσουν στις ώρες που προείπαμε στο Τελωνείο στα πρόσωπα που θα έχουν ορισθή γι' αυτό, και τα οποία θα δώσουν αποδείξεις στους σχετικούς κατόχους.

Εάν μετά το χρονικό διάστημα που ανέφερα βρεθή πρόσωπο ή πρόσωπα που να έχουν στην κατοχή τους πυροβόλα όπλα ή μαπαρούτι χωρίς να έχουν άδεια μιας εξουσίας σχετικής με τη

δουλειά αυτή, θα υποστούν την ποινή που θα ορίσει η στρατιωτική επιτροπή.

Κατ' εντολήν της Α.Ε

B. P Gilbert>>

Αλεπάλληλες προκηρύξεις του Άνταμ, δια του γραμματέα του Γκίλμπερτ, ακολουθούν τις επόμενες μέρες, όλες με τρομοκρατικό περιεχόμενο.... Με αυτή της 20^{ης} Οκτωβρίου καλούνται οι αρχηγοί της εξεγέρσεως να παραδοθούν εντός εκοσιτεσσάρων ωρών, αλλιώς τους απειλεί, πως θα δικασθούν ερήμην απ' την επιτροπή ασφαλείας

<<Προκήρυξη

20 Οκτωβρίου 1819

Εκ μέρους του Μαγιόρ στρατηγού σερ Φρειδερίκ Άδαμ κτλ

Επειδή τα παρακάτω αναφερόμενα άτομα που είναι ήδη επικηρυγμένα και αντάρτες δεν εξιλεώθηκαν με την μετάνοια ακόμη, τους γίνεται γνωστό ότι, αν σε 24 ώρες απ' αυτή την προκήρυξη δεν παρουσιαστούν, θα δικαστούν ερήμην ενώπιον της ειδικής επιτροπής ασφαλείας: Απόστολος Σταύρακας Πανάδας, Νικολέττος Σταύρακας Βελέτζας, Θωμάς Χαλκιάς, Μηνάς Χαλκιάς, Φίλιππος Ζαβερδινός, Νικολέττος Φωτεινός, Ιωάννης Σκιαδάς ποτέ Δράκου και Γιάννης Μπέλλας. Κατά διαταγήν.

B.P Gilbert>>

Την ίδια μέρα, 20 Οκτωβρίου, ακολουθεί και νέα προκήρυξη για την δήμευση περιουσιών των εξεγερθέντων Χωρικών...

<<Προκήρυξη 20 Οκτωβρίου 1819

Εκ μέρους του Μαγιόρ στρατηγού σερ Φρειδ. Άδαμ κτλ

Έχει κυκλοφορήσει μια προκήρυξη μου και με τη σφραγίδα μου από 14 Οκτωβρίου 1819, που αναφέρεται στην περιουσία μερικών προσώπων, που καταγράφονται πάρα κάτω, τα οποία βρέθηκαν ν' απουσιάζουν. Γίνεται γνωστό ότι, αν δεν επανέλθουν στα σπίτια τους ή δεν παρουσιαστούν στην εκτελεστική αστυνομία σε 48 ώρες, και θα είναι ακόμη φευγάτα από τα σπίτια τους, ολόκληρη η περιουσία τους θα δημευθή. Ιωάννης Σκουτέρης, Σπύρος Σταύρακας ποτέ Νικολέττου, Νικολέττος Κοψιδάς, Απόστολος Σταύρακας του Παναγιώτη, Βασίλειος Βλάχος, Βασίλειος Κακλαμάνης από την Καρυά, Αναγνώστης Χαλκιάς ποτέ παπά Γιώργη, Σπύρος Κουνιάκης, Ιωάννης Ασπρογέρακας, παπά Παναγιώτης Δραγανίτης από τους Σφακιώτες, Νικολέττος Θεριανός, Δημήτριος Μαρκέτης από Καρυώτες, Μηνάς Καββαδάς ποτέ Μόσκου, Χρίστος Πάλμος από τον Πόρο, Νικολέττος Πολίτης του Αποστόλου και Γιάννης Πολίτης ο υιός του από την Κοντάραινα, Σπύρος Φλογαΐτης, Ανδρ. Σκληρός, Γιάννης Σκληρός από Μαραντοχώρι, παπά Αναστάσης Χαλκιάς από Σφακιώτες.

Η Υψηλή Αστυνομία επιφορτίσθηκε να εκδώσει τις κατάλληλες διαταγές, ώστε εκείνοι που ξέρουν την περιουσία καθενός απ' τα αναφερόμενα πρόσωπα να ενταλθούν να διαταχθούν, επί ποινή να τιμωρηθούν με το στρατιωτικό νόμο, να τη φανερώσουν σε πρόσωπα επί τούτου διωρισμένα. Και τα σπίτια των αναφερομένων προσώπων, σύμφωνα με την προκήρυξη της 14 τρέχοντος, εδόθηκε διαταγή να κατεδαφιστούν.

Δια της χειρός και της σφραγίδος μου 20 Οκτωβρίου 1819

Κατά διαταγήν Γκίλμπερτ>>

**Μάνες Αγομαυρίτισσες... Θρήνησαν τα παιδιά τους στις
αγχόνες των άγγλων... Πότισαν με τα δάκρυά τους τη γη
των στεναγμών...**

ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ...

Στις 22 Οκτωβρίου ο Άνταμ σύστησε δικαστήριο με πρόεδρο το γενικό εισπράκτορα των δημοσίων φόρων στη Λευκάδα Baynes, που έφτασε απ' την Κέρκυρα γι αυτό τον σκοπό, μέλη τον Εδουάρδο Στιούαρτ, τον δόκτωρα Πέτρο Πετριτσόπουλο, τον Ιωάννη Ψωμά και εισαγγελέα τον Ιωάννη Ζαμπέλιο, ο οποίος θα ασχολούνταν με τις δημεύσεις των περιουσιών... (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 283).

Πιθανώτατα, σημειώνει, ως άνω, ο Πάνος Ροντογιάννης, μετά την 20^η Οκτωβρίου τα αποσπάσματα συνέλαβαν τέσσερα άτομα, που θεωρούσαν πρωταίτιους της Εξέγερσης και τους καταδίκασαν σε θάνατο. Την θλιβερή είδηση ανακοινώνει ο Άνταμ, με νέα προκήρυξή του στις 26 Οκτωβρίου 1819. Απαγχονίσθηκαν και τα σώματά τους <<πισώθηκαν>> και τοποθετήθηκαν μέσα σε σιδερένια, γυάλινα, κατ' άλλους, κλουβιά στην πόλη, προς σωφρονισμό των υπολοίπων...

<<Προκήρυξη

26 Οκτωβρίου 1819

Εκ μέρους του Μαγιόρ στρατηγού σερ Φρ. Άδαμ κτλ

Η αυστηρότης της δικαιοσύνης συνέλαβε 4 από τους πιο θρασείς μεταξύ εκείνων, που αντιστάθηκαν στο νόμο και παρακίνησαν τους άλλους να διαπράξουν το αυτό κακούργημα. Αυτοί βρήκαν ότι άξιζαν και με το θάνατό τους επλήρωσαν την οφειλή του εγκλήματός των. Είναι και άλλοι με το αυτό έγκλημα, που θα άξιζε να βρουν την τιμωρία που τους πρέπει, αλλά ο σκοπός της κυβερνήσεως δεν είναι να

μεταχειριστεί με πάσαν σκληρότητα και αυστηρότητα εκείνους, που η άγνοια τους έκαμε όργανο των άλλων.

Τα αποσπάσματα του στρατού, που πήγαν στα διάφορα χωριά μόνο για να διαφυλάξουν την τάξη και αυτούς τους ίδιους ετήρησαν άκρα πειθαρχία.

‘Όλοι οι χωρικοί είναι ασφαλείς και όλοι οφείλουν να ζουν ήσυχα και να συνεχίζουν τις συνήθειες εργασίες τους.

Σε μερικά χωριά όμως αυτό δεν επετεύχθη ακόμη. Οι κάτοικοι ομαδικά και από φόβο έφυγαν απ’ τα σπίτια τους. Καλούνται να γυρίσουν, βέβαιοι ότι δεν θα ενοχληθούν. Ο Μαγγιόρ στρατηγός σκέπτεται να κάμει σε λίγες μέρες το γύρο όλων των χωριών του νησιού, για να αναφέρει στην Κυβέρνηση την πραγματική κατάσταση. Προβλέπεται ότι θα βρει όλα τα πρόσωπα στα χωριά τους, και μόνο, αν τους δη, θα μπορέσει να σχηματίσει μια σωστή κρίση για την κατάστασή τους.

Κατά πληρεξουσιότητα

B.P Gilbert>>

Σύμφωνα με την ανωτέρω προκήρυξη του Άνταμ, συνελήφθησαν και απαγχονίσθηκαν 4 χωρικοί. <<Κατάλογος των ανταρτών και κείνων που καταδικάστηκαν για έγκλημα κατά του κράτους (delito di stato), σύμφωνα με τις προκηρύξεις του Αντιστρατήγου σερ Φρ. Άδαμ υπότου κλπ από 14, 20 και 31 Οκτωβρίου>>. (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 284). Τα ονόματα των απαγχονισθέντων:

Σπύρος Ασπρογέρακας ποτέ Γεωργίου απ’ το χωριό Σφακιώτες.

Παπά Θεόκλητος Στραβοσκιάδης ποτέ Σπύρου, απ' το χωριό Απόλλαινα.

Παπά Φίλιππος Κολουβάς ποτέ Δημητρίου, απ' το χωριό Αλέξανδρος

Βασίλειος Πάλμος ποτέ Παπαστάθη απ' το χωριό Πόρος.

Φυλακίστηκαν και τέθηκαν υπό φρούρηση:

Ο προσωρινός αρχηγός της Εκκλησίας παπά Αποστόλης Λάζαρης.

Ο ιπότης Ευστάθιος Βαλαωρίτης π. Χαραλάμπους

Δόκτωρ Δημήτ. Βαφέας ποτέ Νικολάου

Μαρίνος Λάζαρης π. δρος Αποστόλου

Σπυρίδων Σέρβος π. Δημητρίου

Αντώνιος Σίδερης π. Ανδρέου

Εκ των ανωτέρω οι πέντε απολύθηκαν με διαταγή και εντολή της Α.Ε του Λόρδου Αρμωστή. Ο Σπυρίδων Σέρβος καταδικάστηκε σε θάνατο δι απαγχονισμού. Στις 23 Οκτωβρίου, (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ>>, σελίδα 57), στρατιωτικό απόσπασμα παρέλαβε τον Σπυρίδωνα Σέρβο απ' τις φυλακές και σε πομπή, στον κεντρικό δρόμο, όπως συνήθιζαν οι άγγλοι, προς σωφρονισμόν των άλλων Λευκαδίων, αλλά και διαπόμπευση του μελλοθανάτου, τον οδήγησαν στο ικρίωμα, το οποίο ήταν στημένο λίγο πιο πάνω απ' την εκκλησία του Αγίου Μηνά, στο λιοστάσι του Κωνσταντίνου Σουμήλα, όπου εκτελούσαν τις θανατικές ποινές οι άγγλοι. Εκεί, και ενώ ετοιμάζονταν να του περάσουν τον βρόνγχο, ήρθε το μήνυμα απ' την Κέρυρα για χάρη... Προαναφέραμε με ποιον χαρακτηριστικό τρόπο, μαύρα, ή άσπρα

πανιά, έρχονταν το μήνυμα της χάρις, ή μη σε μελλοθανάτους, απ' την Κέρκυρα...

Οι καταγόμενοι απ' το Μαραντοχώρι Σπυρίδων Φλογαΐτης π. Δημητρίου, Ανδρέας Σκληρός π. Δημητρίου καταδικάσθηκαν σε θάνατο, αλλά είχαν ήδη διαφύγει, εκτός νησιού. Με απόφαση της 1^{ης} Οκτωβρίου 1822, απ'τον ταγματάρχη Οκτάβιο Τέμπλ, τον νέο Τοποτηρητή στην Αγία Μαύρα, όταν συνελήφθησαν επιστρέφοντες στο νησί, η ποινή του θανάτου μετατράπηκε για τον Φλογαΐτη σε 15 χρόνια και για τον Σκληρό σε 10 χρόνια.

Ο εκ των Σφακιωτών Κωνσταντίνος Ασπρογέρακας ποτέ Νικολάου, ο οποίος διέφυγε εκτός Λευκάδος, του δημεύθηκε η περιουσία, σύμφωνα με την προκήρυξη της 14^{ης} Οκτωβρίου 1819.

ΟΙ ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Το πέρας της φονικής μάχης στου Μπόζα, βρήκε τους άγγλους να προχωρούν σε απαγχονισμούς, φυλακίσεις και δημεύσεις περιουσιών, όσων θεώρησε το <<ειδικό δικαστήριο>>, που είχε συστήσει ο Άνταμ, σαν πρωταίτιους και οργανωτές της Εξέγερσης. Πολλοί απ' τους προκηρυχθέντες μπόρεσαν να διαφύγουν στην απέναντι Ακαρνανική ακτή, και από εκεί να διασκορπισθούν σε πολλά σημεία του Ελληνικού και Βαλκανικού χώρου γενικότερα, όπου πήραν μέρος και διέπρεψαν στην εκραγείσα Ελληνική Επανάσταση.

Οι πρωτεργάτες του μεγάλου Ξεσηκωμού οι Αδερφοί Χαλικιά, ο περίφημος Θωμάς Χαλικιάς, που έγινε λαϊκό τραγούδι, ο αδερφός του Μηνάς Χαλικιάς, ο φίλιππος Ζαβερδινός, και οι τρεις απ' το Σπανοχώρι των Σφακιωτών, ο Ιωάννης Κατωπόδης, ή Μπέλλας, απ' την Καρυά, και ο Νικόλαος Φωτεινός απ' την Κατούνα, διέφυγαν στην Ακαρνανία, όπου πήραν μέρος και σκοτώθηκαν μαχόμενοι στην Ελληνική Επανάσταση. (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 179).

... Κι ο Κολονέλος ξέταξε και βρήκε δυο παπάδες

που είχανε το φταιξιμο ωσάν τους Χαλικιάδες...

... Τ' ανάθεμα να έχουνε αυτοί οι Χαλικιάδες

οπού εκάμαν την αρχή και κρέμοντ' οι παπάδες...

Αξίζει, όμως, ιδιαίτερη μνήμη και αναφορά σε δυό εμβληματικές μορφές του Ξεσηκωμού των Χωρικών, τον Απόστολο Σταύρακα, ή Πανάδα, τον οποίο, επίσης υμνεί η λαϊκή μούσα και τον Παπά Δραγανιώτη, τα πρόσωπα των οποίων έχουν εμβληματοποιηθεί έτι

περισσότερο με την απaráμιλλη και γενναία παρουσία τους στις μάχες της Ελληνικής Επανάστασης, αφού διέφυγαν και αυτοί μέσα απ' τα χέρια των άγγλων...

Ο παπά Δραγανιώτης! Η συνθετότητα στο όνομά του, Παπά Παναγιώτης Ρεκατσίνας Δραγανιώτης, ή Μελάς Παπαμελάς, οδηγεί σε σύγχυση σε ότι αφορά το χωριό καταγωγής του... Ήταν απ' την Καρυά, σαν Ρεκατσίνας, ή απ' το Δράγανο, σαν Μελάς και Δραγανιώτης; Το σίγουρο είναι πως ήταν στα Ασπρογερακάτα των Σφακιωτών άγαμος ιερέας, διότι δεν υπήρξε κανείς απόγονός του στα Ασπρογερακάτα, ούτε Ρεκατσίνας, ούτε Μελάς, που να φανερώνει πως, στα εικοσιοκτώ του χρόνια, που πήρε μέρος στην Εξέγερση των Χωρικών, είχε ήδη δημιουργήσει οικογένεια. Όπως σίγουρη είναι και η πληθωρική του προσωπικότητα, γιγάντιος στο ανάστημα και με ένα παράτολμο θάρρος πρωτόγνωρο, με άγνοια παντός κινδύνου, χαρίσματα που ενδυνάμωνε η συναίσθηση του υψηλού του καθήκοντος, σαν ιερέας και ποιμένας, πως έπρεπε να είναι πάντοτε μπροστάρης, στους εθνικούς και κοινωνικούς αγώνες, για ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη.

Η γενναία παρουσία του στην Εξέγερση των Χωρικών, κατά τον Παναγιώτη Κουνιάκη, (<<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, Σελίδα 30) ξεκίνησε απ' τα γεγονότα μέσα στην πόλη, όπου ήταν συναρχηγός των Χωρικών και ειδικότερα στην θέση <<Πάλλα>>, εφόνευσαν άγγλο στρατιώτη και του αχρήστευσαν το πυροβόλο όπλο! Το πέρας της μάχης στου Μπόζα τον βρήκε να διαφεύγει στην Ακαρνανία, διέφυγε των άγγλων και μαζί τον απαγχονισμό, που υπέστησαν οι άλλοι δύο ιερείς, Θεόκλητος Στραβοσκιάδης απ' την Απόλπαινα και Φίλιππος Κολυβάς, απ' τον Αλέξανδρο, αφού ήταν εκ των πρωτεργατών της

Εξέγερσης. Η παράδοση θέλει τον παπά Δραγανιώτη να βρήκε καταφύγιο στα μοναστήρια του Αγίου Δημητρίου στην Πάλαιρο, και στο μοναστήρι της Ρόμβης, στα Ακαρνανικά κοντα στο χωριό Βάτος, ένα μοναστήρι, που έπαιξε κομβικό ρόλο στην Επανάσταση του 1821. Από εκεί ορμώμενος, (ο Πανος Κουνιάκης υποστηρίζει ότι αυτοαποσηματίσθηκε και φόρεσε φουστανέλα, (Σελίδα 31, ως άνω) έπαιρνε μέρος σε όλες τις επαναστατικές κινήσεις των Ακαρνάνων κατά των τούρκων, με τον νταϊφά του Θεωδράκη Γρίβα απ' την Περατιά. Στην περίφημη <<Κούλια του Γρίβα στην Περατιά>>, έμεινε πάρα πολλές φορές, ώστε να είναι κοντά και απέναντι στην αγαπημένη του Άγια Μαύρα, (Σημ. Συγ. Την εν λόγω παράδοση μου διέσωσαν απ' την οικογένεια Γρίβα της Περατιάς, αφού ο τρισέγγονος του φημισμένου οπλαρχηγού Θεοδώρου Γρίβα, Θεόδωρος Γρίβας και αυτός, είναι αναδοχός μου. Διατηρεί, μάλιστα, κληρονομικά οίκημα στην περίφημη<<Κούλια των Γριβαίων>> στην Περατιά). Η πρώτη συμμετοχή του παπά Δραγανιώτη στην επανάσταση του 1821 αναφέρεται απ' τον Κωνσταντίνο Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 74, όταν, με την κήρυξή της στην Αιτωλοακαρνανία, απ' τους οπλαρχηγούς Τσόγκα και Βαρνακιώτη, ο παπά Δραγανιώτης,... <<μνησθείς ημερών αρχαίων>>, δέχθηκε απέναντι στην Περατιά σώμα εκ των παλιών του συμπολεμιστών στην Εξέγερση του 1819, οι οποίοι κατάγονταν απ' τους Σφακιώτες και την Καρυά, επικεφαλής των οποίων, μαζί με 853 συνολικά Λευκαδίτες μαχητές, πολιορκήσαν το κάστρο του Τεκέ και κατέκοψαν του εκεί έγκλειστους τούρκους.

Επέστρεψε στην Λευκάδα σε μεγάλη ηλικία, (Πάνου Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 31), όπου του απενεμήθη τιμητικά μηνιαία σύνταξη

16 δραχμών! Σύμφωνα με την περιγραφή του Πάνου Κουνιάκη, όταν προσήλθε κάποιον μήνα στο Δημόσιο Ταμείο να εισπράξει την σύνταξή του, άκουσε απ' τον ταμιά, ονομαζόμενο Καψή ή Ψακή, να του λέει πως δεν υπάρχουν οι 16 δραχμές για την σύνταξή του... Γιγάντιος, όπως ήταν στο ανάστημα, και παρά την ηλικία του, τράβηξε την απάλα του, κυκλωτερές γιαταγάνι, και απευθυνόμενος στον ταμιά του είπε: <<Η εξοφλείς τη σύνταξή μου, ή σου παίρνω το κεφάλι και μάθε ότι εγώ επολέμησα για να διορισθής εσύ!>>. Τρομαγμένος ο ταμίας Καψής όχι μόνο εξώφλησε τη σύνταξη του παπά Δραγανιώτη, αλλά και του είπε: <<Καπετάνιε μου να μην κάνης τον κόπο να έρχησαι ο ίδιος. Στέλνε μου την απόδειξη, και εγώ θα σου στέλνω τα χρήματα...>>

Ο Απόστολος Σταύρακας, ή Πανάδας, ή <<Ο Αποστολάκης ο Αγιομαυρίτης>>, όπως έμεινε στην ιστορία, στην περιοχή του Σκουλενίου, στην Μολδοβλαχία, όπου πήρε μέρος στην ομώνυμη μάχη. Τα κατορθώματά του εξυμνεί ο Φιλικός και συγγραφέας Αθανάσιος Ξόδιλος, καταγόμενος απ' την Βυτίνα της Γορτυνίας, αλλά δραστηριοποιηθείς στην Μολδοβλαχία, όπου μυήθηκε στην Φιλική Εταιρεία και αφιέρωσε όλη του την περιουσία στον αγώνα. Στο συγγραφικό του έργο <<Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ>>, μας κατέλειπε σημαντικά στοιχεία για τον λιονταρόψυχο Καρσάνο Απόστολο Πανάδα. Αναφέρει σχετικά σε εδάφίό του ο Ξόδιλος, για το θάρρος και την ανδρεία του, αφού επέλεξε μα μη διαβεί τον Προύθο, ώστε να σωθεί στην απέναντι όχθη, αλλά, ηγούμενος εκατόν πενήντα γενναίων Ηπειρωτών και Σφακιωτών, (Σφακιανών απ' τα Χανιά, θα αναφερθούμε παρακάτω), στάθηκε μαζί με τους συναρχηγούς του Δαγγλιόστρο και Μαγκλέρο, όντας όλοι κι όλοι τετρακόσιοι ογδόντα

πέντε πολεμιστές και αντιμετώπισαν τις δέκα χιλιάδες τούρκων του Κεχαγιάμπεη. Μια νέα περίπτωση <<Θερμοπυλών>> :

{...Ὡς Ἕλληνες μεν τίμιοι και πατριῶται, ωρκίσθησαν εκ νέου αυτοί τε και οι ἔτεροι οπλαρχηγοί Δαγγλιόστρος, Μαγκλέρος και Απόστολος Σταύρακας, ίνα επιμείνωσι και αποθάνωσι πολεμούντες, ως χριστιανοί δε πιστοί, αμέσως εκοινωνήσαν του αγίου ἄρτου και ούτω παρασκευάσθησαν εις το υπέρ πίστεως και πατρίδος μαρτύριον...}.

Ἐπесе ηρωικά μαχόμενος ο Αποστολάκης ο Αγιομαυρίτης, κατακόπτοντας εκατοντάδες τούρκους. Το κεφάλι του, όπως και των υπολοίπων ελλήνων αγωνιστών πήγαν στον Κεχαγιάμπεη οι τούρκοι πολεμιστές, ο οποίος για κάθε κεφαλή τους ἔδινε ένα γρόσι...

Να σημειώσωμε, σ' αυτό το σημείο, σχετικά με την προκύψασα διαφορά, αν μεταξύ των εκατόν πενήντα μαχητών, των οποίων ηγείτο ο Απόστολος Σταύρακας ή Πανάδας, ήταν μαχητές απ' τους Σφακιώτες Λευκάδος, ή απ' τα Σφακιά της Κρήτης, διαφορά την οποία επισημαίνει και ο Πάνος Ροντογιάννης, (ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>> Τόμος Β) τονίζοντας πως, ήταν Σφακιώτες απ' την Λευκάδα,, ενώ η αναφορά του Ιακωβάκη Ρίζου, την οποία δημοσίευσε ο Ιωάννης Φιλήμων στα 1861 μιλά για Σφακιώτες Κρητικούς. Μάλλον πρέπει να έχει δίκιο ο Ιακωβάκης Ρίζος, διότι, μέχρι το 1900 περίπου οι κάτοικοι των Σφακίων Κρήτης αποκαλούνταν Σφακιώτες και όχι Σφακιανοί, (Δες βιβλίο δικό μας με τίτλο <<ΣΦΑΚΙΩΤΕΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ. ΛΙΚΝΟ ΚΑΡΔΙΑΣ>>), αλλά και όπως προκύπτει απ' τον Κωνσταντίνο Σάθα, (<<ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΕΛΛΑΣ>>, σελίδα 363), τον Κωνσταντίνο Βοβολίνη, (<<Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ>>, σελίδα 127), αλλά κυρίως απ' τον ιστορικό των Σφακίων Πάρι Κελαϊδή, ο οποίος στο ἔργο του

<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΣΦΑΚΙΩΝ>>, σελίδα 551, αναφέρει ρητά, πως ο σημερινός όρος Σφακιανοί, για τους κατοίκους των Σφακιών επεκράτησε απ' το 1900 και μετά. Πριν αποκαλούνταν Σφακιώτες.

Ο Απόστολος Σταύρακας ή Πανάδας γεννήθηκε στην Καρυά της Λευκάδος, περί το 1795, αφού στην μάχη του Σκουλενίου, στην οποία ηγετικά πήρε μέρος και αποκεφαλίστηκε απ' τους τούρκους, όπως προαναφερθήκαμε, ήταν εικοσιεπτά ετών, γιός του Πάνου και της Σταμούλας Σταύρακα. Η ηγετική του θέση στον Ξεσηκωμό των Χωρικών στα 1819, αποδεικνύεται, όχι μόνο απ' τις αγγλικές προκηρύξεις, αλλά και απ' τα λαϊκά τραγούδια της εποχής!

{...Ο Θωμάς και ο Πανάδας ξεσηκώσαν τη Λευκάδα...}

Ο Θωμάς ήταν ο Χαλκιάς από το Σπανοχώρι, ο πρώτος που ξεκίνησε τον Ξεσηκωμό των Χωρικών.

Και ακόμη, ένα λαϊκό τραγούδι!

Τρία πουλάκια κάθονται στην ράχη του Διοχάρη

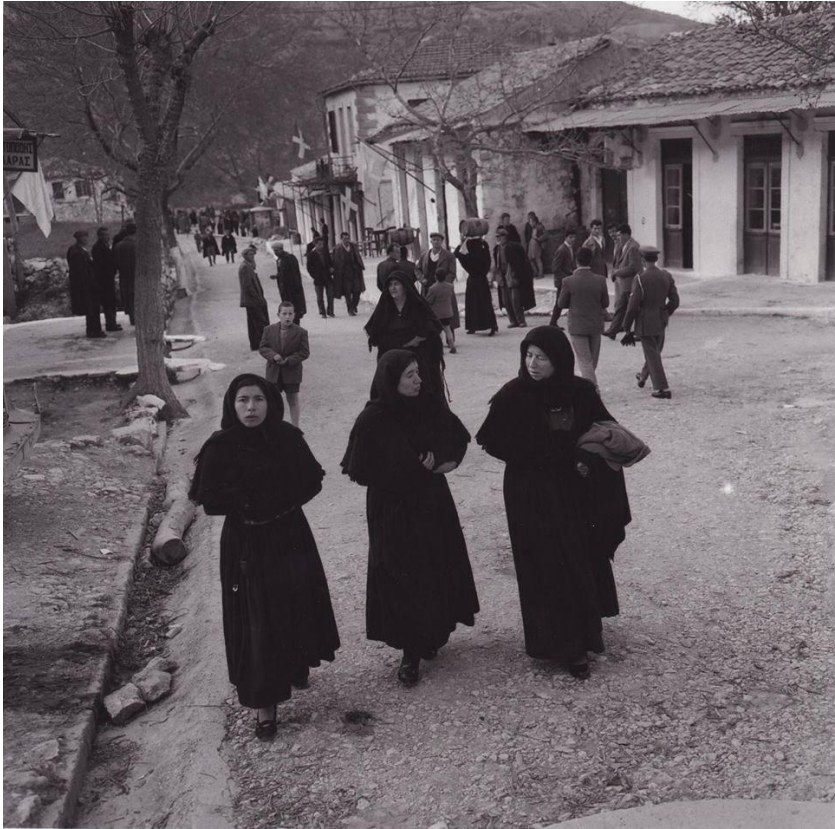
Το ένα ήταν ο Χαλκιάς το άλλο ο Πανάδας

Το τρίτο το καλύτερο ο Νικολός Βελέτζας...

Ακόμη ένας σπουδαίος μαχητής της Εξέγερσης των Χωρικών διέφυγε στην Ακαρνανία. Ο Ιωάννης Ασπρογέρακας, ο οποίος πήρε μέρος σε μάχες στην Βόνιτσα και στο Μεσολόγγι και πέφτει γενναία σαν συμπολεμιστής του Παπαφλέσα στο Μανιάκι! Επίσης ο συγχωριανός του Κωνσταντίνος Απρογέρακας, κάτω απ' τις οδηγίες του Γεωργίου Τσόγκα, πήρε μέρος σε μάχη στην Βόνιτσα, κάτω απ' τον Νικόλαο Στουρνάρη στην Άρτα, υπό τον Μαυροκορδάτο στο Νεόκαστρο και στις Κρεμμύδες, υπό τον Μελετόπουλο στου Σελά και

υπό τους Κριεζιώτη και Βάσσο στο Βερούτι. (Κωνσταντίνου Μαχαιρά: <<ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΙΟΙ ΕΠΙ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ>>, σελίδα 89.

Στο πάνθεον των ηρώων Χωρικών αγωνιστών του 1819, που διέφυγαν και πήραν μέρος στην Ελληνική Επανάσταση, όπου σκοτώθηκαν σε μάχες, ο Πάνος Ροντογιάννης, <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β σελίδα 282, μνημονεύει και τους νοτιολευκαδίτες Χρήστο Πάλμο, Νικολέττο Πολίτη και Γιάννη Πολίτη.

Καρυά Λευκάδος! Το κεφαλοχώρι του νησιού που, μαζί με τους Σφακιώτες, πρωτοστάτησε στον Ξεσηκωμό των Χωρικών!

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΤΗΣ ΕΓΚΛΟΥΒΗΣ...

Έχουμε αναφερθεί πολλάκις στην χαρακτηριστική έλλειψη μαρτυρικών στοιχείων απ' την πλευρά των Χωρικών, σε ότι αφορά την ιστορική τεκμηρίωση της Εξέγερσης, σημαντική έλλειψη που εντοπίζουν τόσο ο Πάνος Ροντογιάννης, όσο και ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης. Ο τελευταίος, προαναφέρθηκε, <<σπάει>>, αυτό το υπαρκτό αντικειμενικό <<εμπόρακο>>, των Χωρικών, με την πρωτοπαρουσίαση δύο ντοκουμέντων, που προέρχονται απ' την πλευρά των Χωρικών, περιορίζοντας, με αυτόν τον τρόπο, την παντελώς αμάρτυρη παρουσία τους στην Εξέγερση. (<<Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη: <<Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΤΟ 1819>>, σελίδες 45 και 49). Πρώτο αποκαλυπτικό στοιχείο η αναφορά των Εξεγερμένων Χωρικών προς τον Τοποτηρητή Στόβιν, όταν ο τελευταίος, τις πρώτες μέρες της Εξέγερσης, συνάντησε τους Χωρικούς και τους ζήτησε να του υποβάλλουν γραπτά τα αιτήματά τους και την οποία αναφορά αναδημοσιεύουμε στο εδάφιο του παρόντος με τίτλο <<ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟΒΙΝ. Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ>>. Δεύτερο μαρτυρικό στοιχείο η επιστολή των κατοίκων της Εγκλουβής, προς την Αγγλική Προστασία, η οποία συντάχθηκε μετά το πέρας των επεισοδίων της Εξέγερσης, και υποβλήθηκε στην επιτροπή, την οποία είχαν δημιουργήσει οι άγγλοι, για να υπβάλλουν οι Χωρικοί τα αιτήματά τους την οποία αναδημοσιεύουμε, επίσης, παρακάτω στην ενότητα με τίτλο: <<ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΑΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ>>.

Φρονούμε, όμως, πως, στην κατηγορία αυτή των μαρτυρικών αποδεικτικών στοιχείων, απ' την πλευρά των Χωρικών, μπορούμε να εντάξουμε, σαν τρίτη μαρτυρία, την αναφορά των πενηντάρχων των Σφακιωτών προς τον έπαρχο ή τον Στόβιν, στις 15(28) Σεπτεμβρίου

1819, την οποία πρωτοδημοσιοποιούμε στο παρόν. Αλλά και σαν τέταρτη γραπτή μαρτυρία, που αφορά τους Χωρικούς και πρωτοδημοσιεύτηκε απ' τον Πάνο Ροντογιάννη, (<<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 295), μπορούμε να χαρακτηρίσουμε αυτή την οποία εντόπισε καταγεγραμμένη στο εξώφυλλο του Μηναίου του Οκτωβρίου, του Ναού του Αγίου Γεωργίου στην Εγκλουβή, και η οποία γράφτηκε απ' τον ιερέα του χωριού Δήμο Κακλαμάνη. Να σημειώσουμε εδώ, πως αυτή η τακτική, δηλαδή οι ιερείς των ναών, ή οι ψάλτες, να καταχωρούν σημαντικά γεγονότα στα βιβλία των εκκλησιών, είναι πολύ γνωστή και για τους αναγραφόμενους σεισμούς στο νησί, αλλά και για κάποια άλλα γεγονότα, που θεωρούσαν σημαντικά. Προσωπικά παρόμοιες καταχωρήσεις έχουμε δει και σήμερα ακόμη να υπάρχουν στα Μηναία της Εκκλησίας στον Ναού του Αγίου Γεωργίου Πινακοχωρίου Σφακιωτών, που αφορούν τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Η γραπτή μαρτυρία του παπα Δήμου Κακλαμάνη στην Εγκλουβή δημιουργήθηκε μέσα στην καρδιά των γεγονότων, στις 13 Οκτωβρίου 1819, γι αυτό φρονούμε, πως έχει ιδιαίτερη ιστορική αξία, ενώ, επί πλέον μας ανατρέπει μερικώς κάποια δεδομένα για την εξέγερση, σε ότι αφορά τον τελικό αριθμό των χωριών που πήραν μέρος σε αυτή, αλλά και τον αριθμό των νεκρών Χωρικών.

<<1819 Οκτωβρίου 13. Κάνω ενθύμηση ότι το Σεπτέμβριο μήνα (κενό) έκαμαν οι Σφακισάνοι ρεμπελιό εις την χώραν και εσκοτώθηκαν Εγγλέζοι και Ρωμαίοι. Εβάλανε φωτιά και έκαψαν του Σταύρου δυο εργαστήρια Κυριακή απόγιομα και τη Δευτέρα εσηκώθη ο Κολονέλος με το μιλιτάρι και εβγήκε τη μεγάλη βρύση όπου ήταν πολλοί Λευκάδιοι και εστάθηκαν εις πόλεμον και τους επήραν ις χίσι (εις χύση)

τους Λευκαδίους και τους έφεραν έως τις Σφακιώτες. Εσκοτώθηκαν αρκετοί Εγγλέζοι και τρεις Λευκαδίτες, ένας Καρσάνος, ένας τираξέκατον Πλατυστομήτης. Ερχόμενοι εις τη Επισκοπήν έκαμαν κονάκι. Εκεί ήρθε ο Γενεράλης και ετιώρησε πολλά τους Λευκαδίους και εφυλάκωσε πολλούς εχάλασε σπίτια, του Θωμά Χαλικιά οπούταν η αρχή, εφυλάκησε τον Παπά Στραβοσκιάδη, παπά Φίλιππο απ' τον Αλέξανδρο, ένα Καρσάνο έως την ώρα. Το τι θα κάμη δεν ηξέρω έως παρέκει και ένα Ασπρογάρακα.

Δήμος Ιερεύς Κακλαμάνης>>

Προκύπτουν απ' την ανωτέρω καταγραφή, κάποια νέα θέματα. Πρώτον. Οι νεκροί στην Εξέγερση απ' την πλευρά των Χωρικών, τελικά, κατά τον ιερέα Δήμο Κακλαμάνη είναι τρεις και όχι ένας, όπως αναφέρει ο Ιωάννης Κολόκας στην Ριμάδα του, αλλά και η τοπική Σφακιώτικη παράδοση. Οι νεκροί είναι τρεις. Ο γνωστός Γηωργάκης απ' την Καρυά, ένας Πλατυστομίτης και ένας τρίτος, στοιχεία του οποίου δεν αναφέρει. Μπορεί, έν τινι μέτρω να χαρακτηριστεί έγκυρη η μαρτυρία του παπά Δήμου, τουλάχιστον σε ότι αφορά την ύπαρξη νεκρού Πλατυστομίτη και τούτο διότι τα δυό χωριά Πλατύστομα και Εγκλουβή είναι γειτονικά και σίγουρα γνωρίζουν πολύ καλά το ένα τι συμβαίνει στο άλλο, πόσο μάλλον οι ιερείς των χωριών. Μάλιστα εδώ, βλέπομε τον παπά Δήμο να εκφράζεται κάπως απαξιωτικά για τον Πλατυστομίτη με τον όρο <<τιραξέκατον>>... Πρόκειται για την γνωστή Λευκαδίτικη στερεότυπη έκφραση, που ακούγεται και σήμερα σε χωριά του νησιού <<Για τηραξέτονε...>>, δηλαδή <<Για δές τον>>, έκφραση με ειρωνική και απαξιωτική διάθεση... Δεύτερον. Με τον νεκρό Πλατυστομίτη αυξάνονται τα χωριά που πήραν τελικά μέρος στην Εξέγερση και ο σχετικός κατάλογος περιλαμβάνει εννέα χωριά του

νησιού: Σφακιώτες, Καρυά, τα δυο χωριά που έφεραν το κύριο βάρος της Εξέγερσης με μεγάλο αριθμό μάχιμων Χωρικών, πάνω από τριακόσιους οπλίτες, Πλατύστομα, Αλέξανδρος, Απόλπαινα, Κατούνα, Πόρος, Μαραντοχώρι και Κοντάραινα. Ακολουθεί αναλυτική και σχολιαστική αναφορά των χωριών του νησιού, που πήραν μέρος στην Εξέγερση.

ΧΩΡΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ...

Στην Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819 δεν πήραν μέρος όλα τα χωριά του νησιού, (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, σελίδα 299). Η συμμετοχή των χωριών, μπορεί να τεκμηριωθεί αξιολογώντας τα επίθετα των Χωρικών, που είτε απαγχονίσθηκαν απ' τους άγγλους, είτε προκηρύχθηκαν με δημεύσεις των περιουσιών τους, είτε διέφυγαν απέναντι στην Ακαρνανία. Είναι γνωστό πως, τα χωριά του νησιού, στην συντριπτική τους πλειονότητα, δημιουργήθηκαν κατά την Δυναστεία των Τόκκων, (1362 – 1479), εκτός των παράλιων χωριών Βασιλικής, Νυδριού, Νικιάνας και Λυγιάς τα οποία δημιουργήθηκαν επιγενέστερα, εποχή αυτή των Τόκκων που συνέβησαν, κατά τον Πάνο Ροντογιάννη, ευρείας τάξεως κοινωνικές και πληθυσμιακές ανακατατάξεις, μέσα απ' την οργανωμένη και εργώδη προσπάθεια των ηγεμόνων των Τόκκων να εποικίσουν το αραιοκατοικημένο νησί της Λευκάδος, (περίπου πέντε χιλιάδες κατοίκους είχε τον 14^ο αιώνα) με νέους κατοίκους απ' την Ήπειρο, την Κρήτη, την Πελοπόννησο και την Καλαβρία της Ιταλίας. Κοινωνιολογικό χαρακτηριστικό αυτής της δημιουργίας των χωριών του νησιού, είναι ότι μεταβλήθηκαν σε κλειστές κοινωνίες, με συγκεκριμένα επίθετα, τα οποία διατηρήθηκαν μέχρι των ημερών μας, δίνοντας την δυνατότητα, με μόνο το επίθετο να εντοπίζεται και το χωριό προέλευσης του κάθε Λευκαδίτη.

Πήραν, ως εκ τούτου, μέρος στην Εξέγερση, οι Σφακιώτες, όπου κυοφορήθηκε και εκτυλίχτηκαν τα γεγονότα του Ξεσηκωμού, και η Καρυά, χωριά που σήκωσαν το κύριο βάρος του, με πολυπληθή παρουσία μάχιμων ατόμων. Ακολούθησαν τα χωριά του Καρυώτη, της Κατούνας, του Αλέξανδρου, της Απόλπαινας, του Πόρου, του

Μαραντοχωρίου και της Κοντάραινας, και όπως, συνάγεται, απ' την καταγραφή του παπά Δήμου Κακλαμάνη απ' την Εγκλουβή, πήρε μέρος και το χωριό Πλατύστομα. Είναι παράξενο, όπως σημειώνει και ο Πάνος Ροντογιάννης πως χωριά, και δη κρασοχώρια, όπως οι δύο Εξάνθειες, η Εγκλουβή, η Βαυκερή, το Καλαμίτσι, ο Σύβρος, ο Άγιος Πέτρος, δεν πήραν μέρος στην Εξέγερση. Μια πρώτη προσέγγιση αυτού του φαινομένου μπορεί να αποδοθεί σε δύο παράγοντες. Πρώτον. Τα γεγονότα της Εξέγερσης συνέβησαν και εκτυλίχτηκαν ακαριαία και εντός μικρού χρονικού διαστήματος, όντας ο Ξεσηκωμός αυτόνομος και σχετικά ασύντακτος, με αποτέλεσμα να μην υπάρξει ο ικανοποιητικός χρόνος για ζυμώσεις μεταξύ των χωριών. Δεύτερον. Η Εξέγερση συνέβη την εποχή του τρύγου, με αποτέλεσμα οι Χωρικοί να είναι απασχολημένοι στην έγκαιρη συλλογή των σταφυλιών, γιατί, για όλους εμάς, που έχουμε βιωματική αντίληψη περί του τρύγου, και των ιδιαιτεροτήτων της κυρίαρχης στα κρασοχώρια του νησιού ποικιλίας <<Βαρτζαμί>>, αν δεν τρυγηθούν έγκαιρα και αρχίσουν τα πρωτοβρόχια, τότε αυτόματα σαπίζουν, με αποτέλεσμα την χαμηλή οινοπνευματική περιεκτικότητα, το Μπομέ, όπως το αποκαλούσαν οι Χωρικοί.

Τα βαθύτερα αίτια, όμως, της μη συμμετοχής όλων των χωριών του νησιού στην Εξέγερση, πρέπει να αναζητηθούν στις ιδιόμορφες κοινωνικές συνθήκες, που υπήρχαν, επί αγγλοκρατίας σε κάθε χωριό, όταν διάφοροι τοπικοί παράγοντες και παραγοντίσκοι, σε αγαστή συνεργασία με την προστασία, με την μορφή κυρίως καταπιεστικών φοροεισπρακτόρων, μιλήσαμε για την <<Καμαρίλα>> και ποιοι την αποτελούσαν, διαμόρφωναν, ένα καθεστώς όχι μόνο εξάρτησης αλλά και φόβου στους κατοίκους, ενώ δεν πρέπει να αποκλεισθούν και οι πιέσεις απ' την πλευρά των εμπόρων ευγενών

της χώρας, απ' τους οποίους εξαρτιόνταν η διάθεση και των σταφυλιών και του κρασιού, πράγμα που αποτελούσε μοχλό και εργαλειοποίηση προς την κατεύθυνση οικονομικής και κοινωνικής εξάρτησης των χωρικών. Ένας καθοριστικός παράγοντας, αυτή η συμπεριφορά των εμπόρων της χώρας, που δημιουργούσε διαχρονικά προβλήματα στους Χωρικούς, οι οποίοι, σε περιπτώσεις ακραίας έκφρασης του φαινομένου, κατέφευγαν στα φονικά συλλαλητήρια μέσα στην χώρα...

Περίπου παρόμοιες συνθήκες εκφοβισμού των χωρικών, πρέπει να επικρατούσαν στο χωριό της Εγκλουβής, απ' τα μεγαλύτερα κρασοχώρια του νησιού, το οποίο, παρά την γειτνίασή του με τους Σφακιώτες και την Καρυά, δεν πήρε μέρος στην Εξέγερση. Στην Εγκλουβή, υπήρξε ο πανίσχυρος φοροεισπράκτορας των άγγλων, ο περίφημος <<Τζαβάρας>>, Λογοθέτης στο επίθετο, ο οποίος έχει περάσει στην τοπική ιστορία, για την σκληροκαρδία του έναντι των συγχωριανών του, (Ελεονώρας Φιόρου: <<ΕΓΚΛΟΥΒΗ ΛΕΥΚΑΔΟΣ. ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ...>>, σελίδα 26), η οποία σκληρότητά του, όπως διατηρεί και η τοπική παράδοση, στο οροπέδιο του Αγίου Δονάτου, όπου εκεί εκτυλίσσονταν ολόκληρη η παραγωγική διαδικασία του χωριού, που περιελάμβανε αμπελοκαλλιέργειες και μαζική παραγωγή σιτηρών και οσπρίων, περίφημη από τότε <<Η Φακή Εγκλουβής>>, εκεί στο οροπέδιο του Αγίου Δονάτου, ή Βουνί, υπήρχαν δεκάδες Βόλτοι, πολλοί των οποίων σώζονται και σήμερα, με προεξάρχοντα τον Βόλτο του φοροεισπράκτορα Τζαβάρα, ο οποίος θρυλείται, πως, στην δεσπόζουσα θέση που κατείχε στο οροπέδιο, χρησιμοποίησε γυάλινο παρατηρητήριο, προκειμένου να κατοπτεύει τον χώρο, ώστε να μην υπάρξει αποφυγή κάποιου Εγκλουβισάνου στην απόδοση της Δεκάτης. Χώριζαν οι χωρικοί τα

προϊόντα τους σε δέκα ίσα μέρη, εκ των οποίων το ένα έπαιρνε ο φοροεισπράκτορας των άγγλων Τζαβάρας. Και επί των ημερών μας υπάρχει στο εν λόγω οροπέδιο η περιοχή <<Καμμένο Αλώνι>>... Όταν οι Χωρικοί προσπαθούσαν να κρύψουν τα γεννήματα και αυτοί οι τύραννοι - φοροεισπράκτορες δεν έπαιρναν την δεκάτη, τότε έκαιγαν το αλώνι μαζί με τις αθυμωνιές και την αλωνιά, χωρίς να δίνουν λογαριασμό σε κανένα, με την κάλυψη πάντα των άγγλων προστατών τους... Επί πλέον, σύμφωνα και με την τοπική παράδοση και με την καταγραφή της Ελεονώρας Φιόρου, ο φοροεισπράκτορας Τζαβάρας διατηρούσε στον αυλόγυρο του σπιτιού του τον περίφημο <<Χαλκά>>, απ' τον οποίο όποιος <<πιάνονταν>>, μια μορφή ικέτη, είχε το ακαταδίωκτο από κάθε επιβουλή τρίτου, ή συγχωριανού του. Ήταν σε τέτοιο βαθμό η ευμάρειά του φοροεισπράκτορα, ώστε, όταν πάντρεψε την αδερφή του στην Ιθάκη, την προικοδότησε με χρυσή ανέμη!

Οι κάτοικοι της Εγκλουβής, που, σημειωτέον, πρωτοστάτησαν στο φονικό συλλαλητήριο των Λευκαδίων Αμπελουργών στα 1935, προφανώς, με μια τέτοια διαμορφωμένη κοινωνική κατάσταση στο χωριό τους, επί αγγλοκρατίας, πιθανόν, να τρομοκρατήθηκαν απ' τον φοροεισπράκτορα Τζαβάρα, προκειμένου να μην πάρουν μέρος στην Εξέγερση των Χωρικών στα 1819. Μια εκδοχή που φαίνεται πιθανή, την στιγμή, μάλιστα, που γνώριζαν άριστα τα προβλήματα, που τους δημιουργούσαν και η αγγλοκρατία και οι αντικονωνικές συμπεριφορές των ευγενών της πόλης, όπως ορθότατα τα καταγράφουν, σε αναφορά τους προς την επιτροπή που δημιούργησαν οι άγγλοι, μετά την εξέγερση, προκειμένου να παρουσιάσουν οι Χωρικοί τα αιτήματά τους και τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν... Στην εν λόγω αναφορά, οι κάτοικοι της Εγκλουβής,

παρουσιάζουν αντιπροσωπευτικά την τραγική κατάσταση, που βιώνουν οι Χωρικοί στο νησί ολόκληρο... Σε μια προσέγγιση, υποψιασμένη, αν είναι δόκιμος ο όρος, θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί πως και αυτή η αναφορά ήταν απότοκο καταπίεσης, προκειμένου να φανούν, καθ' υπόδειξιν, αγανακτισμένοι μεν, απ' την αφόρητη οικονομική κατάσταση, αλλά νομοταγείς στην κεντρική εξουσία...

Τα τμήματα της αναφοράς των κατοίκων της Εγκλουβής, που ακολουθούν, είναι σε αποκαταστημένη μορφή και περιλαμβάνονται στο έργο του Τριαντάφυλλου Σκλαβείτη: <<Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΤΟ 1819>>, Σελίδα 49, έτσι όπως παρουσιάστηκε στο Η Συμπόσιο.

{...Ημείς οι ταπεινοί δούλοι, εγκάτοικοι του χωρίου Εγκλουβής αναφέρομε εις την διακαιοσύνην σας ότι ημείς είμαστε πολλά ευχαριστημένοι εις τα τάτζια και νόμους όπου μας εδιοικούσαν εις το στάτο βένετο οπού έπειτα οπού μας εξουσίασαν οι φραντζέζοι και ακολούθως οι Ρώσοι δε μας ηνόχλησαν περισσότερο από εκείνο που επληρώναμε κατά του νόμους του Βενετσιάνου επειδή έτζι εγνώρισαν ότι δυνόμαστε γνωρίζοντες την αδικία μας.

Επληρώναμε την δεκατιάν απ' τα γεννήματα, τα κόμιστρα κρασίου, λαδίου και ζώα μας...

Πώς να μην τρομάξωμε και να φοβηθούμε εις τα περισσότερα και δυσβάσταχτα οπού μας υποχρέωσαν; Με ποίαν μας δύναμιν να πληρώσουμε... Οι πτωχοί βοσκοί, οπού έχουν τα ζώα προς βοήθεια και τιμανά των φαμελιών τους να δίνουν δέκα παράδες ήτι γαζέτες εις το κάθε ένα, έξω από τη δεκατιά, οπού περιπατά τη νύχτα και ημέραν

νηστικός, ξυπόλητος και κρυωμένος εις τους λόγκους με βροχές και χιόνια, οπού δεν ημπορεί να υποφέρει τους αυτούς κινδύνους και πώς να πληρώνει τάτζιο... δια το όφελος του καναλιού ημπορούσαν να ευρεθούν άλλοι τρόποι αρμοδιότεροι για να γένη και το κανάλι και να μην υποφέρει και ο τόπος τα τόσα βάρητα,,,

... Ερχόμαστε εις τα κριτήρια της χώρας εξοδευόμαστε, χασομερούμε και από τα κρύα και βροχές πολλοί εχάθηκαν. Διατί να μην διοριστή εις τα χωρία να διορθώνουν και μικρές διαφορές τους και οι μεθοδικές διατί να μην κρίνωνται εις την απλήν γλώσσαν την ειδική μας, αλλά η ελληνική ή φράγκικα; Διατί ένας πτωχός οπού δια την χρείαν του ή δια το χρέος του επούλησε το χωράφι του ή το αμπέλι του και διατί να μην ημπορεί να το εξαγοράζει ή εκείνος, ή το παιδί του κατά τους βενέτικους νόμους;

Το κοινόν σχολείον οπού εσύνθεσε η χώρα διατί να μην είναι εις ένα μοναστήριον δια να έχουν και οι πτωχοί Λευκάδιοι να βάνουν τα παιδιά τους να σπουδάζουν οπού για την χώρα δεν είναι δυνατοί και από την πτωχεία των Λευκαδίων είναι όλοι τυφλοί;

Το αλάτι οπού κάνει ο τόπος διατί να το τρώγη ακριβώτερο από τα άλλα νησιά οπού το αγοράζουν από εδώ;...

Αυτά είναι τα ζητήματα οπού μας ενγγίζουν επάνω εις την ζωήν μας και εις την πτωχείαν μας και περικαλούμεν τα φιλελεγήμονα σπλάχνα της δικαιοσύνης σας να μας δικαιώσετε εις αυτά...}

Επίσης, εκ των μεγαλύτερων κρασοχωριών του νησιού, ήταν το Κλαμίτσι και η Εξάνθεια, τα οποία δεν πήραν μέρος στην Εξέγερση των Χωρικών, προφανώς κάτω απ' το ίδιο καθεστώς, με αυτό που βίωναν οι κάτοικοι της Εγκλουβής. Στην περίπτωση των κατοίκων

του Καλαμιτσίου, όμως, είναι απορίας άξιον το περιεχόμενο της επιστολής, που απηύθυναν στους Άγγλους, ικανό χρόνο μετά την Εξέγερση, όταν οι τελευταίοι, καταδιώκοντας τον ληστή Αργύρη, ο οποίος, τελικά σκοτώθηκε απ' τον Πατράλα στην Εγκλουβή, πολιορκούσαν το Καλαμίτσι και τυραννούσαν τους κατοίκους! Παρένθεση. Για τον περίφημο ληστή Αργύρη έχει δημοσιεύσει το σχετικό δημοτικό τραγούδι ο Πανταζής Κοντομίχης: <<ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ>>. Σελίδα 236. Το πρωτοδημοσίευσε στο περιοδικό <<Ηπειρωτική Εστία>>, τεύχος 40-41/1955, σελίδα 171 με τίτλο <<Το Κοντρί του Αρύρη>>.

Ένα χαρακτηριστικό εδάφιο απ' την επιστολή των Καλαμιτσιωτών προς τους Άγγλους, που εκφράζουν το παράπονό τους...

<<... Δεν είμεθα ημείς, οίτινες με τους εγκατοίκους των δύο Εξανθειών οπόταν, παραχώρησιν θείαν, η μανία της καθόλου ανοήτου επαναστάσεως (αυτής κατά που διαπραγματευόμεθα) εκυρίευσεν εν ροπή και κατέσειρε σχεδόν όλα τα πνεύματα των Λευκαδίων, αγκαλά παρακινημένοι και φοβισμένοι από τους άλλους, ημείς όμως ασάλευτοι εις τα χρέη μας και εις την υποταγήν της Διοικήσεως, ενωπλίσθημεν εξ εναντίας, ίνα εμποδίσωμεν να μεταδοθεί εις ημάς το νόσημα εκείνο και ίνα διατηρηθεί εις το χωρίον μας, απαραβίαστος και ακεραία η εξουσία της αυτής Διοικήσεως>> . (Σπυρίδωνος Βερυκίου: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ <<ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ >>. Σελίδα 155).

Ο ΜΑΙΤΛΑΝΤ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΣΤΑ 1819...

Ο Μαίτλαντ, αρχικά, δεν θέλησε, ή και δεν μπόρεσε, να αξιολογήσει επαρκώς την Εξέγερση των Χωρικών, παραμένοντας στην Μάλτα, καθ' όλη την διάρκεια των πολεμικών γεγονότων, αγνοώντας και υποτιμώντας τον ριζοσπαστικό δυναμισμό της, την θεώρησε, μάλλον σαν ένα προπολιτικό φαινόμενο εκδήλωσης ανορθολογισμού και κοινωνικής ντόπιας παθογένειας. Δεν αντιλήφθηκε βαθύτερα πως, η δράση των Χωρικών, με το βίαιο περιεχόμενο, είναι το κύριο γνώρισμα των κοινωνικοπολιτικών κινημάτων, τα οποία διατρέχονται, κάτω απ' τον ασφυκτικό κλοιό της ανελευθερίας και της μιζέριας, από σαφείς στρατηγικές και στοχεύσεις, προς την κατεύθυνση της απεξάρτησης και της ανακατονομής των παραγωγικών πόρων, διακύβευμα που κατίσχυε και αυτής ακόμη της θεωρητικής ένδειας των κατάλληλων μέσων, (όπλων), να αντιπαρατεθούν στο διττό σύστημα εξουσίας, αγγλική προστασία και προύχοντες, που τους καθήλωνε στην εξαθλίωση...

Αντίθετα, η πράξη έδειξε πως, η εσπευσμένη επιστροφή του απ' την Μάλτα, αρχές Δεκεμβρίου 1819, (τον αντικαθιστούσε σαν Αρμοστέων ο Άνταμ), και η επακολουθήσασα στάση του, για την Εξέγερση και την αιματηρή της καταστολή, φαίνεται να προκαλεί τεράστια προβλήματα στον ίδιο τοπικά, αλλά και διεθνή προβλήματα, όπως προκύπτει απ' το γεγονός ότι, όχι μόνο ο απόηχός της, αλλά η καρδιά των ίδιων των γεγονότων, έφθασε μέχρι το Λονδίνο και την Βιέννη. Το οργίλο διάγγελμά του προς την Γερουσία, στην Κέρκυρα, στις 6 – 12 – 1819, φανερώνει την τεράστια πίεση και αμηχανία στην οποία βρίσκονταν, ζητώντας διέξοδο με το επιθετικό του διάγγελμα-εφόρμηση κατά πάντων... Οι λόγοι, που δημιουργούν μεγάλα προβλήματα στον Μαίτλαντ είναι πολλοί...

Πρώτον. Υπάρχουν αρκετοί νεκροί άγγλοι στρατιώτες, γεγονός που αναστατώνει την προηγμένη αγγλική κοινωνία, η οποία ήδη βαδίζει στα βήματα της βιομηχανικής Επανάστασης, με την συνακόλουθη άνοδο του βιοτικού και πνευματικού της επιπέδου, αλλά και λόγω του ιδιόμορφου από αιώνων αγγλικού εθνικισμού, να μην δέχονται, την ύπαρξη άγγλων στρατιωτών νεκρών...

Δεύτερον. Η μητροπολιτική αυτή κοινωνική κατακραυγή συνοδεύεται και από πολιτική παρόμοια, εξ αιτίας της επικριτικής στάσης στο αγγλικό Κοινοβούλιο, όχι μόνο της αντιπολίτευσης των Γουϊγκς, αλλά και μέσα απ' το ίδιο το κυβερνών κόμμα των Τόρριδων, την στιγμή, μάλιστα, που τρεις μόνο μήνες, πριν την εξέγερση των Χωρικών της Αγίας Μαύρας, έχομε δει τον Ιωάννη Καποδίστρια, με προσωπική παράσταση στο Λονδίνο, να γνωρίζει στους δύο άγγλους υπουργούς Ουέλινγκτων και Βάρθουστ, πως ο Μαίτλαντ συμπεριφέρεται στους Επτανήσιους σαν Ινδούς και πως σίγουρα θα υπήρχε αντίδραση απ'τον Επτανησιακό λαό... (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Β, Σελ.242).

Τρίτον. Πιέσεις στον Μαίτλαντ ασκούσε και ο μητροπολιτικός τύπος στο Λονδίνο, προαναφερθήκαμε σχετικά, ο οποίος δεν ανέχονταν και τους άγγλους νεκρούς στρατιώτες, αλλά και τους απαγχονισμούς των Λευκαδίων, γιατί γνώριζε, αφ' ενός μεν την ιδιάζουσα ανωτέρω αγγλική ψυχολογία, αφ' ετέρου εκτιμούσε πως, μεσοπρόθεσμα, θα προκαλέσουν αντιδράσεις αυτές οι αυταρχικές πολιτικές σε πανεπτανησιακό επίπεδο... Και δεν ξεγελάστηκαν...

Τέταρτον. Ο Μαίτλαντ και η Αγγλική διπλωματία πάντα είχαν κατά νου ότι, η Αυστρία, караδοκεί για τα Επτάνησα και ουδέποτε έπαυσε το ενδιαφέρον της να βγει στην Ανατολή μέσω των

Επτανήσων, γι αυτό και έφεραν το θέμα στην Βιέννη, σε μια αποπροσανατολιστική καθαρά προσπάθεια να αιτιολογήσουν τους απαγχονισμούς και να αποσεισουν από πάνω τους κάθε ευθύνη, αποπειρώμενοι να στρέψουν τις υποψίες και των Αυστριακών κατά του Καποδίστρια και κατά της Ρωσίας, δεδομένου, μάλιστα πως, οι Αυστριακοί, και ειδικότερα ο Μέτερνιχ, στόχευαν καθαρά τον Καποδίστρια, στον οποίο καταλόγιζαν προθέσεις ξεσηκωμού και της Δαλματίας... Είδαμε την σχετική επιστολή του αυλικού δικαστηρίου της αυστριακής Αστυνομίας, στις 12 Ιανουαρίου στα 1820...

Πέμπτον. Συμποσούμενα όλα τα παραπάνω δημιούργησαν ένα εκρηκτικό μίγμα οργής στον Μαίτλαντ, ο οποίος, φανερά σε μια εργώδη προσπάθεια να ξεφύγει απ' αυτόν τον πνιγηρό εναγκαλισμό, κατά πρώτον επιρρίπτει ευθύνες στον Λευκαδίτη γεροϋσιαστή Ευτύχιο Ζαμπέλη, καταλογίζονάς του πλημελή ενημέρωση, καθ' όσον ο Ζαμπέλιος είχε επισκεφθεί το νησί, μετά την προκήρυξη για τη νέα επίμαχη φορολογία, προκειμένου να αξιολογήσει τις αντιδράσεις των Λευκαδίων. Ακολουθως στρέφεται, με το ανωτέρω διάγγελμά του, κατά πάντων... Κατά των <<απονενοημένων>> χωρικών, που τόλμησαν να ξεσηκωθούν ενάντια σε μια υπερδύναμη, ταρασσοντας την δημόσια ησυχία, κατά των <<ταραχοποιών>>, που ζητούσαν την καταστροφή του κόσμου, εμφανέστατα εννοεί και τους φίλα προσκείμενους στους χωρικούς μικροεπαγγελματίες της χώρας, κατά των <<αρπάγων>>, (Σημ. Συγ. Ο Μαίτλαντ φτάνει στο σημείο να υπερασπίζεται τους φτωχούς χωρικούς... Ήταν και αυτό προφανώς ένα τέχνασμα μελλοντικού προσεταιρισμού τους, ή οριστικού κατευνασμού τους, γνωρίζοντας άριστα το χάος μεταξύ ευγενών και χωρικών...), οι οποίοι άρπαγες εννοείται πως είναι οι ευγενείς της χώρας, οι οποίοι δεν ήθελαν να συνεργαστούν μαζί του,

και οι οποίοι, κατά τον Μαίτλαντ, με την μέθοδο της τοκογλυφίας, αρπάζουν τις περιουσίες της φτωχολογιάς!!!

Το εν λόγω διάγγελμά του ο Μαίτλαντ, όπως και την έκθεση, για τα γεγονότα, την οποία συνέταξε επιτροπή υπό τον πρόεδρο του Καταρκτικού Συμβουλίου Ιάκωβο Μάτζαρο, άνθρωπο αφοσιωμένο στην Προστασία, στην οποία επιτροπή συμμετείχαν και οι Λευκαδίτες γερουσιαστές, έκθεση με σαφώς φιλοαγγλικό περιεχόμενο, το οποίο δικαιολογεί όλες τις ενέργειες και του Αρμοστή και της Γερουσίας, για την αιματηρή καταστολή, αυτά τα δύο επίσημα έγγραφα μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα ο Μαίτλαντ και έδωσε εντολή να διαβαστούν τέσσερις συνέχεια Κυριακές από τους ιερείς στις εκκλησίες των νησιών. Μια φανερή προσπάθεια του Αρμοστή να επιρρίψει τις ευθύνες της Εξέγερσης των Χωρικών, όπου αλλού, εκτός απ' την αυταρχική του πολιτική...

Και είδε και επίσκεψαι την άμπελον ταύτην... Ο Λευϊτης Χωρικός...

Η ΤΟΠΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Οι όροι εκκλησία και κοινωνία δεν είναι απλά συνώνυμες, είναι ταυτόσημες. Η εκκλησία είναι κοινωνία και η κοινωνία, στην τέλεια μορφή της, όπου οι σχέσεις των ανθρώπων διέπονται απ' το βασικό εξισορροπιστικό, αλλά και δογματικό κανόνα της ισότητας, ενώπιον ορατού και αόρατου κόσμου, είναι τότε και η κοινωνία εκκλησία, χρωματίζοντας την αποστολή της μόνο με αναπλαστικές ιδιότητες, που συντελούν στην κοινωνική ισορροπία. Τότε τα κοινωνικά προβλήματα, απ' την πλευρά και της εκκλησίας, μπορεί να αντιμετωπιστούν θετικά, αλλά με την συλλογική συνείδηση ευαισθητοποιημένη ενώπιον των προβλημάτων των άλλων.

Κύριοι εκφραστές αυτής της συλλογικής συνείδησης, έξι απλοϊκοί Χωρικοί ιερείς, συναισθανόμενοι την Λευιτική αποστολή τους, σαν ένα διαρκή αγώνα για το αγαθό της ελευθερίας, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, έξω από κάθε ατομοκεντρική φιλοδοξία, βγήκαν μπροστά στον αγώνα των Χωρικών, σε μια ένδειξη άγνοιας του ανθρώπινου φόβου, μπροστά στα ανωτέρω αγαθά, που διακυβεύονταν σ' αυτή την σύγκρουση.

Στο πρόσωπό τους η τοπική εκκλησία βρήκε τους πραγματικούς ηγέτες, αφού, επίσημα η Μητρόπολη Αγίας Μαύρας και Λευκάδος ήταν ακέφαλη, μετά τον ύποπτο θάνατο του εμπνευσμένου Ποιμένα και Μητροπολίτη Παρθένιου Κονιδάρη στα 1817, περί του οποίου θα κάνομε εκτεταμένα λόγο παρακάτω. Ουσιαστικά χρέη αρχηγού της τοπικής Αγιομαυρίτικης εκκλησίας εκτελούσε ο Πρωθιερέας Αγάπιος Απόστολος Λάζαρης, ο οποίος, σε ένα ρόλο ισορροπιστή, <<ακροβατούσε>>, μεταξύ των δύο αντίπαλων στρατοπέδων, στάση που κίνησε τις υποψίες των άγγλων, οι οποίοι τον ήθελαν

ολοκληρωτικά υποταγμένο στα κελεύσματά τους, για αυτό, άλλωστε και τον προφυλάκισαν, για να τον αφήσουν στην συνέχεια ελεύθερο.

Ακριβώς αυτό το συμβολικό περιεχόμενο, με την συμμετοχή των ιερέων και την εξ αυτού συναγόμενη παλλαϊκή ομοθυμία, που μπορούσε να οδηγήσει σε περαιτέρω κλιμάκωση των συγκρούσεων, οι άγγλοι, θέλησαν στοχευμένα να τσακίσουν αυτόν τον δεσμό ορθόδοξης εκκλησίας και λαού, τον οποίο διαρκώς φοβούνταν και ο Μαίτλαντ και ο Άνταμ, ατιμώνοντας ουσιαστικά την τοπική εκκλησία, όχι απλά με απαγχονισμό, αλλά και με την μετά θάνατον διαπόμπευση των δύο απαγχονισθέντων ιερέων Θεόκλητου Στραβοσκιάδη απ' την Απόλπαινα και Φίλιππου Κολυβά απ' τον Αλέξανδρο, όταν <<πίσωσαν>> τα σώματά τους, τα οποία επί ημέρες κρέμασαν στα επαίσχυντα κλουβιά εντός της χώρας, προς σφρονισμό των υπολοίπων Λευκαδίων...

**{... Κι ο Κολονέλος ξέταξε και ήρε δυο παπάδες
που είχανε το φταιξιμο ωσάν τους Χαλικιάδες
κι ευθύς τους αποφάσισε κ' οι δυο να φουρκιστούνε
και μήτε να τους χώσουνε πάρη να κρεμαστούνε
σαν τα σταφύλια κρέμονται τον Τρυγητή σ' τ' αμπέλια
μεσ' το κλουβιά τους έβαλαν σαν κ' ήτανε γαρδέλια...}**

Απ' τους κορυφαίους του Ξεσηκωμού και εξ όσων εξέφραζε η πληθωρική του προσωπικότητα, ο περίφημος Παπά Δραγανιώτης, ιερέας στους Σφακιώτες, αφού σωματικά ήταν, αναφέρει ο Πάνος Κουινιάκης, (<<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 31 & 37), γιγαντώσωμος, αλλά είχε και ανάλογα πνευματικά χαρίσματα, που αναδείκνυαν την ηγετική

του προσωπικότητα, την οποία πληθωρικά φανέρωσε στην εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης, αφού απέδρασε στην Ακαρνανία και απέφυγε ακόμη και πιθανό απαγχονισμό του, όπως αναλυτικά αναφέραμε στην ενότητα για τους διαφυγόντες αρχηγούς του Ξεσηκωμού, στην απέναντι επαναστατημένη Ελλάδα.

Στους πρωτεργάτες ιερείς της Εξέγερσης και ο παπά Γιώργης Ασπρογέρακας απ' τους Σφακιώτες, ο οποίος, προαναφερθήκαμε, πως είχε το σθένος ενώπιον του Στόβιν, μετά τα επεισόδια των Χωρικών στην πόλη να του απευθύνει το: <<Κολονέλο, Κολονέλο, δεν μας τρομάζουν τα κανόνια σου, Θα σε πολεμήσουμε με ψυχή και με καριοφύλλια>>. (Ξενοφώντα Κούρτη: <<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>, σελίδα 5). Ο παπά Αναστάσης Χαλικιάς από το Σπανοχώρι των Σφακιωτών, τον οποίο συμπεριελάμβανε στην προκήρυξή του, στις 20 Οκτωβρίου 1819, ο Άνταμ, στα πρόσωπα, που απειλούνταν με δήμευση της περιουσίας τους, αν δεν παρουσιάζονταν στην εκτελεστική αστυνομία εντός 48 ωρών. Ο παπά Δημήτρης Θεριανός απ' το χωριό του Καρυώτη. Αν, στους ανωτέρω ιερείς, προσθέσουμε και τον επίσης απαγχονισθέντα Βασίλειο Πάλμο, γιό του ιερέα Παπά Στάθη απ' τον Πόρο και τον Αναγνώστη Χαλικιά, γιό του παπά Γιώργη απ' το Σπανοχώρι των Σφακιωτών, τον οποίο συμπεριέλαβε στην ανωτέρω προκήρυξή του ο Άνταμ, τότε έχουμε ολοκληρωμένο το κάδρο της ηγεμονεύουσας θέσης της τοπικής εκκλησίας στον Ξεσηκωμό και την εξ αυτής της κυρίαρχης θέσης αφρισμένη αντίδραση των άγγλων απέναντι στην ορθόδοξη εκκλησία...

Εντύπωση, πάντως, προκάλεσε και το γεγονός, ότι τα περίφημα και μεγάλα μοναστήρια του νησιού, με την τεράστια κτηματική περιουσία, ούτε καν ενδιαφέρθηκαν για την τύχη της Εξέγερσης,

πόσω μάλλον να αντιδράσουν στον απαγχονισμό και στην διαπόμπευση εντός κλουβιών <<πισσωμένων>> των ιερέων, ως είχαν θρησκευτικό, ποιμαντικό και συναδελφικό καθήκον, την στιγμή, μάλιστα, που η Μητρόπολη Λευκάδος και Αγίας Μαύρας ήταν ακέφαλη, και θα μπορούσαν να αναλάβουν, κάποιοι ηγούμενοι, ηγετικό ρόλο, για την τύχη, τουλάχιστον των απαγχονισθέντων ιερέων... Ο Πάνος Κουινιάκης στο πολυαναφερθέν συγγραφικό του πόνημα του 1928, καταφέρεται κατά των ηγουμένων και την στάση, που τήρησαν επί αγγλοκρατίας και στα χρόνια της Ένωσης, και τους καταλογίζει, ότι είχαν μεταβληθεί σε κομματάρχες... Άποψή μας είναι πως, τα μοναστήρια, όντα και αυτά κάτοχοι μεγάλων εκτάσεων γης, κράτησαν παθητική στάση στην Εξέγερση, φοβούμενα, πως, μια πιθανή επιτυχία των Χωρικών, θα μπορούσε να κινήσει, αργότερα, και διεκδικήσεις τους επί των μοναστηριακών κτημάτων...

Το αντιστασιακό αυτό πνεύμα των Λευκαδίων ιερέων δεν είναι μόνο απόρροια θρησκευτικών, εθνικών πεποιθήσεων και αλληλεγγύης προς τους εξαθλιωμένους συγχωριανούς τους χωρικούς, είναι ένα φρόνημα που σφυρηλατήθηκε πάνω σε μια εκλεκτική κατήχηση και καθοδήγηση, απ' τον εκ των σπουδαιότερων Μηροπολιτών, που έχει γνωρίσει η Αποστολική Εκκλησία της Λευκάδος, τον Παρθένιο Κονιδάρη, για την πολιτεία και την Ποιμαντική διακονία, αλλά και για τον ύποπτο θάνατο του οποίου στα 1817, δυό χρόνια πριν την Εξέγερση, φρονούμε, πως πρέπει να κάνομε ιδιαίτερα αναφορά.

Ο Παρθένιος Κονιδάρης διαποιόμανε την Μητρόπολη Λευκάδος και Αγίας Μαύρας, επί 18 χρόνια, απ' το 1799 έως το 1817, οπότε συνέβη ο ύποπτος θάνατός του στο Μεγανήσι. Κατάγονταν απ' το

χωριό της Βαυκερής, από εύπορη οικογένεια, η οποία αποτελούσε τους νοικοκυραίους του χωριού, με αρχοντικό σπίτι και εξοπλισμό, λινούς για τα κρασιά, πύλες για το λάδι και αποθήκες για τα σιτηρά, όπου αποθήκευαν τα αγαθά, πράγμα σπάνιο για την εποχή της Αγγλοκρατίας και δη σε χωριό του νησιού, όταν όλοι γνωρίζομε πως, η γη στο νησί της Λευκάδος, απ' την εποχή ακόμη των Ορσίνι, (1295 – 1332), ήταν συγκεντρωμένη (αγροτοφεουδαλικό σύστημα) στα χέρια των γαιοκτημόνων ευγενών και αργότερα των εμπορογαιοκτημόνων. (Παναγιώτη Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΕΩΣ ΤΑ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, Σελίδα 42. Πηγή απ' την οποία αρύομε πάρα πολλά στοιχεία για τον αείμνηστο Μητροπολίτη Λευκάδος και Αγίας Μαύρας Παρθένιο Κονιδάρη, όπως και τον ύποπτο θάνατό του στα 1817). Ο Παρθένιος, παρά το γεγονός ότι ανδρώθηκε μέσα σε ένα ευκατάστατο περιβάλλον, για εκείνη την εποχή της ανέχειας και της εξαθλίωσης των χωρικών, διαμόρφωσε έναν χαρακτήρα φιλολαϊκό και φιλάνθρωπο, που τον έκαναν ιδιαίτερα αγαπητό στο ευρύτερο κοινό του νησιού, πράγμα, που σε συνδυασμό με την σπουδαία προσωπικότητά του, προσπόρισε σ' αυτόν ιδιαίτερη δύναμη, ώστε να τον υπολογίζουν πολύ σοβαρά και οι Άγγλοι κατακτητές ουσιαστικά και όχι προστάτες, βάσει της Συνθήκης των Παρισίων του 1815 για το καθεστώς των Επτανήσων, οι οποίοι του παρείχαν το <<Δικαίωμα της ασυλίας δια του χαλκά>>! Επρόκειτο για δικαίωμα προστασίας και ακαταδίωκτου κάθε αδύνατου, ή κατατρεγμένου, ο οποίος θα προσέφευγε στην αυλή του Παρθένιου για προστασία και ασυλία από κάθε καταδίωξη, μια προσφυγή που είχε σαν χαρακτηριστικό στοιχείο το πιάσιμο απ' τον ειδικό χαλκά, που ευρίσκετο στην πόρτα της αυλής του! Δια του χαλκά αυτού ο Παρθένιος και η οικογένειά

του έσωσαν πολλούς χωρικούς, που κατέφυγαν στην αυλή τους κυνηγημένοι απ' τους Άγγλους κατακτητές...

Αυτή η δύναμη του Παρθένιου και η απήχηση στον λαό του νησιού, ήταν ένα στοιχείο δυνατό, το οποίο προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν ο <<Ευγενείς της Χώρας>>, για να συνάψουν μαζί του σχέσεις, τόσο για την δύναμή του στο Λευκαδίτικο κοινό, όσο και για την σπουδαία του προσωπικότητα. Κάτι τέτοιο κατάφερε μόνο η οικογένεια Βαλαωρίτη, η οποία κατόρθωσε να διεισδύσει στην οικογένεια του Παρθένιου και να τον προσεταιρισθεί παντρεύοντας την αδερφή του εθνικού μας ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη με έναν ανεψιό του!

Παρά τα τόσα εφόδια υλικά και πνευματικά, που κουβαλούσε ο Παρθένιος και ενώ θα μπορούσε και λόγω της ανωτέρω συγγενείας του με του Βαλαωριταίους να προχωρήσει και να κάνει καριέρα πολιτικού και παράγοντα στο μικρό στερέωμα του νησιού, αυτός εστράφη παιδιόθεν στην εκκλησία και ταπεινά διακόνησε αυτή στο μοναστήρι των Ασωμάτων στο χωριό του στην Βαυκερή, σε όλα τα στάδια της ιεροσύνης, έως την εκλογή του σε Μητροπολίτη Λευκάδος και Αγίας Μαύρας και μάλιστα με καθολική ψήφο από κλήρο και λαό! Όταν στις 24 – 7 – 1799 ενθρονίσθηκε σαν Μητροπολίτης, τότε, σημειώνει ο ανωτέρω Παναγιώτης Κουινιάκης: <<... Ολόκληρη η Νήσος συν γυναιξί και τέκνοις κατέκλυσαν τον οίκον του και επί μέραις προσήρχετο να συγχαρή αυτόν>>.

Το ποιμαντικό έργο του λαοπρόβλητου ιεράρχη είναι τεράστιο σε όλο το νησί, έρχονταν ταχινός αντιλήπτωρας, αρωγός και βοηθός σε κάθε Λευκαδίτη και σε κάθε πρόβλημά του, άοκνα και ασταμάτητα περιερχόνταν τα χωριά του νησιού για παραμυθία και βοήθεια.

Πέραν, όμως, του ποιμαντικού του έργου, η πατριωτική του φλόγα και τα υψηλόφρονα ιδανικά του για ελευθερία του Γένους, που δόνιζαν την ψυχή του, τον κατέστησαν πρωτεργάτη και πιστό στρατιώτη στην Μεγάλη Ιδέα της απελευθέρωσης του Έθνους απ' τον τούρκικο ζυγό, ενώ σοβαρά υπολόγιζε και ανησυχούσε και για την κατάσταση στο νησί του, την Λευκάδα, που ήταν και αυτό υπόδουλο ουσιαστικά στους Άγγλους, προσπατώντας, όπως σημειώσαμε ανωτέρω, κάθε προσφεύγοντα στην αυλή του πατριώτη κυνηγημένο απ' την δεσποτική και σκληρή συμπεριφορά των Άγγλων.

Υπήρξε η ψυχή της ιστορικής συνάντησης <<Στου Μαγεμένου το 1807>>, όταν ο Ιωάννης Καποδίστριας, μαζί με τον Επίσκοπο Άρτης Ιγνάντιο και τον στρατηγό των Ρώσων Παπαδόπουλο, συναντήθηκαν σ' αυτή την ακτή της Λευκάδος μαζί με τους Αρματωλούς και Οπλαρχηγούς της Ρούμελης, προαναφερθήκαμε, προκειμένου να προασπίσουν την Λευκάδα απ' τον θηριώδη Αλή Πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος οχυρωμένος με στρατό στα δυο κάστρα απέναντι των Ακαρνανικών ακτών, απειλούσε ανοιχτά την Λευκάδα με κατάληψη. Ο Παρθένιος Κονιδάρης, ο οποίος υποδέχθηκε τους υψηλούς επισκέπτες στο νησί, ήταν η ψυχή και ο <<στρατολόγος>> των χωρικών, προκειμένου αυτοί να προσέλθουν και να δημιουργήσουν τα οχυρωματικά έργα στο διάυλο για την προστασία της Λευκάδος απ' τον Αλή Πασά, ενώ και ο ίδιος ο Μητροπολίτης Παρθένιος, όπως σημειώνει ο Ιωάννης Καποδίστριας στην ευχαριστήρια προς αυτόν επιστολή του, που αμέσως παρακάτω παρουσιάζουμε, σήκωνε το ράσο και έμπαινε στην τάφρο να σκάψει για τα οχυρωματικά έργα!

Ο Λευκαδίτης συγγραφέας Σπυρίδων Βερούκιος, στο έργο του: <<Επτανησιακοί παλμοί και αγώνες στα 1821>>, περιγράφει εναργέστατα τον πόνο, αλλά και την εργώδη προσπάθεια του Μητροπολίτη Παρθένιου Κονιδάρη, να συνδράμει με κάθε ικμάδα των δυνάμεών του και με την ευρύτατη απήχηση που είχε στον Λευκαδίτικο λαό, την προσπάθεια για διάσωση του νησιού απ' τον επικίνδυνο ρέκτη Αλή πασά...

<<Ο Μητροπολίτης Λευκάδος Παρθένιος, ιστορεί ο Σπυρίδων Βερούκιος, έκλαψε πολύ εκείνο το πρωινό. (Σημείωση. Εννοεί την συγκέντρωση στου Μαγεμένου και το φορτισμένο συγκινησιακά κλίμα της). Έκλαιγε για την κατάντια των σκλάβων. Έκλαιγε και παρακάλεσε τον θεόν να τον βοηθήσει. Δεν ήταν από κείνους που άφηναν το κοπάδι να κυλήσει στον γκρεμό. Διέταξε τον υπηρέτη του να του ζέψει το μουλάρι, μπήκε καβάλα και τράβηξε για τα χωριά Σφακιώτες, Καρυά, το πρώτο απόγευμα και τις άλλες μέρες Βασιλική, Άγιος Πέτρος και ύστερα στα πιο απόκρημνα κατσαύραχα στον τελευταίο συνοικισμό, στον τελευταίο όρμο των ψαράδων. Κι αν έλειπε ο Ιεράρχης απ' το μέρος που γινόνταν οι εργασίες, (Σημείωση: εννοεί τα οχυρωματικά έργα για τα οποία κάναμε ανωτέρω λόγο στον διάυλο του νησιού, μεταξύ Λευκάδος και Πλαγιάς κυρίως), ο κόσμος ξανάρχιζε να κατεβαίνει στον χάνδακα, να πληθαίνει και οι πρώτοι εξακόσιοι γίνονται τώρα χιλιάδες. Κι όσο ο Παρθένιος αργούσε να φανεί τόσο οι εθελοντές πλήθαιναν και το έργο προχωρούσε και αγάλιαζε η ψυχή του Καποδίστρια...>>

Ακριβώς αυτή την ανύστακτη και εργώδη πατριωτική προσπάθεια του Μητροπολίτη Λευκάδος και Αγίας Μαύρας Παρθένιου Κονιδάρη, κατά τις ημέρες της συνάξεως στου

Μαγεμένου, εξάιρει ο Ιωάννης Καποδίστριας, με επιστολή του προς αυτόν, τον Αύγουστο του 1807, επιστολή η οποία πρωτοδημοσιεύτηκε απ' τον Πρωτοπρεσβύτερο Γεράσιμο Ζαμπέλη στο βιβλίο του: <<Η Λευκάδα στον τρικυμισμό της ιστορίας>> και την οποία αναδημοσιεύουμε παρακάτω.

Προς τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Λευκάδος

Εν Λευκάδι 25 Αυγούστου 1807

Εκπληρώσας την εντολήν μου μεταβαίνω προσεχώς εις Κέρκυραν. Αλλά, κοινοποιώ Υμίν Πανιερώτατε, την αγγελίαν ταύτην, δεν δύναμαι να μην εκδηλώσω συγχρόνως την αϊδιον ευγνωμοσύνην μου προς Υμάς, εν δυσχαρεστώταις περιστάσεσιν ευαρεστηθέντας, ίνα μοι παράσχητε συνδρομήν δια της μεγάλης επιρροής ην εξασκείτε επί της ψυχής του λαού τούτου, ανέκαθεν εκτιμήσαντος τας αρετάς δι ων περικοσμηίσθε και δικαίως ανυψώσαντος Υμάς εις την υψηλήν έδραν ην κατέχετε.

Γλυκυτάτην θέλω φέρειν μετ' εμού την ανάμνησιν, καθ' ην πιστώς υπηρετούντες τη πατρίδι, ετιμήσατε τα πολεμικά έργα τα κατασκευαζόμενα υπό την των εχθρικών τηλεβόλων, παριστάμενοι εντός των τάφρων, δι ων περιεζώθη η πόλις. Ούτε θέλω να λησμονήσω τας ημέρας, καθ' ας, περιτρέχοντας τα όρη της νήσου, ενεπνέετε εις τας καρδιάς των ανδρείων αυτής τέκνων τον ιερόν υπέρ Πατρίδος και Πίστεως έρωτα. Δια της ισχύος του λόγου και του Υμετέρου παραδείγματος ο λαός ούτος υπέστη μόχθους αγογγύστως και ακαταπαύστους αδροτάτας δαπάνας, αυτοί δε εκείνοι, οίτινες αυτοπροαιρέτως ανεδέχοντο το βάρος των πολεμικών έργων προέταξαν εν ώρα κινδύνου και τα στήθη επί των εξωτερικών οχυρωμάτων και ο βάρβαρος και αυθάδης εχθρός, όστις μας ηπειλεί, ωχρίασεν ενώπιόν των.

Τηλικαύται υπηρεσίαι μεγάλως τιμῶσαι την Υμετέραν Πανιερότητα και την Πατρίδα, ήτις ευτύχησε να έχει Υμάς, αναντιρρήτως συνέτεινον προς ευόδωσιν και αισίαν εκπεραίωσιν της εντολής, ην ανεδέχθην ως Έκτακτος Επίτροπος της Εκλαμπροτάτης Κυβερνήσεως εν τη νήσω ταύτη.

Διό παρακαλώ Υμάς, ιν' αποδεχθείτε τας εν τω επισήμω τούτω εγγράφω κατατεθείσας θερμάς ευχαριστίας μου, μοι επιτρέψητε δε συγχρόνως, ίνα μετά της αυτής ειλικρινείας υποβάλλω τη Εκλαμπροτάτη Κυβερνήσει τας πατριωτικάς Υμών προσπαθείας και μαρτυρήσω υπέρ της ευγνωμοσύνης και των εγκωμίων, άτινα οφείλονται προς την Υμετέραν Πανιερότητα.

Εύχομαι ίνα η χείρ του Υψίστου, η προστατεύουσα αείποτε την νήσον ταύτην ευλογήσει αυτήν και πάλιν απομακρύνουσα πάντα κίνδυνον εκ των μεθορίων προερχόμενον, προάξει δε την ευημερίαν αυτής εις αμοιβήν των δυστυχημάτων όσα υπέμεινεν.

Η ευχή αύτη, ην εγώ απευθύνω προς τον Παντοδύναμον, εμπνεόμενος υπό της ζωηροτέρας αγάπης προς τον λαόν της Λευκάδος και γνωρίζων κακή τύχη την οικτράν κατάστασιν, εις ην περιήλθε η νήσος, εξέρχεται εκ των μυχών της καρδίας μου.

Υμίν δε απόκειται, Πανιερώτατε, δια των προς θεόν δεήσεων, να εμπνεύσητε των λαώ τούτω καρτερίας, μετριοπάθειαν, παραμυθούντες και ενθαρύνοντες αυτόν δια του Υμετέρου βλέματος.

Δέξασθαι την βαθυτάτην υπόληψίν μου

Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας

Η αποθεωτική αυτή επιστολή του Καποδίστρια, πέραν των όσων εισαγωγικά και αναγνωριστικά για την προσωπικότητα του Παρθένιου Κονιδάρη παρουσιάσαμε, αποκαλύπτει το μεγαλείο του ανδρός και Ποιμένα, αλλά και την υψηλόφρονη προσωπικότητά του, προτερήματα για τα οποία η συλλογική ιστορική μνήμη των Λευκαδίων τον κατατάσσει στους λαμπρότερους ιεράρχες, που διακόνησαν τον Λευκαδίτικο λαό και την τοπική αποστολική εκκλησία από της ιδρύσεώς της απ' τον Απόστολο των Εθνών. Ακριβώς αυτή η τεράστια απήχησή του και το λαοπρόβλητον της αποδοχής του, προφανώς και έχει άμεση σχέση με τον ύποπτο θάνατό του, ο οποίος συνέβη το 1817, δυο χρόνια ακριβώς πριν τον μεγάλο Ξεσηκωμό των Χωρικών του νησιού κατά της Αγγλικής δεσποτείας και των ντόπιων συνεργατών τους. Ο Παρθένιος Κονιδάρης ενοχλούσε αφάνταστα την κάθε μορφής εξουσία, ειδικότερα, μάλιστα η σύνδεσή του με τους Βαλαωρίταις πολλαπλασίαζε αυτή την ανησυχία και των Άγγλων και των Ευγενών της χώρας, οι οποίοι τον στόχευαν απροκάλυπτα...

Στα πλαίσια των ποιμαντικών του καθηκόντων είχε μεταβεί στο Μεγανήσι να εγκαινιάσει ναό, (πάντα κατά την ιστορική αφήγηση του Παναγιώτη Κουνιάκη στο προμνημονευθέν έργο του), όταν μετά το πέρας των εγκαινίων του προσεφέρθη αναψυκτικό, λεμονάδα... Αμέσως, μετά την πόση, κατελήφθη από φοβερούς και ασταμάτητους πόνους στο στομάχι και εμμέτους... Μεταφέρθηκε εσπευσμένα στο σπίτι του στην Βαυκερή, όπου εξέπνευσε... Η σωρός του έμεινε επί τρεις μέρες άταφη, διότι ματαίως η οικογένειά του ανέμενε ιατροδικαστή, που ζήτησε απ' την χώρα, για να εξετάσει τα ακριβή αίτια του θανάτου του... Ο ιατροδικαστής δεν έφτασε ποτέ στην Βαυκερή, ενδυναμώνοντας τις βάσιμες υποψίες για

δηλητηριάσή του... Η κηδεία του έγινε πάνδημη, ολόκληρο το νησί κατέκλυσε το Σπανοχώρι των Σφακιωτών, αφού η ταφή του έγινε στην Επισκοπή, στην παλιά έδρα των Μητροπολιτών Λευκάδος!

Ο πρόωρος, αδόκητος και ύποπτος θάνατος που Παρθένιου Κονιδάρη στην κυριολεξία απορφάνισε τον λαό του νησιού και κυρίως τους Χωρικούς, αφού τον θεωρούσαν δικό τους άνθρωπο και για την χωριάτικη καταγωγή του απ' το χωριό της Βαυκερής, αλλά κυρίως γιατί σε κάθε δύσκολη στιγμή ήταν δίπλα τους, μα και για την τεράστια προσωπικότητά του. Δυο χρόνια μετά τον θάνατο του οι Χωρικοί, με μπροστάρηδες τους Σφακιώτες, είναι που ξεσηκώθηκαν κατά των Άγγλων και των τοκογλύφων ευγενών γαιοκτημόνων και εμπορογαιοκτημόνων της χώρας, οι οποίοι με τα Προστώχια και τα χρεωστικά ομόλογα <<τους έπιναν το αίμα>>, όπως ακριβώς συνέβαινε με την κάστα των ευγενών και στην Ζάκυνθο και στην Κεφαλλονιά, όπου, όπως προαναφέραμε, και εκεί υπήρξαν αιματηρές εξεγέρσεις των Χωρικών, το 1819 και 1821 στη Ζάκυνθο στα χωριά Σκουλικάδο και Υψόλιθο και στην Κεφαλλονιά το 1848 και 1849 με την <<Εξέγερση του Σταυρού>> και της Σκάλας, εξεγέρσεις τον ταξικό χαρακτήρα των οποίων συνεξετάζουμε εμπεριστατωμένα με αυτή των Χωρικών της Λευκάδος στα 1819.

Ο Ξεσηκωμός των χωρικών στους Σφακιώτες, προαναφερθήκαμε, έφερε στο ικρίωμα των Άγγλων τους δύο Χωρικούς αγωνιστές Ασπρογέρακα και Πάλμο και τους δύο Χωρικούς ιερείς, τον παπά Θεόκλητο Στραβοσκιάδη απ' την Απόλπαινα και τον παπά Φίλιππο Κολουβά απ' τον Αλέξανδρο. Στο πρόσωπο των δύο ηρωικών Λευιτών, με τον απαγχονισμό τους και κυρίως την διαπόμπευσή τους, αφού κρέμονταν βουτηγμένοι στην πίσσα στα τρομοκρατικά γυάλινα κλουβιά των φονιάδων Άγγλων επί μέρες, η τοπική εκκλησία του

νησιού ταπεινώθηκε, διαπομπεύθηκε και εξευτελίστηκε το ράσο ουσιαστικά, χωρίς η ακέφαλη, μετά τον θάνατο του Παρθένιου Κονιδάρη, τοπική εκκλησία να αντιδράσει, ούτε δια του πρωθυερέα της Αγάπιου Απόστολου Λάζαρη, ούτε δια των ηγουμένων των τόσων μονών του νησιού, την στιγμή που ακόμη και ο περίφημος φίλος των Άγγλων, ο επίσκοπος Γαρζώνης της Ζακύνθου, ο οποίος έγινε και πρωταίτιος για την εξέγερση στο Σκουληκάδο το 1819, στις επόμενες αγχόνες των Άγγλων στην δεύτερη εξέγερση των Ζακυνθίων στον Υψόλιθο το 1821 αντέδρασε και διέσωσε τον προς απαγχονισμό ιερέα Κεφαληνό... (Σπυρίδωνος Βερούκιου: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ>>, σελίδα 189).

Αλλά ούτε και οι Ευγενείς της χώρας, αντέδρασαν στην βεβήλωση του ράσου, τους αρκούσε που ήταν χωρικοί οι δύο ιερείς... Αντίθετα, και παρά τις... λυκοσυμμαχίες μεταξύ των για τα οφίτσια και τις καρέκλες, φρόντισαν να πετύχουν χάρη απ' τον Μαίτλαντ για τον ομογάλακτό τους ευγενή Σπύρο Σέρβο, ο οποίος την ύστατη στιγμή και ενώ οδηγείτο στην αγχόνη έφάνη το πλοίο με άσπρα πανιά απ' την Κέρκυρα, δείγμα του ότι του απενέμετο χάρις... Κάτι σαν την περίπτωση του Αιγέα συνέβαινε και επί Αγγλοκρατίας στο νησί... Σε περιπτώσεις καταδικαστικές, όταν απ' τους μελλοθάνατους εξητείτο χάρη απ' την Κεντρική εξουσία στην Κέρκυρα, τότε αγνάντευαν απ' την ράχη του Φρυνίου να ιδούν αν το πλοίο στην επιστροφή του θα έφερε μαύρα πανιά ή άσπρα... Ευνόητο πως, τα μαύρα πανιά, σήμαιναν απόρριψη του αιτήματος χάριτος... (Παναγιώτη Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΒ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ, σελίδα 41).

<<Αν ζούσε ο Παρθένιος όχι δεν θα τολμούσαν οι Άγγλοι να του κρεμάσουν και να του διαπομπεύσουν ιερείς, αλλά θα άρπαζε το

φραγγέλιο, σαν τον Ιησού Χριστό, και θα τσάκιζε τους δήμιους και θα γκρέμιζε με τα ίδια του τα χέρια τις αγχόνες... Αλλά τον έβγαλαν απ' την μέση...>>. Για πολλές δεκαετίες μετέπειτα, η ιστορική συλλογική μνήμη και παράδοση διατήρησε ζωντανή αυτή την στερεότυπη φράση στα χείλη των Χωρικών, όπως μας την μετέφερε περίπου και ο Φίλιππος Λάζαρης (Γραμματέας) απ' τα Λαζαράτα των Σφακιωτών, γιατί οι Χωρικοί, στο πρόσωπο του Παρθένιου, έβλεπαν τον πραγματικό Πατέρα και Ποιμενάρχη, που με την ποιμαντορική του ράβδο θα τσάκιζε τα κόκαλα πολλών...

ΛΑΪΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΡΕΜΠΕΛΙΟ

Η λαϊκή ποίηση διακρίνεται για την αμεσότητά της, όσο και την διαπλαστική και διεισδυτική της ικανότητα στην κοινωνία, ενώ συσσωματώνει μια αδιάσπαστη πολιτισμική συνέχεια, παντρεύοντας την ντοπιολαλιά με την παράδοση, σαν κορυφαίο μείγμα μιας πνευματικής αυθεντικής έκφρασης της τοπικής κουλτούρας. Πάντα βρίσκει τους κατάλληλους δημιουργούς και την δυνατότητα να αιχμαλωτίζει, να <<βαλσαμώνει>> τον χρόνο... Κατεβαίνει στην κοινωνία σαν <<αέρας Αερμών>> και συγκινεί και εξιστορεί με τρόπο απλοϊκό και ανεπιτήδευτο αγώνες και θυσίες, που έχουν περάσει στην συλλογική ιστορική μνήμη ανεξίτηλα και σφραγιστικά...

Και αυτό το τεράστιο σθένος των Λευκαδίων Χωρικών να αναμετρηθούν με την κοσμοκράτειρα, τότε, Αγγλία, πάντα εξάπτει το νου και στιχώνει ρίμες και ρίμες... Αυτά τα Λαϊκά Λευκαδίτικα τραγούδια αναδημοσιεύομε απ' το έργο του Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, (Τόμος Β, Σελίδες 287 – 295), όπου αναφέρονται και εξιστορούν, μέσα απ' την απλοϊκότητά τους, το Ρεμπελιό των χωρικών! Το πρώτο, δημοσίευσε το 1874, ο Σχολάρχης Ιωάννης Σταματέλος, στο περιοδικό του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως.

Τρία πουλάκια κάθονται στη Ράχη του Διοχάρη,

το ένα ήταν ο Χαλικιάς και τ' άλλο ο Πανάδας,

το τρίτο το καλύτερο ο Νικολός Βελέτζας.

Παραπονιόνταν κι' έλεγαν βάστα χωριό και χώρα.

Τι να βαστάξω ρε παιδιά κι άχαρα παλλικάρια,

**δεν είν' ένας, δεν είν' δυό είναι, μεγάλο ασκέρι.
Τρεις μέρες κάναν πόλεμο Δεν έχουν άλλα βόλια.
Διακόσιους εσκοτώσανε. Κι' εκάψανε και σπίτια.**

Άλλο στιχούργημα ανώνυμου λαϊκού ποιητή, το οποίο έφτασε στις μέρες μας προφορικά, αναφέρεται και πάλι στους αρχηγούς της εξέγερσης.

**Ο Θωμάς με τον Πανάδα
Εσυνάξαν τη Λευκάδα
Και στο κάμπο ροβολήσαν
Και την χώραν αποκλείσαν
<<Η τα ντάτσα θα κοπούνε
Ή γοι αρχόντοι θα σφασούνε>>.
Δεν επέρασε μιαν ώρα
Βάλανε φωτιά στη χώρα.
Δεν επέρασε μομέντο
Κι ήρθε μπαστιμέντο.
Φέρανε και δυο φρεγάδες
Φορτωμένες παλικάρες
Φέρανε και δυο περόνια
Να βουλώσουν τα κανόνια.
Λιαροκάπης κι άλλοι τρεις
πολεμούν κατακαμπίς
βάνουν τ' αγραπίδια βόλια**

και τα φύλλα πατσαβούρες.

Πρώτη μπαταριά

στου Λιαροκάπη την κοιλιά

Η αντίσταση και οι Ξεσηκωμοί εναντίον των άγγλων δυναστών, ενέπνευσαν όχο μόνο του Λευκαδίτες λαϊκούς και λόγιους ποιητές, αλλά εξ ίσου και τους Κεφαλλονίτες, ένα νησί που καθαρά ποιητικοκρατείται από αιώνων. Είδαμε το σκωπτικό ποίημα του Κεφαλονίτη Παναγή Κεφαλά Πυλαρινού Ταμπακόνα, το οποίο παρουσιάσαμε στην ενότητα με τον τίτλο <<ΟΙ ΣΠΙΟΥΝΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΒΑΛΟ ΡΙΑΝΚΟ>>. Θα αναφερθούμε εδώ σε μια στιχουργική δημιουργία του Γεράσιμου Μαυρογιάννη, ένα ποίημα το οποίο έχει ιδιαίτερη αξία, διότι, αφού το μελοποίησε ο Τζανής Μεταξάς το 1854, αποτέλεσε τον ύμνο των Ριζοσπαστών βουλευτών!

Κι αν δεν κόπτει το σπαθί μου

κι η αιχμή του δεν τρυπάει

η ψυχή δεν λησμονάει

πως επλάσθη ελληνική.

Των εχθρών μισώ τα δώρα.

Δεν τα θέλω. Ας τα κρατήσουν.

Τους μισώ κι ας με μισήσουν.

Προτιμώ την φυλακή

Η κορυφαία, όμως, λαϊκή ποιητική μαρτυρία για το 1819, έρχεται μέσα απ' την περίφημη «Ριμάδα του Κολόκα». Πρόκειται για ποίημα 274 στίχων, που συνέθεσε ο Ιωάννης Κολόκας, απ' την Κατούνα. Φαίνεται πως επρόκειτο για άτομο με ιδιαίτερη πνευματική

ικανότητα, για να προχωρήσει σε μια τέτοια λαϊκή ποιητική εργασία, και, μάλιστα, όντας Χωρικός, αποκλεισμένος, το ομολογεί και ο ίδιος στο τέλος της ριμάδας, με τις επικρατούσες συνθήκες της εποχής, από κάθε μορφή εκπαίδευσης. Φαίνεται, επί πλέον, πως εκτιμούσε τις ποιητικές του ικανότητες και ο ίδιος ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, διότι ο μεγάλος Λευκαδίτης ποιητής βάπτισε στον Άγιο Βάρβαρο της Κατούνας μια κόρη του Ιωάννη Κολόκα, επιγενέστερα σαφώς, όπως προκύπτει απ' τα βιβλία της εκκλησίας, στα οποία αναφέρεται σαν ανάδοχος στην βάπτιση ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Λογοτεχνικά <<Η Ριμάδα του Κολόκα>>, διακρίνεται για κάποια αξιόλογα στοιχεία, όπως η πιστή εφαρμογή του ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου και της ζευγαρωτής ομοιοκαταληξίας, αλλά και από μια γλωσσική πληρότητα, παρά το απαίδευτο του δημιουργού της. Σαν μορφή ανώτερης λαϊκής λογοτεχνίας, στοιχεία που της προσδίδουν και η υπόθεσή της, αλλά και η ικανοποιητικότερη έως άρτια σύνθεσή της, ξεπερνά, τα στενά απλοϊκά όρια, να απευθύνεται, κατά κανόνα, κυρίως σε αγροτικά στρώματα και ενδεχομένως σε ένα κομμάτι της αστικής κοινωνίας, και διεισδύει αποτελεσματικά, σε μια ολιστική διάπλαση της ιστορικής συλλογικής μνήμης, καθρεφτίζοντας, συγχρόνως, την ιδεολογία του λαού και την πηγαία επιθυμία του για πνευματική ανέλιξη σε κάτι υψηλότερο... Ως εκ τούτου, συνοπτικά, η μεγάλη της προσφορά, αφορά, τελικά, την ίδια την ιστορία, διότι έχει όλα εκείνα τα στοιχεία, που μπορούν να χαρακτηρίσουν μια καλή ιστορική πρόταση, έστω και σε ποιητική μορφή, όπως το κυρίαρχο στοιχείο της λογοτεχνικής αναβάθμισης της ιστορικής πραγματικότητας. Έχει η ριμάδα μια θαυμαστή στοχοπροσήλωση, απ' την αρχή μέχρι το τέλος...

Με την βοήθεια του Χριστού και με την Παναγία

Θέλω να γράψω σήμερα μιαν νέα ιστορία.

Πρώτο ζητώ συμπάθειο από την αφεντιά σας

Γιατί θα γράψω στόρησι να βρούνε τα παιδιά σας...

Ολοφάνερα ο Ιωάννης Κολόκας θέλει να γράψει στόρησι... Σ' αυτή του την προσπάθεια έχει ένα σοβαρότατο πλεονέκτημα, που χαρακτηρίζει κάθε ιστορικό γεγονός, είναι σύγχρονος του γεγονότος, και σε ενεστώτα πραγματικό χρόνο γράφει και δημιουργεί... Είναι σύγχρονος των γεγονότων, έστω και αν δεν πήρε μέρος στην μάχη, αλλά έχει τα πλέρια ακούσματα και απ' τους συγχωριανούς του Κατουνιώτες, οι οποίοι, με αρχηγό τον Νικόλαο Φωτεινό, πήραν και αυτοί μέρος στην Εξέγερση, και ήταν οι καλύτεροι πληροφοριοδότες του Κολόκα, ο οποίος δείχνει και άριστος γνώστης προσώπων και πραγμάτων και στους Σφακιώτες, όπου εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα. Δυο <<προϊκες>>, για την συγγραφή ποιητικά ιστορίας, απ' τις σπουδαιότερες και αυθεντικότερες. Επομένως, θα πούμε, με σημερινούς δημοσιογραφικούς όρους, πως έχει το <<ρεπορταζιακό>> υλικό του τόπου και του χρόνου, για μια έγκυρη και έγκαιρη δημιουργία..

Εδώ, βέβαια, μπαίνουν οι διαφορετικές εκτιμήσεις. Παρά το γεγονός ότι ο Πάνος Ροντογιάννης, η αιχμή του δόρατος της Λευκαδίτικης ιστορίας, μέσα απ' το δίτομο σημαντικότερο δημιουργημά του, με τίτλο, <<ΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, ενώ χρησιμοποιεί κάποια στοιχεία απ' την Ριμάδα του Κολόκα, αλλά και την περιλαμβάνει ολόκληρη στον δεύτερο τόμο του, δεν φαίνεται να την θεωρεί επαρκούς, τουλάχιστον, ιστορικής τεκμηρίωσης δημιούργημα. Αλλά και άλλοι Λευκάδιοι λόγιοι, παρά το γεγονός ότι, τα κείμενά τους διανθίζουν με εδάφια της Ριμάδας, προς επίρρωσιν

των γραπτών τους, εν τούτοις, φαίνεται να μην θεωρούν επαρκείς τις παρεχόμενες ιστορικές πληροφορίες απ' το σώμα της Ριμάδας.

Πιθανόν, να λειτουργεί αποτρεπτικά, προς αυτή την κατεύθυνση το έκδηλο φιλοαγγλικό πνεύμα στην Ριμάδα, κόντρα σε κάθε απαιτούμενη ιστορική αντικειμενικότητα, το οποίο πνεύμα, σε κάποια εδάφιά του μεταποιείται σε θέση, σαν μια μη αυθεντική και αντικειμενική ιστορική καταγραφή, παρά το <<ρεπορταζιακό>>, επαναλαμβάνομε, του χαρακτήρα της... Προσωπική μας άποψη είναι πως, παρά τα κάποια σημεία ιστορικής ακυριολεξίας, φαίνεται πως ταυτίζεται και με τα περιγραφόμενα αρχειακά γεγονότα, αλλά και με την τοπική παράδοση. Τώρα, κατά πόσον μια τέτοια ταύτιση, είναι επαρκής ιστορική απόδειξη, είναι θέμα αξιολόγησης και κριτικής στάσης απέναντι στην επώνυμη λαϊκή ποίηση, η οποία οτέ μεν θεωρείται πυλώνας της ιστορίας, όπως θα δούμε αμέσως σε μια συνεξεταζόμενη περίπτωση παρόμοιας ριμάδας, οτέ δε επικουρικός τοιούτος... Παρά τα ανωτέρω, φρονούμε, πως, ο Ιωάννης Κολόκας και η Ριμάδα του, έχουν τύχει χαμηλής αναγνωρισιμότητας και από λογοτεχνικής άποψης, αλλά και ιστορικής στο Λευκαδίτικο κοινό..

Την <<Ριμάδα του Κολόκα>> διέσωσε και αυτή, όπως και το δημοτικό τραγούδι, που αναφέρεται στον Θωμά Χαλικιά και τον Απόστολο Πανάδα, τους αρηγούς της Εξέγερσης, ο λόγιος Λευκαδίτης Γυμνασιάρχης, ο Ιωάννης Σταματέλος. Έστειλε την Ριμάδα, το 1879, στον Γάλλο φιλόλογο Εμίλ Λεγκράντ, για να την εκδόσει, πράγμα που δεν έγινε κατορθωτό. Το 1961, όμως, τη δημοσίευσε ο Κ. Γ. Κωνσταντινίδης στο περιοδικό «Ηώς», ο οποίος τη βρήκε στον φάκελλο του επίσης Γάλλου Χούμπερτ Περνό, που χαρακτηρίζεται σαν πνευματικός κληρονόμος του Λεγκράντ.

Να σημειώσουμε εδώ, στα πλαίσια μιας ενδιαφέρουσας συνεξέτασης, πως, η Ριμάδα του Κολόκα, έχει πολλές ομοιότητες με την Κρητική <<Ριμάδα του Μπάρμπα-Μπατζελιού>>, στην οποία εξιστορείται μια άλλη εξέγερση, αυτή των Σφακιωτών (Σφακιανών) των Χανίων κατά των Τούρκων, το 1771, μετά το πέρας της οποίας, οι τούρκοι, με δόλιο τρόπο κάλεσαν τον αρχηγό της, τον Δασκαλογιάννη, κατά κόσμον Ιωάννη Βλάχο, στο Ηράκλειο για δήθεν συνομιλίες, όπου έβαλαν τους γενίτσαρους και τον έγδαραν ζωντανό με στουρνάρια, μπροστά στα μάτια πλήθους αλλαλαζόντων τούρκων, αλλά και μπροστά στα μάτια της κόρης του Μαρίας και του αδελφού του Σγουρομάλη, οι οποίοι παραφρόνησαν απ' το φρικτό θέαμα... Η συνεξέταση, των δύο Ριμάδων, κατά την προσωπική μας άποψη, πέραν της σύγκρισης σε λογοτεχνικό και ιστορικό επίπεδο, έχει μια ιδιαίτερη συμβολική σημασία. Αφορούν και οι δύο πολεμικές εξεγέρσεις Σφακιωτών!!! Εξέγερση με πρωταγωνιστές τους Σφακιώτες της Λευκάδος! Εξέγερση απ' τους Σφακιώτες των Χανίων, διότι έτσι αποκαλούνταν οι κάτοικοι των Σφακίων στα 1771, με τον σημερινό όρο <<Σφακιανοί>> να έχει επικρατήσει μετά το 1900! Σχετικά περί αυτού του θέματος προαναφερθήκαμε, με αποδεικτικά ιστορικά στοιχεία, στην ενότητα του παρόντος με τίτλο: <<ΟΙ ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΧΩΡΙΚΟΙ ΤΟΥ 1819 ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821>>. Και είναι γνωστή η σχέση των δύο Σφακιωτών απ' τον 15ο αιώνα, όταν οι Σφακιώτες Λευκάδος δημιουργήθηκαν από Σφακιώτες των Χανίων! (Δες δικό μας έργο: <<ΣΦΑΚΙΩΤΕΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ. ΛΙΚΝΟ ΚΑΡΔΙΑΣ>>.

Η ριμάδα του μπάρμπα Μπατζελιού έχει μεγάλη αποδεικτική ιστορική αποδοχή και αποτελεί σημείο αναφοράς για τα Κρητικά γράμματα και την Κρητική ιστορία, αφού είναι η βασική πηγή, πάνω

στην οποία στηρίχτηκε, εκατό χρόνια μετά, ο Κρητικός ιστορικός Γρηγόρης Παπαδοπετράκης, προκειμένου να καταγράψει και να διασώσει το ιστορικό γεγονός της Επανάστασης του Δασκαλογιάννη, μια επανάσταση, η οποία δεν τύγχανε μεγάλης απήχησης, πέραν των στενών γεωγραφικών ορίων των Σφακίων, για να αποκατασταθεί πανελληνίως την τελευταία δεκαετία, (2010), με πλήρη αναγνώριση και προσοχή. Επίσης, ο εκ Κρητικής μητέρας εξαιρετος φιλόλογος και συγγραφέας Βασίλειος Λαούρδας, στο έργο του: <<Μπάρμπα-Μπατζελιός. Το τραγούδι του Δασκαλογιάννη>>, σχολιάζει την λογοτεχνική, αλλά και ιστορική αξία της ριμάδας, δεχόμενος ακόμη και κάποιες υπερβολές του ριμαδόρου, σαν <<λογοτεχνική αναβάθμιση της πραγματικότητας>>.

Κοινό αφετηριακό στοιχείο και στις δύο ριμάδες είναι η επίκληση του Θείου, σαν πηγή δύναμης και έμπνευσης.

**Θέ μου και δός μου φώτιση, καρδιά σαν το καλάμι,
να κάτσω να συλλογιστώ τον Δάσκαλο τον Γιάννη**

Ξεκινάει την ριμάδα του ο Μπάρμπα-Μπατζελιός. Με την επίκληση του Θεού ξεκινάει και ο Ιωάννης Κολόκας:

Με την βοήθεια του θεού και με την Παναγία

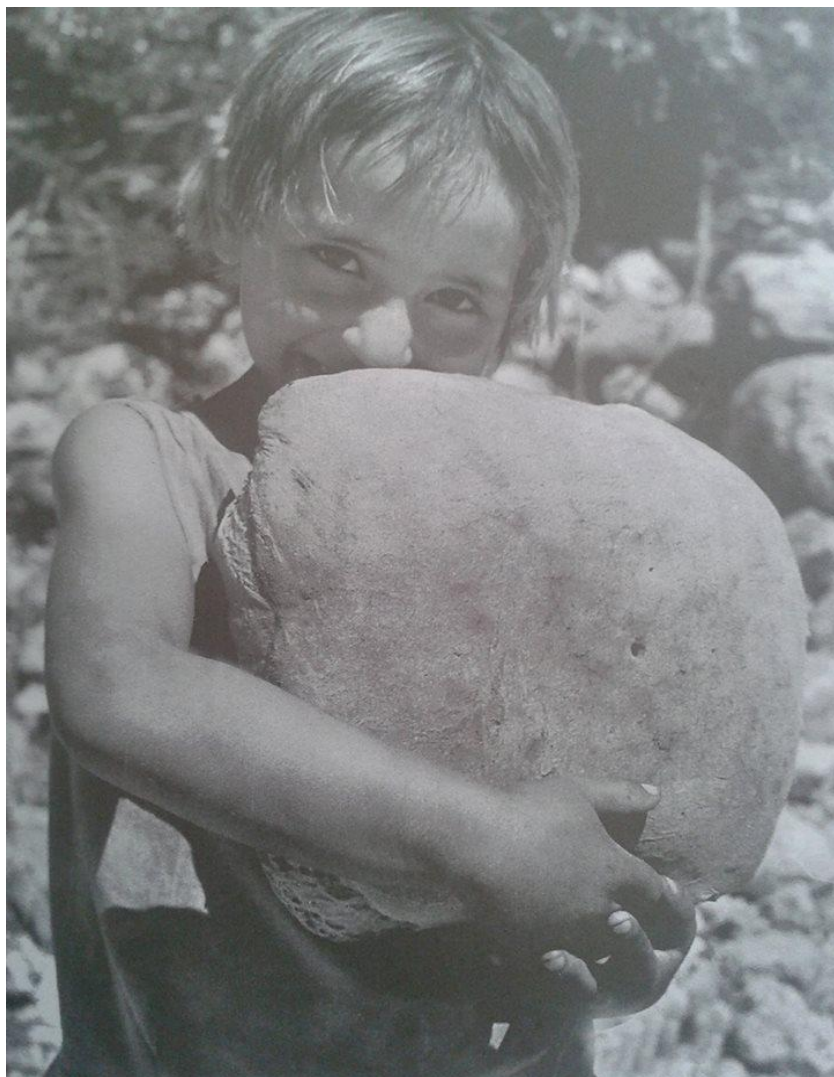
Θέλω να γράψω σήμερα μιαν νέαν ιστορία

Μια Ομηρική συγγραφική τεχνοτροπία, η επίκληση του Θείου, ή της Μούσας, για έμπνευση!.

Έπειτα και οι δύο ριμάδες έχουν κοινή διαδρομή. Εστάλησαν στην Γάλλο λόγιο φιλέλληνα Εμίλ Λεγκράν, εκείνα, μάλιστα τα δύσκολα χρόνια, εν έτει 1879, εκ των οποίων πρόλαβε και δημοσίευσε μόνο

την ριμάδα του Μπάρμπα-Μπατζελιού, για να διασωθεί η ριμάδα του Κολόκα απ' τον μαθητή του Λεγκράν, τον Χούμπερτ Περνό.

Αν, τώρα, επιθυμούμε, να μπούμε στην καρδιά της ιδεολογίας της Ριμάδας του Κολόκα, πέραν απ' την <<ρεπορταζιακή>> και ιστορική της χροιά, σίγουρα θα εσιάσομε σ'έναν ανεξήγητο μονοδιάστατο και έκδηλο φιλοαγγλισμό του ριμαδόρου, την στιγμή, μάλιστα, που είναι και ο ίδιος Χωρικός. Κορύφωση αυτού του φιλοαγγλισμού του, το <<ανάθεμα>>, που επιρρίπτει στους Χαλικιάδες, τους κατοίκους του Σπανοχωρίου των Σφακιωτών, οι οποίοι πρώτοι βιαιοπράγησαν κατά του Δημογέροντα Σταύρου και της συνοδείας του στην Επισκοπή των Σφακιωτών, για να πάρει, εν συνεχεία, η διαμάχη τα χαρακτηριστικά της ένοπλης σύγκρουσης. Ο Σπυρίδων Βρεττός στο έργο του: <<ΟΙ ΛΑΪΚΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ (1900 – 1985) ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ>>, αιτιολογεί αυτή την φιλοαγγλική στάση του Κολόκα, σαν απόρροια του γεγονότος ότι ο ίδιος εργαζόταν ως επιστάτης σε κάποιο απ' τα κτήματα των ευγενών της χώρας...

Να γράψω στήρησιν να βρούνε τα παιδιά σας... Και ήρθε καιρός που μπόρεσαν να βρούν, τουλάχιστον, τον επιούσιον! (Φωτο Φρίτζ Μπέργκερ).

Η ΠΙΜΑΔΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ,

Όπου οι Λευκαδίταις αντεστάθηκαν εις πόλεμον Με τον βασιλέα Ουγγλέζον.

Ποίημα ωραιότατον, Του Ιωάννου Κολόκα

Συνθεμένον εις την Απλήν, και Ρωμαϊκήν γλώσσαν.

Εις χωρίον Κατούνα 1819

*****

Με την βοήθεια του θεού και με την Παναγία.

Θέλω να γράψω σήμερα μίαν νέαν ιστορία.

Πρώτα ζητώ συμπάθειο από την αφεντιά σας.

Γιατί θα γράψω στόρησι να βρούνε τα παιδιά σας.

Ω Θέ μου δός μου φώτησι να γράψω ιστορία.

Το θρήνος οπου γείνηκε εις τ'αθλια χωρία.

Τους οχτακόσιους δεκανηά στο μήνα το Σεπτέμβρι.

Εγείνηκε το ρεμπελιό και πάρτε το χαμπέρι.

Εις της Λευκάδας το νησί πούναι η Άγια-Μαύρα.

Πολλή φθορά εγείνηκε σε μίαν εβδομάδα.

Παρακαλώ σας άρχοντες ακούσετε λιγάκι.

Οπού εστάθ' η αφορμή απ' έναν επιστάτη.

Ο Κολονέλος έστειλε δυό άρχοντες με ζόρι.

Να πάνε να κονέψουνε σ' αυτό το Σπανοχώρι.

Στην Πισκοπή αρεβάρησαν τους επιστάτας κράζουν.

Και ορδινιά διαβάσανε κ' ευθύς αναστενάζουν.
Η ορδινιά ήταν αυτή – να γράψουν με τη βία.
Χονδρά λιανά τα ζώα τους να δώσουνε σολδία.
Κη όλοι τους απεκρίθησαν <<κάλλια εις την Τουρκία
Παρά τ' Ουγγλέζου του σκυλιού να δώσουμε σολδία>>.
Κ'εδώσανε την προσταγή σε όλα τα χωρία,
να μαζοχτούνε στ'αρματα ως και μικρά παιδιά,
εις τον Φρηά να συνταχθούν όλοι με τ'άρματά τους,
να πάνε να προσφέρουνε τα δικαιώματά τους,
κ'επήγανε στην Πισκοπή τους άρχοντες να πιάσουν,
και με μαχαίρια και σπαθιά ήθελαν να τους σφάζουν,
κ'οι άρχοντες εφώναξαν <<Παπάς τώρα'ναι χρεία
και εις εμάς τους δύστυχους να κάμης βοήθεια>>,
κη ολονυχτίς εκλαιγανε δάκρυα σαν τη βρύσι,
τον ήλιο καρτερούσανε πότενε να φωτίση
<<Παπ' Αποστόλη λέγανε απόψε να βοηθήσης.
Και μέσα στο σεκρέτο σου θέλομε να μας κρύψης>>.
Και ο παπάς τους έλεγε <<κουράγιο Νικολάκι.
Σταμάτησε το κλάψιμο, μην κάνεις σαν παιδάκι>>
<<Το τι κοράγιο νάχω γω σε τούτο που συββαίνει.
Παρακαλώ σε άσεμε να μπό μέσ' το βαγένι>>.
Μα ο Θεός εφώτισε νάρτη γλίωρα μέρα.
Και του παπά ασπάζονται τη δεξιά του χέρα.

Και ο παπάς τους γλύτωσε, τους έδειξα τη στράτα.
Στον Κολονέλο πήγανε του δίνουν τα μαντάτα.
Και λέν- <<Αφέντη βλέπεις μας ψέμματα 'ναι που ζούμε,
κ'εκείνα που επάθαμε να στα δηγηθούμε,
οι Λευκαδίταις ήξευρε πολύ 'ναι θυμωμένοι,
κη απάνου μας εχούμηξαν ως λύκοι μανιωμένοι.
Στην Πισκοπή μας κλείσανε, κ'ήθελαν να μας πιάσουν.
Και με μαχαίρια κοφτερά ήθελαν να μας σφάζουν.
Μα ο άγιος πρωτόπαππας εκείνος μας γλυτώνει.
Μες στο βαγέν' εμπήκαμε, κη απ' όζω μας φουντώνει.
Ο Κολονέλος παρευθύς εις το Ρεγέντε πάγει.
Κη απ' τον πολύ του το θυμό μήτε θέλει να φάγη.
Λέγει του-<<Σήκο 'γλίγωρα να πάμε σταις Σφακιώταις.
πάμε να ζαπίσωμε τους 'αγριους χωριάταις>>.
Και ο Ρεγέντες τούλεγε <<Θέλεις να σ'ορμηνέψω.
Σύρε κάτσε στο καστρο σου, κ' εγώ ναν τους παιδέψω>>.
Κη ο Κολονέλος παρευθύς δε στέκει να ναμένη.
Κη απ' το πολύ γινάτι του πάραυτα όζω βγαίνει.
Πάραυτα εξεκίνησε μ' εξήντα στρατιώταις.
Και ορδινία τους έδωσε να κάψουν ταις Σφακιώταις.
Οι Σφακισάνοι τόμαθαν κη άφησαν τη δουλειά τους.
Κη όλοι 'βρεθήκαν στ' άρματα αυτοί και τα παιδιά τους.
Και μητηρίζα πιάνουνε πίσω απ' τα λιθάρια.

Του Κολονέλου είπανε σαν άξα παλλικάρια.
<<Στάσου και μην παγαίνης μπρός, μήτε να περβατήσης.
Γιατί στη στράτα σήμερα το αίμα σου θα χύσεις>>.
Κη ο Κολονέλος γύρυσε οπίσω με τη βία.
Κ' οι Λευκαδίταις τούλεγαν πως δεν τον έχουν χρεία.
Και παρευθύς εγράψανε σε 'όλα τα χωρία.
Να καταιβούν κ' οι γέροντες και τα μικρά παιδιά.
Πάραυτα να κινήσουνε κανέναν να μη λείψη.
Με τ' αρματά τους να βρεθούν εις την Μεγάλη Βρύση.
Και γνώμη είχανε κακή τη χώρα για να κάμουν.
Κη όλους τους πρώτους άρχοντες ήθελαν να τους σφάζουν.
Κη οι άρχοντες με τη σπουδή στον Κολονέλο 'παγαίνουν.
Κη απ' τον φόβο τον πολύ με γλώσσα δεν του κρένουν.
Με νόημα του έλεγαν. <<Τώρα να μας βοηθήσης.
Στον Αι Μηνά να βάλουνε κανόνια να διορίσης>>.
Κη ο Κολονέλος τσούλεγε. <<Τι θέλετε να κάμω.
Που για τ' εσάς εγώ εχθές κόντεψα να παιθάνω.
Πάρτε σολδάτους δώδεκα για να σας βοηθήσουν.
Και με κανόνια δυνατά για να τους πολεμήσουν.
Βοηθήσετε και σεις καλά για να μη σας νικήσουν.
Τ' άρματα τα βασιλικά να μην τσαλαπατήσουν.
Πάρτε σμιντράλια φοβερά καλά να πορευθήτε
Όλους ναν τους σκοτώσετε να μην τους λυπηθείτε>>.

Κ' οι Λευκαδίταις ἔμαθαν πως ἔβαλαν κανόνια.
Κη ἄρχισαν κ' ελαλούσανε σαν που λαλούν τ' ἀηδόνια.
Παρασκευὴ συνάχθηκαν Σαββατο ἑτοιμασθήκαν.
Την Κεριακὴ τ' ἀπόγιομα μέσα στη χώρα μπήκαν.
Και οι Ουγγλέζ' ἀρχίσανε να τους κανονοτσάρουν.
Κ' οι Λευκαδίταις ἔλεγαν να παν να τους τα πάρουν.
Και τρεῖς βολές εσύφτασαν κ' ἐδώκαν μπαταρίαις.
Και τα κανόνια πήρανε τα λέγη τους χαλούνε.
Τσ' Ουγγλέζους τους βαρυόμοιρους πολλοὶ τους κυνηγούνε.
Τέσσαρους εσκοτώσανε και τσ' ἄλλους τους λαβώσαν.
Στον Κολονέλο ἐπήγανε και τα χαμπέρια ἑδώσαν.
Κ' οι Λευκαδίταις ἀρχισαν φρικτὰ και πολεμοῦνε.
Τους ἀρχοντες γυρεύανε μα δεν μποροῦν να βροῦνε.
Στα παραθύρια πέφτανε τα βόλια σα χαλάζι,
τους ἀρχονταὶς τους δύστυχους η ζάλη τους ταράζει.
Αφήνω να λογιᾶσετε ἀρχόντισαις μεγάλαις.
Ἀρχισαν να λιγόνονται με τα παιδιὰ τσ' ἀγκάλαις.
Γόντολαις και μονόξυλα εἶν' ὅλα φορτωμένα.
Τ' ἀρχοντικὰ τα πρόσωπα εἶν' ὅλα μαραμένα.
Και ὅλα τ' ἀρχοντόπουλα εἶν' ὅλα φοβισμένα.
Στη λίμνη μέσα πέσανε ως το λαιμὸ χωμένα,
κ' οι Λευκαδίταις ἀρχισαν κακὴ δουλειὰ να κάμουν,
με σπάρτα και μ' ἀσφελαχτούς φωτιά στα σπίτια βάνουν,

τότε σαν είδαν τη φωτιά το τι θέλεις να κάμουν,
μεγάλοι άρχοντες έπεσαν ν' αποθάνουν,
αφήνω να συλλογιστή κανείς και να λογιάζει,
να βλέπει τέτοια πράγματα να μην αναστενάζη!
Οι άρχονταις να βλέπουνε φωτιά στ' αρχοντικά τους.
Αρχόντισσαις τοιμόγενναις να χάνουν τα παιδιά τους.
Μα ο πανάγαθος Θεός μεγάλο θάμα κάνει.
Και η φωτιά οπώβαλαν σε όλα δεν πιάνει.
Παρ' ένα σπίτι μοναχό του Σταύρου Αποστολάκη.
Εκάγει από τα θέμελα δεν έμμεινε τριμμάκι,
ο Κολονέλος έστειλε γράμματα στο Σενάτο,
ρεφόρτσα να του στείλουνε το βράδυ το Σαββάτο,
και δυό φρυγάδες έστειλαν κ' ερχόντανε αγάλι,
την Κεριακή το δειλινό ήρταν με μαιστράλι,
στο κάστρο αρεβάρησαν οπούναι ο λιμένας,
χωριάτης δεν απόμεινε στη χώρα μήτε ένας,
στη Ράχη αρεβάρησαν κ' εμαζοχτήκαν όλοι
και παρευθύς εφώναξαν. <<Τρέχα παπ' Αποστόλη,
στον Κολονέλο γλίωρα να πας να τον προφτάσεις,
αγάπη του γυρεύομε και να μας κάμεις φτειάσι,
τίποτε μην πλερόνομε πάρεξ μια δεκατία,
που είχαμε στο παλαιό πούταν η Βενετία>>.
Εφτειάσανε κ' εβάλανε μιάν άσπρη παντιέρα,

και πανηγύρι τούχανε εκείνη την ημέρα,
δεν ήξευραν οι δύστυχοι πως θα να καταντήσουν,
μα το κουβέρνο έλεγαν πως θα να το ζαπίσουν.

Την παντιέρα πήρανε και παν έξι νομάτοι.

Στον Κολονέλο γύρισαν να κάμουνε τη φταιάσι.

ο Κολονέλος τσούλεγε.

<<Αν είστε παλλικάρια. Δυό ώρες καρτερήτε με
να κάμωμε μπατάλια>>.

Δεν ήξεραν οι δύστυχοι να παν να προσκυνήσουν,
πάλη εβάλανε βουλή να τονε πολεμήσουν,
κη αρχίνισαν να πολεμούν, από τα μητηρίζα
τα βόλια τα χωριάτικα τσ Ουγγλέζους εθερίζαν,
μα τούτοι είχαν ορδιτιά ομπρός να περβατήσουν,
μεκάρι ‘ολοι να χαθούν πίσω να μη γυρίσουν,
σαν τα μυρμπύγκια στο δεντρό οπότεν τα χτυπούνε,
έτσ’ οι Ουγγλέζοι γλίγωρα στα πλάγια περβατούνε,
κ’ οι Λευκαδίταις φεύγουνε, δεν στέκουν πλειό άλλο.
Ετότενες το γνώρισαν πως εκαμανάνε σφάλλο,
κ’ οι Ουγγλέζοι πάν’ από κοντά και τους εκυνηγούσαν,
να πιάσουνε κανένανε ποσώς δέν ημπορούσαν,
παρ’ ένα Καρσανόπουλο Γηωργάκη το ελέγαν,
αυτό ‘πολέμα δυνατά από το μητηρίζι,
στ’ ασκέρι το Ουγγλέζικο πάρα πολλούς θερίζει.

Κρίμα ήταν τέτοιο κορμί άδικα ν' αποθάνη.
Που ζωντανό δεν δύνονταν κανένας ναν το πιάνη!
ας τον αφήσωμεν αυτόν γιατ' έπαθεν ολίγα,
και για τους άλλους να ειπώ που έφυγαν κ' επήγαν.
Οι Λευκαδίταις το λοιπόν σαν έκαμαν τη χύσι.
Κανένας δεν εκούταγε μήτε να σταματήση.
Πέρη επήραν τα βουνά και τα χαμολαγκάδια,
στους λόγγους εκρυφτήκανε σαν κ' ήτανε ζαρκάδια,
το πώς επροντηθήκανε από το μητηρίζι
γιατί αυτοί δεν είχανε κανέναν να τσωρίζει.
Και οι Ουγγλέζοι από κοντά μ' άκοπη μπαταρία.
Εις τη Λευκάδα μπήκανε κ' έπιασαν τα χωρία.
Άνθρωπο δεν ευρήκανε σε σπίτια και παλάτια,
πέρη βαγένια με κρασιά εβρήκανε γιομάτα.
Άλλ' έπιαν άλλα έχυσαν, κη ο Κολονέλος κράζει.
Απ' άλλο πράμμα τίποτες κανείς να μην πειράζη.
Και ορδινία έδωσε σε όλα τα χωρία.
Να κάτσουνε στα σπίτια τους δίχως καμία χρεία,
κ' οι Λευκαδίταις ήτανε στα σπήλαια κρυμμένοι,
να βγούνε δεν εκούταγαν γιατ' ήταν φοβισμένοι.
Μα ο Κολονέλος έφτασε προκλάμο και τους δίνει.
Νάρτουν όλοι στα σπίτια τους κανείς μην απομείνη.
Κη άλλη ορδινία έβγαλε τους επιστάτας κράζει,

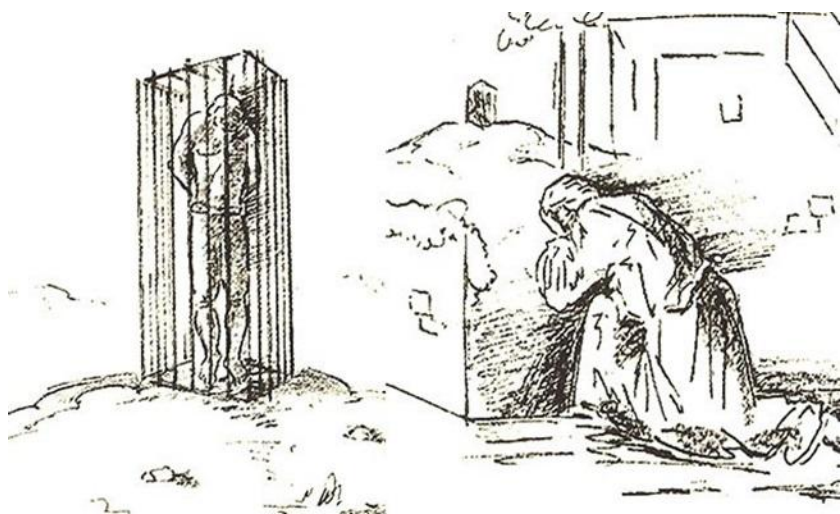
κη ωσάν καλός πνευματικός πολλά τους εξετάζει.
<<Θέλω να μαρτυρήσετε ποιος ήταν η αιτία.
Να τον παιδέσω αυστηρά με δίχως εσπλαχνία>>,
κι ‘ολοι τους απεκρίθησαν.
<<Ηξεύρετ’ αφεντάδες άλλη δεν ήταν γη αφορμή
από τους Χαλικιάδες>>,
κη ο Κολονέλος άρχισε πάραυτα τους μπαντίρει,
τα σπίτια τσ απ τα θέμελα όλα τους τα γκρεμίζει.
Κ’ οι επιστάταις άρχισαν και τονε προσκυνούνε.
Τον Κολονέλο πάραυτα πολλά τον φχαριστούνε.
<<Αφέντ’ εμείς το ξέρομε το φταιξιμό μας όλοι.
Που πήγαμε να κάψωμε μία δεύτερη Πόλι,
μα δόξα νάχη ο Θεός την νύχτα και ημέρα,
οπού εμείς βρισκόμαστε σε τούτη την μπαντιέρα,
πούν’ το κουβέρνο έσπλαχνο κη όλους μας ελυπήθη,
που έπρεπε να κρεμαστή ένας ‘πο κάθε σπίτι>>.
Κη ο Κολονέλος ‘ξέταζε και ήυρε δυό παπάδες,
που είχανε το φταιξιμο ωσάν τους Χαλικιάδες.
Κ’ ευθύς τους αποφάσισε κ’ οι δυό να φουρκιστούνε.
Και μήτε να τους χώσουνε πάρη να κρεμαστούνε,
σαν τα σταφύλια κρέμονται τον Τρυγητή στ’ αμπέλια,
μέσ’ στα κλουβιά τους έβαλαν σαν κ’ ήτανε γαρδέλια,
καλά να πάθουν το λοιπόν γιατ’ έτσι τους τυχαίνει,

διότι εις τον πόλεμο ήταν ξεσπαθωμένοι.
Θαμμάζομαι ο ταπεινός δούλος σας αφεντάδες.
Γνώσι να μην ποτάζουνε μήτε και οι παπάδες,
μα τώρα η αμαρτίαις μου όχι άλλον παρ' εμένα,
να κρέμονται μές' στα κλουβιά πρόσωπα γερωμένα,
μα ο Θεός μας ήθελε και έκαμ' εσπλαχνία,
και το Σενάτο έστειλε μίαν άλλην ορδινία.
Που μας ετύχαινε καλό ο Ουγγλέζος να μας δώση.
Να κάψη όλα τα χωριά κη ο τόπος να ρημώση.
Μάλιστα δύο μικρά χωριά Καρυώτη και Κατούνα
τους τύχαινε να λάβουνε μία κακή κουντούνα,
γιατί αυτοί ετρέξανε στη χώρα σα λιοντάρια,
κανόνια δε φοβήθηκαν γιατ' ήταν παλλικάρια,
και μέγα θάμα γείνηκε σ' αυτά τα δύο χωρία
οπού κανείς δεν βλάφτηκε, μήτε και στα σκουτία
που τα σμιντράλια πέφτανε χαλάζι ομπροστά τους,
κανέναν δεν εγγύζανε μήτε και στα σκουτία τους,
μα σόρτε είχανε καλή και ο Θεός τους θέλει
και το Σενάτο έστειλε φελίτσι το Ζαμπέλι,
και ορδινία έστειλεν αυτός προτού να φτάση,
τη φούρκα να χαλάσουνε κη ο θάνατος να πάψη,
έτσι με θέλημα Θεού και με της Παναγίας
ελευθερώθη το νησί από τας κρεμασίας.

Μ' άς έχει δόξα ο Θεός κ' η μήτηρ Παναγία,
που έκαμε το έλεος εις τούτα τα χωρία,
στοχάζομαι, αν ο Θεός δεν ήθελε βοηθήσει
η φούρκα και το κρέμασμα δεν είχε σταματήσει,
μα πάλιν θέλω να ειπώ δίκιο 'χαν οι καυμένοι,
γιατ' ήταν οι περσσότεροι Ουγγλέζοι λαβωμένοι,
τ' ανάθεμα να έχουνε αυτοί οι Χαλικιάδες,
οπού εκάμαν την αρχή και κρέμοντ' οι παπάδες.
Τούτο ποτέ δε γείνηκε κανείς δεν το θυμήθη,
κη όποιος δεν εγεννήθηκε εκείνος δεν φοβήθη,
κη όσοι κη αν εγεννήθηκαν όλοι τρομάρα είδαν
και Λευκαδίταις μερικοί εσκόθηκαν κ' εφύγαν.
Ο Κολονέλος κάθονταν μέσα εις ταις Σφακιώταις,
και ύστερα προσκάλεσε όλους τους προεστώταις,
στην Πισκοπή εκάθονταν με τη σολδαταρία
και ορδινία έδωσε σε όλα τα χωρία,
να μαζοχτούν στην Πισκοπή, να παν' και τ' αρματά τους,
τότες να ησυχάσουνε αυτοί και τα παιδιά τους.
Κ' ευθύς ετρέξαν 'ολοι τους κ' εδώσαν τ' αρματά τους,
να γλύσουν απ' το θάνατο αυτοί και τα παιδιά τους,
κι όταν ησυχάσανε και εσυλλογισθήκαν
εγνώρισαν τι έκαμαν και πως κατασταθήκαν.
<<Αγλοίμονο ελέγανε πήγανε τ' αρματά μας.

Και τώρα σκλάβοι γήμαστε εμείς και τα παιδιά μας,
πρέπει τώρα να ήμασταν έτοιμοι σταις δουλείαις,
κάννωμε ταις προασταγαίς κι όλαις ταις ορδινίαις,
ούτ' άρχοντας, ούτε κανείς κοτάει να μιλήση
για να μας δώσει τ' άρματα και να μας συμπαθήση,
μ' ας έχει δόξα ο Θεός που 'βοήθησ' ως τώρα
και τα καράβια έστειλε κ' εγλύτωσε τη χώρα.
Αν ήθελε μη φθάσουνε Ουγγλέζοι αρματωμένοι,
η Αγιο-Μαύρα ως την αυγή ευρίσκονταν καμμένη,
να πέση βάρος περισσό σε όλο το νησί μας,
να χάσωμε και την τιμή και την υπόληψί μας>>
Τούτα που εγραφήκανε είναι βεβαιωμένα,
κη ας έχω και συγχώρεσιν αν έσφαλα κανένα.
Όρκω σας κάννω το λοιπόν πως όλα είν' αλήθεια,
ετούτα δεν είν' ψέμματα μήτε και παραμύθια,
γιατί κοντά δεν ήμουνα μήτε στη μπαταρία,
άλλοι μου είπαν κ' έγγραφα αυτήν την ιστορία.
Και όποιος τα συλλογιστεί και τα καλοξετάξει
τα βρίσκει όλ' αληθινά και όλα με την τάξι,
τάγραφα για να βρίσκονται πάντα να μολογούνται
και όσοι τ' αναγνώθουνε πρέπει να με σχορνούνε,
γιατί είναι κρίμα να χαθεί μια τέτοια ιστορία,
που έγινε στη χώρα μας και σ' όλα τα χωρία.

**Κη αν θέλετε να μάθετε ποιος έγραψε τα τόσα,
κανείς δεν τα ιστόρησε παρ' η δική μου γλώσσα.
Κολόκας το παράνομα Ιωάννης τ' ονομά μου
και στην Κατούνα βρίσκονται τα πατρογονικά μου,
και ας με συμπαθήσουνε οι άρχοντες μεγάλοι
γιατί δεν έκαμα σπουδή σαν κάνουν οι δασκάλοι.**

Η <<δημοκρατική Αγγλία>> και τα επιτεύγματά της... Ένα υπέροχο σκίτσο, με την μητέρα να θρηνεί μπροστά στο παιδί της... Βρίσκεται απαγχονισμένο και <<πισσωμένο>>, να κρέμεται μέσα στα επαίσχυντα σιδερένια κλουβιά των άγγλων, προς παραδειγματισμό των υπολοίπων Επτανησίων. Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα <<e - Kefalonia>> και αναδημοσιεύτηκε απ' την ιστοσελίδα <<Λευκαδίτικα Νέα>>.

ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΕ ΖΑΚΥΝΘΟ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ

Η σταθερά επισυμβαίνουσα, περιθωριοποίηση, επί αγγλικής προστασίας, των Επτανήσιων Χωρικών, έναντι της αυξανόμενης, αντίθετα, μεγιστοποίησης της εγκαθιδρυμένης οικονομικής θέσης των ευγενών, με διάφορα θεμιτά και αθέμιτα μέσα, τοκογλυφίες, προστύχια κ.τ.λ, συγχρόνως με την όλο και αυξανόμενη αγγλική πολιτική αυστηροποίηση, οδήγησε πολύ γοργά σε έναν διαρκή προσανατολισμό νέων κοινωνικοπολιτικών διευθετήσεων και αιτημάτων, αρχής γενομένης με την Εξέγερση των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819, για να ακολουθήσουν οι Εξεγέρσεις των Ζακυνθίων και Κεφαλλήνων Χωρικών. Ειδικότερα η Αγιομαυρίτικη Εξέγερση στα 1819, ήταν, ουσιαστικά, ο προάγγελος των μετέπειτα πανεπτανησιακών εξελίξεων, διότι ανέπτυξε μια δυναμική, η οποία όρισε στα επόμενα χρόνια της προστασίας, μια ακολουθία ριζικών κοινωνικοπολιτικών αλλαγών, που νομοτελειακά οδήγησε στην σταδιακή απαξίωση της φερόμενης σαν προστασία αγγλικής καταδυνάστευσης του Επτανησικού λαού. Επομένως η συνεξέταση της Εξέγερσης των Αγιομαυριτών Χωρικών, με τις επακολουθήσασες αυτές των Ζακυνθίων και Κεφαλλήνων Χωρικών, είναι όχι μόνο αναγκαία, αλλά και επιβεβλημένη.

Απ' την πλευρά της προστασίας, η επιλεγείσα σκληρή καταστολή, σαν μέσον αντιμετώπισης των κοινωνικών εξεγερσιακών αγώνων, μπορεί μεν να έθετε στο περιθώριο προσωρινά τις Εξεγέρσεις, όμως καθιστούσε αυτόματα το αυταρχικό καθεστώς εξαιρετικά ασταθές. Από αυτόν τον εμπειρικό κανόνα των Εξεγέρσεων παγκοσμίως δεν ξέφυγε ούτε η προστασία. Ήρθε ο καιρός που έδρεψε τους καρπούς αυτής της αμοραλιστικής κατασταλτικής πολιτικής της, να φέρεται στους Επτανήσιους σαν Αβορίγινες ιθαγενείς... Οι Εξεγερμένοι, σε

μια γενίκευση και μέσα στο περιβάλλον μιας ευρύτερης λαϊκής αποδοχής, μπόρεσαν να συνδιαμορφώσουν το κυρίαρχο αίτημα της Ένωσης. Ο δρόμος, μετά και τα αιματηρά γεγονότα στην Κεφαλλονιά στα 1848 και 1849, συμποσούμενα σε ένα επιθετικό κρεσέντο, με όσα προηγήθηκαν σε Λευκάδα και Ζάκυνθο, ήταν ανοιχτός, πλέον... Η Επτανησιακή κοινωνία ανασυγκροτήθηκε δυναμικά και με μπροστάρη το κόμμα των Ριζοσπαστών, βρήκε διέξοδο σε μια οργανωμένη συλλογική πολιτική δράση, η οποία υποχρέωσε την κυριαρχούσα ελίτ της προστασίας και των ανοιχτά, πλέον, συνεργών τους των Καταχθονίων, στους οποίους συσσωματώθηκαν τα πιο αντιδραστικά στοιχεία των Ευγενών, σε οριστική υποχώρηση...

Το ξέσπασμα της μαζικής ανυπακοής ήταν πλέον ορατό στα Επτάνησα. Ο ρόλος των Ριζοσπαστών αναβαθμίζεται, μέσα απ' την κινητοποίηση των μαζών, οικοδομώντας το κυρίαρχο αίτημα ανατροπής της αγγλικής προστασίας και συνάμα του οικονομικοκοινωνικού της μορφώματος. Το διττό στόχευμα για πολιτική και κοινωνική μεταβολή, με το θεσμικό πλέον ένδυμα, μετασηματίστηκε σε μια θετική δομή ευκαιριών για τους Επτανήσιους πολίτες...

Η πορεία, όμως, αυτή δεν ήταν αναίμακτη...

Το 1819, συγχρόνως με τα πολεμικά γεγονότα στην Λευκάδα, ξεσπούν και στην Ζάκυνθο εξεγερσιακά γεγονότα, στα πλαίσια και τώρα της αέναης διαπάλης Χωρικών – Ευγενών και σ' αυτό το νησί της Επτανήσου. Αφορμή για την συμπλοκή Χωρικών και Αρχόντων, (αρχοντολόι κατά τους Ζακύνθιους), ήταν ο προπηλακισμός του πρωθιερέα Γαρζώνη, στο χωριό Σκουλικάδο, ο οποίος ήταν φίλα προσκείμενος στους άγγλους, γι αυτό και οι συμπατριώτες του τον

κατηγορούσαν για τα κατά της εκκλησίας τεκταινόμενα, οι οποίοι άγγλοι, για να τον ανταμείψουν, τον προβίβασαν αργότερα σε επίσκοπο Ζανύνθου. Ένας εκ των πολιτικών φίλων του Αντώνιου Μαρτινέγκου, του επιφανούς Ζακύνθου πολιτικού, ο οποίος, παρά το γεγονός ότι ήταν νόθο τέκνο Ζακυνθίου Ευγενούς και ενώ θα μπορούσε να διεκδικήσει την είσοδό του στην εκεί τάξη των Ευγενών, ταυτίστηκε με το Χωριάτικο Ζακυνθινό στοιχείο απόλυτα, ο φίλος του ονόματι Κουκής, στο Σκουλικάδο, προπηλάκισε τον Γαρζώνη, για να ακολουθήσουν και άλλοι αγανακτισμένο Χωρικοί ένοπλοι, οι οποίοι τον ξεδίωξαν απ' το χωριό. Ο Γαρζώνης μετέφερε τα γεγονότα στον έπαρχο Ζακύνθου, ο οποίος, με την σειρά του ειδοποίησε την Κυβέρνηση στην Κέρκυρα.

Την 24^η Ιουλίου 1819 αποβιβάζεται ο Αρμοστεύων Άνταμ στην Ζάκυνθο, με στρατιωτικό αγγλικό σώμα αφού ο Μαίτλαντ βρίσκονταν στην Μάλτα. Συλλαμβάνει τον πρωταίτιο Κουκή των γεγονότων και άλλους Χωρικούς, ενώ, επειδή θεώρησαν οι άγγλοι τον Κουκή άνθρωπο του Μαρτινέγκου, ξεκινούν ανακρίσεις σε βάρος του γηραιού Αντώνη Μαρτινέγκου, τον οποίο οι άγγλοι και ειδικά ο Μαίτλαντ είχαν στο στόχαστρο, όταν στην περιοδεία που είχε κάνει στα νησιά, όταν ορίσθη Αρμοστής στα 1816, και του είχε προτείνει συνεργασία, ο Μαρτινέγκος την απέρριψε, ενώ πολέμησε και το επαίσχυντο Σύνταγμα του 1817! Στην έρευνα βρέθηκαν όπλα και πυρίτιδα στο σπίτι του, οπότε ευχερώς τον κατηγορήσαν σαν ηθικό αυτουργό των γεγονότων στο Σκουλικάδο, ενώ του απήγγειλαν και την βαριά κατηγορία, ότι προπαρασκεύαζε επανάσταση για την απόσχιση της Ζακύνθου απ' την αγγλική Προστασία. Ο Μαίτλαντ επέστρεψε εσπευσμένα απ' την Μάλτα, και συνέστησε ειδικό δικαστήριο, αποτελούμενο από τα μέλη του υπέρτατου συμβουλίου

και άλλα εξι μέλη, για να εκδικάσουν την υπόθεση Μαρτινέγκου. Να επισημάνουμε εδώ, πως, ο ίδιος ο Μαίτλαντ, μλώντας στη βουλή στις 6 Μαρτίου 1821, θέλησε να παραστήσει τα γεγονότα της Ζακύνθου, σαν αλυσίδα, που συνδέονταν με τα πολεμικά γεγονότα της Εξέγερσης των Λευκαδίων Χωρικών, προκειμένου να συκοφαντήσουν την αγγλική προστασία στην Ευρώπη...

<<Κυρίως, έλεγε ο Μαίτλαντ, η διαγωγή του Μαρτινέγκου αποκεικνύει βασιμότερον, τα προ ενός έτους ρηθέντα μου προς την Συνέλευσιν, της άλλης συνομοσίας εν Αγία Μαύρα, ότε ολίγιστοι παράφρονες, φιλόδοξοι και κακκόβουλοι εν ταις Νήσοις, προσπαθούσι να παραστήσωσιν εις τον εξωτερικόν κόσμον, το αποτέλεσμα των ιδίων ραδιουργιών και ιδιωτικών παθών, ως απόδειξιν γενικής δυσαρέσκειας του λαού υπό την παρούσαν Συνταγματικήν Κυβέρνησιν>>.

Η σύνθεση του δικαστηρίου, που εξεδίκασε την υπόθεση του Μαρτινέγκου χαρακτηρίστηκε αυθαίρετη και αντισυνταγματική, απ' τους συνηγόρους υπεράσπισης. Ο ίδιος αρνήθηκε να απολογηθεί. Καταδικάστηκε σε 10ετή κάθειρξη και σε 13.600 τάλληρα πρόστιμο. Μεταφέρθηκε δε στις φυλακές Λευκάδος, για να εκτίσει την ποινή του. Ο βασιλιάς της Αγγλίας Γεώργιος ο Δ, του έδωσε χάρη, με την προϋπόθεση της εξορίας στην Βενετία. Όταν επέστρεψε στην Ζάκυνθο ο Μαρτινέγκος ήταν, πλέον, ένας ακίνδυνος γέρων... (Σπύρου Βερούκιου: << ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ>>, σελίδα 167.)

Αλλά, αν τα γεγονότα στο Σκουλικάδο, τελικά, είχαν σαν στόχο τον Μαρτινέγκο και κάποιους Χωρικούς, τα γεγονότα, που ακολούθησαν δυο χρόνια μετά, στον Υψόλιθο της Ζακύνθου τον Οκτώβριο του 1821, ήταν αφορμή για θηριωδίες, απ' την πλευρά του Άνταμ και

εναντίον των Ζακυνθίων Χωρικών, όμοιες με αυτές που επιτέλεσε μετά την Εξέγερση των Λευκαδίων Χωρικών, απαγχονισμοί και κατατρομοκράτηση του λαού...

Αφορμή αποτέλεσε η προσάραξη στην περιοχή Υψόλιθος της Ζακύνθου ενός τούρκικου μισοκαμένου πλοίου, απ' τις μπαταριές των Ελλήνων ναυτικών, αφού η Ελλάδα βρισκονταν ήδη στην Επανάσταση. Τότε οι κάτοικοι των γύρω χωριών Λιθακιά, Μουζάκι και Παντοκράτορας άρχισαν να πυροβολούν του τούρκους. Έφτασε στο σημείο ο άγγλος αξιωματικός Ράϊτ με είκοσι περίπου στρατιώτες και προσπάθησε να απομακρύνει τους ένοπλους χωρικούς. Αυτοί όχι μόνο δεν απομακρύνθηκαν, αλλά συνεπλάκησαν με το αγγλικό απόσπασμα. Ένα άγγλος στρατιώτης νεκρός και ο ίδιος ο Ράϊτ τραυματίας! Ειδοποιήθηκε απ' τον έπαρχο της Ζακύνθου και κατέφθασε στην Ζάκυνθο ο θηριώδης Άνταμ, ο οποίος έπραξε όπως ακριβώς και στην Λευκάδα... Εκήρυξε στρατιωτικό νόμο και γενικό αφοπλισμό, συνέλαβε τους πρωταίτιους της Εξέγερσης Ζακυνθίους και με στημένο ειδικό δικαστήριο κατεδίκασε στον δια της αγχόνης θάνατο τους: Θεόδωρο Πέτα ή Γλάρο, Παναγιώτη Ρουμελιώτη, Διονύσιο Κοντονή, Ιωάννη Κλαυδιανό, και Α. Τζούκα ή Γράμψα. Οι πέντε Ζακύνθιοι απαγχονίσθηκαν, πισώθηκαν τα πτώματά τους και αναρτήθηκαν σε σιδερένια κλουβιά στον λόφο του Προφήτη Ηλία, για να μείνουν εκεί επί μία δεκαετία... Η αγριότητα του Άνταμ και των άγγλων έφτασε σε τέτοιο σημείο, ώστε τον εκ των απαγχονισθέντων απ' το χωριό Φιολίτι Ιωάννη Κλαυδιανό, τον κρέμασαν πισσωμένο μπροστά στην αυλή του σπιτιού του, επί δεκαπενταετία... (Σπύρου Βερύκιου: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ>>, σελίδα 188).

ΟΙ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ

Οι Εξεγέρσεις των Κεφαλλήνων Χωρικών το 1848 και το 1849, έχουν επακριβώς τα ίδια κοινωνικοπολιτικά προτάγματα με αυτά της Εξέγερσης των Λευκαδίων Χωρικών στα 1819, τριάντα χρόνια πριν! Αγώνας κατά της ανελεύθερης αγγλικής δεσποτείας και των ντόπιων προυχόντων συνοδοιπόρων της...

Η Εξέγερση του 1848 στην Κεφαλλονιά (Πάνου Κουνιάκη: <<Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>, σελίδα 48), ξεκίνησε απ' τους εξαθλιωμένους Χωρικούς, οι οποίοι πραγματικά πεινούσαν απ' την καταστροφή των προϊόντων τους, την ελάττωση των τιμών της σταφίδας, του κρασιού και του λαδιού και την συνακόλουθη αυτών πίεση των τοκογλύφων ευγενών οι οποίοι προχωρούσαν σε πλειστηριασμούς κτημάτων. Πίστευαν οι Χωρικοί πως, θα μπορούσαν να εισέλθουν σε Αργοστόλι και Ληξούρι οργανωμένα, για να κάψουν τα δικόγραφα στα υποθηκοφυλακεία, προκειμένου να απαλλαγούν απ' τους πλειστηριασμούς... Έτσι διακόσιοι οπλισμένοι χωρικοί, στις 7 Σεπτεμβρίου 1848, εβάδισαν ένοπολοι κατά του Αργοστολίου. Συγχρόνως άλλοι διακόσιοι κατά του Ληξουρίου! Έξω απ' τις δύο πόλεις συγκρούστηκαν με τον αγγλικό στρατό, ο οποίος έφτασε απ' την Κέρκυρα, ειδοποιηθείς απ' τους Ευγενείς του νησιού <<ότι κινδυνεύουν απ' τους Χωρικούς>>, αποβιβασθείς απ' το ατμόπλοιο <<Ιωνία>>! (Σημ. Συγ. Οποία ομοιότης με όσα συνέβησαν τριάντα χρόνια πριν στην Αγία Μαύρα). Η σύγκρουση ήταν σφοδρή. Σκοτώθηκαν οι άγγλοι στρατιώτες Φαξ και Έλσον, ενώ τραυματίστηκαν σοβαρά πολλοί εκατέρωθεν. Οι Χωρικοί υποχώρησαν μπροστά στον οργανωμένο αγγλικό στρατό, η Εξέγερση κατεστάλη. Οι αρχηγοί των Χωρικών Πρόντσας, Λούτσος και Πανάς καταδικάστηκαν ερήμην εις θάνατον, γιατί πρόλαβαν να

διαφύγουν. Πολλοί άλλοι Χωρικοί που δικάστηκαν σε μικρότερες ποινές αμνηστεύθηκαν απ' τον Αρμοστή Sitton.

Κατά τον επόμενο χρόνο, 1849, η Κεφαλλονιά πράγματι γνώρισε τον θάνατο και τον όλεθρο με πάνω από σαράντα απαγχονισμούς και θανατηφόρες μαστιγώσεις... Ο Λευκαδίτης δημοσιογράφος και ιστορικός Παναγιώτης Κουνιάκης, στο ως άνω έργο του, έκδοσης 1928, σελίδα 49, περιγράφει το θανατικό, που έστησαν οι άγγλοι στο νησί, αντλώντας τις πληροφορίες του απ' την Κεφαλλονίτικη εφημερίδα <<ΑΙΩΝ>>, αριθμός φύλλου 1008 και απ' την Κερκυραϊκή εφημερίδα <<ΠΑΤΡΙΣ>>, αριθμός φύλλου 44, έτος 1849...

Τα γεγονότα της νέας φονικότατης Εξέγερσης ξεκίνησαν το καλοκαίρι του 1849. Δολοφονήθηκε απρόοπτα ένας άγγλος δασοφύλακας. Δολοφονήθηκε, επίσης, ο ευγενής Καψολίβερης και κάηκε το σπίτι του απ' τους εξεγερθέντες Χωρικούς για περιουσιακούς λόγους. Οι δολοφόνοι απαγχονίσθηκαν απ' τους άγγλους στα ερείπια της οικίας του. Συγχρόνως στην Σκάλα 40 επαναστάτες Χωρικοί απ' τα γύρω χωριά πυρπόλησαν δέκα ανάκτορα ευγενών και εκτέλεσαν δώδεκα γαιοκτήμονες... Ο Μεταξάς Τζουγανάτος ερρίφθη στην φωτιά, που άναψαν στο σπίτι του και κάηκε ζωντανός. Οι επαναστάτες συνέλαβαν τον γαμπρό του και τον υποχρέωσαν να τους παραδώσει 1500 Δίστηλα και τις ομολογίες χρέους, που κρατούσε ο πεθερός του...

Ακολούθως φτάνουν ασύνταχτα στο Αργοστόλι και διαλύονται. Διαμηνύουν, όμως στους άγγλους πως: <<Δεν έχομε τίποτα μαζί σας, αλλά με αυτά τα σκυλιά τους άρχοντες, που ήθελαν να μας εξοντώσουν με τα ενέχυρά τους και με τις εγγυήσεις...>>

Ο Αρμοστής Ουάρντ στέλνει ολόκληρο τον βρετανικό στόλο, που ελλιμενίζονταν στην Μάλτα με 13.000 στρατιώτες στην Κεφαλλονιά. Συλλαμβάνονται οι πρωτεργάτες του Ξεσηκωμού, ο ιερέας Γρηγόριος Ζαπάντης, γνωστός σαν Παπαληστής και ο Σ. Βλάχος οι οποίοι απαγχονίζονται την ημέρα του Αγίου Γερασίμου... Ετάφησαν άψαλτοι, αλλά ο Παπαληστής πριν τον απαγχονισμό έψαλε μόνος την νεκρώσιμη ακολουθία του... Το στρατοδικείο που έστησαν οι άγγλοι, πέραν των προειρημένων απαγχονισμών, καταδίκασε 12 σε μαστίγωμα, 21 σε εξορία, ενώ συνολικά πρέπει να απαγχονίσθηκαν πάνω από 40 Κεφαλλονίτες Χωρικοί. Το μαρτύριο του μαστιγώματος ήταν τόσο σκληρό και απάνθρωπο, που ο μαστιγόμενος, ή απέθνησκε κατά την διάρκεια του μαρτυρίου, ή αν επιζούσε ήταν παράφρων... Αναφέρονται, στις ως άνω εφημερίδες περιπτώσεις χαρακτηριστικές... Όπως αυτή του Βίκτωρα Μιχαλάτου, ο οποίος οδηγούμενος στην αγχόνη, επειδή δεν κατέδιδε τους συγχωριανούς του, βρήκε το θάρρος να φωνάξει: <<Πνίξτε με τέρατα απάνθρωπα, δε μαρτυρώ να πάρω ανθρώπους στο λαϊμό μου...>>. Η μητέρα του Παναγιώτη Λιναρδάτου, σαν έβλεπε το παιδί της να οδηγείται στην αγχόνη ξέσπασε σε σπαρακτικούς θρήνους, ώστε λύγισε και ο άγγλος στρατιώτης και τον άφησε ελεύθερο... Ο Ηλίας Τρεμουντάνης, επειδή δεν μαρτυρούσε τους συγχωριανούς του οδηγήθηκε στην αγχόνη... Όταν του είχε περάσει ο άγγλος δήμιος τον βρόγχο φώναξε: <<Μνήσητί μου Κύριε όταν έλθης εν τη βασιλεία σου!>>. Ο άγγλος δήμιος ρώτησε τι λέει, όταν τον πληροφορήσαν προσπάθησε να τον σώσει, αλλά ήταν πλέον αργά...

Οι μήνες, που ακολούθησαν στην Κεφαλλονιά ήταν τραγικοί, απ' την πείνα και τις στερήσεις, αφού οι άγγλοι επέβαλαν και αποκλεισμό τρίμηνο στο νησί. Η λέξη άγγλος έγινε τόσο μισητή,

ώστε οι Κεφαλλονίτες απεύφεγαν και να την προφέρουν... Τα γεγονότα στην Κεφαλλονιά καυτηρίασε και καταδίκασε και ο μητροπολιτικός αγγλικός τύπος, χαρακτηρίζοντας την συμπεριφορά των άγγλων στρατιωτών σαν τυφλή και κτηνώδη...

Μέρος Τρίτο

Οι άλλες ιστορικές
Εξεγέρσεις των Ορεινών ...

Η ΠΛΕΙΑΔΑ ΤΩΝ ΕΞΕΓΕΡΣΕΩΝ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ!

Εισαγωγικά σ' αυτό το τρίτο μέρος, να αναφέρουμε πως, θεωρούμε επιβεβλημένη την συνεξέταση της εξέγερσης των Αγιομαυριτών Χωρικών στα 1819, με όλο το φάσμα διαχρονικά των εξεγέρσεων του Λευκαδίτικου στοιχείου των ξωμάχων, ώστε η κοινή οπτική γωνία της συνεξέτασης, να συμπεριλάβει, την κοινωνιολογική, την ανθρωπολογική και την πολιτισμική ανάλυση του φαινομένου των εξεγέρσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν, συγκριτικά με άλλες πανελληνίως περιοχές, τους <<Ορεινούς>> της Αγίας Μαύρας!

Οι σχέσεις μεταξύ των, εξετάζοντας πρωτίστως το φαινόμενο κοινωνιολογικά, σαν χαρακτηριστικό δίκτυ ασφαλείας και συνεκτικότητας του κοινωνικού ιστού, επενδύονταν σε κάθε δύσκολη και τραγική στιγμή, σε μια πρωτόγνωρη αγωνιστικότητα, που έφτανε στα όρια της αυτοθυσίας υπέρ του συνόλου! Ένας κοινωνικός σχηματισμός αποφασισμένος για όλα... Έτσι οι λαϊκές εξεγέρσεις τους, ενδεδυμένες πλέον τον πολιτισμικό χαρακτήρα, που συνακόλουθα περιεβλήθηκαν, εντάσσονται ξεκάθαρα στην ζωή των επιτόπια συμβιωτικών ομάδων, σαν κορυφαία έκφραση αυτού του κοινωνικού σχηματισμού.

Αν επιχειρήσουμε την ανθρωπολογική ανάλυση του φαινομένου των εξεγέρσεων, θα σταθούμε στο γεγονός, ότι όλες έχουν ένα συγκεκριμένο ανθρωπολογικό χαρακτήρα. Όλες διοργανώθηκαν και εκτυλίχθηκαν στο χωριό Σφακιώτες του νησιού, με τους εφτά επί μέρους οικισμούς. Αν σε αυτή την αντιστασιακή ανεξαρτησιακή ακολουθία προστεθούν και οι αγώνες του αγροτικού πληθυσμού των Λευκαδίων, εναντίον της οικονομικοκοινωνικής καταπίεσης, που υφίσταντο, και αυτοί οι αγώνες, κατά μια θαυμαστή συγκυρία,

ξεκινούν απ' τους Σφακιώτες, τότε εύκολα μπορούμε να καταλήξομε σε μια κατάταξη του χωριού των Σφακιωτών σαν μια <<ειδική κοινωνική ομάδα>>, με αναπτυγμένο το προτέρημα του <<αλέγρου χαρακτήρα>>!

Μια μακροσκοπική ανθρωπολογική προσέγγιση του φαινομένου, καταλήγει σε κατηγοριοποίηση των κατοίκων κάποιων περιοχών, σε ότι αφορά την διαμόρφωση του χαρακτήρα τους, σαν μια αλληλεπίδραση των φυσικών και κοινωνικών παραμέτρων, παράγοντες που συνδιαμορφώνουν αυτόν τον αλέγρο χαρακτήρα, ο οποίος, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, μπορεί να γονιμοποιήσει τα πιο επαναστατικά πρωτοϋλικά σε μια ισχυρή ενοποιητική ορμή και συνακόλουθη διέξοδο. Συνεπώς, όταν κάποια απειλή, σαν καίρια επέμβαση, στο δικό τους ανεξάρτητο περιχαρακωμένο πεδίο, πάρει τα χαρακτηριστικά απειλής ή καταπίεσης, τότε αναστέλεται κάθε ενδοιασμός και η θύραθεν παρόρμηση διοχετεύεται σε στοχευμένες εξεγερσιακές λογικές... Αυτές οι φυσικές και ψυχολογικοκοινωνικές συσσωματώσεις, των κατοίκων των Σφακιωτών και σαν απόρροια της Σφακιώτικης (Σφακιανής) γνώριμης αλέγρας ράτσας, αφού εγκαταστάθηκαν στην ενδοχώρα του νησιού της Λευκάδος, προερχόμενοι απ' τα Σφακιά της Κρήτης τον 15^ο αιώνα, αυτές λοιπόν, οι βαθιές συσσωματώσεις στο θυμικό αυτών των κατοίκων, τους επέτρεψαν να παρέμβουν δραστικά στην ζωή αιωνόβιων δυναστειών, με βαθιές ρίζες τόσο στην ιστορία όσο και στον ψυχολογικό συμβολισμό...

Η απαρχή αυτών των αντιστασιακών ενεργειών των κατοίκων των Σφακιωτών, οι οποίοι κατορθώνουν να συμπαρασύρουν πάντα και τα όμορα χωριά, και ιδίως το κεφαλοχώρι της Καρυάς, τοποθετείται στα μέσα του 14^{ου} αιώνα, όταν το πρώτον κατανικούν τον στρατό

του Ανδηγαυού δεσπότη του νησιού της Αγίας Μαύρας Ζώρζη Γρατιανού, το 1357! Ακολούθησε η φονική Εξέγερση κατά των φοροεισπρακτόρων του Ενετού Προνοητή Αντώνιο Τρεβιζάν στα 1746. Εν συνεχεία ήρθε η επίσης φονική Εξέγερση των Χωρικών στα 1819, ενάντιον της Αγγλικής Προστασίας, στην οποία αναφερόμαστε. Για να περάσει αυτός ο ιστορικός κύκλος Εξεγέρσεων, με κυρίαρχα τα εθνοτικά προτάγματα, σε έναν άλλον κύκλο εξεγερσιακών λογικών, βασισμένων στο περίφημο <<ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ>>, που ταλάνισε το νησί της Λευκάδος, σχεδόν επί δύο αιώνες, (1750 – 1970), με την σκοποθεσία τώρα να μετατοπίζεται εναντίον της κρατικής αβελτηρίας, και των εναρμονισμένων πρακτικών του εμπορικού κόσμου του νησιού...

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΚΕΝΤΡΑΣ ΤΟ 1357!

Το 1357, οι κάτοικοι των πρόδρομων οικισμών των Σφακιωτών, Πετεινοχώρι, Λουβροχώρι, Μιχαλιτσάτα, Καμποχώρι, Μεσοχώρι, Επισκοπή, συνεπικουρούμενοι από άλλους Λευκαδίτες του 14^{ου} αιώνα, αντιστάθηκαν σθεναρά και νικηφόρα, απέναντι στον Ζώρζη Γρατιανό, τον Ανδηγαυό δεσπότη της Λευκάδος. Αφορμή της σύγκρουσης αποτέλεσε, (Πάνου Ροντογιάννη: <<ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>, Τόμος Α, Σελίδα 309), η επιβολή ειδικού φόρου στους Λευκαδίτες, σύμφωνα με τον οποίο, ήταν υποχρεωμένοι να συγκεντρώσουν χίλια μόδια σιταριού, για να τροφοδοτηθεί ο ενετικός στόλος του ναύαρχου Σοράντσο, τον οποίο κάλεσε σε βοήθεια ο Γρατιανός, όταν, απέναντι απ' την Λευκάδα, έκαναν κοινή εμφάνιση ο Νικηφόρος Β' της Ηπείρου και οι Αλβανοί του Κάρολου Θώπια, με στόχο, προφανώς, την κατάληψη του νησιού.

Οι χωρικοί εξεγέρθηκαν, συγκεντρώθηκαν και κατέλαβαν το νεοφτιαγμένο, τότε, μικρό φρούριο της Επισκοπής, στο σημερινό Σπανοχώρι των Σφακιωτών. Είχαν, δε, την στήριξη του Νικηφόρου Β της Ηπείρου, αλλά και του Λεονάρδου Α' του Τόκκου, ο οποίος κατείχε την Κεφαλλονιά, την Ζάκυνθο, την Ιθάκη και τα νησιά των Εχινάδων, ενώ εποφθαλμιούσε και την Λευκάδα, την οποία, τελικά, πήρε, ειρηνικά, πέντε χρόνια αργότερα, το 1362, απ' τον Βερνάρδο, τον γιό του Γρατιανού.

Κατά την εξέγερση των χωρικών, ο Γρατιανός, πήρε εκατό ενόπλους απ' τον ενετό ναύαρχο Σοράτζο και κατευθύνθηκε εναντίον τους, στην περιοχή Επισκοπία, στο σημερινό Σπανοχώρι των Σφακιωτών. Κατέστρεψε το υποτυπώδες οχυρό (μαντρότοιχο) της Μονής και τις αχυροκαλύβες, που ήταν, υπό μορφή

μικροοικισμού, γύρω απ' την Μονή. Ανασυντάχθηκαν οι χωρικοί, οι οποίοι ήταν πεντακόσιοι οπλίτες και σαράντα ιππείς και απώθησαν τον Γρατιανό προς το φαράγγι της Μέλισσας, εγκλωβίζοντάς τον στο Κακό Λαγκάδι. Τούτο προκύπτει απ' την αναφορά του Καρόλου Χόπφ, σε μετάφραση Ιωάννου Ρωμανού το 1870, όπου περιγράφεται, ως εξής, η νικηφόρα, για τους χωρικούς, σύγκρουση με τον Γρατιανό.

«...Προς τον Γρατιανόν, ως πολίτην ενετόν όντα, ο Σοράντζος εχορήγησε παραχρήμα εκατόν άνδρας, μεθ' ων ο Γρατιανός και ο αδερφός αυτού Νικόλαος εστράτευσεν προς νεόκτιστον φρούριον, δέκα μίλια εκ Λευκάδος απέχον. Η οδός ήγε δι' αποκρήμνων ορέων και ουδείς των Γραικών εφαινετο. Το φρούριο, αφρούρητον ον, επυρπολήθη μετά των περίξ ηηλίνων ως επί το πολύ και αχυροσκεπών οικιών, ουδεμιás ζωοτροφίας, η άλλου τινός των επιτηδείων εκεί ευρεθέντος. Ου μακράν απ' αυτού εν τοσοούτω συνηγέρθησαν οι Γραικοί, 500 πεζοί και 40 ιππείς, οίτινες τον μεν Γρατιανόν εδέχθησαν λαιδορούντες τους δε ενετούς οπλίταις έβαλλον, ετόξευον και εσφενδόνον ούτως, ώστε ανάγκασαν αυτούς εις υποχώρησιν προς το φρούριον της Αγίας Μαύρας. Ηβουλήθη δε ο Γρατιανός ν' αγάγη την ευάριθμον στρατιάν δι' επιτομωτέρας και ευπορωτέρας παρά ταις ναυσίν οδού, αλλ' ού γινώσκοντος εκείνου ακριβώς αυτήν (την οδόν) αφίκοντο μετ' ού πολύ εις άβατον φάραγγα. (Σημ. Συγ. εννοεί το Κακό Λαγκάδι, το οποίο είναι προέκταση του φαραγγιού της Μέλισσας). Απειρηκότες υπό του καμάτου, ταλαιπωρούμενοι, υπό τε της δίψης και της πείνης, ήλθον τέλος εις οροπέδιον ένθα διενοούντο ν' αναπαυθώσιν, ότε αίφνης οι Γραικοί επέπεσον πάντοθεν επ' αυτούς και αιματώδης συνεκροτήθη αγών. Μόνον δε χάριν ετοιμίως πεμφθείσης παρά του στόλου βοηθείας ευμοίρησαν

(ευτύχησαν) να σωθώσιν οι συγκεκριμένοι, άλλ' ο Γρατιανός και ο Νικόλαος απήχθησαν εις την επισκοπίαν αιχμάλωτοι και δέσμιοι...

Ο Γρατιανός παραδόθηκε στον Νικηφόρο Β', ο οποίος τον φυλάκισε. Τον ίδιο χρόνο, όμως, (1357), σε μάχη, στον Αχελώο, μεταξύ Νικηφόρου Β' και του αλβανού Καρόλου Θώπια, σκοτώθηκε ο Νικηφόρος, ο δε Γρατιανός ελευθερώθηκε απ' τον Θώπια και επέστρεψε στην Λευκάδα. Το 1362 πέθανε ο Γρατιανός και οι Λευκάδιοι, χωρίς να υπακούσουν στον γιό του Βερνάρδο, κάλεσαν τον Λεονάρδο Τόκκο, τον Α', στον οποίο ειρηνικά παρέδωσαν το νησί, το οποίο σαν «Δουκάτο Λευκάδος», μαζί με την Κομητεία της Κεφαλλονιάς και την Ζάκυνθο, αποτέλεσε το «βασίλειο των Τόκκων» με πάνω από εκατό χρόνια (1362 – 1479) διάρκεια, κατά την οποία συνέβησαν κοσμογονικές αλλαγές στην πληθυσμιακή σύνθεση της Λευκάδος, όπως αναλυτικά παρετέθη και αναφέρει και ο Πάνος Ροντογιάννης.

Η εξέγερση και η νικηφόρα έκβαση της μάχης κατά των Φράγκων του Γρατιανού, ενέπνευσε τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, ο οποίος δημιούργησε τον «ΦΩΤΕΙΝΟ». Πρόκειται για ύμνο του Λευκάδιου ποιητή εναντίον της ξενοκρατίας, και ανάταση της άδολης και ανιδιοτελούς πατριδολατρίας, έτσι όπως μοναδικά γνώριζε ο εθνικός βάρδος να «παιανίζει». Ιδού ένα μικρό δείγμα από επιστολή του, το 1859, προς τον Ανδρέα Λασκαράτο. (*Γ.Π. Σαββίδη: <<ΦΩΤΕΙΝΟΣ>> Σελίδα 43*):

«Βλέπω όπου η κοινωνία μας κάθε μέρα εξευγενίζεται και με τον εξευγενισμό της σαρώνει όλα όσα οι πατέρες μας μάς άφησαν και τα πετά και τα καταφρονεί και δεν τα καταδέχεται, και εστοχάστηκα να κάμω το δυνατό μου να

γλιτώσω ότι ημπορέσω από τον εξευγενισμό όπου καταντά να είναι καταποντισμός».

Η διαχρονική αξία των απόψεων του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη φτάνει μέχρι τις μέρες μας, (2019). Οποία ομοιότητα, αν στον όρο «εξευγενισμός», αντιπαραθέσομε τους όρους «ευδαιμονισμός» και «ανάπτυξη φύσκα», τα οποία και τα δύο οδήγησαν σε εθνικό καταποντισμό και σε απώλεια εθνικής κυριαρχίας. Τούτη την φορά όχι με ήττες στα πεδία των μαχών, αλλά με ολοσχερή καταστροφή απ' το παγκόσμιο αγοροτραπεζικό τοκογλυφικό σύστημα, στα κελεύσματα του οποίου, λέγε με «μνημόνια», σύρθηκε σαν οδαλίσκη η χώρα, με συνακόλουθη εξαθλίωση των Ελλήνων.

Χίλια μόδια σταριού, απαιτούσε με την φορολογία του, απ' τους εξαθλιωμένους Χωρικούς, ο Ζώρης Γρατιανός, έν έτει 1357, όταν δεν επαρκούσε το στάρι ακόμη και για το ψωμί της φαμελιάς... Η δίκαιη οργή τους οδήγησε στην Επανάσταση της Βουκέντρας... (Φωτό Τάκης Γλούπας).

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1746 ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΝΕΤΩΝ

Φέρομε στην επιφάνεια, για πρώτη φορά στο ευρύ αναγνωστικό κοινό, ακόμη μια άγνωστη πτυχή των αγώνων των Σφακιωτών κατά της ξενοκρατίας και των ντόπιων συνεργατών τους, τούτη την φορά εναντίον των Ενετών, το 1746. Την εξέγερση αυτή διασώζει ο καθηγητής Αλέξανδρος Σάντας, με καταγωγή απ'τα Κοντράτα του Πινακοχωρίου των Σφακιωτών, στο βιβλίο του: <<Η ΕΚ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΙΑ ΣΑΝΤΑ 1620 - 1962>>. Το βιβλίο είναι, όπως σημειώνει ο συγγραφέας του στην εισαγωγή, σημαντικό <<απόσταγμα>> ενός πλουσιότατου αρχείου, που διατηρούσε η σημαντική οικογένεια των Σανταίων στα Κοντράτα των Σφακιωτών. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως, είχαν μπαούλο γεμάτο με ιστορικής σημασίας έγγραφα, όπως η αλληλογραφία που είχε ο προπάππος του Νικολέτος Σάντας, αγωνιστής του 1821, με τους καπεταναίους της Ρούμελης. Συνεκτιμώντας, την άρτια παιδεία του Αλέξανδρου Σάντα, ήταν θεολόγος και φιλόλογος καθηγητής αφ'ενός, (Σημ. Συγ. τον γνωρίσαμε προσωπικά στην Ριζάρειο Σχολή), και τις οιογενειακές του αρχειακές πηγές αφ'ετέρου, φρονούμε πως, η αναφορά του για ξεσηκωμό των Σφακιωτών και κατά των Ενετών, είναι και έγκυρη και τεκμηριωμένη.

Ο εν λόγω Σάντας, άγνωστος στο ευρύτερο Λευκαδίτικο κοινό, έχει πλούσιο συγγραφικό έργο, ενώ διετέλεσε διευθυντής επί δεκαετίες στην Γεωργική Σχολή Συγγρού, που βρίσκεται στο ομώνυμο δάσος του Αμαρουσίου. Σύμφωνα με την γραπτή μαρτυρία του Αλέξανδρου Σάντα αυτή η εξέγερση των Σφακιωτών πρέπει να έγινε μεταξύ των ετών 1746 και 1749, επί Ενετοκρατίας στο νησί. Είχε σαν αφορμή την καταπιεστική φορολογική τακτική των Ενετών, έτσι όπως εκδηλώνονταν αυτή απ'τους εισπράκτορες των φόρων, οι

οποίοι είχαν απεριόριστη εξουσία, απ'τους Ενετούς, προκειμένου να εισπράξουν την περίφημη Δεκάτη και το Χορταριάτικο, αλλά και το απάνθρωπο Προστύχι. Η Δεκάτη και το Χορταριάτικο, κατά τον Κωνσταντίνο Μαχαιρά, <<Η ΛΕΥΚΑΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ 1684 – 1797>>, σελίδες 141 και 200, προσδιορίζονταν με ειδικό άρθρο στο ενετικό φορολογικό σύστημα :

<<Άρθρα της Δεκάτης των σιτηρών, λίνου, οσπρίων, κρομμύων, ελαίου και οίνου της νήσου Λευκάδος και Χορταριάτικον>>. Σύμφωνα με την Δεκάτη ο κάθε αγρότης έπρεπε να χωρίσει τα ανωτέρω προϊόντα του σε δέκα ίσα μέρη εκ των οποίων οι φοροεισπράκτορες των Ενετών θα έπαιρναν το ένα. Το δε Χορταριάτικο αφορούσε τον φόρο που θα πλήρωναν οι Λευκαδίτες αγρότες για τις χέρσες και δασικές εκτάσεις, κοινώς τα βοσκοτόπια. Ήταν ουσιαστικά ένας φόρος για τα ζώα που κατείχαν.

Αυτούς τους δύο φόρους οι Ενετοί τους εκμίσθωναν σε ντόπιους Λευκαδίτες, οι οποίοι είχαν μεγάλες αποδοχές, κατά τον Κωνσταντίνο Μαχαιρά, (ως άνω σελίδα 198), γι αυτό και με μεγάλο ζήλο καταπίεζαν τον αγροτικό πληθυσμό του νησιού, προκειμένου να εισπράξουν τους φόρους. Επρόκειτο ουσιαστικά για μορφή <<κοτσαμπάσηδων>> των Ενετών. Στους Σφακιώτες αναφέρεται ο Δημουλάς Σκιαδαρέσης, σαν τέτοιος στυγνός φοροεισπράκτορας. Έπειτα υπήρχε το απάνθρωπο Προστύχι, μια καθαρή μορφή τοκογλυφίας των Ενετών σε όλα τα Επτάνησα, (Νινέττας Λάσκαρι: <<ΚΕΡΚΥΡΑ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ. 1204 – 1864>>). Η λέξη, καθαρά παράγωγο εκ του πρόστυχος, αφορούσε την προαγορά του παραγόμενου λαδιού στα νησιά, σε εξευτελιστική τιμή. Αν, μάλιστα, υπήρχε ανέσοδη, αφού οι ελιές καρποφορούσαν κάθε δεύτερο έτος, τότε αυτή η τοκογλυφία είχε μακρόχρονη διάρκεια.

Η εξέγερση των Σφακιωτών, σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Σάντα, έγινε κατά την θητεία του Ανώτερου Προνοητή Λευκάδος Trevizan, τον οποίο αποκαλεί <<αχρείο>>, μάλιστα. Στο διάστημα της Ενετοκρατίας στην Λευκάδα, (1684-1797), έχουμε τρεις Ανώτερους Προνοητές με το επίθετο Τρεβιζάν. Τον Θεόδωρο Τρεβιζάν, (1707-1709), τον Μάρκο-Αντώνιο Τρεβιζάν, (1746-1749) και τον Δαβίδ Τρεβιζάν, (1791-1794). Επειδή ο Αλέξανδρος Σάντας αναφέρει απλά <<τον μισητό Τρεβιζάν>>, χωρίς να τον προσδιορίζει χρονικά, καταλήγουμε πως η εξέγερση συνέβη επί Μάρκου-Αντωνίου Τρεβιζάν, περί το 1746. Και τούτο το συνάγομε απ'την περιγραφή του Σάντα, ο οποίος αναφέρει πως, αυτή η εξέγερση, συνέβη κατά τα τελευταία έτη της ζωής του προπάππου του Δημουλά Σάντα, ο οποίος πέθανε εκατόν δύο ετών, το 1762. Έχοντας, λοιπόν σταθερό χρονολογικό σημείο το 1762 και την αναφορά ότι η εξέγερση συνέβη τα τελευταία χρόνια του ανωτέρω Δημουλά Σάντα, προσδιορίζουμε την θητεία του Μάρκου-Αντωνίου Τρεβιζάν, (1746-1749), σάν χρονολογία κατά την οποία οι Σφακιώτες εξεγέρθησαν κατά των Ενετών, με αφορμή την δυσβάστακτη φορολογία.

Ο ξεσηκωμός έγινε κατά των ντόπιων φοροεισπρακτόρων, όταν αυτοί επέστρεφαν στην πόλη της Λευκάδος. Υποκινητής της εξέγερσης ήταν ο ανωτέρω Δημουλάς Σάντας, ο οποίος στην εφηβική του ηλικία ήταν κλέφτης στα Σταυρωτά και στους Σκάρους, όπου με ορμητήριο αυτά τα βουνά της Λευκάδος πραγματοποιούσε, με το ασκέρι του, επιδρομές εναντίον των Τούρκων, γ'αυτό και ο χαρακτηρισμός των Σφακισάνων, απ'τους τούρκους, σαν <<Σειτάν Ασκέρ>>, δηλαδή <<Διαβολικό Ασκέρι>>, όπως προαναφέραμε. Ο Δημουλάς Σάντας εξεμάνη όταν οι φοροεισπράκτορες κατάσχεσαν ακόμη και οικιακά σκεύη των Σφακιωτών, αφού, σε ανέσοδη χρονιά,

δεν μπορούσαν να εισπράξουν την Δεκάτη. Οι Σφακιώτες τους έστησαν ενέδρα έξω απ'το Σπανοχώρι στον δρόμο προς τη Χώρα και έναν εξ αυτών τον σκότωσαν με πέτρες, που είχαν συγκεντρώσει στο καρτέρι, που έστησαν. Όταν έγινε γνωστό το φονικό, ο Μάρκος-Αντώνιος Τρεβιζάν έστειλε στρατιωτικό απόσπασμα στους Σφακιώτες για να τιμωρήσει τους πρωταίτιους. Όλοι οι άρρενες μάχιμοι Σφακιώτες εγκατέλειψαν τα χωριά, και όπως αναφέρει ο Αλέξανδρος Σάντας, κατέφυγαν στα γύρω υψώματα έτοιμοι για αντίσταση. Οι Ενετοί δεν μπόρεσαν να τους εντοπίσουν και αρκέστηκαν σε καταστροφές κυρίως των νοικοκυριών των Σφακιωτών...

ΤΟ <<ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ>>. ΤΑ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ...

Το ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ ταλάνισε το νησί επί δύο αιώνες, (1750 – 1970), με την μορφή μιας πλειάδας συγκρούσεων, με το ίδιο το κράτος, μετά την Ένωση των Επτανήσων, αλλά, και με τους εμπόρους και εμπορογαιοκτημόνες, όχι μόνο επί Ενετοκρατίας, μα και στην αγγλοκρατία, αλλά και μετά την Ένωση, μέχρι το μέσον του 20^{ου} αιώνα! Το ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ έρχονταν στο προσκήνιο κάθε εποχή τρυγητού, σαν επιτακτική ανάγκη για βελτιωμένες τιμές στην εμπορεία των σταφυλιών και του κρασιού, ανάγκη την οποία εκμεταλλευόμενοι οι έμποροι, προχωρούσαν σε ένα είδος <<εναρμονισμένου ανταγωνισμού>>, όπως θα λέγαμε με σημερινούς οικονομικούς όρους, κρατώντας χαμηλά τις τιμές και των σταφυλιών και του κρασιού...

Αυτή η παγιωμένη τακτική δημιουργούσε ρήγματα στο νησί ολόκληρο, αφού η συνακόλουθη εξεγερσιακή λογική των Οινοπαραγωγών Χωρικών, οδηγούσε σε φονικές συγκρούσεις με τα όργανα της τάξης μέσα στην πόλη, με δυναμική προμετωπίδα την μακρόχρονη σφυρηλάτηση κοινωνικών δεσμών μεταξύ των οινοπαραγών χωρικών, κάτω απ' το ενιαίο απαιτούμενο, για βελτίωση των όρων της εξαθλιωμένης ζωής τους, η οποία τους μετασχημάτιζε σε μια ομοιογενή υλική οντότητα, υπολογίσιμη στο νησί της Λευκάδος. Αυτή η οντότητα, με το χαρακτηριστικό της ενοποιημένης δύναμης ισχύος, μετατρέπονταν, μέσα απ' τα συλλαλητήρια, σε κραυγή κατά των εμπόρων, ή κατά της αβελτηρίας της κρατικής εξουσίας, που, κατά κανόνα, λειτουργούσε πάντα σαν δύναμη κατασταλτική, οξύνοντας ακόμη περισσότερο το ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ στο νησί, όταν και συνέβησαν τρεις τέτοιες φονικές εξεγέρσεις. Στα 1895, στα 1905 και στα 1935... Αυτές οι τρεις φονικές

συγκρούσεις, απ' το <<Αμπελουργικό Κίνημα των Οινοπαραγωγών Λευκάδας>>, που θα παρουσιάσομε κατά χρονολογική σειρά, κυοφορήθηκαν και εξελίχθηκαν και πάλι στα χωριά των Σφακιωτών, όπου μαζί με τα άλλα κρασοπαραγωγά χωριά του νησιού, ξεκινούσαν τον διεκδικητικό τους αγώνα... Διότι, προαναφερθήκαμε εκτεταμένα, πως, ήταν το σταφύλι και το κρασί, το κυρίαρχο προϊόν, απ' την εποχή της Ενετοκρατίας, η μόνη καλλιεργητική διέξοδος των Χωρικών, αφού κυρίως τα ελαιοπαραγωγά κτήματα του κάμπου, της πόλης και των άλλων ελάχιστων πεδινών περιοχών του νησιού, ανήκαν επί αιώνες στους γαιοκτήμονες.

Η προστατευτική τιμή γι αυτά τα δύο καθοριστικά προϊόντα στην ζωή των Λευκαδίων ξωμάχων, μπόρεσε να επιτευχθεί κατά το 1915, όταν με την δημιουργία του ΤΑΟΛ, (Ταμείο Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος), συστηματοποιείται μια νέα προσπάθεια με απτά αποτελέσματα, προς την κατεύθυνση της απ' ευθείας εκμετάλλευσή τους, απ' τους ίδιους τους οινοπαραγωγούς, με την συνεταιριστική φιλοσοφία και αποστολή του ΤΑΟΛ.

Αυτό το περίφημο μακροχρόνιο ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ στο νησί, εδώ θα μας επιτραπεί προσωπική αναφορά, το βιώσαμε παιδιά του Δημοτικού Σχολείου στους Σφακιώτες, όταν κάθε Σεπτέμβριο μήνα, εποχή του τρυγητού, έρχονταν στην επιφάνεια, σαν επιτακτική ανάγκη, για την διαμόρφωση των τιμών των σταφυλιών. Προσδοκούσαν οι γονείς μας αμπελουργοί, κάτι παραπάνω απ' τις 6 με 7 δεκάρες, (!), ναι δεκάρες, ανά κιλό σταφύλι, τιμή που σ' αυτά τα εξεφτελιστικά επίπεδα την καθήλωνε αυτός ο εναρμονισμένος ανταγωνισμός των εμπόρων, για τον οποίο έχομε κάνει λόγο αρκετές φορές. Διότι οι παραγόμενες ποσότητες ήταν τεράστιες. Το ΤΑΟΛ Λευκάδος δεν μπορούσε να απορροφήσει ολόκληρη την σοδειά,

ενώ, επί πλέον, ήταν επιτακτική η ανάγκη, απ' την πλευρά των Χωρικών, για μετρητά χρήματα, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες οικογενειακές ανάγκες, εν όψει της έλευσης του χειμώνα. Οι συζητήσεις, τότε, περί των σταφυλιών και της τιμής των ήταν το κυρίαρχο ζήτημα σε όλα τα στέκια των χωριών.

Η ασφυκτική αυτή κατάσταση των Λευκαδίων αμπελουργών βελτιώθηκε κάπως, όταν την πενταετία 1970-1975 άνοιξαν δύο αγορές, όταν, πλέον, διευκόλυνε την μεταφορά των σταφυλιών η ύπαρξη των πρώτων μεγάλων φορτηγών αυτοκινήτων στο νησί. Η αγορά της γνωστής βιομηχανικής μονάδας ΒΕΣΟ στην Πάτρα, παλιά, βέβαια, βιομηχανία, και η αγορά της Κέρκυρας, για το περίφημο όσο και βαφικό βαρτζαμί σταφύλι της Λευκάδος. (Σημ. Συγ. Ενθυμούμαι προσωπικά ότι ταξίδευα έφηβος, με αυτά τα φορτηγά φορτωμένα βαρτζαμί Λευκαδίτικο σταφύλι μέσα σε κοφίνια, σαν εκρόσωπος τοπικού εμπόρου, και παραδίναμε τα σταφύλια στους Λευκαδίτες Ράπτη και Γράψα, που είχαν μαγαζιά στην Κέρκυρα, οι οποίοι, με την σειρά τους, τα μεταπωλούσαν στα τοπικά νοικοκυριά, ή στα ταβερνεία του νησιού). Το άνοιγμα αυτής της Κερκυραϊκής αγοράς, είχε κάποια ευργετικά αποτελέσματα για τους Λευκαδίτες αμπελουργούς, αφού η τιμή των 6 και 7 δεκάρων άγγιξε την μια δραχμή και πάνω το κιλό!

Το ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ στην Λευκάδα έχει πάρει τις σωστές του διαστάσεις και φτάνει ιστορικά και κοινωνιολογικά στους επγενέστερους, μέσα απ' την συγγραφική προσπάθεια τεσσάρων αξιόλογων Λευκαδίων συγγραφέων - ερευνητών, τις πηγές των οποίων χρησιμοποιούμε και οι οποίοι κατά χρονολογική σειρά γράφουν: Ο Πάνος Κουνιάκης στα 1928, (Η ΝΗΣΟΣ ΛΕΥΚΑΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ>>), ο Ξενοφώντας

Κούρτης στα 1960, (<<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>), ο Φίλιππος Φέτσης στα 2006, (<<ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ>>) και ο Ανδρέας Λάζαρης (Καρούσος) στα 2010, (<<Ο ΞΕΣΗΚΩΜΟΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΤΟΥ 1935>>).

Αγιομαυρίτης Χωρικός – Αμπελουργός!

ΤΑ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΑ ΤΟΥ 1895 ΚΑΙ 1905!

Ένα σύνολο ενδογενών και εξωγενών παραγόντων στο νησί της Λευκάδος, οδήγησαν ακριβώς με την εκπνοή του 19^{ου} αιώνα και την ανατολή του 20^{ου}, στην έξαψη του Οινικού Ζητήματος στο νησί. Κατ' αρχάς η φυλλοξήρα, που ενέσκυψε την <<αναθεματισμένη>>, έτσι έμεινε στην τοπική ιστορία, δεκαετία 1895 - 1905, κατέστρεψε τους μεγάλους αμπελώνες στην Νότια Λευκάδα, όπως προαναφέραμε, μέσα από δημοσίευμα εφημερίδας της εποχής, όταν οι κάτοικοι, κυρίως, του χωριού Άγιος Πέτρος, κινδύνευσαν ακόμη και με το φάσμα της πείνας... Αποτέλεσμα αυτής της ασφυκτικής οικονομικής κατάστασης ήταν η εξέγερση των Λευκαδίων Αμπελουργών, που πήρε την μορφή δύο φονικών συλλαλητηρίων μέσα στην χώρα, στα 1895 και στα 1905, όπως θα αναλύσομε παρακάτω.

Οι διεθνείς και τοπικές συνθήκες το 1895 ήταν δυσοίωνες, για τους αμπελουργούς του νησιού. Η Γαλλία και η Ιταλία είχαν ανακάμψει από πλευράς παραγωγής κρασιών, αφού απέδιδαν, πλέον, οι νέοι αμπελώνες, που προέκυψαν μετά την καθολική καταστροφή, που υπέστησαν και οι δύο χώρες απ' την φυλλοξήρα, ως εκ τούτου σημείωναν υπερπαραγωγές, με αποτέλεσμα να βάλουν δασμούς στην εισαγωγή κρασιών στις χώρες τους. Επόμενο ήταν η τιμή των Λευκαδίτικων κρασιών να πέσει, εξ αιτίας της έλλειψης εξαγωγών, απ' το επίπεδο των 50 και 60 δραχμών ανά βαρέλα κρασιού, την προηγούμενη περίοδο, στις 2 και 3 δραχμές! Τα έσοδα των αμπελουργών, όπως αναφέρει ο Πάνος Κουνιάκη, σελίδα 81, δεν επαρκούσαν ούτε για την πληρωμή των εξόδων μεταφοράς του κρασιού. Οι Χωρικοί, γράφει πάντα ο ίδιος, γέμιζαν τα μαγαζιά των τότε οινεμπόρων, Αδελφών Μαυροειδή, Μανιάκη, Ζαβιτσιάνου και Σκυριανού, με τις μόστρες, μπουκάλια με δείγματα κρασιών,

προκειμένου να πουλήσουν τα κρασιά τους, έστω και σε τόσο χαμηλές τιμές... Αλλά και πάλι αδυνατούσαν... Σε αυτή την διαμορφωμένη διεθνή αρνητική συγκυρία ήρθε να προστεθεί, κατά την δεκαετία που εξετάζομε, η τεράστια καταστροφή απ' την φυλλοξήρα, προαναφερθήκαμε, η οποία διέλυσε τους αμπελώνες κυρίως της νότιας Λευκάδος και οι χωρικοί οδηγήθηκαν σε πλήρη απόγνωση φτάνοντας τα όρια του λιμού...

Αυτοί οι δύο καθοριστικοί παράγοντες οδήγησαν στην εξέγερση των Λευκαδίων Αμπελουργών, με την μορφή του πρώτου φονικού Συλλαλητηρίου το 1895. Ο Πάνος Κουνιάκης, σελίδα 82, περιγράφει βιωματικά μεν το Συλλαλητήριο, ήταν εκδότης της εφημερίδας <<ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ>>, αλλά με φανερή προκατάληψη προς την πλευρά των εξεγερθέντων χωρικών:

{... Η πείνα έχει πάντοτε οφθαλμούς τυφλούς. Η πρώτη εκδήλωσις ήρχισε εν Καλαμητζίω, την επεκρότησαν οι εν Εξανθεία και την υιοθέτησαν οι Σφακισάνοι, πρωτοστατούντος του ονομαστού Γώγου. Τα τρία ταύτα κέντρα των οινοφόρων περιφερειών, επιδοκιμαζόντων και των Καρσάνων, ήρχισαν κινούμενα προς εξέγερσιν.

Εις την πόλιν της Λευκάδος συγκεχυμένα και αόριστοι κατέφθανον πληροφορίαί. Άλλαι μεν έφερον ως επικειμένην την κάθοδον των χωρικών να διαμαρτυρηθώσιν, άλλαι δε ότι οι χωρικοί κατερχόμενοι θα προβούν εις λεηλασίας, διαρπαγάς, καταστροφάς των αποθηκών των οινεμπόρων και βιαιοπραγίας κατ' αυτών. Επεκράτει ως εκ τούτου φόβος, σύγχυσις και οι πολίται συνεζήτουν περί οργανώσεως αμύνης. Αι αρχαί συνεσκέπτοντο περί των ληπτέων μέτρων, οι δε οινέμποροι διεμαρτυρήθησαν και εξήτησαν την προστασίαν των αρχών, δια την ασφάλειαν των περιουσιών

των. Η υπάρχουσα ένοπλος δύναμις, ήτο ανεπαρκής να αποτρέψη την χειμαρρώδη, όπως την εχαρακτήριζον αι πληροφορίες των τε στυνομικών σταθμαρχών των περιφερειών εκείνων, εισβολήν χωρικών εις την πόλιν. Και εκρίθη σκόπιμον να ζητηθή παρά της Κυβερνήσεως η αποστολή πολεμικών πλοίων, η θέα των οποίων ασφαλώς θα περιώριζε πολύ τας διαθέσεις των στασιαστών.

Και πράγματι ήταν άγρια αι διαθέσεις των χωρικών, διότι εις αυτάς τα περιπτώσεις υπεισέρχονται και τα κακοποιά στοιχεία, οι άεργοι και θορυβοποιοί, οι οποίοι επιδιώκουν ανατροπές και στάσις δι ίδιον συμφέρον και προς πραγματοποίησιν εκνόμων σκοπών. Πλην η επικρατούσα ασυμφωνία μεταξύ των ηγετών της στάσεως περί του χρόνου της συγκεντρώσεώς των και της καθόδου εις την πόλιν, αφ' ενός, και η επέμβασις εν τω μεταξύ των συντηρητικών χωρικών και κτηματιών Χρήστου Κούρτη ή Πήττα εκ Καββάλου των Σφακιωτών, Μικρώνη εκ Πυγαδησάνων – Καρυάς και άλλων νομιμοφρόνων στοιχείων αφ' ετέρου, απεγύμνωσε τους πρωτοστατούντας από τα σοβαρά πρόσωπα, άτινα μετείχον της στάσεως και εναπέμειναν μόνο τα καθαρώς άτακτα στοιχεία οι άεργοι και οι ακτήμονες...

Τέλος κατέπλευσαν εν Λευκάδι επειγόντως τρία πολεμικά πλοία, απεβίβασαν αγήματα και πυροβόλα και ετοποθέτησαν εν τη θέσει Άγιος Μηνάς, (Σημ, Συγ. Θυμίζει την ίδια οχρωματική προεργασία των Άγγλων στην Εξέγερση των Χωρικών στα 1819), έξωθι της πόλεως, Η ένοπλος δύναμις ετέθη εν επιφυλακή, τα καταστήματα της πόλεως εκλείοντο, άμα τη δύσει του ηλίου έπαυε κάθε κίνησις και η πόλις διετέλει εν τρομοκρατική αναμονή των συμβησομένων.

Οι στασιασταί μη κατορθώσαντες να συγκεντρώσουν εις Σφακιώτες πλέον των 500 απεφάσισαν να κατέλθουν εις την πόλιν. Προ της καθόδου αυτών οι συντηρητικοί χωρικοί κατήλθον δι άλλης οδοῦ και μετέδωσαν καθησυχαστικάς εδήσεις. Κατά την 9ην πρωινήν ώραν, οι στασιασταί θορυβούντες και φέροντες μαύρας σημαίας, ρόπαλα και όπλα έφθασαν εις θέσιν <<Σεγλιμπού>> τέταρτον ώρας απεχούσης εκ της πόλεως. Αι αρχαί απέστειλαν αμέσως επιτροπήν η οποία ανεκοίνωσεν εις τους αρχηγούς των στασιαστών ότι: <<Η Κυβέρνησις διέταξε τα αγήματα και την ένοπλον δύναμιν να απαγορεύση πάση θυσία την είσοδον αυτών εις την πόλιν, έστω και δια της χρήσεως των όπλων. Ότι δύνανται οι στασιασταί να εκλέξωσι 3μελήν επιτροπήν, η οποία να υποβάλλη εις τας αρχάς τα αιτήματά των, οι δε λοιποί να διαλυθώσιν, διότι εν εναντία περιπτώσει θα ηγήση το πυροβόλον κατ' αυτών>>. Οι στασιασταί απεδέχθησαν και η εισβολή εματαιώθη, πλην ολίγων θερμοαίμων, οι οποίοι δια των αλυκών, εισήλθον εις τη πόλιν και ελιθοβόλησαν τα γραφεία των οινεμπόρων αδελφών Μαυροειδή και ετραυματίσθη εις εξ αυτών θανασίμως...}

ΤΟ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟ ΤΟΥ 1905

Η τρικυμισμένη και τραγική δεκαετία, (1895 – 1905), στην οποία αναφερθήκαμε, με την συνακόλουθη εξαθλίωση των Λευκαδίων Χωρικών, δεν είχε τέλος... Οι κοινωνικές αντιθέσεις οξύνθηκαν, οι χωρικοί ήταν σε απόγνωση... Ο μόνος τρόπος διαμαρτυρίας τον οποίο γνώριζαν ήταν αυτός των συλλαλητηρίων... Παρά την μείωση της αμπελουργικής παραγωγής, απ' την φυλλοξήρα στο νησί, που σημειώσαμε, και ενώ θα περίμενε κανείς, στα πλαίσια του θεμελιακού νόμου της αγοράς, προσφορά και ζήτηση, οι τιμές να ανέβουν, εν τούτοις, όχι μόνο δεν ανέβηκαν, αλλά, αντίθετα, είχαμε

το φαινόμενο της μονοπωλιακής τακτικής σε όλο της το μέγεθος... Οι απεγνωσμένοι Λευκαδίτες Οиноπαραγωγοί, μπροστά στο φάσμα της γενίκευσης της πείνας σε όλα τα χωριά του νησιού, απ' αυτή τη μονοπωλιακή τακτική του επίσημου κράτους τώρα, ξεσηκώθηκαν... Ήταν Σεπτέμβρης του 1905... Το νέο Συλλαλητήριο των Αμπελουργών έγινε και πάλι μέσα στην χώρα...

Το επίσημο κράτος, όπως καταγράφει τα γεγονότα αυτού του συλλαλητηρίου, ο Ξενοφώντας Κούρτης, <<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>, σελίδα 5, προχώρησε σε μια σύμβαση με την Προνομιούχο Εταιρεία <<Ενιαία>>, η οποία δραστηριοποιούνταν στον χώρο της σταφίδας και της οινοποιίας. Αυτή η εταιρεία λειτούργησε με το νόμο ΓΠ του 1905 σαν διάδοχος της Σταφιδικής Τράπεζας, για την υποστήριξη της σταφίδας πρωτίτως. Όμως η δράση της ήταν τέτοια που μόνο διαμαρτυρίες και κατακραυγή των σταφιδοπαραγωγών προκάλεσε, αλλά και των Λευκαδίων οινοπαραγωγών...

Η <<Ενιαία>> επεξέτεινε την δραστηριότητά της και πέραν της σταφίδας. Αγόραζε Λευκαδίτικα κρασιά χαμηλής οινοπνευματικής περιεκτικότητας, έφτιαχνε ένα δικό της κράμα ανάμειξης με άλλα κρασιά εκτός Λευκάδος, τα οποία έκανε εξαγωγή στην Γένουα, η οποία Ιταλική πόλη ήταν, τότε, ο κυριώτερος αγοραστής του Λευκαδίτικου κρασιού. Αυτή η δόλια αντιεμπορική κίνηση της <<Ενιαίας>>, η οποία ήταν κόντρα σε κάθε εμπορική ηθική, αφού πωλούσε <<δήθεν Λευκαδίτικα Κρασιά>>, σε εξευτελιστικές τιμές, είχε ένα θεαματικό αρνητικό αποτέλεσμα για τα πραγματικά κρασιά του νησιού. Έπεσε κατακόρυφα η τιμή του πραγματικού Λευκαδίτικου κρασιού στη Γένουα απ' τις 40 δραχμές ανά βαρέλα, στην εξευτελιστική τιμή των 2 δραχμών ανά βαρέλα...

Η ζημιά των Λευκαδίων Αμπελουργών ήταν ολοκληρωτική, με αυτή την αθέμιτη και ανέντιμη τακτική της <<Ενιαίας>>. Οι πάμπτωχοι Αμπελουργοί, όπως αναφέρει ο Ξενοφώντας Κούρτης, οι οποίοι κατέβαζαν στην χώρα, για << Το Μπάρκο>>, τα ασκιά με το κρασί ακόμη και στον ώμο, βρέθηκαν σε τραγική κατάσταση... Αλλόφρονες οι Αμπελουργοί, ο οποίοι περίμεναν απ' το κρασί να πάρουν λιγιστό ψωμί και σάρι για τα παιδιά τους, συντάχθηκαν όλα τα οινοπαραγωγά χωριά στους Σφακιώτες και από εκεί εβάδισαν στην Χώρα, για να διαμαρτυρηθούν για την <<<Ενιαία>> και να καταγγείλουν την Ελληνική Κυβέρνηση, όπως ακριβώς και στα 1895, η οποία είχε συνάψει μαζί της σύμβαση... Η κινητοποίηση αυτή κατεστάλη απ' τα όργανα της τάξης, χωρίς, ευτυχώς θύματα. Όμως, όπως αναφέρει ο Ξενοφώντας Κούρτης, επί τρία συνεχή χρόνια, μέχρι το 1908, οι Αμπελουργοί διαδήλωναν μέσα στην χώρα, διαμαρτυρόμενοι για την <<Ενιαία>>...

Οι φυλακισθέντες αρχηγοί του Φονικού συλλαλητηρίου των Λευκαδίων Αμπελουργών το 1935, έξω απ' τις φυλακές Λευκάδος. Πάνω, από αριστερά, ο Θεοδόσης Λιβιτσάνος και ο Λεωνίδας Φίλιππας. Κάτω επίσης από αριστερά, ο Ξενοφώντας Κούρτης, ο παπά Στάθης Κτενάς και ο Κώστας Λιβιτσάνος. Ο Ξενοφώντας Κούρτης απ' τον Κάβαλλο των Σφακιωτών, δημοσιογράφος στο επάγγελμα, αλλά μέρος και κοντά στους διαδηλώσαντες συγχωριανούς του Χωρικούς, είναι ο συγγραφέας του βιβλίου <<ΤΟ ΟΙΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ>>, στο οποίο αναδεικνύει το τεράστιο πρόβλημα, που ταλάνισε το νησί επί δύο αιώνες... (Η φωτο πρωτοδημοσιεύτηκε στο βιβλίο του Ανδρέα Λάζαρη με τίτλο <<Ο Ξεσηκωμός των Αμπελουργων της Λευκαδος, 1935).

ΤΟ ΦΟΝΙΚΟ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟ ΣΤΑ 1935

Τώρα, τα οινοπαραγωγά χωριά της Λευκάδος, έχουν να αντιμετωπίσουν την αβελτηρία και την αδιαφορία του επίσημου κράτους, το οποίο αγνοεί παντελώς τα βιοποριστικά τους προβλήματα. Είμαστε ακριβώς στην εποχή του τρύγου. Η τιμή των σταφυλιών εξευτελιστική. Δεν καλύπτει ούτε το κόστος παραγωγής, πόσο μάλλον κάποιο γλίσχρο εισόδημα για τους αγρότες, για να θρέψουν την φαμίλια τους. Το ΤΑΟΛ, δεν μπορούσε να βρει εναλλακτική λύση. Οι έμποροι, απ' την πλευρά τους, караδοκούσαν και οδηγούσαν, με την δήθεν αδιαφορία τους, την τιμή των σταφυλιών, πολύ χαμηλά. Η απόγνωση των οινοπαραγωγών, μόνο το κανάλι του συλλαλητηρίου βρήκε πρόσφορο να διαμαρτυρηθεί. Άλλωστε πιο άλλο μέσο πίεσης να χρησιμοποιούσαν;

Ο Σφακιώτης Ανδρέας Λάζαρης (Καρούσος), ο ιδρυτής του λαογραφικού μουσείου των Σφακιωτών, γύρισε στα χωριά και βρήκε, εν ζωή, άτομα τα οποία του περιέγραψαν, με τον δικό τους απλοϊκό και αφτιασίδωτο τρόπο, τα γεγονότα του Συλλαλητηρίου των Αμπελουργών στα 1935. Αυτές τις μαρτυρίες, ο Ανδρέας Λάζαρης, του οποίου, σημειωτέον, ο δολοφονηθείς στα γεγονότα, που επηκολούθησαν, Θεοδόσης Λιβιτσάνος, ήταν πεθερός του, τις κατέγραψε, το 2010, στο βιβλίο με τον τίτλο : «Ο ΞΕΣΗΚΩΜΟΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΤΟΥ 1935>>. Χαρακτηριστικά αποσπάματα του βιβλίου, με την σημαντική συγγραφική μαρτυρία...

{...Ο ξεσηκωμός των αμπελουργών της Λευκάδος ξεκίνησε την τελευταία νύχτα του Σεπτεμβρη με αιτία τα αδιάθετα σταφύλια. Την πρώτη του Οκτώβρη το 1935 κατέβηκαν στη Χώρα για να διαμαρτυρηθούν και τις δύο Οκτώβρη έγινε μακελειό από στρατό

που έφεραν από την Πρέβεζα και τα Γιάννενα, σκοτώνοντας αθώους μέχρι να αποφασίσει η κυβέρνηση να αγοράσει τα σταφύλια. Αξίζει να σημειωθεί ότι τους Λευκαδίτες κληρωτούς τους έβαλαν υπό περιορισμό στο κέντρο που εκπαιδευόντουσαν στην Πρέβεζα. Ψάχνοντας να βρω την αιτία της ψυχρής δολοφονίας του πεθερού μου Θεοδοσίου Λιβιτσάνου και ξέροντας πως ήταν ένας από τους λίγους φυλακισθέντες γεωργούς, άρα και από τους πρωτεργάτες του ξεσηκωμού των αμπελουργών της Λευκάδας το 1935, δεν μπόρεσα να βρω τίποτε γραφτό. Τα χειρόγραφα απομνημονεύματα του παπά – Στάθη, που βρίσκονται στην Χαραμόγλειο Βιβλιοθήκη, σταματούν ένα βήμα πίσω από το συλλαλητήριο, στην κακοδιαχείριση του ΤΑΟΛ ή μάλλον στην ανικανότητα να πουλήσουν το κρασί και ας ήταν οι δεξαμενές γεμάτες κεροπάτι. Για τον λόγο αυτό αποφάσισα να γράψω αυτά που εγώ άκουσα από τους γεροντότερους (μεγάλα παιδιά εκείνη την εποχή) που συμμετείχαν στα γεγονότα, για να μην χασθούν και αυτές οι μαρτυρίες όπως και τόσες άλλες.

Εκείνη τη χρονιά, τα τότε Ηνωμένα Έθνη επέβαλαν εμπάργκο κατά της Ιταλίας, που ήταν από τους μεγάλους καταναλωτές Λευκαδίτικου κρασιού, γιατί είχε καταλάβει την Αθησούνια. Η διοίκηση του ΤΑΟΛ δεν μπόρεσε να βρει εναλλακτική λύση. Τα αμπέλια ήταν, φορτωμένα σταφύλια, τα κοφίνια και οι σταφυλοκράτες να μην χωρούν. Η απόγνωση και η φτώχεια συντροφιά, ήταν ότι έπρεπε για να τους ενώσει στον ξεσηκωμό. Μια παρέα από τρία άτομα, έπαιζαν χαρτιά, στο καφενείο του Κτενά, εκεί στα πλατάνια του Φρυά. Έχασαν τις δεκάρες τους και βγήκαν έξω από το μαγαζί με άδειες τσέπες και πάνω στην κουβέντα που είχαν, έπεσε το σύνθημα: συλλαλητήριο. Ήταν ο Πανταζής Ασπρογέρακας (Κοσπέτος), ο Βασίλης Βαγενάς (Βέλιος), και ο Βασίλης Καρφάκης (Τέλης). Φύγανε

και τράβηξαν στα Λαζαράτα, ένα χιλιόμετρο μακριά, στο καφενείο του Δημήτρη Χαλκιά (Καλαλίτσου), που ήταν οι φίλοι τους και κοντοχωριανοί: ο Θεοδόσης και Κώστας Λιβιτσάνος – Παπαγιάννης (πρωτοξάδελφα), ο Ξενοφώντας και Λεωνίδας Γρηγόρης (αδέλφια), ο Θεόδωρος Πετούσης (Ράκιας), ο Πανταζής Κούρτης και άλλοι. Τους βρήκαν καθισμένους στο καφενείο, στον ίσκιο της ιτιάς, να κουβεντιάζουν και αυτοί αυτό που όλους έκαιγε: για τα σταφύλια και τι μπορούσαν να κάνουν για να γιατρέψουν τη φτώχεια τους.

Απέναντι τους είχαν το Αστυνομικό τμήμα, στο σπίτι του Σπυρατώνη Λάζαρη – Μπατσούνου. Οι τρεις νεοφερμένοι και άφραγκοι φίλοι τους έριξαν το σύνθημα: διαδήλωση, συλλαλητήριο στη Λευκάδα. Αυτό ήταν όλο κι όλο, συμφώνησαν αμέσως, το καζάνι είχε παραβράσει. Την ίδια ώρα μαζεύτηκαν κοντά τους και οι άλλοι θαμώνες του καφενείου. Ειδοποίησαν και ήρθαν και άλλοι από τα άλλα καφενεία. Όλοι ήταν σύμφωνοι για το συλλαλητήριο. Η καμπάνα των Λαζαράτων άρχισε να χτυπά τότε πένθιμα και τότε χαρμόсуνα. Ήταν η πρώτη καμπάνα που χτύπησε για το μεγάλο ξεσηκωμό που εκείνη τη νύχτα έγινε. Η παρέα όλο και μεγάλωνε και πολλοί από αυτούς έφυγαν για την Εγκλουβή. Από κάθε χωριό που περνούσαν ακολουθούσαν και άλλοι, και από την Καρυά πιο πολλοί μια και είναι το κεφαλοχώρι του νησιού. Στην Εγκλουβή που φτάσανε, όλοι μαζί πήραν τις τελικές αποφάσεις, και οι Εγκλουβισάνοι ανέλαβαν να ειδοποιήσουν και να ξεσηκώσουν τα πίσω χωριά. Οι επισκέπτες όλα τα μπροστινά χωριά που ήδη το είχαν μάθει. Οι απεσταλμένοι καθάλα στα άλογα, έτρεχαν από χωριό σε χωριό χτυπούσαν τις καμπάνες πότε πένθιμα και πότε χαρμόсуνα και έλεγαν το απλό σύνθημα: «όλοι στη Χώρα, συνάντηση στον κάμπο, στη διασταύρωση, αύριο το κολατσιό». Όλοι οι γεωργοί ήταν

παρόντες και ο παπά – Στάθης μπροστά με το μαύρο λάβαρο του. Έτσι κι αυτή τη νύχτα οι καμπάνες έκαναν σωστά τη δουλειά τους. Στην Εγκλουβή ο Αστυνόμος του τμήματος Νικολούζος φώναξε: «διαλυθείτε, θα σας πάω κρατητήριο». Ένας εγκλουβισάνος, ο Γιωργαλάς, τον έπιασε από το γιακά, «έλα πάμε» του είπε. Ήταν τόσοσ ο κόσμος και όλοι φουρτουνιασμένοι και έτοιμοι για όλα. Έτσι ο νωματάρχης έφυγε μονός για τον Σταθμό.

Τα χαράματα ξεκίνησαν για την Καρυά. Εκεί έμειναν έως ότου ξημερώσει καλά στην πλατεία και στο καφενείο του Γάρη, που το άνοιξε για την περίπτωση. Από εκεί ξεκίνησαν για τις Μπαράκες, ενώ οι καμπάνες χτυπούσαν συνέχεια, με μπροστάρη τον παπά – Στάθη και λάβαρο τη μαύρη σημαία. Εκεί στο ίδιο καφενείο του Καλαλίτσου, στο πέτρινο τραπέζι που υπήρχε για πολλά χρόνια, ανέβηκε ο Θεόδωρος Πετούσης (Ράκιας) και έβγαλε τέτοιο φλογερό λόγο (ακόμα θυμούνται πολλές από τις λέξεις-φράσεις που είχε πει) που κατάφερε να ξεσηκώσει ακόμα και τους ανήμπορους γέροντες για να ακολουθήσουν. Έτσι άρχιζε να ξεκινά η πορεία για τον τελικό σκοπό, την πόλη. Κοντά στο σπίτι της κυρά Φρόσως της Γιωργάκαινας έφτασε ο διοικητής Χωροφυλακής Λευκάδος με σκοπό να τους συναντήσει και να τους πείσει να διαλυθούν. Δεν τα κατάφερε βέβαια, αλλά και δεν το άφησε να φύγει ο Θεοδόσης Λιβιτσάνος (Παπαγιάννης), που ανέλαβε από μόνος του για την πορεία, αφού όλα έγιναν σε μία νύχτα, και βέβαια δεν πρόκαναν να οργανωθούν. Έτσι τον έβαλε να ακολουθεί πίσω από τους μπροστάρηδες και πρωτοπόρους, με τα μαύρα λάβαρα τους, φοβούμενος μήπως πηγαίνοντας γρήγορα, έφερε δύναμη και τους κλείσει το δρόμο. Στο κάμπο έμεινε τελευταίος, και έτσι κατάφερε να κόψει προς την Απόλπαινα και να φτάσει στη Χώρα πρώτος. Οι

Σπανοχωρίτες είχαν στήσει μπλόκο στο Σταυρό (στο Κόνισμα) και δεν άφηναν κανένα να περάσει με σταφύλια προς τη Χώρα. Σε συμπλοκή που έγινε με τους αστυνομικούς των Σφακιωτών, οι αστυνομικοί έφυγαν ντροπιασμένοι, αφού πρώτα έχασαν τις επωμίδες τους και τα καπέλα τους. Οι Αλεξανδρίτες είδαν ένα χωριανό τους να είναι ανεβασμένος στην πατήρα να πατά τα σταφύλια του και τη γκρέμισαν, και αυτός ακολούθησε μαζί τους. Ο κόσμος ήταν τόσο πολύς που οι πρώτοι ήταν στον Αϊ Μηνά και οι τελευταίοι στη διασταύρωση.

Όλος αυτός ο ξεσηκωμός έγινε σε λίγες ώρες. Το έμαθαν από στόμα σε στόμα. Τι ώρα να ξεκίνησαν από τα πίσω χωριά, από τη στιγμή που το έμαθαν αφού γίνονταν χαλασμός από τις καμπάνες του κάθε χωριού. Οι Μπρανέλοι, σε συμπαραράσταση έκλεισαν τα μαγαζιά τους. Δυστυχώς σε μια μικρή πόλη χωρίς υποδομή να δεχτεί τόσο ξεσηκωμένο πληθυσμό που αγωνιούσε νηστικός, άυπνος, και με κάθε είδους σωματικές ανάγκες, όλα μπορούσαν να συμβούν όπως κι έγιναν, με αντίπαλο ένα οργανωμένο κράτος. Το τι συνέβηκε αναφέρεται και στα πρακτικά του Ε΄ συμποσίου της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών με την μαρτυρία του Π.Γ. Ροντογιάννη . Ο παπα – Στάθης συλλογισμένος για το αίμα που χύθηκε χωρίς να είναι στις προθέσεις τους και τι θα μπορούσαν να κάνουν που δεν έκαναν εκείνοι την τελευταία νύχτα του Σεπτέμβρη και την πρώτη του Οκτώβρη, δεν πρόβλεψαν πως την άλλη μέρα θα κατακλυστεί από αγανακτισμένους γεωργούς τόσες χιλιάδες κόσμος άγνωστος μεταξύ τους από όλα τα χωριά, σταμάτησε τα απομνημονεύματά του ένα βήμα πίσω για να μπορέσουν κάποτε αυτοί που ξέρουν και πρέπει να βρουν την αλήθεια. Ο Αστυνόμος από εκείνη τη θέση που τον έβαλε ο Θεοδόσης Λιβιτσάνος να ακολουθεί την πορεία κατάγραψε

και φωτογράφησε τους μπροστάρηδες και έτσι εύκολα κλείστηκαν φυλακή.

Υ.Γ. 1. Τα σταφύλια τότε συγκέντρωνε και αγόραζε η εταιρεία ΒΟΤΡΥΣ που είχε τις εγκαταστάσεις και τις αγόρασε το ΤΑΟΛ μετέπειτα.}

Ευλογημένο Βαρτζαμί! Η καταπληκτική ποικιλία του Αγιομαυρίτικου σταφυλιού, που δίνει, ακόμη και επί των ημερών μας, ένα πρωτόγνωρο στοιχείο στο Λευκαδίτικο κρασί, αυτό της βαθιάς πορφύρας βαφικότητας. Οι αγώνες των Λευκαδίων Χωρικών, για το βαρτζαμί και το κρασί του, δεν έχουν προηγούμενο στο πανελλήνιο... Το περίφημο <<Οινικό Ζήτημα>> της Λευκάδας, το οποίο προκάλεσε τρία φονικά συλλαλητήρια των Αμπελουργών, που όμοιά τους δεν έχουν συμβεί ποτέ στον Ελληνικό χώρο...

Ο ΛΙΟΝΤΑΡΟΥΨΥΧΟΣ ΝΙΟΝΙΟΣ ΚΑΡΦΑΚΗΣ

Ο θάνατος του νεαρού Νιόνιου Καρφάκη απ' την Καρυά, στο συλλαλητήριο του 1935, συγκλόνησε όλα τα κρασοχώρια του νησιού. Στο πρόσωπό του <<σταυρώθηκε>>, ένας ολόκληρος εξαθλιωμένος κόσμος της ξωμαχιάς. Ο λαϊκός, μα τόσο λόγιος, ποιητής, ο Βαγγέλης Γληγόρης, απ' τους Σφακιώτες, οι αναφορές του οποίου και στην Εξέγερση των Χωρικών στα 1819, είναι τόσο σημαντικές, όπως τις προεκθέσαμε, δημιούργησε το εν λόγω ποίημα, για τούτον τον αδικοχαμένο νεαρό αγωνιστή...

**Το μήνυμα το δίνανε τη νύχτα οι καμπάνες
και φούντωνε σαν την φωτιά σ' όλα τ' αμπελοχώρια.**

**Από βραδίσ μέχρι πρωί χιλιάδες ξεγερμένοι,
άυπνοι περιμένουνε αυτή την άγια μέρα.**

Υψώνανε για λάβαρα, μαύρα πανιά στα ξύλα.

**Με αρχηγό έναν παπά, μπροστάρη στον αγώνα,
εξεκινούσαν βιαστικά, να κατεβούν στην πόλη,
υπόμνημα μ' αιτήματα να στείλουν στο κουβέρνο.**

**Δεν άργησε ν' αποκριθεί, την άλλη μέρα κιάλας.
Φέρνει στρατό απ' τη Πρέβεζα, αντί να δει αιτήματα,
αντί να συμπονέσει.**

Βάνει το σχέδιο μπροστά, μια μάχη δίχως οίκτο.

**Κροτάλησαν τα σίδερα,
τα πυρωμένα βόλια μπενόβγαιναν στο στήθος του.**

Ο Μόσχος ξεψυχούσε. Ταξίδι ανεπάντεχο, ζωή χωρίς ελπίδα.

Τα γόνατά του λύγισαν, σωριάστηκε στο χόμα.
Του μένει ακόμα μια ματιά.
Την ρείχνει πάνω στα βουνά, στην ορεινή Λευκάδα,
στ' αμπελοχώρια, στην Καρυά.
Βλέπει την μάνα νοερά και πάει να την φωνάξει.
Αντί φωνή βγαίνει ψυχή. Ο Μόσχος φεύγ' απ' τη ζωή.
Ο κόσμος συγκλονιέται. Η αγροτιά βογγάει.
Έχασε τον Αντύπα της, έχασε τον βλαστό της.
Η μνήμη μέν' αθάνατη. Ποτέ της δεν πεθαίνει.
Κάποιοι του γράφουν ποίημα, κάποιοι του λέν τραγούδια,
κι' απ' το κατώφλι του σπιτιού μοιρολογάει η μάνα.

Ο Νιόνιος Καρφάκης, ή Νιμόσκος. Ο νεαρός Χωρικός απ' την Καρυά της Λευκάδος, που βρήκε τραγικό θάνατο το Συλλαλητήριο των Λευκαδίων Αμπελουργών στα 1935. Ο θάνατός του συγκλόνισε όλα τα κρασοχώρια του νησιού, γιατί είδαν στο πρόσωπο του νεαρού Νιόνιου τον μάρτυρα, που έγινε θυσία για την βελτίωση της ζωής των εξαθλιωμένων Χωρικών, οι οποίοι είχαν το κρασί σαν μοναδική πηγή προσπόρισης ελαχίστων χρημάτων στον οικογενειακό κορβανά. Μαζί του στην ίδια θυσία και ο επίσης Καρσάνος, ο μαθητής Γυμνασίου Γιώργος Ρεκατσίνας...

Σαν άρχιζε ο θέρος και τα δρεπάνια λάμπιζαν στον ήλιο...

Η ανάγλυφη πλάκα, δύο όψεις, στο μνημείο της Εξέγερσης του 1819, με τις αγχόνες, στου Μπόζα των Σφακιωτών!

Λευκαδίτικος Χορός! Η Μηλιά!